

MAGYAR DEMOKRÁCIA MAGYAR VÁLASZTÓJOG

IRTA

RÉVAI MÓR

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA

1 9 1 7

MAGYAR DEMOKRÁCIA
MAGYAR VÁLASZTÓJOG

MAGYAR DEMOKRÁCIA MAGYAR VÁLASZTÓJOG

IRTA

RÉVAI MÓR

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA

1 9 1 7

I. VILÁGPOLITIKAI GONDOLKODÁS.

A világháború sok becses tanulsága között már most tisztán és világosan felismerhető, hogy az európai államok a *nemzeti eszme, a nemzeti egység* alapján állanak. Már a háború elején erős kapocsnak bizonyult a nemzeti összetartozandóság eszméje még oly nemzeteknél is, amelyeknél a centrifugális erők évtizedes működése szinte az ellenkezőre engedett következtetni. A közös veszély nagy pillanataiban úgy az évszázados hagyomány érzései, mint az önfentartási ösztön helyes irányba terelték a népeket, akik felismerték, hogy úgy az osztályharc, mint a nemzetiségi elkülönülés legcsekélyebb jelenségei oly belső bomlást idézhetnek fel, amely végpusztulással fenyegeti a nagy katasztrófa órájában felismert *hazát*.

Amióta államok vannak a világon, a *nemzeti eszmének* nem volt akkora ereje, mint mostanában.

Ez a felismerés jóformán egyetlen országra sem bír akkora kihatással, mint Magyarországra. Ez mutatja tisztán és félreismerhetetlenül az irányt, mely felé haladni, az utat, melyen járni kell. Ez mutatja a célt, de mutatja az eszközöket is, melyekkel a belső konszolidáció munkája eredményesen végrehajtható.

De van a világháborúnak Magyarországot illetően még egy más igen becses felismerése — *az ország nemzetközi helyzetének végleges kialakulása tekintetében*. Most tűnik ki mindenki előtt félreismerhetetlenül, ami bennünk mint sejtés és tudat derengett — hogy Magyarország *európai szükségesség*, hogy nemcsak nekünk, magyar nemzetnek van szükségünk erre a hazánkat alkotó országra, de szükségük van rá szövetségeseinknek, szüksége van rá Középeurópának, szüksége van rá a nagyobb fajok és a világbirodalmak közötti egyensúly eszméjének, szüksége van rá az egyetemes emberi kultúrának.

A világháború mérhetetlen áldozataiért ez a mi legbecsesebb kincsünk, mert hatalmas értéknövekedésünket jelenti, mert beláthatatlan perspektivákat nyújt jövő kialakulásunknak és fejlődésünknek és mert nemzetünknek ez a megnövekedett súlya és pozíciója tetemesen megjavítja biztonságunk érzését.

De megváltozott helyzetünk megváltozott feladatokat is ró ránk és fokozott felelősséggel is terhel bennünket. Nemcsak a magunk országa fejlődésének és biztonságának szempontjából, hanem nemzetközi és geopolitikai helyzetünkből kifolyólag is. Ha egységesebb, értékesebb és döntőbb befolyású fele vagyunk a Monarchiának — a Monarchia fennmaradásáért való felelősség is nagyobb mértékben hárul ránk; ha fontos és becsült szövetségese vagyunk szövetségeseinknek, ezekkel szemben és velük karöltve is megsokasodnak fel-

adataink, hogy a nagy célt — az európai népek békéjét és jövő békés fejlődését biztosíthassuk.

Ha értékes és becsült tényezői vagyunk az egyetemes kultúrának, ha a szellemi kultúra terén elismerést, ha az anyagi kultúra terén sikereket akarunk elérni, akkor minden erőnköt meg kell feszítenünk, hogy együtt, egy sorban haladhassunk kulturáltabb szomszédainkkal. Mi már egyszer elmaradtunk történeti erők kényszere folytán nyugati szomszédaink mellől. Ezt az elmaradásunkat évszázadok alatt sem bírtuk helyrehozni. Ha mostan, a haladás mai stádiumai mellett újra elmaradnánk, ezt a mulasztásunkat soha többé helyre nem hozhatnók.

A háborúból fényesen kikerült magyar birodalomnak bele kell illeszkednie, bele kell nőnie a világpolitikába.

Mindezek a feladatok erős, szilárd, egységes, szabad Magyarországot kívánnak meg.

Magyarország csak mint nemzeti állam lehet erős, szilárd, egységes és szabad.

Ezt tanusítja a történelem, bizonyítja a reálpolitika és igazolja a világháború.

Belső és külső feladatai, belpolitikája és külkötelezettségei egyaránt arra utalják Magyarországot, hogy az eddiginél fokozottabb mértékben, nagyobb erővel, foganatosabb eszközökkel törekedjék *a jövő erős magyar nemzeti államot* az új és megsokasodott feladatok részére kifejleszteni, mert *csak mint ilyen* tarthatja fenn azt a pozícióját, melyet milliónyi fia elvesztésével, egész népes-

sége kimondhatatlan nélkülözésével és szenvedésével küzdött ki magának.

Csak mint erős magyar nemzeti állam felelhet meg nemzetközi, szövetségstársi kötelezettségeinek és csak mint ilyen lehet igazi kultúrállam a szó legnemesebb értelmében.

*

Az új világközi helyzethez kell alkalmazkodnia a nemzet gondolkodási módszerének is; a politikai gondolkodásnak jóformán át kell alakulnia a megnagyobbodott láthatárhoz képest. *Világpolitikailag kell ezentúl gondolkodnunk.* Vagy legalább világpolitikailag is. Ez az, amit eddigelé teljesen elmulasztottunk. Ez az, amivel legkevesebbet törődünk. Külpolitikailag voltunk legtudatlanabbak, legtájékozatlanabbak, még a naivságon túlmenőleg is hiszékenyek.

A *külgügyi kérdések* az állam lét- és alapkérdéseivé lettek. A jövő politikának főleg ezekkel kell majd foglalkoznia, a jövő nemzedéknek erre kell előkészülnie.

Ez a gondolkodás azután ki fog hatni belső dolgainkra is, a nagyobb szemhatárhoz hozzászokott szemünk saját nemzeti intézményeink megalkotásában is nagyobb perspektívát fog alkalmazni, saját kulturális tevékenységünk is bizonyos fokig kapcsolatosabb lesz az idegen kultúrákkal, gazdasági tevékenységünk jobban fog alkalmazkodni a reális

gazdasági szükségletekhez és az egyetemes közgazdasági törvényekhez.

De e világpolitikai gondolkozásnál ügyelnünk kell arra, hogy a *nemzeti gondolat* kárt ne valljon; arra, hogy gazdagodjunk, de ne romoljunk; arra, hogy szellemi függetlenségünket, önállóságunkat és eredetiségünket megóvjuk épp úgy, ahogy nemzeti sajátságainkat, erkölceinket, szokásainkat meg akarjuk óvni.

A nemzeti szellemnek minden külső behatást át kell idomítania a nemzet szükségleteihez képest, vagy vissza kell utasítania, ha a nemzetre nézve károsnak ismeri fel.

Semmi sem lehet károsabb valamely nemzetre nézve, mint *idegen eszméknek szolgálai átvétele, idegen intézményeknek szolgálai utánzása*. Hiszen a nemzetek a természet törvényeinél fogva különböző fejlődési fokozatokat érnek el földrajzi helyzetükhöz, történeti fejlődésükhöz, gazdasági viszonyaikhoz képest és így csak természetes, hogy ami egy bizonyos fejlődési fokon álló nemzetre nézve alkalmazható — nem alkalmazható egy oly nemzetre, mely magasabb vagy alacsonyabb fejlődési fokon áll.

És amily oktalan bizonyos időkben fellépő divatos áramlatoknak csak azért engedni, mert azok éppen divatosak és sietni bizonyos reformok átvételével, nehogy elkéssünk velük, épp oly botor dolog, utána kullogni évek múltán oly intézményeknek, melyekhez talán valamikor nagy reményeket fűzött az emberiség, de amelyekről az

idők folyamán kisült, hogy a hozzájuk fűzött reményeket be nem váltották, hogy illuzióknak bizonyultak, hogy gyökeres reformra szorulnak.

Ezeket a szempontokat nem lehet eléggé hangsúlyozni éppen most, midőn egy korszakos alkotásnak, egy új választójognak törvénybe iktatását tűzi ki fejedelem és kormány a nemzet legsürgősebb feladatául, azzal az indokolással, hogy egy nagy *világáramlat* parancsainak kell eleget tenni.

II. A „VILÁGÁRAMLAT“.

Ha akkor, mikor lángban áll az egész világ, mikor élethalálharcot vívunk a tízszeres ellenséggel, mikor győzelmes hadviselésünk dacára még nem mult el rólunk a veszély, mikor még mindig határainkon áll az ellenség, mikor még minden erőnkre és minden idegünkre szükségünk van, hogy ebből a legnagyobb megpróbáltatásból épen kerüljünk ki — ha akkor egy oly kérdést dobnak be a közvélemény forró kohójába, mely az egész nemzetet, annak minden rétegét, minden osztályát, minden egyes tagját egyaránt kell hogy érdekelje — ez csak a legimminensebb sürgősséggel menthető.

Ily elháríthatatlan sürgősségnek jelentik ki a „világáramlat“ parancsoló szavát. Azt mondják, hogy nemzetünk jövője függ attól, hogy ennek a parancsnak menten megfeleljünk — minden egyébnek félretételével.

A világot mozgató áramlatok elől semmiféle kultúrnemzet nem zárkozhatik el, legkevesbbé az olyan, mely — mint a magyar nemzet — most jutott ahhoz a lehetőséghez, hogy világpolitikai helyzetét megállapítsa, megszilárdítsa.

Ha azt mondják, hogy itt „egy világtörténelmi, emberiségi folyamat van, melyből nem akarjuk magunkat kikapcsolni“, ha azt mondják, hogy „a világeseményekkel összefüggő nagy nemzeti érdekek megóvása indít minket arra“, hogy ezt a kérdést most megoldásra vigyük, akkor kell, hogy ezt

az indokot annál inkább számba vegyük, mert hiszen a nemzet számottevő vezető férfiai okolják meg vele úgy a múlttól eltérő állásfoglalásukat, mint azt a higgadt értelemmel alig felfogható és példátlan felelősséggel járó elhatározásukat, hogy a háború vérzivatarára közben akarják megoldásra juttatni ezt a kérdést.

Ezeknek a férfiaknak és ezeknek az indokoknak tartozunk azzal, hogy mielőtt a kérdéssel magával foglalkoznánk, sőt hogy azzal egyáltalában tisztába jöhessünk: mindenekelőtt törekedjünk a „világáramlat“-tal, annak eredetével, lényegével és céljával tisztába jönni.

*

Hogy a mai „világáramlat“-ot némileg megérthessük, vissza kell mennünk a háború kezdetére és megvizsgáljunk azokat az eszközöket, amelyekkel ezt a háborút megindították és folytatták. A középhatalmak abban a meggyőződésben voltak, hogy a háborúhoz elég a katonai felkészültség, a harci eszközök lehető tökéletessége és a kitűnő hadsereg. Az entente-államok, és ezek sorában főkép Anglia, még ezeknél is nagyobb súlyt helyeztek az ú. n. erkölcsi tényezőkre. Nekünk bajos volt ezeket felismerni, mert azt láttuk már a háború kezdetén, hogy ellenségeink a legnagyobb stílusú hazugságokat eresztették világgá és a mi egyenes gondolkodásunk ezekben nem volt képes erkölcsi alapokat felfedezni. Mi akkor még nem voltunk tisztában azzal a fontos és a háború által

sajnosan beigazolt tétellel, hogy az, amit az emberek elhisznek, épp oly fontos lehet, mint az igazi valóság, hogy ezzel épp úgy kell számolni, mint a való, a megtörtént tényekkel.

Anglia mindenekelőtt azzal kezdte a háborút, hogy annak első percétől kezdve mindent elkövetett, hogy a háború okozójául a középhatalmakat állítsa oda. Beleszugerálta az entente népeibe, hogy kizárólag a Habsburgok és a Hohenzollernek *hódítási vágya* okozta a háborút. Igen helyesen érezte és tudta, hogy világszerte igen nagy erőt fog meríteni abból, ha ezt a világ népeivel sikerül elhíttetnie. Azután abban fáradozott, hogy hírszolgálatát általánosan tévútra vezesse nemcsak a saját népeit, hanem a semleges államokat is a háború eseményei és eredményei felől. És mikor ez a fegyvere idővel kicsorbult, hatástalanná vált, akkor fordult az utolsó „erkölcsi“ fegyverhez — a nagyhangú ideális jelszavak hangoztatásához.

Ily utakon sikeresen tudta Anglia a világ közvéleményét hatalmába keríteni és ebben mutatkozott az ő nagy ereje — minden háborús kudarc dacára.

A mi hadviselésünk legnagyobb hibája volt, hogy erre a küzdelemre, a szellemi fegyverekkel való harcra teljességgel nem volt elkészülve és nem rendelkezett azokkal az eszközökkel, amelyekkel azt megvívhatta volna. Hiszen tudjuk, hogy az angolok a világrészeket összekötő kábeleket a háború első pillanatában elvágták és ezáltal lehetet-

lenné tették a középhatalmak közvetlen összekötését az oceánon-túli országokkal.

Míg mi azt gondoltuk: a háborúban a fődolog a győzelem, ezzel megmutatjuk erőnket az ellenségnek, igazságunkat a semlegeseknek és előkészítjük a gyors békekötést; míg mi minden egyes győzelmünk után azt hittük, most már be fogja látni végre az a francia, az az angol, az az orosz nép, hogy meddő küzdelmet folytat ellenünk; míg mi úgy vélekedtünk, hogy sikereinkkel magunk felé hajlítjuk a háborús bonyodalmakon még kívül álló népeket, mert hiszen természetes dolog, hogy azok a győző mellé fognak állami: addig észre sem vetjük, hogy mivé váltak a mi győzelmeink a rajtunk kívül álló világ közvéleményében, és nem is sejtettük, hogy minden egyes győzelmünk, minden előhaladásunk, minden nagy sikerünk, a nagy hazugságoknak ebben a nagyszerűen megkonstruált rendszerében — ellenségeink erejének és kitartásának, háborús hangulatának és lelkesedésének ügyét szolgálta.

Csak nagy idő múltán tudtuk meg, hogy ezek a haditények mikép szerepeltek az Anglia által informált világsajtóban, milyen feldolgozásban jutottak ellenségeink és a semlegesek nagyrésznének tudomására.

Amikor Lüttich és Namur elesett, az ellenségeink által informált, az ő érdekeiket szolgáló lapok tele voltak angol és francia győzelmi hírekkel. Az Északi tengeren e lapok híradása szerint már akkor, a háború legelején egy óriási tengeri csata

folyt le, amelyben az egész német hadi flotta megsemmisült. A német császárnak és a német trónörökösnek halálhírével voltak már akkor tele ezek a lapok. A hírek ellenmondók voltak — így több zavart okozhattak. Némelyek szerint a keleti harctéren, mások szerint a nyugati harctéren esett el a német császár. Némelyek szerint saját katonái ölték meg, mások szerint öngyilkosságot követtek el mindkettőn. Az illusztrált lapok még fényképfelvételeket is közöltek a temetési szertartásról. Berlinben — e lapok szerint — ez események hatása alatt forradalom ütött ki; ennek mindjárt a kezdetén az összes szociáldemokrata képviselőket statarialiter főbelőtték. — Mikor mi nagy erővel feltartóztattuk az orosz hadsereget, akkor — ugyane lapok szerint — az diadalmasan útban volt Budapest, Bécs és Berlin felé, sőt egyik híradás szerint a muszka gőzhenger Berlin felé való útján már túl volt Darmstadton.

Lapokon át lehetne folytatni ezeket a szemelvényeket a háború első idejéből. Később a német szikratáviróállomások felállítása mind nehezebbé tette az ilyen hazugságok elterjesztését, de akkor meg azzal a fogással éltek, hogy saját vereségeiket győzelmeknek tüntették fel. Hiszen hozzánk is eljutott annak a híre, hogy a visszavonulás a Dardanellák alól a világtörténet egyik katonai csodaténye volt, hogy a skagerraki tengeri ütközet a németek vereségével végződött. Hiszen még azt is olvashattuk, hogy a gorlicei áttörés voltaképpen az oroszok csalafintasága volt, akik be akarták csalo-

gatni az ellenséget az orosz földre, hogy ott úgy járjon, mint I. Napoleon hadserege.

Az oroszok e rettenetes letörését, az orosz hadseregek borzalmas menekülésszerű visszavonulását *Nikolajevics Miklós* nagyherceg stratégiai bölcsesége mesterművének tüntették fel.

Mikor az orosz várakat és erődítményeket sorra megadásra kényszerítettük — ezt önkéntes kiürítésnek tüntették fel és minden ilyen jól átgondolt stratégiai intézkedés mögött titkos célok fennforgását akarták sejtelmesen elhitetni.

Mikor a németek a franciák legnagyobb meglepetésére azt a nagyszerű visszavonulást csinálták a Somme mellől és ezzel az 1917-iki nagyszerűen előkészített francia-angol tavaszi offenzívát teljesen lehetetlenné tették — az entente-sajtó napról-napra győzelmi hírekben számolt be a németek által elhagyott üres állások és helységek meghódításáról. Ezekben a hírekben még a német közkatonák által a lövészárkok megjelölésére használt tréfás felírásokat is hódított helységeknek tüntették fel és beszámoltak a „Wurstfarm“, a „Frankfurter Würste“, a „Potsdamer Platz“ és más ilyenek elfoglalásáról.

Az angol sajtóban az elmúlt nyáron ilyeneket lehetett olvasni: „A Flandriában és Franciaországban lefolyt óriási offenzívák alkalmával egyes ezredek elérték az előírt célokat, *anélkül, hogy egyetlen ember elesett volna* és amellet, hogy csak néhány katona sebesült meg“.

Ezt jelentette az „United Press“-nek a francia

fronton levő tudósítója akkor, amikor foglyok vallomásaiból kétségtelenül kiderült, hogy egyes egységek vesztesége elérte az 50 százalékot.

Az entente-sajtó közléseiből csak azt tudhatta meg a világ, hogy győzelemről-győzelemre haladnak, hogy egyik sikerük követi a másikat.

A hamisításoknak és a hazugságoknak evvel a rendszerével vitte Anglia a háborút és törekedett három éven át csak azt juttatni a világ tudomására, ami alkalmas volt arra, hogy az entente katonai gyengeségének hatását ellensúlyozza. Nem lehet tagadni, hogy rendszerével sikert aratott. Nem is lehet csodálni. Az ilyen állandó szuggesztióknak hatása alól alig szabadulhatnak a népek, amelyek éveken keresztül csak azt tudják meg, ami ránk nézve kedvezőtlen, ellenségeinkre nézve kedvező. Jórészt ennek a szuggesztióknak, a közvélemény ilyen preparálásának köszönheti az entente, hogy egyik semleges népet a másik után ellenünk uszította, az ellenünk való háborúba behurcolhatta.

Hogy minő óriási méretű volt ez a propagatív akció, amelyet az entente kifejtett — arra jellemző példa a következő: *Buenos-Ayresban*, egy 2¹/₂ millió lakosú városban egy napon *minden ház küszöbén* egy szépen bekötött, terjedelmes könyv volt lefektetve, amelyben a háború előzményei és a háború első korszakának eseményei oly világításban voltak megírva, amely nem hagyott fenn kétséget aziránt, hogy az entente-hatalmak valószínűságtalan angyalok, akikre a középhatalmak

barbár ördögei rátámadtak, hogy őket megsemmisítsék.

A háborúnak ebben a szellemi fegyverekkel vívott részében az entente abból indult ki, hogy „calumniare audacter, semper aliquid haeret.“ És ebben a számításában valóban nem csalódott.

Ha a hazugságok és hamisítások kitünő háborús eszköznek váltak be ebben a háborúban az entente részére — saját népeik befolyásolása tekintetében még jobban bevált a frázisok és jelszavak rendszere, melyek szinte erkölcsi tartalmat látszottak adni az entente kormányai működésének.

Bármennyire meg legyünk is győződve saját ügyünk igazságáról és erkölcsi helyzetünk fölényéről, nagy tévedés volna azt hinni, hogy az ellenfél erős morális erők nélkül vihetné annyi időn át és ily erővel ezt a háborút. Az mellékes dolog, hogy ezek az erők csakugyan morálisak-e abban az értelemben, amelyet mi tulajdonítunk ennek a szónak. A fődolog az, hogy ők annak tartják, a fődolog az, hogy velük elhitették, hogy ők nagy erkölcsi értékekért, a demokrácia eszményeiért, az emberiség legideálisabb céljaiért viszik a háborút.

És ebben van a nagy erő. Ez az a nagy hajtóerő, mellyel az ellenség vezérférfiai a frázisok és jelszavak szünetlen hangoztatásával, mindig új és új ideális célok hazug lobogtatásával fel tudják korbácsolni népeiket további erőkifejtésre, további kitartásra.

Ez az a nagy erő, a hatalom birtokosainak immár utolsó ereje: a frázisok és a jelszavak ellen-

állhatatlan ereje, mellyel most már minket is el akarnak bódítani, minket is tévútra akarnak vezetni, mert bíznak a hiszékenységünkben, rövid emlékezőtehetségünkben, naivitásunkban és főként — békevágyunkban, melyet a maguk háborús céljai szolgálatába akarnak hajtani.

Nézzük csak végig ezt a *jelszó-hadjáratot* kezdetétől utolsó megnyilatkozásáig és tisztán fog előttünk állani a cél, mely most már — velünk szemben van kitűzve és tisztában leszünk azzal is, hogyan kell szembeszállanunk vele.

Hiszen emlékszünk mindannyian ezekre a *jelszavakra*, amint a háború kezdete óta mindig újabbnál-újabb és egyre csillogóbb köntösben jelentek meg, hogy új erőt, bátorságot és bizalmat öntsenek saját népeikbe.

Először hirdették a porosz militarizmus összezúzását, azután a kis nemzetek, a gyengék védelmét, a nemzetek egyenjogusítását, ezután jött az emberiség érdeke, a civilizáció ügye, a jog, a szabadság, a kultúra védelme, az igazságosságért és erkölcsiségért, a két legfőbb emberi erényért való küzdelem; hosszú ideig tartó jelszó volt a harc a barbárság ellen, a hunok ellen, a semlegesek védelme, az idegen államkötelékben sinylő, leigázott nemzetek felszabadításának nemes kötelessége, majd sorra került a nemzetközi jog és a megsértett jogrend védelme, az összes nemzetek testvéresülése, a harci szövetséggel szemben a világ békeszövetsége, az összemberiség jövője.

Mikor már mindezeknek a jelszavaknak hazug

volta napnál világosabb volt, mikor fokozott mértékben utánozták a német militarizmust, mikor leigázták a védtelen kis nemzeteket, mikor lábbal tiporták a civilizáció minden eredményét, mikor gúnyt úztek a jogból, letiporták a szabadságot, megsemmisítették századok kultúráját, mikor a barbárok, a hunok ellen kivezényelték a színes vad népeket, mikor leigázták és megadásra kényszerítették a semlegeseket: akkor új jelszavakról kellett gondoskodni.

Mikor katonai kudarcaikat többé letagadni nem lehetett, mikor a középhatalmak katonai fölénye nagy hódításokban nyilvánult meg, kijelentették, hogy a háború a civilizált államok fennmaradásáért folyik, hogy hódításokra még csak gondolni is véték és bűn — de ugyanakkor a szabad nemzetek küzdelmét hirdették a német világuralmi törekvésekkel és a német katonai zsarnoksággal szemben és ugyanakkor kijelentették, hogy Ausztriát és Magyarországot „a civilizáció, a kultúra, a béke és az emberség nevében fel kell osztani“.

És mikor már mindezek a jelszavak elkoptak, jöttek végül a leghangzatosabbak, a jóhiszemű, naiv tömegnek legtöbbit ígérők, tehát legjobban hatók: *a demokrácia, a népek önrendelkezési joga, a demokratizálódás, az autokrácia letörése.*

De ezek már nemcsak saját népeik dopingolására valók voltak — ezek már azt a célt is szolgálták, hogy zavart és visszavonást keltsenek a mi sorainkban.

Ezekkel már nemcsak saját nemzeteiket akarták

további kitartásra buzdítani, hanem főként a kö-zéphatalmak országaiban szaporítani az erőfeszíté-sektől irtózó kishitűek számát, belső ellentéteket támasztani és belső harcokat, esetleg forradalmi mozgalmakat idézni fel: így azután — ha már harci eszközökkel nem sikerül — *ez úton megtörni fron-tunk szilárdságát, seregeink és népeink kitartását.*

Hiszen emlékezzünk csak *Balfour* angol minisz-ter beszédjére, melyben a németeket egyenesen felszólítja, hogy térjenek vissza az 1848 eszméihez, szabadítsák fel magukat a „zsarnoki uralom“ alól — akkor azután lehet szó békéről; melyben továbbá beleavatkozik monarchiánk belső ügyeibe és az itt egyesült népeknek különböző *szabadságokat* he-lyez kilátásba, kultúrájuk önálló kifejtését igéri meg nekik. Hiszen azóta ki is tünt, hogy kiknek szólt *Balfour intelme!*

Emlékezzünk csak vissza a páratlan demagóg, *Lloyd George* beszédeire, aki nagyszerű tehetséggel újabb időben mindig úgy beszél, hogy otthon meg-nyugtasson, kint pedig lázítson. Az angol miniszter-elnök mesterien értett hozzá, hogy az emberiség békevágyát céljaira kiaknázza; a szocialistákkal meg akarta értetni, hogy elő fogja mozdítani sza-badságtörekvéseiket, ha ők viszont szembeszálla-nak saját kormányukkal, ha meggyöngítik saját népeik erkölcsi erejét, ha „az emberiség megvál-tásának eszméjéért“ cserben hagyják az autokrá-cia érdekében folyó német háborút; a békebarátok-kal el akarta hitetni, hogy csak parlamentáris mó-don kormányzott, demokratikus alkotmánnyal

biró szabad Németországgal lehet a békéről tárgyalni.

Emlékezzünk csak vissza *Wilson* nyilatkozataira, aki alkotmányos államfő létére nem átallotta, éket verni nép és fejedelem közé azzal a szándékkal, hogy a középhatalmak uralkodói és népeik közötti szilárd kapcsolatot meglazítsa és aki egészen leplezetlen nyíltsággal jelentette ki, hogy amíg a középhatalmak népei nem alakítják át országukat ugyanolyan demokráciákká, mint aminők a francia, az amerikai és immár az orosz demokrácia is — addig velük szóba nem állhat.

Anglia, mint kitünő néppszichológus, jól értett ahhoz, hogy saját szándékait alaposan elrejtse ezek mögé a frázisok és jelszavak mögé és midőn látta, hogy sikerült neki ezeknek a népboldogító eszméknek és szólásoknak homályában saját intencióit és céljait láthatatlanokká és felismerhetetlenekké tenni — azt is remélhette, hogy az új jelszavakkal, a demokrácia jelszavaival is eléri célját, hiszen ezeket most már a középhatalmak részéről őszintén kifejezett békekészséggel és békevágygal kapcsolhatta össze.

Amikor az orosz forradalom elsöpörte a cárizmust, amelyet mindig szembe lehetett állítani a szabadságfrázisok hangoztatásával — újult erővel lépett fel a jelszóhadjárat az állítólagos német autokrácia ellen.

„*Itt a demokrácia és a szabadság — ott az autokrácia és a rabszolgaság*“ — ez volt az új jelszó,

mellyel ellenségeink a világnak még hátralevő részét a németek ellen mozgósítani próbálták.

Mit használt volna ezzel szemben az arra való utalás, hogy *a német birodalomnak van az egész világon legdemokratikusabb választójoga*, hogy Németország szociálpolitikája messze túlszárnyalja eszméiben és alkotásaiban a világ bármely országának szociális politikáját és intézményeit! Hiszen a *porosz* választójogra való hivatkozás mégis csak *azt a látszatot kelthette*, hogy a német birodalom első állama szembehelyezkedik a haladó kor kívánalmaival, az igazi demokráciával.

És bár már a háború kitörésének pillanatában, azokban a lelkes megnyilatkozásokban, melyek a német nép egységét dokumentálták, minden választással leomlott pártok és osztályok között és bár a császár az egész világ előtt hallhatóan kijelentette, hogy „nem ismer többé pártokat, csak németeket ismer“ és ezzel végleg eltemette a porosz osztályuralmat az ő osztályválasztójogával — mégse lehetett megakadályozni azt, hogy az entente a porosz állam állítólagos politikai elmaradottságát és reakciós állapotát *legutolsó tromfúl ki ne játssza ellene*.

És miután akkor az volt a vélemény, hogy egy demokrata és föderatív Oroszországgal hamarosan meg lehetne kötni a békét, annál inkább, mert hiszen az lemondani látszott minden hódításról és csak saját óriási birtokállományának megtartására látszott törekedni: célszerűnek mutatkozott eltávolítani azokat a surlódási felületeket, melyek a megértésnek útjában állanak. Ilyennek mondták

az orosz mozgalom első vezetői a porosz konzervativizmus rendszerét, illetőleg annak elavult, a korszellemmel merőben ellenkező választójogát. Azt mondták, hogy Oroszországot, a világ legifjabb demokráciáját, feshélyezi a porosz kormányrendszer és a vele való kapcsolat kezdeményezésétől félti az ő ifjú szabadságát.

Ezeknek a felfogásoknak a behatása alatt a német nemzet hivatott vezetői azt gondolták helyesnek, hogy amit kényszerű belpolitikai okokból amúgy is régen megtenni óhajtottak — tegyék meg már most világpolitikai okokból és igazolják vissza nem vonható tényekkel, hogy a konzervatív uralmi rendszer utolsó maradványait is kiküszöbölik — ezzel egyszersmind az orosz béke akadályait végleg elhárítván.

Ez a porosz választójog különben is teljesen anachronisztikus maradványa a régi rendi és osztályuralomnak és teljes ellentétben áll a demokratikus és szabad német nemzet állami intézményeivel.

Hiszen maga *Bismarck*, akit nálunk ultrakonzervatív államférfiúnak és a „Junkerek“ vezérének szoktak jellemezni, a porosz választójogot a korszellemmel merőben ellenkező, reakcionárius, pusztulásra szánt régi korbéli maradványnak jelentette ki. Ő maga így nyilatkozott róla:

„Esztelenebb, nyomorúságosabb választójogi törvényt még semmiféle államban nem eszeltek ki.“

Ez a választójog, melyet Németországban már régóta *Wahlunrecht*-nek neveznek — különben is már abban találja lesújtó ítéletét, hogy ugyanaz a 40 millió porosz, aki a birodalmi képviseléválasztásokban az általános, egyenlő és titkos választójog alapján vesz részt — a szűkebb körű porosz választásokból jóformán ki van zárva. Világos dolog, hogy ami jó 70 millió németnek, az jó annak a 40 milliúnak is, akik abban a 70 millióban különben is bennfoglaltatnak. Képtelen dolog, hogy ugyanaz az ember, aki mint német birodalmi polgár szavazati joggal bír, mint porosz állampolgár abból jóformán ki van rekesztve.

Midőn tehát Vilmos császár húsvéti üzenetében a kormányt utasította, hogy Poroszország részére új választótörvényt dolgozzon ki — régi szándékokat valósított meg. Ebben nem akadályozhatta, sőt szándékában elő kellett hogy mozdítsa az, hogy egyszersmind megfosztja majd az ellenségeket azoktól az ürügyektől, melyek mögé elbujtak, *hogy valódi céljaikat elrejtsek.*

A német államférfiak jól tudták, hogy az ellenségek szónoklataiban mennyi az álnokság, a hipokrizis — de tudták azt is, hogy mennyi szárnyaló erő van azokban a szólásokban, amelyekkel különösen a semlegesekkel el akarták hitetni, hogy ők a nagy világszabadság háborúját folytatják a zsarnokság, az elnyomás utolsó fészkei ellen.

A német államférfiak és a német sajtó egy pillanatig remélhette, hogy választójogi demokratikus politikájuk az ententebeli békebarátok számát és

befolyását növelni fogja és meg fogja szüntetni sok helyütt azokat a részben jogos előítéleteket, melyek a porosz konzervatívek irányában az egész világon elterjedtek.

Ezt a tromfot ki kellett ütni ellenségeink kezéből, ezt az argumentumot meg kellett semmisíteni, ettől a fegyvertől meg kellett őket fosztani már azért is, mert hiszen az entente államférfiai a középhatalmak népeit is be akarták fogni hálójukba olyan manifesztáló nyilatkozatokkal, mint aminő például a *Wilson-é* volt: „Azon a napon értük el célunkat és akkor hagyjuk abba a harcot, amikor a demokrácia biztonságban van“, vagy *Painlevé* francia hadügyminiszteré: „Én is *Wilsonnal* tartok és azt mondom, aznap, amikor a demokrácia biztonságban lesz — elértük hadicéljainkat és abba hagyjuk a küzdelmet“.

Csoda-e, ha ily nyilatkozatok bizonyos hatást gyakoroltak a középhatalmak népeire is, akik még mindig nem tudtak leszokni arról, hogy súlyt vessenek a mai angol államférfiak kijelentéseire; akik még mindig azt hiszik, hogy okvetetlenül kell valamelyes igazságnak lenni azokban a nagyhangú, hazug frázisokban, amiket az angol nép vezető férfiai szinte részeg önbizalommal elszavalnak népüknek.

Németországban ez a hatás igen rövid ideig tartott. Amint újra előtérbe lépett a béke kérdése, már kertelni kezdtek az entente államférfiai. Már *Lord Robert Cecil* azt mondja, hogy csak akkor lehet a németekkel egyáltalában szóba állani, ha

Németországban egy igazi demokrata felelős parlamenti kormány alakul; *Lloyd George* azt mondja, hogy a porosz választójog még nem demokratizálás, még nem megtagadása az autokratikus rendszernek; *Henderson*, a munkásvezér és munkásminiszter pedig kijelenti a német birodalmi gyűlés békeformulájáról, hogy:

„ez a határozati javaslat nagyszerű, de ehhez a formulához előbb még párosulnia kell a kormányzati rendszer teljes demokratikussá tételének nem csupán Poroszországban, hanem egész Németországban, mert máskülönben ez a formula sem lesz egyéb, mint minden más: egy darab papír.“

Lloyd George arra a körülményre épített, hogy a német konzervatívek most már annál kevésbé lesznek kaphatók liberális belső reformokra, mert azok angol hadicélokul jelentkeznek és épített az egyenetlenségre és visszavonásra, amely az ily kérdések felvetésének nyomában jár.

Wilson végül, a nagy békeszerző, az orosz kormányhoz jegyzéket intéz ez alkalomból, nehogy az abbahagyja a világszabadságért való harcot és abban egyéb szent fogadalmak és hangzatos frázisok kapcsán kijelenti a következőket:

„Praktikus kérdések csak praktikus eszközökkel oldhatók meg. A frázisok nem vezetnek eredményre. A belső szabadságreformokról szóló német beszédek csak megtévesztési kísérletek, amelyekkel a németek „Berlinton Bagdadig és azon túl“ való hatalmi terveiket el akarják takarni.“

Ezek a nyilatkozatok és mindaz, ami nyomon következett — világosan beszéltek. A németek látták, hogy az *entente szocialistái* épp úgy visszautasítanak minden békegondolatot, mint kormányaik; látták, hogy az egész demokratizálási akciónak főként az a célja, hogy a verhetetlen ellenséget belső egyenetlenség szításával gyöngítse; látták, hogy itt voltaképp ugyanazt az alávaló dolgot cselekszik, amire fejlett kultúrájuk szabadságlevele és előjoga révén vélik feljogosítottnak magukat, midőn bacillusokat, mérgeket, gyújtószinórokat küldenek a saját nemzetükbeli hadifoglyoknak kalácsba sütvé, hogy az ellenség vetését elpusztítsák, kútjait megmérgezzék, lakóhelyeit, gyárait, malmait felgyujtsák.

A demokrácia hazug jelszavának bacillusával pedig a lelkeket akarják megmérgezni.

A németek hamar észrevették a fenyegető bajt és sürgősen alkalmaztak ellenszereket. Kormányuk, parlamentjük, sajtójuk szinte egyhangúlag tiltakozott a belső ügyeikbe való beavatkozási kísérletek ellen, a fejedelem és nép közötti harmóniát tüntetőleg kifejezésre juttatták és még a theoretikus értelemben vett legszigorúbb demokraták és republikánusok is visszautasítottak minden kívülről jövő felkínálást belső ügyeik intézése tekintetében. Önérzetesen hivatkozhatott az új birodalmi kancellár a német szociáldemokrata-párt orgánumának, a „Vorwärts“-nek ettől a szellemtől inspirált kijelentésére.

Annál sajnálatosabb, hogy Magyarországnak jutott az a kétes dicsőség, hogy az entente maszlagának felült, hogy a „*politikailag érett nép*“-et eláraszthatta az a gázhullám, melynek mérges bűzét már messziről érezni lehetett, hogy a magyar sajtó egyrésze buzgón tolta és *még ma is tolja* az entente szekereét.

A világháború eddigi lefolyásának körülményei kellően kitaníthattak minket is arról a rendkívül nagy szerepről, mely *a hazugságnak*, a szemérmetlen, kiméletlen, kézzelfogható hazugságnak jutott ebben a háborúban — mi mégis meghajoltunk „*a mai kor uralkodó eszméi*“ előtt, amint azok az entente országai részéről felénk harsognak: a hazugság, a frázispolitika, az álnokság képében.

Nekünk még könnyebben lehetett volna tájékozódunk, mint a németeknek, afelől, hogy mit jelentenek ránk nézve az entente legújabb jelszavai, hiszen szokatlan nyíltsággal hangoztatták *a nemzeti-ségek elnyomását, azok jogát a hatalomhoz, új nemzetiségi államok alakításának szükségét* és hasonló, a különböző népfajok nyílt és titkos vágyait dédelgető jelszavakat. *Mi világosan felismerhettük, hogy céljuk a mi nemzeti államunk megsemmisítése — sem több, sem kevesebb.*

Hogy a magyar közönség egy része még sem látta meg eléggé világosan, hogy hová céloz a „*demokratizálódás*“ jelszava, ez csak azért történhetett, mert magyar politikai pártok magukévá tettek és pártcéljaik szolgálatába fogadták ezt a jel-

szót; mert a sajtó egy része tévesen informálta a közönséget és mert sajnós, illetékesnek látszó, de ebben mégis illetéktelen helyről, a külügyminiszteri székől külsőpolitikai szükségességnek jelentették ki Magyarország demokratizálását.

De legfőképp az téveszthette meg a közönség eme jóhiszemű részét, hogy egyes vezérpolitikusok és azok sajtója hirdették és szabadon hirdethették, hogy a demokratizálódás „*a béke gondolatát is jelenti*“; hogy „*ellenségeink szóba sem állanak velünk, amíg nem demokratizálódtunk*“; elhitették vele, hogy „*demokratikus átalakulás előtt áll az egész világ és ezért meg kell csinálni, mielőtt az egész világ rákényszerít*“; elhitették vele, hogy „*demokratikus hadjáratot folytat Amerika és Oroszország a központi hatalmak ellen*“, holott hiszen egészen tiszta és világos dolog, hogy rablóhadjáratot folytat; hogy „*szinte fanatikus meggyőződéssé vált a gondolkodó és szenvedő emberiség előtt, hogy a békének előfeltétele, hogy minden állam a demokrácia tisztulásán menjen keresztül*“; — hogy „*az a szivárvány-híd, amelyen át mi is bevonulhatunk a béke boldog házába: az a demokrácia, a népuralom (!) Az orosz nép megkezdte, nekünk folytatnunk kell*“ (!)

Mikor már a legegyszerűbb ember is világosan láthatta, hogy a béke annál jobban eltávolodik tőlünk, mennél jobban futunk utána; mikor már az entente egész felültetési és bomlasztó manővere teljes meztelenségében állott előttünk, magyar lapok még mindig úgy kommentálták *Lloyd George*

beszédét, hogy „ő is meghajol a német békevágy, a nép rázkódó erőfeszítése előtt“ — és mikor már igazán semmi kétség nem lehetett az entente céljai felől, mikor már odakünn végleg elhallgattak ezekkel a frázisokkal, mikor már végre kijelentették, hogy csak fegyveres győzelem esetén és az ellenfél teljes leveretése után hajlandók a békéről tárgyalni — akkor (1917 augusztus havának vége felé) a magyar sajtóban még ilyeneket kellett olvasnunk: A magyar választói reform „*nemzeti, sőt világkövetelés, amelyre nemcsak az ország sorsa van feltéve, hanem a világ békéje is részben ettől függ ma már*“.

Ha kormányférfiak, vezérpolitikusok és előkelő magyar sajtóorgánumok így instruálják közönségüket, lehet-e csodálkoznunk, hogy az a közönség hisz és bízik, mikor oly jól esik hinni az eljövendő békében; lehet-e rossz néven venni, hogy ideges lesz éppen akkor, mikor legtöbb szüksége volna az ép idegzetére, hogy ellenálló képessége meginog és végül térdre borul a nagy *világáramlat* előtt, melyről azt mondják neki, hogy elsöpri azt, aki szembeszáll vele.

A politikai érettségéről és éleslátásáról híres magyar nemzetnek ki kell nyitnia szemét és akkor látni fogja, hogy az a nagy *világáramlat* voltaképen csak nagy *világmaszlag* — kiskorú népek becsapására és lépre juttatására és hogy csak életünkre törő ellenségeink megsemmisítésünkre irányuló céljait mozdítja elő az, aki az ő eszméik szolgálatában áll.

A háború eszközeivel nem bír úrrá lenni rajtunk az entente — ezekkel az eszközökkel akar tehát végezni velünk. Ha már nem semmisíthet meg tízszeres túlerővel, harcban: hadd semmisüljünk meg — békében, az ő kedve és óhajtása szerint beoltott demokratizáló bacillusok útján.

Ezt jelenti a „világáramlat“.

III. A NAGY DEMOKRÁCIÁK.

Az előbbi fejezetben láttuk, hogy a jelszavaknak minő nagy hatásuk van a tömegekre, hogyan lehet ezekkel egész nagy és kulturailag fejlett népeket olyan politika részére megnyerni, amelyet azok bizonyára nem akarnak.

Hiszen bizonyos dolog, hogy a népek nem akarthatták a háborút, hiszen bizonyos dolog, hogy a nép, minél jobb viszonyok között él, minél több feltételével rendelkezik a boldogulásnak, annál inkább ragaszkodik a rendhez, a békéhez.

Részben gazdasági és imperialista, részben erkölcsi és nemzeti jelszavakkal mégis sikerült a népek millióit ebbe a világháborúba belevinni és sikerült győzelmi kilátásokkal és elkápráztató ígéretekkel táplálni a háborús kedvet és kitartást oly fokig, hogy most már — minden reményükben megcsalódva — az entente vezérférfiai be sem tudják és be sem merik fejezni a háborút, mert félnek a felelősségrevonástól, a számonkéréstől.

Nem hasonló jelenséggel találkozunk-e most nálunk, midőn a hatalom birtokosai a legtiszteletreméltóbb eszmét, a demokrácia eszméjét oly tulzó ígéretekkel, oly teljesíthetetlen remények, oly képtelen illúziók keltésével állítják a magyar nép elé, hogy félő: az ébredés, a kiábrándulás keserű csalódásokkal, nagy konvulziókkal fog járni.

Kétségtelen dolog, hogy ez a világháború egyike a legnagyobb demokratizáló erőknek, amelyekről

a világtörténelem tud. Lehetetlen, hogy midőn mindnyájan egyformán szenvedtek, midőn vérét ontotta válogatás nélkül mindenki, a társadalom minden rétege, a nép minden osztálya — hogy akkor osztály- és rangkülönbségeket vigyünk át a multból a jövőbe.

A háború eseményei és szenvedései által kifejlesztett demokrata eszméket megvalósulásuk felé, intézményes biztosításuk felé kell vinnünk — így szolgálunk helyesen a kor szellemének.

A halál demokratizálásával szemben oda kell törekednünk, hogy az életben is megvalósuljanak az emberi egyenlőség és testvériség törvényei.

De minél erősebben érezzük át ezt a kötelességünket, a háborúnak ezt a nagy tanulságát, annál gondosabban kell megválogatnunk a célra vezető legjobb eszközöket, nehogy nagy csalódásoknak tegyük ki azokat, akik bízva és remélve követnek minket — a demokrácia útjain.

Midőn látjuk, hogy a fellengős jelszavak és nagyhangú frázisok hová sodorták az emberiség nagyobb részét; midőn látjuk, hogy azok uralma az egész világot kifordítja sarkaiból: akkor nekünk emancipálódnunk kell a jelszavak uralma alól.

Mert ha kormányzó férfiak azt állítják a néphez intézett szózataikban, hogy a demokrácia, illetőleg ennek szerve és eszköze, az általános választójog, az országot menten át fogja alakítani, hogy a magyar népet meg fogja váltani, meg fogja szabadítani és boldoggá fogja tenni; midőn csodálatos balzsamról beszélnek, mely minden sebet behegeszt, min-

den fájdalmat megszüntet, minden gondot elmulaszt; midőn szentül ígérnek, hogy a szenvedő és vérző milliók emberhez méltó viszonyokhoz fognak jutni, hogy az összesség és az egyesek gazdaságilag erősebbek és gazdagabbak lesznek, hogy a kapitalizmus fékevesztett szabadságát korlátok közé szorítva, hatálytalanná fogják tenni; midőn aranyhegyeket ígérnek a népnek és ráutalnak azokra a boldog napokra, amikor a nép maga fogja intézni a maga sorsát, maga fogja megoldani a fontos gazdasági és szociális problémákat, maga fogja megállapítani a neki való egészséges birtokpolitikát és igazságos adórendszert — akkor igazán nem tudja az ember, min csodálkozzék inkább, a példátlan bátorságon-e, mely nélkül ezek az ígéretek nem hangoztathatók, vagy a még példátlanabb hiányán a felelősségérzésnek, mely nem törődik avval a pusztítással, melyet ilyen könnyelműen odavetett frázis-ígéretek a hiszékeny és bízó lelkekben okoznak.

Mert hiszen a demokrácia, dacára annak, hogy az egyetlen lehetséges modern formája annak, hogy a népek saját sorsukat maguk intézzék — sehol a világon nem járt azokkal az eredményekkel, melyeket a magyar népnek ígérnek és az általános választójog, bár a demokráciának ez idő szerint egyetlen érvényesülési lehetősége, sehol a világon nem bizonyult annak a csodaszernek, mely minden bajt meggyógyít, minden vágyat kielégít, minden érdeket kiegyenlít.

Midőn ezt a demokratikus reformot a maga ra-

dikális formájában mint egyedül üdvözítő arkánusmot nyujtják a népnek, oly illuziókat keltenek, amelyeknek veszedelmes következményei lehetnek.

Mikor arra hivatkoznak, hogy óriási az elégedetlenség — ami hiszen *ilyen* háború három esztendeje után szinte természetes, — akkor nagyon kell vigyázni azokra a szavakra és azok súlyára és hatására, amelyekkel ezt az elégedetlenséget bizonyos korlátok között lehet tartani.

Ami most itt nálunk végbemegy — azt lehetetlen nagy aggodalommal nem nézni.

Mert ha „*a háború után fenyegető szociális forradalom megelőzése*“ akar lenni az, amit a kormány csinálni szándékozik — akkor egyenesen a forradalomba való belehajszolása a népnek az a mód, ahogy akcióját megindította.

Mikor minden arra hivatott tényezőnek legsürgősebb feladata volna a népet a jövő nagy feladataira komolyan előkészíteni, akkor általános szólásokkal *teljesíthetetlen ígéretet* lobogtatni a nép előtt, az járhat pillanatnyi politikai sikerekkel, de nem mondható másnak, mint üres, léha, komolytalan politikának, mely igen nagy veszedelmeket rejt magában.

Mert ha a néptömegek tudatára fognak ébredni annak, hogy megcsalták, hogy félrevezették, hogy nem vezették el az ígéret földjére, amit pedig megígértek neki; ha látni fogja a nép, hogy a demokrata propaganda értéktelen semmiségekkel törölte ki a szemét; ha látni fogja, hogy még azokat a kötelességeket sem teljesíti állam és társadalom,

melyeket a háború rettenetes szenvedéseiért hála és elismerés fejében a magáéinak vallott — akkor igazán nem marad más hátra, mint forradalom vagy végleges elernyedés.

*

Azt mondják, hogy ennek a háborúnak tanulságai elől nem zárkozhatunk el, mi nem lehetünk az a „Senki szigete“, amely a világ-demokrácia közepette itt áll és szembehelyezkedik a kor áramlataival, és azt is mondják, hogy ami másutt bevált, miért ne válna be nálunk és ha másutt lehet egy radikális demokrácia — miért ne lehetne ilyen nálunk is?

Ez feltétlenül igaz. Nekünk meg kell vizsgálnunk alaposan azokat a jelenségeket, amiket a világháború felszínre hozott, meg kell ismerkednünk azokkal a problémákkal, melyek az utóbbi évek során felmerültek, meg kell néznünk, hogyan alakult, hogyan érvényesült az a demokrácia, melyet el akarunk sajátítani — azoknál a népeknél, amelyeket példaadóknak tüntetnek fel előttünk és amelyeknél a demokrácia a legjellegzetesebben érvényesül a maga legkifejlettebb formájában.

Itt egészen helyes útra terelnek bennünket.

Ezen az úton azt fogjuk tapasztalni, hogy ez a háború megdöntötte a hitet sok olyan eszmében, amelyeket azelőtt szinte megdönthetetlen erejűeknek vallottunk, megváltoztatta felfogásunkat sok olyan dologra nézve, melyekről véglegesen megállapodott nézetek látszottak kialakultaknak és tel-

jesen átértékelte az értékek egy igen nagy tömegét.

És ezen az úton azt fogjuk tapasztalni, hogy nagyon hibásan ítéli meg a világeseményeket az, aki a mostani időpontot egyáltalában alkalmasnak véli arra, hogy a nyugati államok demokráciáját utánzásra méltó példának elibénk állítsa.

Hiszen ha most nézzük amaz államok demokráciáját és nézzük, hogy minő módon használja fel hatalmi eszközeit — akkor kétségbe kellene esnünk a demokrácia értéke felett.

Hiszen ezek a nagy demokráciák azok, amelyek nem akarják elismerni *minden nép egyenlő jogát az élethez*, amelyeknél példátlan módon *tombol az imperializmus*, amelyek *korlátlan diktaturát* tőrnek maguk felett.

Hiszen ezek a nagy demokráciák azok, ahol a demokrácia — *áldemokráciává* fajult, ahol a *parlamentarizmus* többé nem a nép uralmát, hanem *egy érdekcsoport korlátlan uralmát* jelenti és ahol egy szinte megtébolyodott *hatalmi politika* példátlanul vad és szenvedélyes excessusaival állunk szemben.

Hát nézzük meg közelebbről ezeket az u. n. nagy demokráciákat.

Igen tanulságos, sőt merem mondani: igen érdekes lesz az út, amelyre az olvasót meghívom. Látni fogjuk, hogy nincs okunk, hogy utánozzuk a példát, sőt minden okunk megvan rá, hogy a magunk demokráciáját a magunk lelke szerint magunk fejlesszük ki — igazi, becsületos, őszinte és emberséges magyar demokráciává.

A francia demokrácia.

A legrégebb és legnagyobb demokrácia Európában a francia, a modern demokráciák őse. Az ottani állapotok tanulmányozása annál tanulságosabb, mert hiszen az emberiség megszokta a francia nemzetet irányadónak tekinteni a szabadság és a haladás terén.

Még a jelen háborúban is arra hivatkozik a francia miniszterelnök, hogy „Franciaország van hivatva a civilizáció élén haladni“. Nézzük, hogyan funkcionál ebben az országban a demokrácia és annak eszköze, az általános választójog.

Minden igazságszerető és előkelő gondolkodású francia már régóta tisztában van azzal, hogy az ő u. n. demokráciájuk nem jelent egyebet, mint a kiaknázók uralmát. Nyíltan mondják, hogy idáig sülyedtek és őszintén fáradoznak abban, hogy kiszabaduljanak ebből a nyomoruságból. Politikai irodalmuk alig foglalkozik egyébvel, mint annak a problémának kutatásával, miként lehetne az országot megszabadítani attól az általános, egyenlő és közvetlen választójogtól, mely az ország romlására vezet.

Ebben minden párt vezető elemei egyetértenek. A konzervatív felfogás híve, *Paul Bourget*, a híres író szerint :

„Az a kérdés, hogy a sok lehetséges választójog közül melyik a legjobb, oly bonyolult és oly nehéz, hogy alig lesz lehetséges valaha is biztosan megfelelni rá; de egy dolog teljesen bizonyos,

mert a praxis beigazolta: az általános, egyenlő és közvetlen választójog az összes kigondolható választójogok között a legrosszabb és szükség-szerűen anarchiára vezet!“

A szocialisták legszélső szárnyán álló *Delaisi*, aki nagy tudományos apparátussal könyvet írt a demokráciáról, ebben foglalja össze ítéletét:

„Az általános választójog-komédia a *tehetségtelenek diktatúrájára vezet*; ez a választó-gyártó gép a valóságban rabszolgákat gyárt; a mi társadalmi rendünk kereteiben ez a választójog a halál csirája.“

Felette érdekesek *Delaisi* megállapításai, annál érdekesebbek, mert a szerző a szocialisták leghaladóbb irányu szárnyához tartozik és bizonyára nem vádolható konzervatív vagy reakciós tendenciákkal.

Az ő szemében a rendszer alapvető hibája az, hogy 21—25 éves tapasztalatlan és éretlen fiatal-ember van hivatva politikai kérdésekről és politikai férfiokról ítéletet mondani; az a képtelen állapot, hogy avval a fiatal emberrel elhitetik, hogy ő a „peuple souverain“ — a „felséges nép“ — az minden demokráciának gyógyíthatatlan alaphibája.

„A politikában — mondja ő, — mint egyebütt is, mindenekelőtt tehetséges emberekre van szükség, azután szakemberekre: az általános választójog sem az egyik, sem a másik fajtát nem biztosítja.“
„Az egész rendszer erkölcstelen volta éppen abban gyökerezik, hogy épp azok a férfiak, akik oly han-

gosan követelik a nép felszabadítását — a valóságban azt rabszolgává akarják tenni“.

A képviselőknek más dolgok járnak a fejükben, mint a gondjaikra bízott érdekek és a mandátumot csak ugródeszkának használják, hogy privát üzletekhez jussanak. Akiknek igazi érdekük ez a két rozoga pilléren — tehetségtelen választókon és tehetségtelen képviselőkön — felépített kormányforma: ezek a *fináncemberek*.

Delaisi igen érdekesen írja le, hogyan sikerült a nagy kapitalizmusnak a demokráciából az összesség kizsákmányolására legalkalmasabb, leghajlékonyabb, leghatalmasabb és legcsodálatosabb eszközt megalkotni:

„Azt gondolják rendesen, a pénzemberek a demokrácia ellenségei: alapos tévedés! Ellenkezőleg, ők annak vezérei és leghívebb előmozdítói, sőt nyugodtan mondhatni: *ők a demokrácia feltalálói*. Mert ez az a *spanyolfal*, amely mögött kizsákmányoló módszereiket rejtegetik és ez a legjobb védelmi eszköz a nép esetleges lázadása ellen.“

Ezek a pénzemberek a választásoknál és más alkalmakkor minden pártárnyalatot egyformán támogatnak; rájuk nézve közömbösek a pártok, a férfiak, a meggyőzések — rájuk nézve csak egy dolog fontos, az, hogy megnyerjék és erősen kezükben tartsák azokat a férfiakat, akik az ő pénzérdekeiknek szolgálnak: *ez a célja és hivatása a demokráciának*.

Delaisi felsorolja könyvében azt az 55 férfit, aki

ezidőszerint tényleg és a valóságban uralkodik Franciaország felett, és akik az országot kizsákmányolják a maguk céljaira. Majdnem mind ismeretlen név — még a francia közönség előtt is. Főként bankok, bányatársaságok, vasutak, gőzhajózási vállalatok, nagy ipari és kereskedelmi vállalatok, gyarmat-társaságok igazgatósági tagjai, akik a demokrata kormányforma segítségével — Franciaország egész politikai gépezetét hatalmukba kerítették.

Ez az 55 ember jelöli ki és buktatja meg a minisztereket, ezek határozzák meg, ki legyen a köztársaság elnöke, az ő ügynökeik vezetik a választásokat, az ő intésük szerint igazodnak az újságok, ők állapítják meg, milyen politikai kérdések kerüljenek szőnyegre, melyeket kell elnyomni, mint veszélyes gyújtóanyagot. Az ő zsoldjukban áll mintegy 100 u. n. *député d'affaire* (üzletképviselő), akik ügyészei, mérnökei vagy igazgatói az ő nagy vállalataiknak, amelyeknek érdekeit kell a parlamentben képviselniük. Ezeknek is közli a neveit.

Különös tipust alkotnak a nagy védőügyvédek, akiknek specialitása a nagy részvénytársaságoknak és bankoknak képviselete a bíróságok előtt; ezeket azért választatják be a képviselőházba, mert igen hasznosnak bizonyult, hogy ezek a férfiak ott mint képviselők, sőt mint miniszterek képviseljék klienseiket. Ezek között megnevezi *Millerand*-ot, a volt hadügyminisztert, akinek mint a nagy biztosítótársaságok képviselőjének 300.000 frank évi jövedelme van.

A sajtót is bevonja vizsgálódásai körébe és kimutatja, hogy éppen a nagy demokrata lapok kizárólag a kapitalizmus szolgálatában állanak; kimutatja, hogy a sajtó képes a legnagyobb jelentőségű dolgokat teljesen elnyomni és a közérdek elleni legflagránssabb bűnöket agyonhallgatni. Igen jellemzők e szavai:

„Mintegy husz ember jön össze esténként, hogy elhatározza, mit tudjon meg másnap reggel a francia nép és mit ne tudjon meg . . . És a szuverén nép, amely azt hiszi, hogy mindent tud és mindent ellenőriz, — a valóságban semmit sem tud és semmit sem ellenőriz.“

Más francia írók is, akik ezekkel a kérdésekkel foglalkoznak, teljesen azonos eredményekre jutnak.

A képviselőket azzal vádolják, hogy hatalmukkal visszaélnék. Gondoljunk csak a Panama-társaság botrányaira, a hozzánk is elszármazott „panamista“ jelzőre.

A franciaországi képviselőket „Un quinze mille“ (tizenötezer frankos) gúnynévvel illetik, mert néhány év előtt 9000 franknyi járandóságukat 15.000 frankra emelték és azonfelül még évi 6000 frankot vesznek fel magántitkárjuk fizetése gyanánt. A francia képviselő tekintélytelenségére jellemző a következő napihír: Egy képviselőnek az omnibuszon valamelyes differenciája támadt, mire kijelentette, hogy ő a törvényhozó testület tagja. Ezzel akarta tekintélyét emelni. De e helyett a közönség men-

ten ellene fordult: „Un quinze mille! Un quinze mille! A la porte! A la porte“ („Egy tizenötezer frankos! Egy tizenötezer frankos! Ki vele! Ki vele!“)

Anatole France, a mai Franciaország legelső írója, egyik szimbolikus regényében a francia történetet persziflálva, az állam törvényhozásáról szólván, azt mondja: a nép választottait ott különböző nevekkal jelölik meg: „követ“, „képviselő“, „törvényhozó“, „népképviselő“ vagy — bár ez az elnevezés kevésbé népszerű: — „*tolvaj*“.

Egy másik munkájában („*Le lys rouge*“) így kiált fel:

„A forradalom Franciaországot kiszolgáltatta a pénzembereknek, akik száz esztendő óta falják az országot; ma ezek az urak és parancsolók. Amit kormánynak nevezünk, az szegény ördögökből álló banda, akik a pénzemberek zsoldjában állanak. Ebben a keresztül-kasul megmérgezett Franciaországban ahhoz, hogy valakit az állam árulójának kiáltsanak ki, elég az, ha a szegényeket pártfogásába veszi.“

Röviddel a háború előtt adta ki *Emile Faguet* nagy feltűnést keltett munkáját: „*Le culte de l'incompétence*“ (A tehetségtelenség kultusza), amelyben azt a kérdést veti fel: „Melyik a mi mai demokratáink és az ő általános választójoguk fundamentális alapelve?“ Válasza a következő: „Nem kellett nagy tanulmányokat végezni, hogy meggyőződjem arról, hogy ez az alapelv: *a tehetségtelenség kultusza*“.

A tehetségtelenség hatja át — szerinte — az egész állami organizmust alulról a legfelsőbb fokig, úgy hogy ez alapelv formuláját tagadó formában is ki lehetne fejezni, ekképen: „Demokratikus az a kormány, amelyben az érdem nem talál elismerésre“.

Ő is abban látja a baj gyökerét, hogy az az ifjú, aki még nem tud semmit, aki még nem tapasztalt semmit, akire a gyakorlati életben a legkisebb hivatalt sem bíznók rá, az ő választási bárcája útján részt vesz az ország törvényalkotásában, amely esetleg századokra kihatólag határoz egy nemzet sorsa felett. Az a jó fiú azt sem tudja, honnan származnak ezek a dolgok, azt sem, hová tendálnak, ő teljességgel képtelen egy törvény jelentőségét és kihatását megítélni; meg sem kísérli, hiszen egészen más indokok irányítják őt: szóval, *az ő képtelen volta tökéletes* és ennek folytán ő e kormányzási forma alapelvei szerint — az ideális választó.

Miután kimutatja, hogy az ilyen választók által megválasztott képviselők minő meggyőződés nélküli, tökéletlen műveltségű, közepszerű, önállóság nélküli és teljesen a választóktól vagy egyéb tényezőktől függő tehetségtelen emberek — irónikusan megállapítja, hogy már ahhoz, hogy valakiből miniszter lehessen, „kétszeresen tehetségtelennek kell lennie.“ Annak az embernek, aki az ország legfontosabb érdekeinek az élére kerül, sem megfelelő ismeretei, sem kellő tapasztalatai nincsenek. Így például Franciaország utolsó három had-

ügyminisztere közül az egyik *állatorvos*, a másik *börzeágens*, a harmadik *ügyvéd* volt.

Emile Zola, a legradikálisabb szellemek egyike, aki csak alapos tanulmányozás után szokta volt nézeteit megalkotni, így nyilatkozik a francia demokráciáról, illetőleg annak választójogáról:

„Nincs az államok szervezetében instrumentum, amelyet olyan kevésbé ismernek és amelynek alkalmazása több meglepetéssel járna, mint az általános választójogé. — Lutrijáték ez, ahol csalni kell. — Kalács, amellyel hitegetik azt a jó népet, amelynek nincs kenyere.“

Végül még a jelenkori Franciaország egyik kiválóságának, *Romain Rolland*-nak egy leveléből, amely a „*La Française*“ című lapban jelent meg, ide iktatjuk a következő mély értelmű sorokat:

„Vannak köztársaságok, amelyek épp oly reakcionáriusak, mint a monarchiák. A mi francia politikusaink háború előtti köztársasága, egy szűkkörű politikai-pénzügyi oligarchiának ez az ügyvivője, ilyen volt. Szó sem lehet róla, hogy felújítsuk. Most arról van szó, hogy helyet kell csinálni az igazi demokráciáknak. Ránk nézve nem az a fontos, hogy félretolják ez urak valamelyikét csak azért, hogy egy ugyanolyan kaliberű másik urat állítsanak a helyére. A francia demokrácia — amely csak névleg az, — a világ órajárásához képest késik. Európának új szervezeteinek alkotásán kell dolgoznia, amelyek legyenek gócpontjai a népek internacionáléjának, nem

pedig a mi idejüketmult politikai formáink helyreállításának, amelyeknek tehetetlensége vagy értelmetlen volt immár teljesen bebizonyult.“

Ime ez a felfogása a francia demokráciáról Franciaország legelőkelőbb szellemeinek. Így fest a valóságban ez a népmegváltó eszme — annak a népnek az életében, melynek az újkori emberiség csakugyan legbecsesebb erkölcsi javait köszöni.

Az amerikai demokrácia.

Amerika! Az álmok, a sóvárgások, a vágyak országa! Amerika! A korlátlan lehetőségek, a korlátlan érvényesülés, a korlátlan szabadság országa! Az egyenlőség ígéretföldje! A demokrácia hazája! Milyen a Te demokráciád?

Egészen természetes dolog, hogy a jelen időben éppen az amerikai demokrácia felé fordul az egész világ figyelve, hiszen az lép fel mostanában mint a világ tanítómestere, az akarja megszabni azokat a feltételeket, amelyek megadják a világnak a békét, az akarja megszabni azokat az erkölcsi tényezőket, amelyek az öreg Európára nézve ezentúl mértékadók lesznek, az akar a világnak ezután gondviselése, de egyszersmind — ura is lenni.

Nekünk magyaroknak még különös okunk is van, hogy ezekben a napokban behatóan érdeklődjunk az amerikai demokrácia iránt. Hiszen a magyar politikai élet egyik kimagasló vezérére, *gróf Apponyi Albertre* hivatkoznak azok, akik mindunt-

lan az amerikai demokráciát tárják elénk, mint klasszikus mintát, mint utánzásra méltó példát, mint elérendő ideált. Arra az *Apponyi Albertre* hivatkoznak, aki az amerikai demokrácia eszméivel szaturálva tért vissza onnan a magyar nemzetre és ő reá nézve is dicsőséges útjáról és aki most a világáramlat legbuzgóbb előharcosa.

Ő reá hivatkoznak a mi demokratáink, midőn Amerikát a demokratikus szabadság és egyenlőség Eldorádójának festik le, ahol mindenki boldogulhat, ahol mindenki a saját szerencséjének kovácsa, és ő reá hivatkoznak, midőn a magyar népnek azt mondják, hogy csak át kell ide ültetni az amerikai választójog rendszerét és akkor a mi országunk is épp olyan Eldorádó lesz, itt is épp úgy fog mindenki boldogulni, itt is épp olyan nagy lesz a jólét, itt is meg fog szünni a szegénység, itt is meg fog szünni az emberek közötti különbség, itt is az fog történni, amit a nép akar és nem az, ami néhány kiválasztott ember akarata.

Hát nézzük meg és vizsgáljuk meg ezt a csodás amerikai demokráciát a maga választójogával és a maga választói szabadságával az adatok világánál. Ezeknek az adatoknak megbízhatóságáért kezeskedik nekünk egy pár újabban megjelent kitűnő könyv, részben amerikaiak megfigyelései, részben oly kiváló írók munkái, akik éveket töltöttek Amerikában, hogy az ottani viszonyokat tanulmányozzák. Ezek között talán legbecsesebb *C. A. Bratter*nek már a háború folyamán megjelent munkája.

Hogy a mai amerikai viszonyokat némileg meg-

érthessük, szem előtt kell tartanunk mindenekelőtt azt, hogy az északamerikai Egyesült-Államok egészen másképen keletkeztek és fejlődtek, mint más államok; a leggyorsabb tempóban egyetlenegy irányban indult meg és folytatódott szakadatlanul a fejlődés — az *anyagi* megerősödés, a tőkeszaporítás, a vagyonosodás, a „*kommerzializmus*“ irányában.

A politika is kizárólag ennek a fejlődésnek a szogálatába állott és jóformán külön kasztot nevelt fel magának: a „*politicians*“, a hivatásos politikusok osztályát. Minthogy Amerikában tömérdek sok a választás az egyes községekben, városokban, tartományokban, kongresszusi kerületekben, államokban, — óriási nagy a politikusok száma és itt kezdődik mindjárt az, amit *Hasbach* „*a demokrácia rákfenéjé*“-nek nevez, t. i. hogy mindig egy partikuláris akarat tűzi ki az államélet céljait, az erősebb párt akarata. Hogy ez az erősebb párt ráerőszakolhassa akaratát a gyöngébb pártra, ahhoz igen erős szervezettel kell bírnia, rendelkeznie kell emberekkel, akik „dolgoznak“ érte és mindenekfölött pénzzel, sok pénzzel. Ezek a dolgozó pártemberek, a „*City bosses*“ és a „*State bosses*“ — aszerint, hogy a városi vagy az állami ügyeket intézik — *ezek Amerika tulajdonképeni urai*. Ezek osztogatják az állásokat, ezek döntenek a meghozandó vagy eltörlendő törvények és rendeletek felett, ezek adják a koncessziókat, ezek határoznak a kisajátítások felett, ezek rendelkeznek az állam vagy a községek tulajdonában lévő birtokok,

valamint a még szabad birtokok felől, ezek eszközlik ki a büntetés alól való felmentéseket. Az elnökválasztásnak is elsősorban az a célja, hogy oly személyt vigyen keresztül a párt, aki legtágabb kiterjedésű jogánál fogva a párttagok között óriási zsákmányt oszthasson szét. Az egész pártszervezet célja és lényege, hogy a „boss“-okról és azok híveinek és segítőtársainak nagy számáról gondoskodják, azok fenntartását és gazdagodását tegye lehetővé.

Mikor mi Európában azt olvassuk, hogy odakünn nagy küzdelem folyik az ezüstvaluta és az aranyvaluta hívei között — akkor voltaképen csak a pártok személyi uralmáért folyik a küzdelem. „A valutareform, a vámkérdés, az imperializmus kérdése, a mexikói kérdés — ezek mind mellékesek, csak arra valók, hogy valami „platform“-ja legyen a pártnak és arra, hogy idealistáknak és könyvíróknak legyen mivel foglalkozniok — nekünk mindez közömbös — nekünk *szavazatok* kellenek. A pártnak győznie kell, ezüst ide — ezüst oda — ez egyre megy.“ — Ez egy *boss*-nak őszinte nyilatkozata.

A „*Tammany Hall*“ ismert és hirhedt középontja a leghatalmasabb pártszervezetnek. Ennek feje a legbefolyásosabb „politikus“. Mikor legutóbb a „*Tammany Hall*“ egyik *Tweed* nevű főnökét végre mégis csak felelősségre kellett vonni, mert New York városát számos millióval megcsalta — közvetlenül a vizsgálati fogság elrendelése előtt New York állam szenátorául választot-

ták meg, dacára annak, hogy nem volt ember New Yorkban, aki gazságairól ne tudott volna.

Mikor egy ujságíró adatokat kért tőle megírandó életrajzához, szószerint a következőket mondta:

„A pénzszerzés az alapelvem. Irja meg ezt! Tágra nyitott szemmel figyelek meg mindent, ami kezem ügyébe kerül. Aztán belenyúlok, amilyen mélyen csak lehet és olyan tele marokkal húzom ki a kezem, amennyi csak belefér. Barátaimhoz ragaszodom. Irja meg: ilyen ember Tweed!“

Ime ez egy „politician“-nak, egy hivatásos amerikai politikusnak felfogása a politikáról.

Hasonló az ő felfogásuk ennek a politikának a fundamentumáról, a *demokráciáról*.

A demokrácia Amerikában a *korlátlan individualizmus* irányában fejlődött, tehát a demokrácia szellemével teljesen ellentétes irányban. Amennyire alkalmas volt ez az irány arra, hogy az egyén energiáját kifejlessze és hihetetlen eredmények elérésére képesítse, annyira ellenkezik azzal a felfogással, amely mibennünk él a társadalom erőiről és a demokrácia szabályozó és kiegyenlítő, niveláló feladatairól. Ez az irány teljesen antidemokratikus eredményeket szült; egyenlőség helyett a legnagyobb egyenlőtlenségeket hozta létre és a legádázabb, napról-napra ismétlődő és fokozódó egyéni harcot lobbantotta fel az emberek között.

Ez a hatalmi tülekedés, az anyagi javakért folyó szakadatlan küzdelem oly egyenlőtlenségeket te-

remtett, amelyek a demokráciáról való egészséges felfogással homlokegyenest ellenkeznek.

Európai méretekkel, főként magyar méretekkel alig bírjuk felfogni, hogy egy amerikai vasúttársaság elnöke, egy nagyiparos, egy bányatulajdonos, egy nagy bankár, egy nagy ujságkiadó, aki üzemében az alkalmazottak és az érdekeltek százezrei fölött rendelkezik, minő politikai és gazdasági hatalmat gyakorol.

Akik némi aggodalommal kísérik ezeket a jelenségeket, azzal vígasztalódnak és demokrata lelkiismeretüket azzal nyugtatják meg, hogy viszont az erők szabad mérkőzésénél fogva Amerikában senkit sem akadályoz meg sem állami hatalom, sem más korlát abban, hogy ugyanilyen nagy gazdasági és politikai hatalomra jusson, ha erre való tehetősége van. Ha igaznak fogadjuk is ezt el, végeredményben mégis csak kevés ember juthat fel a hatalomnak ezekre a csúcsaira és ha fel is jutnak, az eredmény azután az, hogy a *demokrácia eszközeivel megteremtődik az igazi oligarchia.*

Az érvényesülésnek ez a mindenki számára nyitva levő lehetősége tehát megteremti a szociális hatalmi túlsúly egyenlő lehetőségét, de nem a *szociális egyenlőséget*, pedig elvégre is az igazi demokráciának ez az egyenlőség az igazi lényege.

Ezeknek az amerikai felfogásoknak filozófusa *Emerson*, aki nagyszerűen fejtette ki ennek az individualizmusnak emberi szépségeit, a hatalmas egyéniségeknek fenomenális lényét és értékét. Helyeselhetjük, szépnek tarthatjuk Emerson felfo-

gását, az egyéniség kifejlődése szempontjából az emberiségre nézve nyereségesnek is tarthatjuk az igazi amerikai individualizmust, amint az Emerson klasszikus szépségű írásaiban élénk tárul — de demokratikusnak nem fogadhatjuk el azt a népet, amelynek filozófusa az individualizmus kultuszában ismeri fel népe valódi természetét és valódi hivatását.

Ott, ahol az egyes emberek, az egyes néposztályok, az erősek és gyöngék, a nagyok és a kicsinyek állandó harcban állanak egymással; ahol csak minden korlátot ledöntő, kiméretlen, nyers és vad harc biztosítja az erősnek győzelmét; ahol ez a harc a legszélsőségesebb gazdasági, szociális és politikai különbségekre és egyenlőtlenségekre vezet: ott lehet szó hatalomra jutott felső osztályok uralmáról, de nem a *nép uralmáról*, ott lehet, hogy a külső forma, az alak demokratikus látszattal bír — *de maga a lényeg, a tartalom minden inkább, mint demokratikus.*

*

Ennek az amerikai demokráciának képviselőháza eléggé liberális választójog alapján alakul meg. Huszonegyedik évének elmúltával minden férfilakosa az Uniónak választó. A képviselőházat és újabban a szenátust is közvetlen választások útján választják meg; az Unió elnökét és alelnökét közvetett úton, elektorok útján. Ezeknek az elektoroknak választásában mindenki résztvesz. Egyik-másik államban a választói jogosultság tekinteté-

ben eltérések vannak, némelyik államban a kínaiak és a japánok, némelyikben az indiánusok ki vannak zárva, míg viszont az Unió négy államában a nők is választók. Ránk nézve különösen érdekes, hogy az úgynevezett „territory“-kat csak akkor csatolják hozzá az Unióhoz és annak lakosai csak akkor kapják meg a szavazati jogot, ha az illető „terület“ már elégséges lakossággal bír és *ha lakosai már megszerezték azt a kulturális és politikai érettséget, mely az Unió államszövetségébe való felvétel előfeltétele.*

Hogy mikép „funkcionál“ ez az egész liberális, tehát általános és egyenlő választójog — arról hallgassuk meg egy illetékes férfiú vallomását. *Wilson*, az Unió jelenlegi elnöke 1910-ben egy cikkében a következőket írja:

„Pártok már beláthatatlan idők óta voltak, de olyan pártszervezetek, mint minálunk, sehol és soha. A pártszervezetek gerince a kinevezési gépezet lett. Befolyással és hivatallal jutalmazza ez a vezetőket. Vannak emberek, akik tevékenységükért (a győzelmes párt érdekében való korteskedés terén) titkos utakon és módokon, amelyeket a nép nem ellenőrizhet, hivatalokba jutnak. A kormányhivatalnoknak nincs kinevezési, vagy választási joga; ezért a párt-bossoknak (a párt-gépezetek vezetőinek) kell ezt elvégezniök, akik nem kormányhivatalnokok. Ez a gép egészen kívül álló hatalom, *a választónak nincs fölötte hatalma.* Magunk teremtettük meg ezt a helyzetet és vagy változtatnunk kell rajta, vagy viselnünk kell a következményeit.“

Azután így folytatja *Wilson*:

„Minden olyan törvényjavaslatot, amely e gépezetnek és megbízóinak nem kívánatos, megfojtanak a bizottságokban; minden olyan intézkedést, amely javára válik ennek a gépezetnek, a törvényhozó házak elé juttatnak és keresztül is hajszolják. Ahelyett, hogy igazán reprezentatív kormányunk volna, van egy átjárhatatlan bozótunk csupa pártszervezetekből, amely ott áll a nép és a kormány között.“

Wilson persze csak a pártszervezetek hatalmának túltengéséről beszél, a *korrupción* nem. Pedig ez még érdekesebb fejezete az amerikai választásoknak. Időnkint a két nagy párt mellett, a demokraták és republikánusok pártja mellett alakulnak kisebb pártok, azzal a céllal, hogy a korrupció ellen sorakoztassák a népet. Így különösen a „populista“ párt és a szocialista párt a múlt század kilencvenes éveiben főleg ezt a célt tűzte ki programmjául.

Ennek a populista pártnak az első platformja így hangzott:

„Íme, összegyűlünk és olyan nemzet vesz körül, amely az erkölcsi, politikai és anyagi tönk szélén áll. Korrupció lett úrrá a választóurna, a kongresszus, sőt még a bírói szék hermelinje fölött is. A nép demoralizálva van, az ujságokat megfizetik és így tömik be a szájukat, a közvéleményt félrevezetik, a vállalkozásokat tönkreteszik, otthonainkat jelzálogokkal terhelik meg, a munkát elnyomják és a földet a kapitalisták tartják

a kezükben. A városi munkást megfosztják a gyülekezési szabadságtól, a bevándorolt proletárok munkája leszorítja béreiket, s egy zsoldos haddal halomra lövöldöztetik őket. Milliós vagyionokat préselnek ki a népből. Egy igazságtalan kormány öléből két nagy osztály jött világra: csavargók és milliomosok.“

Nem csodálkozhatunk ezen a hangon, ha szemügyre vesszük azt az irtózatoss korrupciót, mely az amerikai választásokat és az amerikai közéletet jellemzi. Időnkint revoltálnak ugyan ellene a becsületes emberek, de ezek annyira kisebbségben vannak, hogy célt nem érhetnek.

A jelölt személyére nézve, bárminő választásról van is szó, sohasem az a lényeges, hogy alkalmas-e az illető tisztségre, hanem kizárólag az, vajjon az illető pártnak tagja-e és vannak-e érdemei a párt körül. Az amerikai ember jobb érzése ellenére is rászavaz egy jelöltre, akit nem tart becsületes embernek, nem tart kvalifikálnak, vagy aki neki mindenképp antipathikus — rászavaz azért, mert a párt így parancsolja. Ez a pártfegyelem, amelyet Amerikában „párt-fetisizmus“-nak neveznek, a maga hatalmával teljesen meghamisítja a népakaratot. A választás Amerikában voltaképp nem egyéb, mint egy rettenetes és szívós küzdelem ügyes és lelkiismeretlen választásrendezők két csoportja között, akik egy igen nagy apparátust hoznak mozgásba és semmi pénzt és fáradságot nem kimélnék, hogy jelöltjüket keresztülvigyék. Ebben a küzdelemben rendszeren résztvesznek mindenféle manő-

verrel az üzletemberek és a spekulánsok, akik jövedelmező szállításokra reflektálnak, a részvénytársaságok, bankok, vasutak a kapitalizmus egész erejével.

A szervező „munka“ igen költséges. Még ha nem is történik vesztegetés, maguk a választói gyülekezetek, a terembérletek, különvonatok, automobilonok és egyébek igen nagy összegeket emésztenek föl. Kiszámították, hogy egy kongresszusi mandátum 1910-ben átlag 50.000 dollárba (250.000 korona) került. Egy kongresszusi szenátor beismerte, hogy megválasztása 192.977 dollárba (964.885 korona) került.

Amellett a legtöbb jelölt a szövetségi, állami vagy városi pénztárak terhére a leglehetőlenebb ígéreteket teszi, amiket megválasztása esetén természetesen teljesíteni is kell. Természetes, hogy mindig a közérdek rovására — az egyes választók, vagy legjobb esetben az illető kerület javára.

A választásrendezők (managerek) legfontosabb feladata, különösen elnökválasztás esetén, a választáshoz szükséges pénzek előteremtése. Amely pártnak legtöbb pénze van — az körülbelül biztosra veheti a győzelmet. A választási alapot a nagy üzletemberek, bankok, vasutak, biztosítótársaságok rakják össze. Mindezek nagyon is érdekelve vannak az elnökválasztás eredményében, hiszen ettől függnék a legfontosabb kereskedelem-politikai elhatározások, kereskedelmi szerződések, vámtételek, valutaügyek stb. A választási pénzalaphoz hozzájárulnak azok a tisztviselők is, akik

esetleg elveszthetik állásukat elnökváltozás esetén, vagy a tisztviselői állásokra pályázók, akik kinevezést remélnék valamely zsíros hivatalba, ahol előlegezett költségeiket dúsan kamatoztathatják. Végül hozzájárulnak a párthívek. Az ily választási alap nagysága messze túlhaladja az európai fantáziák méreteit. Egy-egy párt 30—40—50, sőt 60 millió dollárt elköltött már elnökválasztásra. Egy elnökválasztás Amerikának többbe kerül, mint az összes európai államok fejedelmeinek évi civillistája.

Megtörtént, hogy egy hatalmas trust, „hogyan teljesen biztosra menjen“, mind a két versenyző pártnak juttatott igen nagy összegeket. Aszerint, amint ellátják a pártkasszát „soap“-pal („szappan“-nal), amelyet „kenésre“ fel lehet használni, megígérik nekik a főrendezők az őket érdeklő vámtételek felemelését vagy leszállítását.

A választási pénzek felett a főrendező teljesen szabadon rendelkezik, az alrendezők jelentéseinek tekintetbe vételével. A vesztegetések egészen nyíltan történnek és mindenki tudja, hogy bizonyos esetekben mennyi jut egy-egy szavazatra; így pl. pontosan tudták, hogy a *Taft* és *Roosevelt* közötti választási küzdelemben 1912-ben egy-egy szavazatért 5 dollárt (25 koronát) fizettek. Az Unio ipari államaiban a szavazatoknak mintegy 25 százalékát vásárolják meg pénzért; másképp taksálják azonban a fekete ember szavazatának értékét, mint a fehéret; ha a fehér 3 dollárt kap, akkor a fekete csak kettőt. New Yorkban néha 25 dollárig emelkedik egy-egy szavazat ára. Megvesztegethetőség

tekintetében a parasztság kevésbé romlott, mint a városi polgárság. Minthogy a törvény megköveteli a választási pénzek hováfordításáról szóló elszámolást, — nehogy beleakadjon valahogy a törvényparagrafusokba — meglepően egyszerű módszert alkalmaz a választásrendező: nem vezet könyvet, nem csinál semminemű följegyzést.

Természetes, hogy az ily korrupt választásokból kikerülő parlament tagjai sem lehetnek a tiszta erkölcs mintaképei. *James Bryce* azt mondja egyik művében, hogy a kongresszus mindkét házának tagjai közül egy-egy ötödre biztosan ki lehet mondani, hogy korruptak, de sokkal nagyobb azok száma, akik a megvesztegethetőség gyanuja alatt állanak.

Egy ember, aki 10 évig élén állott mint főügynök egy gyárosszövetkezetnek — lisztát tett közzé azokról a politikusokról, akik tőle „készpénzt“ fogadtak el. Munkásvezetők is voltak köztük.

1912-ben történt az első eset, hogy egy szenátort bebizonyított, nyílt választási vesztegetés miatt kizárták a szenátusból. Húsz óráig tartó védőbeszédében azt kérdezte, hogy ki az az ő kollégái között, aki nem kapott volna pénzt a trustöktől abból a célból, hogy azt vesztegetésre fordítsa. „Hiszen jelen voltam — mondja *Lorimer* szenátor — Chicagóban, mikor *Taft* barátjai megvásárolták a delegátusok szavazatait és amikor a *Roosevelt* emberei ugyanazt megkísérelték, de sikertelenül, mert azoknak több pénzüik volt.“

Hogy minő az amerikai képviselőház, arra nézve

hallgassuk meg egy olyan ember véleményét, aki-
nek Magyarországon sok olvasója, sok bámulója
van.

Ez az ember *Wells H. G.*, a híres író, aki mint
meggyőződéses szocialista, álmainak országát vá-
gyott megnézni és abban a hitben és várakozásban
hajózott át Amerikába, hogy ott abban a nagy nem-
zetközi demokráciában majd felleli azt az emberi
társadalmat és azokat a demokratikus intézménye-
ket, melyek után lelke sóvárgott. Amiket erről az
úttjáról ír — az egyenesen lesújtó. Ime:

„Végeredménye pedig mindennek: olyan tör-
vényhozó apparátus, amely nem hoz törvényt;
olyan kormány, amely képtelen kormányozni;
olyan közigazgatás, amelynek csak színleg van
meg a felelőssége, amely ajtót, ablakot tár a
korrupciónak és megtámadhatatlanul el van
barrikádózva a kétpárt-rendszer útján a köz-
véleménynek, a népakaratnak tán még legheve-
sebb rohama elől is. A puszta valóság bizony az,
hogy a kongresszus mai alkotásában a *leggyön-
gébb, leggyatrább, legtehetetlenebb központi kor-
mányszerv* az Oroszországtól nyugatra eső civili-
zált országok egész összességében.“

Lehet-e más a végeredmény, amikor minden
egyek választás, az elnöké épp úgy, mint a szená-
toré és a képviselőé, a kormányzóé és a bíraké
igazi tömegcsalás, lelkiismeretlen, skrupulus nél-
küli „politikusok“ előre kicsinált játéka.

Lehet-e más, midőn a nép akarata helyett kizá-
rólag a gazdagok, a túlgazdagok akarata jut ér-

vényre, csak azok állásfoglalása dönt? Lehet-e más, midőn minden befolyást, minden akaratnyilvánítást, minden döntést a trustmágnások, a haute-finance, a monopoliumosok, a koncessziósok, az érdekszövetségek gyakorolnak — a nép nevében, a nép ellen?

Lehet-e csodálkozni ilyen viszonyok mellett azon, hogy Amerikában a jobb elemek már régen teljesen visszavonultak minden aktív politikai tevékenységtől, hogy a választásokban részt nem vesznek, hogy valamennyire tisztességes emberek egyáltalában távol tartják magukat teljesen a közélet bárminő szervezeteitől? Az utolsó 20 év statisztikája szerint a választásokban az arra jogosítottaknak legtöbb helyütt 5°/_o-a, sokszor csak 1°/_o-a vesz részt, de 10°/_o-nál soha sem több.

Lehet-e csodálkozni azon, hogy még az elnök-választástól is, mint ugyancsak *James Bryce* mondja, a legjobbak távol tartják magukat?

És nem csodálatos-e, nem sajnálatos-e, hogy ennek a nagy nemzetnek élére rendszeresen csupa közép-szerű emberek kerülnek. Amerikai történetírók írják, hogy *Washington* óta 1861-ig, midőn *Lincoln Ábrahám* került az elnöki székbe és azóta, talán *Cleveland* kivételével, csupa közép-szerű vagy még alantabb álló „politikus“-t választottak meg elnöknek.

Ennek az elnöknek pedig az Unio alkotmánya oly jogokat biztosít, aminőkkel a mai kor egyetlen uralkodója sem bir. Erről ezekben a nehéz időkben több ízben volt alkalmunk meggyőződni. A

miniszterek nem tagjai a népképviselőnek s *kizárólag csak az elnöknek felelősek*. Elnökségének ideje alatt mondhatni korlátlan, a szó szoros értelmében autokratikus jogokkal bír az elnök, dönt a háború és béke kérdéseiben, vétőt gyakorolhat minden törvényhozási aktusban — valóban olyan hatalmat gyakorol, amely mindennek inkább mondható, mint demokratikusnak.

Az amerikai nemzet parlamentarizmusa, az amerikai nép uralma és önrendelkezési joga, politikai szabadsága és függetlensége — mint ezekből kiderül — *a világ leggigantikusabb önámítása*.

*

Az a korrupció, mely a törvényhozó és végrehajtó hatalmat és a politikai életet teljesen át- meg átjárja, természetesen megnyilvánul az állami élet egy másik főtényezőjében is, a bírói hatalomban, s megnyilvánul a szociális életben, a gazdasági életben és a sajtóban egyaránt.

A munkásság teljesen védtelenül ki van szolgáltatva a munkaadó kénye-kedvének, sok helyütt rab- szolgasorban van és az állam legcsekélyebb gondoskodását is nélkülözi — szegény kivándorlóink sokat tudnak erről regélni. A gyárakban hat éves gyermekek 12 órai munkára vannak befogva — mind korán elpusztulnak — sebjaj, Európa újakat küld majd helyettük.

Egy amerikai író, *Brooks*, a korrupcióról írt művében megállapítja, hogy „a demokrácia Amerikában megnyitotta a korrupció előtt a kaput olyany-

nyira, amint azt sem az ó-kori, sem a középkori világ soha meg nem álmodhatta volna.“

Ebből a műből megtudjuk, hogy a korrupció el-
árasztotta az egész nyilvános életet, behatolt a ke-
reskedelembe, az iparba, a gyárba, a bányába, a
műhelybe, a bírói szobába, szóval: kivétel nélkül
mindenüvé — és mindenütt ott van a romlottság, a
megvesztegető és a megvesztegetett, s mindenütt
győzelmet arat a becsstelen a becsületes felett.

Csak egy-két példa:

St. Louis államban a kormányzó vétőja dacára
odaadtak valakinek 30.000 dollárért egy koncesz-
sziót, amelyet az egy év múlva 1,250.000 dollárért
adott át másnak.

A szecesszióháború veteránjai részére annak
idején nyugdíjalap létesült. Dacára annak, hogy
több mint 50 év múlt el e háború óta, a járadék-
élvezők száma még mindig szaporodik és a nyug-
díjak most 175 millió dollárt (875 millió koronát)
tesznek ki évenként.

Néhány év előtt a törvény áthágása miatt *Rocke-
feller*-re 20 millió dollárnyi büntetést róttak ki,
erre a petroleum-részvények esni kezdtek: ő ol-
csón összevásárolta őket — s 8 nap alatt 100 mil-
liónál többet nyert rajtuk.

*

De a mi felfogásunk szerint még legmegdöbben-
tőbb *a bíróságok korrupciója*.

Ugyancsak *Wells* beszéli, hogy Amerikában lé-
tekor felkeresett egy fiatal angol szocialistát, aki

ártatlanul öt évre elítélve, egy szörnyű börtönben éhezve sínylődött. *Wells* mindent el akart követni érdekében, de mit tehetett, mikor megtudta a bírótól, aki elítélte, hogy ő nagyon jól tudja, hogy az az ember ártatlan — az államtitkártól pedig, hogy ő egy terhelő rendőri iratot, amely állítólag Angliából származott, hivatalosan hitelesített, noha tudta, hogy azt New Yorkban készítették! Hozzájárult még a sajtó galádsága, amely az ártatlan angol szocialistát szokásszerű büntettesként állította oda, feddhetetlen életű feleségét pedig ledér személyként, amely ürügy alatt azután ki is utasították. De még a bíró megvásárolhatóságánál és az államtitkár alávalóságánál is gonoszabb dolog, hogy a társadalom minden rétege — hallgatagon vagy nyíltan bevallva — belenyugszik az ilyen hivatalos gonosztettbe, mert az — így mondták *Wells*-nek — *az üzleti élet zavartalan folyamata érdekében* történt. Ugyanazon zavargások alkalmával egy olasz anarchista, aki gyújtogatásra és fosztogatásra izgatott, büntetés nélkül szabadult — mert hiszen ha ezek a fickók szavak helyett cselekvéshez látnak, egyszerűen halomra lövöldözik őket; — de az az angol törvényesen megengedett sztrájkot akart törvényes formák között és minden erőszakoskodás elkerülésével szervezni, ami üzleti zavarokat és tetemes pénzbeli veszteséget okozhatott volna: ezért kellett azt az ártatlan embert megvásárolt hamis tanuvallomások alapján, megfizetett hamis ítélettel ártalmatlanná tenni. Így fest az igazságszolgáltatás egy demokrata köztársaságban, ahol

minden bírót és minden tisztviselőt közvetlenül vagy közvetve a nép választ!

És végül a sajtó. Hatalmát és befolyását a néptömegekre tapasztaljuk most a világháború során. Az amerikai sajtó csak úgy viszhangzik a szabadság és demokrácia jelszavaitól, és amellet teljesen a kapitalisták kezében van, azoknak készsleges eszköze.

A newyorki sajtóegyesület egy lakomáján az egyik kiváló ujságíró megbízást kapott, hogy válaszoljon arra a pohárköszöntőre, melyet a független sajtóra mondtak. Ő aztán válaszában egyebek közt így szólt:

„Független sajtó Amerikában nincs, — ha csak egy-két vidéki városban nem akad; ezt ti is tudjátok és én is tudom. Egyetlen egy sincs köztektek, aki véleményét becsületesen meg merné mondani; és ha meg is tennétek, előre tudjátok, hogy az nyomdafestéket nem láthat soha. Én 150 dollár fizetést kapok hetenkint azért, hogy az ujságban soha se mondjam azt, amit igazán gondolok. Ugyanebben az állapotban leledzettek ti is valamennyien. Az az ember, aki elég bolond volna, hogy becsületesen kitálalja a maga véleményét, nagyhamar nyakába vehetné a várost, hogy új állást keressen. A new yorki ujságírónak a mestersége éppen abban áll, hogy kitekerje az igazság nyakát, hogy hazudjon, amennyi belefér; hogy hamisítson, piszkolódjék, éjjel-nappal ott térdeljen az édes mammon lábainál és elárulja a mindennapi kenyérért a hazáját és fáját. Ezt ti is tudjátok és én is tudom. Minő balgaság te-

hát, a független sajtót éltetgetni! *Mi a kulisszák mögött intézkedő gazdagoknak a szerszámai és alattvalói vagyunk. Mi csak Paprika Jancsik vagyunk; amazok rángatják a zsinórt, mi meg táncolunk. A mi időnk, a mi tehetségünk, a mi életünk, mindaz, amiért Isten erre a világra teremtett, más emberek tulajdona: mi szellemi prostituáltak vagyunk!*"

Ime, így fest közelről a nagy amerikai demokrácia — ez a ragyogó példakép, amellyel hatni akarnak reánk.

Ez az a nagy demokrácia, amelynek császároknál autokratább diktátora, *Wilson*, az ő teljhatalmával kirendeli az amerikai nép fiait, ezer és ezer mérföldnyi távolságról, a Mississippi mellől és a Missouri mellől, Kelet és Nyugat felől, és elküldi őket segítségül azoknak, akik példátlan öldökléssel és pusztítással akarják megmenteni az emberi civilizációt, így akarják helyreállítani a jogrendet és így akarnak oltárt emelni az örök emberi ideáloknak.

Ez az a nagy demokrácia, amelynek teljhatalmú Cézárja százmilliónyi népét belekényszeríti egy irtóztató háborúba, anélkül, hogy ennek a százmilliónyi népnek ehhez a háborúhoz és azokhoz a népekhez, akik ezt a háborút vívják — csak a legcsekélyebb köze is lenne.

Ez az a nagy demokrácia, amely vakon követi bálványát és amelynek nincs annyi ereje, hogy — százmillió egy ellen — ledöntse trónusáról az önimádatban megvakult zsarnokot.

Az angol demokrácia.

Az angol demokráciával e tanulmány keretein belül és annak célját szem előtt tartva, voltaképen nem is kellene foglalkoznunk, mert hiszen demokrácia abban az értelemben, ahogy Franciaországban és az amerikai Unióban láttuk, t. i. az általános választójogon alapuló demokrácia Angliában nincs.

De mivel egyrészt a mi világáramlatos prófétáink egyebek között a világmegváltó angol demokráciára is hivatkoznak, másrészt pedig a jelenkori angol államférfiak lehangosabban harsogják a demokrácia és demokratizálódás jelszavait, amivel azt a hitet akarják kelteni, mintha náluk csakugyan a demokrácia eszményei valósultak volna meg, röviden az angol viszonyok vázolására is rá kell térnünk.

Az angol parlamentárizmus tényleg mindenkor mintakép volt a kontinensre nézve és sok tekintetben még ma is az; az ő kétpártrendszerével, mely a váltakozó kormányok rendszerét honosította meg, rendesen kellő egyensúlyban tartotta a hatalmat és ha nem is lehet éppen mondani, hogy a nép által öntudatosan választott törvényhozás volt — mégis a nép számára, a nép javára működő parlament volt az angol nemzet képvisellete.

Bár 1832 óta többször reformálták az angol választójogi törvényt és bár ma a nagykorú férfinepességnek mintegy 63°/_o-a bír választói jogosultsággal: az angol parlament mégsem volt abban az

értelemben demokratikus népképviselő, mint aminek most oda akarják állítani.

Lássuk, hogyan ítélik meg angol emberek az ő parlamentjük összetételét. *Belloc*, az angol képviselő és publicista az angol nép képviselőit három csoportra osztja:

1. Saját kerületükből való gazdag emberek, akiket az ambíció sarkal és a kormányban való részvétel útján hírnevet akarnak szerezni.

2. Máshová való gazdag emberek, akik egy titkos választói alapnak igen nagy összegeket bocsátottak rendelkezésére.

3. Ügyvédek és üzletemberek, akik parlamenti tagságukat valamiképpen arra használják, hogy kedvező konjunkturákat kémleljenek ki és azokat üzletileg kiaknázzák.

Belloc szerint a dolog úgy alakul ki, hogy el lehet mondani, hogy Anglia felett az arisztokrácia uralkodik, mely állandóan kiegészíti magamagát. Az arisztokrata családok köre állapítja meg a jelölteket, de nem mindig és nem kizárólag a rokonságból, mert lehetőleg igyekeznek igazi tehetségekkel is kiegészíteni a maguk körét, hogy ekképpen erősítsék pártjukat. Ha ezt nem tennék, a választók egy része átmenne a másik párthoz és ők kiesnének a hatalomból.

A választók befolyása éppen csak annyi, hogy az uralkodó körök kénytelenek bizonyos fokig a néphangulatot is tekintetbe venni.

Ime illúziónak bizonyul az is, hogy az angol parlamentet a nép választja; az angol parlament épp

ügy, mint a nagy demokráciák, Franciaország és Amerika parlamentjei: önmagukat kiegészítő oligarchiákat alkotnak.

*

A választójog fokozatos kiterjesztésével párhuzamosan a képviselőház jogkörének lassú korlátozása és a kormány hatalmának kiterjesztése járt, úgy hogy ma az angol miniszterelnök *Seeley* szerint „abszolút király“-nak nevezhető. Formailag alá van ugyan vetve a képviselőház szavazatának, de ha ellene szavaz — akkor önmagát buktatja el az uralkodó párt.

Az angol parlamentárizmus és a demokrácia egyik legalaposabb kutatója, a svéd *Gustaf Steffen* azt írja 1915-ben:

„A parlament befolyása (a kormányra) a gyakorlatban tisztára semmi, noha az angol parlamentárizmusról való közkeletű elmélet szerint döntőnek kellene lennie.“

Igen érdekes *Maine*, híres angol jogtudósnak felfogása az angol parlamentről :

„Van egy politikai iskola, mely azt a meggyőződést vallja, hogy a demokrácia, mihelyt legyőzött minden ellenállást — a haladást előmozdító kormányforma; ennél nincs nagyobb tévedés. Sem a tapasztalás, sem az elmélet nem támogatja ezt a felfogást. Minden, ami Angliát naggyá tette — kisebbségek műve volt, néha igen jelentékeny kisebbségeké. Ha már négyszáz év óta jelentékenyen kibővített választójoggal bír-

tunk volna, olyannal, mint a mai, — soha sem vittük volna keresztül a reformációt soha sem kergettük volna el a Stuart-dinasztiát és soha sem hoztuk volna be a vallási türelmet, sem a naptár-reformot. Egy demokrata parlament eltiltotta volna a cséplőgépet, a mechanikai szövőszéket, a fonógépet, talán még a lokomotívot is.“

*

Mikor angol demokráciáról és angol parlamentárizmusról beszélünk, nem szabad megfeledkeznünk a felsőházzal sem, amelynek ott kiváltságos szerepe van. A felsőház, mely csak a születési arisztokrácia jogán alakul, és amelyben voltaképen Anglia 600 arisztokrata családja dönt 415 millió ember sorsa felett — vétőjával az angol alsóházi többség határozatait megsemmisítheti és tényleg sok liberális törvényalkotást tett már lehetetlenné. Ha az alsóházban konzervatív többség van, amely voltaképp a felsőház politikai filiáléja, akkor a két ház harmóniája teljes; ha a többség a liberális párté, akkor előállnak azok a konfliktusok, amelyekben nem mindenkor a liberális alsóházi többségé a győzelem. Ezek a konfliktusok rendszeresen akkor következnek be, amikor a nagybirtokosok és a nagykapitalisták gazdasági osztályérdekei forognak szóban.

*

Az angol választójog az idők folyamán fokozatosan reformálódik, mindig liberális irányban; így most is fekszik a képviselőház előtt egy új reform-

javaslat, melynek leglényegesebb pontja a *nők szavazati jogának* tervezett behozatala. Hogy ellensúlyozzák a *gazdagság* túlsúlyát a választásoknál, a radikálisok kívánságára oly intézkedések vannak tervben, melyek szerint például a szavazók jegyzékeinek elkészítése és a választási biztosok díjazása ezután közköltségre fog történni. De még ez esetben is igen nagy lesz a jelölt legális, azaz a törvény által megengedett költsége.

Minden liberális irányú reform ellensúlyozásáról is gondoskodik azonban ez a javaslat is. Meghagyja az egyetemek külön képviselőtét, meghagyja a plurális választójogot olyformán, hogy akinek másutt van lakása és másutt üzlete vagy műhelye: mindkét helyütt leadhatja szavazatát. De legfontosabb „korlát“ a reform túldemokratikus hatása ellen a következő javaslat: „Minden jelölt nyolc nappal a választás előtt 150 fontot (3750 koronát) tartozik deponálni a választási biztosnál és ha nem nyerte el a leadott szavazatoknak legalább $\frac{1}{8}$ -át, ez az összeg az állampénztár javára esik“.

A legerősebb korlát az angol választójogban különben magában az eljárásban rejlik. Ez az eljárás a végtelenségig komplikált és nehézkes. A választói jogosultság megállapítása valóságos kontradiktórius módon történik. Az egyik választási ügynök megállapítani igyekszik a bizottság előtt, hogy ügyfele a törvényes kellékeknek megfelelt, az ellenpárt ügynöke pedig az ellenkezőt akarja bizonyítani. A legkomplikáltabb jogi kérdések merülnek fel és maga a választói névjegyzék megállapítása

válik jóformán az egész választási campagne fő-tényezőjévé. Az egyik választókerület 84.000 választója közül 13.000-nek választói jogosultságát támadta meg az egyik párt. Képzeltető, hogy mibe kerülhet annak az apparátusnak fenntartása, mely ezt a munkát végzi.

Mindezek a korlátozások és nehézkességek volta-képpen a kétpártrendszer megvédését célozzák, aminthogy ez a rendszer emelte az angol parlamen-tet tekintély, politikai jelentőség és méltóság dol-gában a kontinens parlamentjei fölé.

Mert ez a rendszer a legjobb óvszer a felelőtlen demagógia túlkapásai ellen. Két párt áll egymás-sal szemben, melyek közül a gyengébb arra törek-szik, hogy az erősebbet kiüsse a nyeregből. Az erő-sebb párt állandó ellenőrzés alatt áll és így azon lesz, hogy hatalmával túlságosan vissza ne éljen. A gyengébb párt azonban szintén óvakodni fog at-tól, hogy teljesíthetetlen ígéretekkal és demagóg szólamokkal felláziítsa a tömegeket a kormány és a többség ellen — mert hiszen a választások ered-ménye neki juttathatja a többséget és ő kerülhet abba a helyzetbe, hogy ezeket az ígéreteket be kellene váltania.

Ezt a kétpártrendszert némileg megzavarta az irek önálló fellépése és a munkások önálló párt-alakítása, de még ezek mellett is e kétpártrendszer vezérlő motivuma az angol parlamentárizmusnak. Ujabban különben e rendszer nem funkcionál, mert hiszen Anglia felett most egy koalíciós kabinet uralkodik — ellenzék nélkül, és *Lloyd George*

szinte korlátlan hatalmat gyakorol, körülbelül olyat, mint egy köztársaság elnöke.

Ez a nagy világháború sok minden egyéb érték mellett, úgy látjuk, az angol parlamentárizmust is gyökeresen kikezdte. Sem képviselőknek, sem pártoknak nem volt sejtelmük sem az események igaz állásáról és teljesen *Grey, Asquith, Lloyd George* korlátlan befolyása alá kerültek. Mint a marionetteket, úgy rángatják őket ide-oda és teszik akarat nélküli eszközeivé e szinte diktatori kormányhatalomnak. Már komoly angol lapok hangoztatják, hogy a parlament teljesen elvesztette nemcsak hatalmát, de még népképviselési jellegét is.

Viscount *Harcourt*, volt angol liberálispárti miniszter 1917 június 30-án nyilvános beszédben a forradalommal fenyegetett, ha a hatalom jelenlegi birtokosai arra gondolnának, hogy autokratikus uralmukat a háború után is folytatni fogják.

És amidőn e dolgok még a parlamentárizmus őshazájában is idáig fejlődtek — akkor az angol demokráciára hivatkoznak azok, akik a magyar nemzetet a demokrácia eszméinek akarják megnyerni.

Az igazi demokrácia.

Ime bemutattuk az olvasónak a világ három nagy demokráciáját és most azt kérdezzük: hát ezek azok a mintaszerű alakulatok, amelyeket nekünk adoptálnunk kell?

Angliában, a parlamentarizmus hazájában a

parlamentáris forma recseg-ropog. Nem az angol parlament dönt többé az angol nemzet fontos ügyeiben, hanem egy oligarchikus diktatura.

Mi maradna meg nekünk, ha ez az állapot nálunk következne be, akiknek nincs egyebünk a parlamentárizmusnál, akiknek ez a legnagyobb kincsünk?

Ugyanolyan a helyzet *Franciaországban*. Ki a megmondhatója annak, hogy mi fog ott bekövetkezni, hogy a francia képviseleti rendszerből mi fog megmaradni, hogy az miként fog kialakulni?

Hiszen látjuk, hogy *Poincaré* miniszterelnök korában titkos szerződéseket kötött Oroszországgal és Angliával, amelyekről még a francia köztársaság akkori elnökének *Fallières*-nek sem volt tudomása és kisült, hogy ugyanaz a *Poincaré*, mint köztársasági elnök, újabb titkos szerződést kötött Oroszországgal a felelős kormány fejének, *Briand* miniszterelnöknek tudta nélkül. — Hát demokrácia ez, vagy autokrácia? Alkotmányos uralom, vagy személyi uralom?

Amerika, a legnagyobb köztársaság — a legnagyobb despotia. Nincs és nem volt uralkodó Európában — akkora korlátlan diktátori hatalommal, mint aminővel az Egyesült-Államok elnöke rendelkezik. A nép akarásával nem törődve, háborúba viheti — „ideális“ célokért!! — a nagy amerikai demokratikus köztársaságot — és viszi is!

Ezek a nagy demokráciák nem a nemzetek szabadságának és békés fejlődésének ügyét szolgál-

ják, hanem a legféktelenebb imperializmust jelentik.

És ennek a féktelen imperializmusnak szolgálá-tába kényszerítik azokat a nemzeteket is, akik ve-lük tartanak. Az olaszok azt hiszik, hogy a nem-zeti egységért, „elnyomott testvéreik“ felszabadí-tásáért halnak meg százezerszámra a Karszt fen-síkján — pedig imperialista hatalmi ábrándokért, nagyzási hóbortokért pusztulnak el; az orosz kato-nával elhitetik, hogy az orosz nép szabadságáért küzd, holott voltaképpen más nemzetek elnyomá-sának eszközéül használják fel — a demokrácia szent nevében!

Mindezekben a nagy demokráciákban és az ál-taluk patronizált országokban teljesen tehetetlen-nek bizonyult a nép, a polgári társadalom arra, hogy ellensúlyozza az imperializmust, hogy meg-fékezze az ennek szolgálatában álló militarizmust, hogy lehetetlenné tegye az országrablásra és nem-zetek megsemmisítésére irányuló törekvéseket.

Hát ezek azok a nagy, ideális, utánzásra méltó demokráciák, amelyeket nekünk követnünk kell? Ezek legyenek a mi mintaképeink?

Nem okosabb-e, ha elhárítjuk magunktól azt a szellemet, mely ezekből a demokráciákból felénk árad?

Nem bölcsőbb-e, ha a magunk intézményeit a magunk népe emelkedett és bevált lelki kultúrája szellemében építjük ki, megtöltjük valódi de-mokratikus tartalommal és oda fejlesztjük, hogy nemzeti életünk és fennmaradásunk erős pillérei

lehessenek minden megpróbáltatással és megterheléssel szemben?

Nem jobb és célravezetőbb-e a meglevőt megtisztítani a salaktól, átalakítani a világháború tanulságaihoz képest és saját egyéniségünkhöz hozzáidomítani — a saját ideáljaink szerint?

De nem elég, ha az intézményeket megtöltjük demokratikus tartalommal — magának a társadalomnak is át kell alakulnia demokratikus irányban, ha őszintén akarjuk nemzetünk renaissance-át.

Mert a demokrácia nem csupán az intézményekben nyilvánul meg, hanem a lelkekben, az erkölcsökben, az emberek egymáshoz való viszonyában.

Ahol az érzések nem demokratikusak — ott a legjobb demokrata intézmények is holt keretek tartalom nélkül.

Ahol az emberek nem demokratikus meggyőződésűek — ott a legjobb demokratikus berendezkedések is üres, tartalmatlan formaságok.

Sajnos, Magyarországon voltaképpen senki sem demokrata, még az sem, aki voltaképp nem is lehet egyéb, mint demokrata. Gógös a paraszt; felfelé törtető és polgári önérték híján való a polgár; külön osztálygöggel, még pedig rangosztály szerint fokozódóval, van eltelve a tisztviselő; normális mértéken felüli hatalmi önértékkel teszi túl magát a többi társadalmi osztályon az ipari munkás; fenhéjazó, szinte külön kaszt az államban a katona, és arisztokrata — az arisztokrata. De mindezek között alighanem legkevésbé demokraták és de-

mokrata érzelműek azok a képviselők, politikusok és publicisták — akik folyton a demokráciáról szónokolnak és írnak.

A demokráciát *akarnunk* kell, őszintén és minden hátsó gondolat nélkül — különben nem valósul meg soha.

Az a demokrácia, mely esetleg külső behatások alatt csak azt a pillanatnyi szükségét ismerte fel, hogy kielégítse a nép bizonyos osztályát vagy bizonyos kívánságát — csak átmeneti állapot, nem kapcsolódik be szervesen a nemzeti életbe és holnap épp oly gyorsan elillan, mint amily váratlanul és hirtelenül keletkezett.

Ha valóban demokratikus országot akarunk csinálni Magyarországból, akkor első és főfeladat az, hogy amidőn az állam minden teremtő erőt maga köré csoportosít, ezek az erők igazi demokratikus érzéstől áthatottak legyenek.

Az áldemokráciával szemben, amelyben magunknak tetszelgünk, szembe kell helyezni az igazi, a tiszta demokráciát.

Akik ma nálunk a demokrácia nevében szorgoskodnak, azok voltaképp az osztálydemokrácia ügyét szolgálják, azok mindig csak proletariátusról, mindig csak a köznépről beszélnek.

Az igazi, a tiszta, a valóságos demokrácia az *egész* népet foglalja magában, a munkást és az arisztokratát, a parasztot és a polgárt, mert mindnyájan együtt alkotjuk a népet és együtt akarjuk megalkotni a demokráciát.

Nem alakulhat át az ország egy bizonyos *kalendáriumi napon*, egy kitűzött órában — demokrati-kussá; de *mindnyájunk* együttes akaratával és becsületes törekvésével demokratikus állammá és demokratikus társadalommá válhatunk az arra szolgáló politikai és kulturális eszközök fokozatos kiépítésével.

IV. A VÁLASZTÓJOGI MOZGALOM.

Az eddigi fejezetekben törekedtünk kimutatni azt, hogy azok, akik a világháborúra hivatkozva sürgősnek jelentették ki egy radikális választójog megalkotását, elhamarkodva jártak el, midőn a világháború egyik, a nagy eseményekhez képest jelentéktelen epizódját, ellenségeink egyik diplomáciai sakkhúzását a világszellem új, nagyszerű megnyilatkozásának tüntették fel, mely elől nem lehet elzárkózni. Törekedtünk kimutatni, hogy az igazi nemes értelemben vett demokráciának nemcsak nem érdeke hivatkozni az u. n. nagy demokráciákra és azok intézményeire, de különösen a jelen háború tanulságai folytán minden igyekezetével azon kell lennie, hogy ezekénél jobb, igazibb, céltudatosabb, bölcsőbb intézményekkel törekedjék a magunk demokráciáját megteremteni.

De míg azok az államférfiaink, akik még röviddel ezelőtt merev konzervatív állásponton állottak, evvel a világháborúval indokolják nézeteik megváltozását — addig más politikusok belső helyzetünkől kifolyólag teszik meg ezt a kérdést elsőrendű politikai szükségességnek és azt mondják, hogy a nép széles rétegei sürgetően követelik politikai jogokkal való felruházásukat, hogy a nemzeti akarat előtt meg kell hajolni, milliók jogos kívánságát, türelmetlen követelését teljesíteni kell, senkinek sincs joga ezzel szembeszállani; azt mondják, hogy ez az egyetlen mód arra, hogy a tömege-

ket kielégítsük, hogy a háború után fenyegető szociális forradalmat megelőzzük.

Aki figyelemmel kísérte a magyar közélet jelenségeit, az lelkiismeretesen megállapíthatja, hogy az utóbbi években, különösen a háború kezdete óta, semminemű oly mozgalom nem jelentkezett, mely indokolttá tenné ennek a kérdésnek besorozását a sürgős politikai feladatok közé.

Az általános választójognak előharcosai nálunk tudományos téren és a publicisztika eszközeivel: a Társadalomtudományi Társaságban és annak közlönyében egyesült fiatal tudósok, a radikális párt-szervezetben tömörült progresszív irányú intellektuelek és a munkásszervezetekben működő kiválóbb szocialista vezérek.

Amióta a világháború katasztrófája ránk szakadt, a felsorolt tényezők vállvetett működést fejtettek ki hazafiúi odaadással és polgári kötelességtudással a felmerült tengernyi baj és nehézség elhárításában.

A szociológusok érdeemes tábora nagyértékű munkásságot fejtett ki azoknak a gazdasági problémáknak megoldása terén, melyeket a háború hirtelenében felvetett, melyek gazdasági életünket napról-napra újabb, súlyosabb nehézségek elé állították; a radikálisok épp úgy kivették részüket a fronton is, itthon is a háború nagy feladataiban, mint bárki más; a munkások teljesítették az ő vállalkra hárult legfontosabb kötelességeiket és szervezeteiknek elég dolgot adott azoknak a munkásérdekeknek hivatásszerű képviselője és gondozása,

melyeket ugyancsak a háború, a megváltozott élelmezési viszonyok, a megváltozott termelési módok és feladatok vetettek fel.

A „*treuga dei*“ ezekben az esztendőekben nemcsak a parlamenti pártokra terjedt ki, hanem önként, ki nem mondva, de magától értetődően a súlyos helyzet tudatában — a társadalom összes rétegeire.

A magyar munkásság, mely egy pillanatig sem tartotta magát kielégítettnek az 1913-iki választói törvény dispoziói által; mely azt magára nézve sok tekintetben sérelmesnek tekintette, a háború esztendeiben sérelmeit félretette, mert hazafias érzése nem engedte, hogy az ország nagy bajait ezekkel fokozza; a magyar munkásság ezekben a nehéz esztendőekben, midőn még a nemzetközi szocializmusra felesküdt tagjai is a tiszta, önfeláldozó hazafiasságban és magyar érzésben egybeolvadtak, egybeforrtak az egész létéért küzdő nemzettel — nem prezentálta a maga kontóját az élet-halálharcot vívó hazának és nem állt elő politikai követelésekkel, bár gazdasági elégedetlensége egyrészt, az általa ellenségesnek tartott kormány nehéz helyzete másrészt, bizony sok olyan alkalmat teremtett, amikor régi sérelmeivel előállhatott volna.

A magyar munkásság az általános választójog zászlaját csak akkor vette fel újra, amikor kívülről biztatták erre azzal, hogy itt az idő, most vagy soha; amikor gazdasági természetű mozgalmait politikai irányba terelték mesterségesen; amikor az

ország törvényhozásának tagjai oda is elvitték a „világáramlat“-ot és ezzel kezdeményezték a mozgalmat; amikor elhitették a munkássággal, hogy a demokratizálódás és általános választójog azonnali békét is jelent; amidőn hivatkozva mindennemű láthatatlan magas összeköttetésekre, a mozgalom biztos sikerét garantálták.

Lehetett-e ekkor a munkásság felelős vezérei-nek, akik őszintén, becsületesen és igazán az általános választójog alapján állanak — azt mondaniok: „mi nem megyünk veletek, mi lemondunk a ti értékes segítségekről!“ Aki csak 24 óráig tartózkodott is Magyarországon, az csak el nem képzelheti, hogy a munkásság visszautasítja ezt a segítséget, holott jól tudja, hogy 500.000 derék, jóra-való, demokrata munkás nem képes keresztülvinni ebben a demokrata országban egy demokratikus reformot egy ici-pici grófi segítség nélkül.

Igy keletkezett ez a „mozgalom“, mely elsöprés-sel fenyeget meg minden élő lelket, aki nem csatlakozik rögtön hozzá; így teremtődött felülről ez a „hatalmas áramlat“, mely a magyar nép milliói-nak (!) szavát tolmácsolja, azét a magyar népet, mely részben a fronton végez emberfölötti honmentő munkát, részben otthon gondoskodik az egész nemzet megélhetéséről.

*

A választójogi mozgalmaknak nálunk egyáltalában furcsa történetük van.

Ez a történet világít rá arra, hogy miért nem

tudott nálunk eddigelé egy őszinte, becsületes, demokratikus választójog megszületni.

Azok, akik a gyakorlati politikában aktuálissá tették a kérdést, sohasem a választójogot akarták megteremteni, hanem mindig más célokat követtek. Ha az alkotásokra szánt nyugodt időkből vetették volna fel a progresszív elemek a kérdést, az bizonyára megoldást nyert volna a haladás szellemében.

Rontotta azonban ez ügy sikeres megoldásának esélyeit, annak kétségenkívül fennforgó nehézségei mellett, főként az a körülmény, hogy kezdeményezői soha sem akarták becsületesen a demokratikus választójogot, hanem ezt részben takarónak használták más célok elrejtésére, részben levezető csatornának másnemű igények és indulatok levezetésére.

Igy, midőn 1905-ben a *Fejérváry-kormány* programmul tűzte ki az általános választójogot, mindenki tisztában volt azzal, hogy ezt alkalmas eszköznek tartja a nemzeti ellenállás letörésére, mindenki a magyar nemzet önállósága ellen intézett merényletnek tekintette.

Azt a célját, hogy intimidálja az akkori ellenzék, teljesen elérte a *Kristóffy-féle* akció, mert a koalíció kénytelen volt a választójog széles alapon való kiterjesztését *paktumszerűen* programjába venni. A koalíció kormánya akkor elkészítette az *Andrássy-féle* 1908-iki pluralitásos választójogot, mely azonban nem elégítette ki azokat, akik demokratikusabb reformot vártak.

A beállott kormányválság ezt a javaslatot eltemette, minthogy azonban a kérdés akkor már élénken foglalkoztatta a közvéleményt és különösen forrongásba hozta a munkásköröket, a munkapárti kormány az akkori ellenzékkel való hosszas és meddő tárgyalások után megalkotta a még ma is érvényben levő 1913-iki választási törvényt, mely minden hiánya és hézaga mellett mégis legalább törekedett a választójogból addig jóformán teljesen kizárt ipari munkásságot jogaihoz juttatni. Ha azok, akik az ellenzék padjairól mindig a radikálisabb megoldás híveiként akarták magukat feltüntetni, akkor résztvesznek a törvény megalkotásában — talán oly törvény jöhetett volna létre, mely hosszabb időre nyugvópontra juttatja ezt a kérdést. Szenvedélyes villongások, legélesebb pártpolitikai küzdelmek akkor lehetetlenné tették azt, hogy a kérdés közmegnyugvásra megoldassék és ez most — a világháború közepén — újra kopogtat a törvényhozás kapuján.

De ma sem a maga fontossága, a maga súlya és jelentősége hozta ide, hanem más indokok, más célok. Ezt érzi a magyar közönség, érzi különösen az értelmiség és ezért fogadja idegenkedéssel a kezdeményezést és ezért nem bír ez az egyébként nagyfontosságú kérdés nagyobb érdeklődést kiváltani, nagyobb hullámozást okozni, élénkebb visszhangot kelteni.

Senki sem tagadhatja, hogy a választójog van olyan kérdés, mellyel igazán a nép legszélesebb rétegeit lehet mozgásba hozni, különösen akkor,

ha a propagatív eszközökben nem válogatósak azok, kik a kérdést a lehető legalkalmatlanabb időben, 1000 esztendő óta legválságosabb időben felszínre hozzák.

És bár a körülmények most felette kedveznek ily széleskörű propagandának, mert hiszen a választójogi kormány fegyvertársa az a rendkívüli elégedetlenség, mely a háború gazdasági kihatásai folytán felgyülemlett és segítőtársa az egész hatalmas nagy sajtó-apparátus, mely ennek a nagy elégedetlenségnek hangot ad — mégis megállapítható, hogy a közönség nagyrésze, különösen gondolkodó és önállóan ítélő része, felismeri azokat a visszás körülményeket, melyek ennek a kérdésnek ez idő szerint való előtérbe hozásával kapcsolatosak és azokat a káros eredményeket, melyek nyomában járnak.

A közönség világosan felismerte úgy az utolsó hónapok politikai eseményeiből, mint a lefolyt kormányválság tüneteiből, hogy most sem a választójogi reform volt a becsületes cél — hanem a *Tisza-kabinet megbuktatása*. És bár teljes objektivitással megállapítható, hogy semmi csodálni való nincs azon, ha bizonyos fokig rokonszenvesnek tetszhetik széles körökben egy oly kormány megbuktatása, mely a legnehezebb három háborús év minden bajáért, minden óriási nehézségéért, minden elemi csapásáért, minden ennek nyomán járó nélkülözésért és nyomorúságért kénytelen magára venni a bűnbak szerepét és mindenért elvállalni a felelősséget, ami ezekben a katasztrofális eszten-

dőkben rázúdul a nemzetre — mégis fel fogja ismerni az objektív és figyelmes szemlélő, hogy a magyar közönség e kormánybuktatás eredményeként meglátott és megérezett egyebet is.

Látta, hogy egyfelől a választójogi kérdés homloktérbe állítása nem a magyar ellenzéki vezérférfiak mozgolódása folytán, hanem külső tényezők, fekete-sárga osztrák tényezők befolyására következett be; látta és érezte, hogy itt ugyanazoknak a már nem is homályos célzatú erőknek a színpalak mögötti hatékony érvényesülésével van dolgunk, akik egyfelől lehetségesnek tartják, hogy a világháború után a Monarchia államai más közjogi elrendezés alapjára álljanak, másfelől a magyarságnak predomináló állását és politikai túlsúlyát a Monarchiában minden körülmények között megakarták törni.

És meglátott a magyar közönség mást is. Meglátta és felismerte éppen a lefolyt válság nyomán, hogy bármit vethetne is az eltávozott *Tisza-kormány* szemére, — hiszen hibátlan kormányok nincsenek, amint hibátlan emberek sincsenek, — és bárminő pártálláspontról, bármikép is ítéjen róla: két nagy érdemét feltétlenül el kell ismernie minden magyar embernek.

Az egyik: A háborúnak legnagyobb, legnehezebb és legfontosabb politikai feladata: a nemzet minden erejét és energiáját a létért való küzdelemben egyesíteni, a morális erőket szilárd kitartásra felfokozni, az egységes akaratot a legnagyobb teljesítményekre képesíteni.

Ezt a nagy politikai feladatot a Tisza-kormány sikeresen megoldotta.

A másik: Megalapította és fokozatosan megszilárdította a háború alatt Magyarország külső politikai súlyát és tekintélyét, oly mértékben, ahogy az egész történetünk folyamán sohasem jelentkezett.

Meg kell bízunk benne és remélnünk kell, hogy más magyar kormány is fog bírni azzal az erővel, hogy Magyarország helyzetét osztrák centralizáló és föderalisztikus tendenciákkal szemben erélyesen megvédje; hinnünk kell, hogy más kormány is megfelelő módon biztosítani fogja Magyarországnak legalább is egyenlő paritásos súlyát a Monarchia keretén belül, — de külpolitikai tekintetben egyetlen kormány sem fogja a Tisza-kabinet pozícióját megközelíteni és elfoglalhatni.

Ennek a *Tisza István* személyében és politikai multjában rejő oka van.

Az, amiért *Tisza István* gróf idehaza politikai ellenfelei részéről a legádázabb gyűlölködés tárgya volt, az, amiért évekig félrevonult és kikapcsolta magát a közélet tényezői közül, az a határozott és erélyes mód, ahogy megtörte a parlamenti obstrukciót, az a minden akadályon keresztülgázoló és minden feltornyosuló nehézségen diadalmaskodó erő, amellyel a véderő kérdésében a parlamenti többség akaratát keresztülvitte — a külföldön példátlan csodálatot keltett, személyének mélységes elismerést és megkülönböztetett tiszteletet szerzett.

Amiért idehaza egy rövid időre sikerült ellenfeleinek a nemzet hajlandóságát elfordítani tőle:

azért a külföld művelt társadalmaiban, a politikai körökben és a nagyközönség szemében — a nagy európai államférfiak sorába iktatták és egészen kiváltságos helyet jelöltek ki személyének az újabb kor vezető államférfiai között.

Ez az a nagy tőke, amelyet *gróf Tisza István* a nemzetnek a háború alatt rendelkezésére bocsájtható, ez az, amivel az ő távoztával szegényedtünk — a korona is, a nemzet is — de még a Monarchia másik fele is, legfőképp pedig a Monarchia nagyhatalmi állása. Ezzel a tőkével szegényebben fogunk majd a háború liquidálásához, a béke kérdéseihez hozzálátni: ez az a nagy áldozat, amelyet hoztunk — a „világáramlat“-nak.

V. AZ ÁLTALÁNOS VÁLASZTÓJOG.

Ahhoz, hogy becsületes, igazán, őszintén demokratikus választójogot alkothassunk meg, első feltétel, hogy a kérdést kihámozzuk abból a hipokrita és minden őszinteség híján való fráziskéregből, amelybe ezt a legkülönbözőbb célokat követők beburkolták.

Jöjünk mindenekelőtt tisztába azzal, hogy az *általános, egyenlő, titkos választójog*, mely most annyi ember ajkán van — *egyáltalában nincsen szőnyegen*. Az a választójog, melyet *Esterházy Móric gróf* miniszterelnök kormányprogramjában hirdetett és amelyet a mostani *Wekerle-kormány* a magáévá tett — *az nem az általános, egyenlő, titkos választójog*.

Annál csodálatosabb és különösebb, hogy a kormány egyes tagjai *mindig ezt hordják ajkukon* és így még fokozzák azt a zavart, mely e kérdés körül felmerült.

Hiszen lehet jó választójogot csinálni anélkül, hogy azt mondanók, hogy az általános, egyenlő és titkos — mikor nem az — és mikor nem ilyet akarunk csinálni. A név nem teszi azzá — csak a tartalma.

Már ez a hamis és a jóhiszeműséggel és jobb tudomással ellenkező elnevezés is nagy zavart okoz a kérdés körül, amit még növel az az erőszakos, szinte autokratikusan impetuózus mód, ahogy a kérdést hirtelenében felülről beledobták a ma-

gyar közéletbe. Innen az a teljes tájékozatlanság, azok a merőben ellentétes felfogások még az egyébként homogén pártkereteken belül is. Innen az a kapkodás és teljes zűrzavar, mely a kérdés körül mutatkozik.

Legjobban kitűnik ez, midőn végignézzük azokat a megnyilatkozásokat, amelyek az új főispánok beiktatása alkalmából elhangzottak.

Ezeket az új főispánokat az új kormány abból a célból nevezte ki, hogy az ő politikájának, első sorban a választójog megalkotását legelsőrendű feladatul kitűzött politikájának exponensei legyenek. Ezek volnának hivatva arra, hogy megyékszerthe a kormány általános, egyenlő, titkos választójogának — mint egy népboldogító eszme prófétái — híveket, prozelitákat szerezzenek, hogy megszervezzék a választójogi közvéleményt.

Nézze meg bárki ezeket a főispáni beszédeket, ezeket a hitvalló programokat. Mit fog bennük találni? Csupa kautélát, csupa fenntartást, csupa kertelést a kérdés körül — alig egyben is fenntartás nélküli, őszinte csatlakozást a kormány választójogi programjához.

Azt egyik sem meri kimondani, hogy a kormány választójogi tervezetét túlradikálisnak tartja, mert hiszen akkor nem lehetne főispán, — viszont attól, hogy feltétlenül, hátsó gondolat és óvatos körülírás nélkül csatlakozzék hozzá, attól eltiltja ezeket az urakat jó magyar hazafias érzésük és egy bizonyos tudatalattiság („Unterbewusstsein“), mely azt sejteti velük, hogy az az áramlat, melynek máról-

holnapra adeptusaivá váltak — alighanem éles ellentétben van azzal az egész eszmekörrel, mely még tegnap az ő „hiszekegy“-ük volt. Igazán nem vehető rossz néven, ha ezek az urak nem bírtak máról-holnapra, hirtelen — „átdemokratizálódni“.

Érdekes végigböngészni ezeket a beszédeket, legalább azokban a rövid kivonatokban, ahogy a fővárosi sajtó azokat ismertette. Az egyik *feltétlen híve az általános választójognak* és oda fog hatni, hogy a kormány programját diadalra juttassa; természetesen a választójog kiterjesztésének *a magyar nemzeti hagyományok megvédése mellett* őszinte híve; — a másik *a demokrácia eszméit* hangoztatja és rajta lesz, hogy *a nemzetiségi izgatókkal szemben* biztosítsa a hazafias értelmiség vezető szerepét. Az egyik szerint nem vonhatjuk ki magunkat a jelen nagy idő által felszínre vetett eszmék, az emberi haladás elve alól és *nem zárkozhatunk el a reform elől*, a választójog oly kiterjesztésétől, mely *a magyar nemzeti állam létérdekeinek* tekintetbevételével a jelen nagy időknek és a nép által hozott összes áldozatoknak megfelel. Egy másik bevallja, hogy *eddig sohasem politizált* — de meggyőződéses híve az általános választójognak — bár elismeri, hogy kezdetben talán *némi felfordulást fog okozni a közéletben*, de később nagy hasznunkra lesz.

Az egyik a valódi demokráciáról, a nép kormányzásáról, *a nép valódi uralmáról* szónokolt — de összezúzná azt a szentségtörő kezét, mely *e nemzetnek államfenntartó magyarsága ellen*

emelkednék. — Egy másik működésének sarkalatos pontjául a *legszélsőbb rétegekig kiterjedő választójogért* való munkát jelöli ki, ámde azért *az intelligencia vezető szerepe meg fog maradni — de a nép akarata szerint.*

Az egyik *vállalja a kormány programját*, az általános, titkos választójogot — de természetesen *a magyar nemzet szupremáciájának megőrzésével*, és azzal a feltétellel, hogy minden választó tudjon *magyarul írni és olvasni.* — A másik *lelkes híve* a választójog *legszélesebb körű* kiterjesztésének — de csak addig a határig, *amíg irredentisztikus mozgalmak nem mutatkoznak*, mert a magyar nemzeti állam ellenségeivel az állam teljes erejét óhajtja éreztetni.

Az egyik a választójog *széleskörű kiterjesztését* követeli legalább is oly mértékben, hogy a katonák választójogot kapjanak — de elismeri, hogy az *főleg az erdélyi magyarságra és intelligenciára veszedelemmel is járhat.* — A másik a választójog kiterjesztését *kívánatosnak és szükségesnek tartja*, de csak oly módon, hogy a *magyarság szupremáciája* a jövőben is megmaradjon.

Az egyik a korszakos reformot *megvalósítandónak tartja* — de természetesen *a magyar állam létérdekeinek biztosításával.* — A másik *szükségesnek tartja*, hogy buzgalommal támogassuk közéletünknek tisztultabb és *korszerű haladását* fokozottabban biztosító átalakulását — és a népjogok kiterjesztését az országnak *erre érdemes* és a magyar államhoz hű lakosaira.

Az egyik szive egész melegével üdvözli az *általános választójogot*, mert ő, mint igaz liberális férfiú, a választójog terén is *a fokozatos haladás híve*. — A másik a választójog *széleskörű kiterjesztését* kívánja, de akként, hogy egyuttal a magyar állam magyar nemzeti jellege továbbra is *intézményesen biztosíttassék*.

Egyik helyütt az egyik szónok azért üdvözli az új főispánt és az ő útján az új kormányt, *mert az a radikális választójogot hozza*, egy másik szónok pedig azért híve az új rendnek, *mert nem fogja a radikális választójogot hozni*, mire azután a harmadik szónok a főispánt mint annak a kormánynak a küldöttét üdvözli, amely *a keresztény alapon nyugvó demokráciát fogja megvalósítani*.

Feltétlenül és minden rezerváció nélkül csak egyetlen egy új főispán vallja magát az általános választójog hívének és tagadja azt, hogy az a nemzetiségeket erősítené a magyarság rovására — ugyanaz, aki képviselő korában 1908-ban az *Andrássy* tervezete ellen szenvedélyes hangú röpiratot írt és azt indítványozta, hogy az új választótörvény szerint csak az bírjon választójoggal, aki magyarul tud, és kívánta, hogy a nemzetiségi törvény eltöröltessék.

Szükséges-e folytatni ezt a szemelvény-gyűjteményt? Nem derül-e ki ebből eléggé, hogyan fest a választójogi akció azoknak a férfiaknak ünnepélyes kijelentéseiben, akik a kormánynak a bizalmasai, a választójog apostolai, az akció exponensei, szervezői és vezetői. Nem hallatszik ki e beszédekből

egyéb, mint valami halk, letompított aggodalom, valami megnevezhetetlen félelem, valami sejtelmes, halk tiltakozás — bekövetkezhető veszedelmek ellen.

Mindegyik nyilatkozat szinte körülbástyázza önmagát; drótsövénnyel, védőárkokkal határolja el a nemzeti érdekeket ismeretlen ellenségekkel szemben.

Némelyik megpróbálja meg is nyugtatni magát. Azt mondja az egyik nagy vármegye új főispánja: „*A magyar nemzeti szupremácia biztosítására elég garancia egy Esterházy, Andrássy, Apponyi, vagy egy Károlyi!*“

Hát persze, hogy elég — *ma, de mi lesz holnap?* Mi lesz akkor, ha *Esterházy, Andrássy, Apponyi* vagy *Károlyi* nem lesz többé? Mikor azok a bajok jelentkezni fognak, amelyek miatt még annak a nagy vármegyének új főispánja is aggodalmaskodik — hol lesznek már akkor *Esterházy, Andrássy, Apponyi* vagy *Károlyi*?

Egyébként aggodalmaik vannak a kormányon ülő férfiaknak is. *Andrássy* elismeri, hogy nehezebbé válik a nemzeti érdekeket védeni és *Apponyi* azt mondja, hogy:

„aggodalmai vannak, ő is érzi, — de érzi a nemzetben az erőt arra, hogy ezekkel a veszélyekkel, ezekkel az aggodalmakkal megküzdjön, ha a nemzeti irányt képviselő politikusok és államférfiak azok, akik ezt a reformot keresztülviszik . . . Én akarom megcsinálni a reformot és akkor ez a mienk lesz!“

A mienk lesz? Hogyan?

Ha most nem tudunk ellenállani bizonyos áramlatoknak, amelyekről nyilvánvaló, hogy a mi belső dekompozíciónkat, pusztulásunkat célozzák, mert hiszen velünk élet-halálharcban álló ellenségeink küldték reánk; ha most nem tudunk ellenállani bizonyos befolyásoknak, melyekről holt bizonyos, hogy nem a mi javunkra érvényesülnek, mert hiszen ezek soha nem is akartak mást, mint a mi meggyöngítésünket — akkor hogyan remélhetjük, hogy majd ellen tudunk állani, mikor már a trójai falovat behoztuk az országunkba?

Ha most nem tudjuk magunkat megvédeni külső és evidenter illegitim befolyások ellen, mikor erőink teljes birtokában vagyunk, sőt oly hatalmi pozícióban, minőben még soha azelőtt nem voltunk — hogyan kívánhatjuk utódainktól, hogy ők védjék meg majd a nemzeti érdekeket annyival gyöngébb erővel, amennyivel erősebbek lesznek az akkor már legitim belső ellenségek?

Micsoda ethika, vagy micsoda logika vagy politika az, amely a nemzetet *ma* látó szemekkel egy kelepcebé engedi becsalni, hogy azután a jövő nemzedék abból a kelepceből szabadítsa ki — *ha tudja*.

Hát szabad-e a nemzet életével türelmi játékokat rendezni, vagy azt nem is kétes experimentumok tárgyává tenni?

„Győzzenek meg erről!” — kiáltotta az egyik képviselői lelkiismeret, mikor a házban rámutattak ennek az experimentumnak a valódi rúgóira és következményeire.

Hát hiszen ezt is lehet. *Nézzen csak át Ausztriába!* Velünk szövetséges és velünk rokon állam. Rokon annyiban, amennyiben az is nemzetiségektől lakott ország — de olyan, amelyben egyetlen nemzetiség sem alkot többséget az összes többi nemzetiségekkel szemben. Ott néhány évvel ezelőtt behozták az általános, titkos választójogot abban a biztos reményben, hogy ez a meddő nemzetiségi harcokat meg fogja szüntetni, vagy legalább is enyhíteni és a parlament azontúl a közgazdasági, népjóléti, szociális alkotások színhelyévé fog válni.

Ez a remény nem vált be, a terv teljes csődöt mondott, az osztrák képviselőházban még csak azontúl kezdődtek a végeláthatatlan viták és obstrukciók, melyek elmérgeztették az egész osztrák közeletet és lehetetlenné tették az alkotmányos kormányzást, annál is inkább, mert az új választójog behatása alatt a pártok, pártocskák és frakciók egy oly tarka tömege keletkezett, amely teljesen kizárta, hogy valamely többség alakulhasson ki.

És ekkor csodálatos dolog történt. Ez a tökéletes balsiker nem ejtette kétségbe az osztrák köröket, illetőleg azokat, akik megszokták, hogy a Monarchia ügyeit ők intézik. Most végre megtalálták azt, amit már oly régesrégóta kerestek, megtalálták azt az eszközt, melyet fel lehet sikerrel használni *a magyarság sakkbantartására*, megtalálták azt a csalhatatlan arkánumot, mely rövid idő alatt el fogja végezni azt, ami nekik 300 év óta nem sikerült.

Látva azt, hogy nemzetiségi államban, aminő

Ausztria, minő hatása van a valóságos általános választójognak, egyszerre minden feudális, minden centralista és antidualisztikus befolyás összefogott és egyesült arra a célra, hogy Magyarországon is be kell hozni ezt a választójogot, hogy itt az ő kedvükre és az ő javukra végezze el azt a munkát, amit Ausztriában oly alaposan elvégzett az ő kedvük ellen.

Az általános választójog radikális alakjában Németországban, Franciaországban, Angliában nem lehet más, mint német, mint francia, mint angol választójog és bármily hibája vagy kinövése legyen egyébként — *nemzetellenes* sohasem lehet.

Nemzetiségektől lakott államban *elemeire bontja szét a nemzetet*; ezt mutatta az osztrák tapasztalás és ezért akarták és akarják azt felhasználni a magyar nemzeti törekvések letörésére, a magyar nemzeti eszme gyengítésére, a magyar nemzet súlyának lényeges csökkentésére a Monarchia keretén belül és tekintélyének aláásására a nemzetközi vonatkozásokban.

Ez volt az értelme az 1905-iki kísérletnek, melyet a nemzet egyhangúan visszautasított — ez a célja és értelme a mai akciónak is, amennyire az azoktól a köröktől függ.

Azokban az esztendőekben egy igen befolyásos csoportja az osztrák feudális arisztokráciának állott közel a trónhoz és vezette ezt az irányzatot — ma ugyanez a csoport áll előtérben és érvényesíti hatalmát. Aki akkor legagilisabban, sőt túlagilisán, mert észrevehetően szolgálta a csoport tendenciáit

— az ma a Monarchia legfontosabb kormányzékében ül.

*

Ha egyfelől a legnagyobb mérvű aggodalmakat keltheti a magyar nemzetben annak a felismerése, hogy kik azok, miféle tényezők azok, akik a mi dolgainkba beleavatkozva, az általános választójog intézményét akarják a demokrácia köpönyege alatt nálunk bevezetni — másfelől a legnagyobb fokú zavart okozhatja annak a látása, hogy a politikai pártok vezetői ebben a nemzeti ügyben, mely sokkal életbevágóbb, semhogy pártügy lehetne — minő homlokegyenest ellenkező álláspontokat képviselnek.

Ha el is fogadja a gondolkodó közönség azt, hogy a világháború mindent megváltoztatott és így régi nézetek és meggyőzések is megváltozhattak; ha nem is kéri számon politikai vezéreitől, hogy nemzetmentő vállalkozásnak mondják ma azt, amit rövid idővel ezelőtt piaci jelszónak, humbugnak állítottak; ha nem is akar szembeállítani régi meggyőzéseket — új meggyőzésekkel: mégis szükséges, hogy a maga irányításának a biztosítására szembeállítsa az erős, a szilárd meggyőzéseket — a gyenge, az ingatag meggyőzésekkel.

Szükséges ez annál is inkább, mert ez talán megkönnyíti a gondolkodó közönségnek a tájékozódást azokban a nagy ellenmondásokban, amik most napról-napra ítéletét provokálják.

Egyfelől azt hallja, hogy az általános választójog

„*hazánk nagyságának és boldogságának alapja*“, másfelől azt, hogy annak behozatala „*nemzeti szerencsétlenség*“ volna; egyfelől azt, hogy az általános választójog „*nélkülözhetetlen, mint a levegő*“, másfelől azt, hogy ez „*a magyar nemzetnek végromlása*“ volna; — egyfelől azt, hogy az általános választójog „*a nép életének és boldogságának megszervezése*“, másfelől azt, hogy „*a magyar értelmiségnek és a vezető középosztálynak bukása*“ volna.

Szemben áll itt két erős hit — két erős meggyőződés. A magyar nemzetnek ítéletet kell alkotnia — sorsáról kell döntenie.

Ily körülmények között nem lehet eléggé óvatos, nem lehet eléggé körültekintő, mérlegelő, aggályoskodó, nem lehet eléggé higgadt és elővigyázatos, mielőtt a döntő szót kimondja.

*

Különösen kell, hogy az a közönség, mely maga szokta a maga véleményét megalkotni, a kérdést minden vonatkozásában tisztán lássa és azért ebben a tanulmányban, melynek célja a tájékozódást megkönnyíteni, — azoknak kiegészítéséül, amiket az előző fejezetekben az általános választójog hatásáról a nagy demokratikus államokban elmondtunk, még egészen röviden össze akarjuk foglalni mindazt, ami a választójog radikális fajtájának hatásáról mint köztudat kialakult.

Az általános választójog theóriában az összes választójogi rendszerek között — a *legideálisabb*,

mert minden feddhetetlen előéletű állampolgárnak egy bizonyos életkor elérésekor megadja a választói jogosultságot és ezáltal azt a jogosítást, hogy közvetlenül vagy közvetve résztvegyen a törvényhozásban és az állam igazgatásában. Az általános választójog rendszere nem ismer vagyoni képesítést, nem ismer adócenzust, nem ismer egy helyben lakáshoz kötött feltételt, nem ismer különbséget a polgári állás tekintetében — és szavazati joggal egyformán felruház mindenkit, csak a polgári jogok élvezetéből kizártakat, a csőd alatt levőket, a gyámság vagy gondnokság alatt levőket és az állam által kitartott szegényeket rekeszti ki. Ez a rendszer fokozatosan fejlődött ki a műveltség előhaladásával és teljes érvényre jutott azokban az államokban, amelyeknek lakossága elérte a műveltség egy bizonyos fokát, legalább is az írni-olvasni tudás mértékét. Ahol az általános választójog korlátlan formájában van érvényben — ott az analfabéták száma jóformán semmi vagy legfeljebb néhány százalék.

Dacára annak, hogy a tiszta elmélet szempontjából tekintve, alig lehetne tökéletesebbet kigondolni — legalább demokratikus szellemben nem — a gyakorlat mégis azt mutatja, hogy az általános választójog sehol, egyetlen egy országban sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, sőt hogy sok helyütt — mint láttuk Franciaország és az észak-amerikai Unio esetében — oly állapotokat szült, melyek a rendszer szellemével és tendenciájával homlokegyenest ellenkeznek.

Mint hogy a tömegnek van döntő súlya — az *intelligens kisebbség* teljesen elnyomatik.

Ennek igen válságos következményei vannak. Minden attól függ, *kinek a befolyása* érvényesül a tömegeknél. Bizonyos, hogy a *demagógia* legjobban tud a tömegek nyelvén beszélni és minél lelkiismeretlenebb, minél fékevesztettebb, annál inkább tudja a tömeget befolyásolni — részben, mert a hiszékeny népet teljesíthetetlen ígéretekkel kábítja el, részben, mert felkorbácsolja a legaljasabb szenvedélyeket.

De juthat a nép erős *papi befolyás* alá is, különösen ott, ahol nevelésénél vagy megszokottságánál fogva intenzív hitéletet él. A liberálizmus igen sok helyütt vesztette el pozícióit éppen azért, hogy az általános választójog a népet a klerikalizmus akaratonküli eszközéül szolgáltatta ki.

Annak idején attól is tartottak a rendszer demokratikus megalkotói, hogy a *munkaadók* nagy hatalmat gyakorolhatnak a munkások, illetőleg választók felett. Ez a félelem azonban nem volt jogosult, mert a munkásság korunkban oly kitűnően van szervezve és oly nagy erővel rendelkezik, oly önálló politikai fellépéssel bír és annyira tisztában van céljaival és törekvéseivel, hogy éppen ellenkezőleg, az állhat be inkább, hogy a munkásság a munkaadókra gyakorol hatalmi befolyást politikai tekintetben.

Mint hogy az általános választójog rendszerénél a tömeg dönt, azaz a kvantitás és nem a minőség, *értékesebb egyéniségek* alig tudnak érvényesülni.

Minél emelkedettebb felfogású valaki, minél magasabb szellemi színvonalon áll a tömeg felett, annál kevésbé találhat megértésre. A tapasztalás — ez a legjobb tanítómester — igazolja, hogy elsőrendű személyiségek, kiváló államférfiak, köztiszteletben álló tudósok, a közélet minden rendű kiválóságai — a legközépszerűbb emberekkel szemben megbuktak. Hiszen ez jóformán természetes is. Az átlagember sokkal közelebb áll az átlagemberekhez, sokkal jobban érti meg a néphangulatot, sokkal jobban tudja azt maga felé hajlítani és sokkal inkább hajlékony maga is, mint az erős egyéniség.

A parlamenti pártok története sok példáját mutatja annak is, hogy az átmenet alkalmából, midőn egy ország az általános választójogra tért át, még a legnagyobb pártok kiváló vezetői is kisebbségben maradtak — mert a nagy tömeggel szemben sokkal hatásosabb volt egy ismeretlen kis törtetőnek az ügyessége, mint egy kiváló és elismert nagy hazafinak egész multja és a hazának teljesített értékes szolgálatai.

Minthogy az általános szavazati jog nemcsak hogy nem szelektálja a jobbakat, hanem épp ellenkezőleg hat — magától értetődőleg mélyen lecsúszítja azoknak a testületeknek a színvonalát, amelyek e választójog alapján alakulnak. — E matéria irodalma az összes nemzetek parlamentjeinél kimutatja *a szellemi színvonal dekadenciáját* — az értékes elemek kiesését, a középszerűségek terfoglalását és uralmát.

És minthogy az általános választójognál a művelt osztályok, a tudomány, a kultúra és a műveltség reprezentánsai jóformán teljesen kiesnek a képviselőtestületekből, ami arra vezet, hogy ezek a körök lehetőleg visszavonulnak a politikai élettől, ennek következtében bizonyos, hogy az egyes nemzetek képviselőtestületei oly arányban hanyatlottak, amily arányban emelkedett az általános szellemi niveau. *Régente a parlament felette állott az általános műveltségi színvonalnak, ma alatta áll* — azokban az országokban, ahol a tömeguralom teljes erejében érvényesül. — Ahelyett, hogy a haladás előmozdítója volna — az ily parlament valószínű *kerékkötője minden észszerű haladásnak.*

Oly országokban, amelyekben a lakosság a természeti viszonyoknál fogva nagy részében valamely egyforma foglalkozást űz, az a *számbeli fölényben levő foglalkozási ág*, mint túlhatalmas érdekképviselő, *túlsúlyt gyakorolhat a többi foglalkozási ágak felett*, esetleg el is nyomhatja őket. Például agrárius országokban a földművelők jutnak többségbe a többiek felett, ipari országban az iparosoké lesz a túlnyomó többség. Minden korlát nélküli általános választójog esetén például Magyarországon a földművelő osztály teljesen elnyomhatja a többi osztályokat, az értelmi kereset embezeit, a kereskedőket, az iparosokat, — még a munkásokat is.

Az is egyik jellegzetes tulajdonsága az általános választójognak, hogy szinte teljesen kizárja és lehetetlenné teszi nagy és erős pártok képződését.

A sok különböző és eltérő érdek, mely érvényesülést keres, legtöbbször a közérdek rovására, a sok különböző felfogás, mely utat tör magának — *kis csoportokra és apró töredékekre bontja szét a törvényhozást*, megteremti azt a partikularizmust, melynek letörésére folyamodtak éppen ehhez a választási rendszerhez, és szinte kizárja azt, hogy egységes nemzeti akarat jusson kifejezésre. Ime Franciaországban például csak maguknak a szocialistáknak hány különböző frakciójuk van és mennyire nem tudtak azok egységes álláspontra jutni még a háborúnak, de legfőképpen a békének nagy kérdésében sem. Hogy ennek a parlamenti partikularizmusnak mik a következményei, hogy mennyire megbénítja ez a kormányzást — legjobban mutatják az örökös kormányváltások Franciaországban és a teljes kormányzati és parlamenti csőd Ausztriában, ahol egyrészt az u. n. 14. §-al lehet csak a legfontosabb állami szükségleteknek megfelelni, másrészt az időről-időre foganatosított „borravaló-rendszer“-rel lehet csak utólag valahogy az alkotmányosság látszatát megmenteni.

És még egy igen érdekes kihatása állapítható meg az általános választójognak — *a demokratikus átalakulás terén*. Az utóbbi hetekben a német birodalmi képviselőházban lefolyt válság érdekes tüneteket mutatott fel. Midőn szóba került a parlamentarizálás és a demokratizálás: a német centrum és különösen annak bajor része ellenezte legjobban ezeket a demokratikus újításokat. A bajor centrum választói szinte kizárólagosan bajor pa-

rasztok — ezeknek képviselője, mint a német sajtó egy része sajnálattal állapítja meg, „konzervatív párttá“ alakult át. A bajor centrum választóinak összessége — panaszolja Dél-Németország legtekintélyesebb napilapja — demokrata „bis in die Knochen“, — ellenben parlamenti képviselőinek politikája konzervatív nyomokon halad. „Die Partei hat sich in eine geradezu fanatische Demokratenfresserei verrannt.“

*

Egyik legjellegzetesebb sajátsága az általános választói jogrendszernek, hogy a rendkívül nagy választási költségek folytán rendszeresen csak az arra nem hivatott *gazdag emberek* jutnak abba a helyzetbe, hogy jelöltséget vállaljanak és hogy ilyenformán a *vagyontalanok jóformán teljesen deposszedáltak*.

Ily körülmények között annál csodálatosabb, hogy azok között az okok között, melyekkel nálunk az általános választójog prófétái hitüket hirdetik, egyik legfontosabbiknak a *választási korrupciót* tüntetik fel, amely a magyar választásokat jellemzi.

Eltagadhatatlan tény, hogy a pénz a választásoknál nagy szerepet játszik — annyira, hogy törvényben kellett szabályozni a megengedhető mértéket (fuvardíjak, ellátás, zászlók, stb.) és hipokrizis volna azt állítani, hogy Magyarország a tiszta választások hazája.

De még bizonyosabb az, hogy az általános választójog alapján álló nagy demokráciákban a pénz

még nagyobb szerepet játszik, sőt ezekben úgyszólván a pénz, a kereset, az anyagi érdek, a korrupció *az egyetlen hajtóerő*.

Ha azok, akik nálunk becsületes szándékkal küzdenek az általános választójog mellett és ugyanolyan becsületes meggyőződéssel egyszersmind a kapitalizmus ellen, abban a hitben élnek, hogy a választási korrupciót a radikális választójog el fogja tüntetni — gyökeres tévedésben vannak. Az ellenkezője fog beállni, amint történt mindenütt a világon.

A választási korrupció még csak ezután fog teljes kifejlődésre jutni, még pedig úgy, hogy ez a szennyes áradat el fogja árasztani nemzeti életünk még egészséges részeit is, a kormányzatot, a közigazgatást, a közgazdasági intézményeket és vállalkozásokat.

A *kapitalizmus* felismerte mindenütt a világon, hogy pénzerejét, hatalmát seholsem érvényesítheti nagyobb sikerrel, mint éppen a tömegnél, befolyása sehol sem lehet intenzivebb, mint éppen a tömegre.

Hiszen láttuk, hogy Amerikában, Franciaországban a választásokat pénzzel csinálják, láttuk, hogy Angliában csak gazdag emberek bírják vagy osztják a hatalmat; láttuk, hogy a nagy demokráciák voltaképpen *leplezett plutokráciák*, — minő önámítás kell hát ahhoz, hogy azt higgye valaki, hogy nálunk majd másképp lesz!

Semmi okunk sincs föltenni, hogy a mi népünk majd jobban tud ellenállani a pénz csábító erejé-

nek, hogy a mi közönségünk jobban tud védekezni a korrupció kísértéseivel szemben.

Ellenkezőleg; eddigelé öt évenként visszatérő dártonak nézte a nép műveletlenebb része a választást — ezentúl majd üzletnek fogja tekinteni. Eddigelé csak választási visszaélések voltak, melyeket meg lehetett szüntetni, ezentúl általános korrupció lesz, mellyel nem is lehet szembeszállani.

Az általános, egyenlő, titkos választás hasonlíthatatlanul nagyobb legális költségekkel jár, mint az eddigi választások és teljesen kiszámíthatatlan illegális költséget fog okozni, olyannyira, hogy jelöltséget csak igen-igen gazdag emberek vállalhatnak, vagy olyanok, kiket erre a célra szövetkezett pénzeszoportok, üzleti, vállalati érdekeltségek látnak el pénzzel.

Az igen-igen gazdag emberek Magyarországon ezidőszerint a hadiszállítók, a hadiuzsorások, az árdrágítók, a háború minden rendű és rangú hiénái. *Az általános, egyenlő, titkos választójog ezeket fogja a képviselőházba beküldeni, nem a nép érdekeinek képviselőit, nem az értelmiséget, nem a munkásságot, nem a szociológusokat, de még azokat sem, akiket a nép eddig hivatott vezéreinek elfogadott és akiknek a szaván elindult.*

Ha nem is az első, de a második, harmadik választás multhatatlanul egy ilyen képviselőházat, *egy amerikai képviselőházat* fog Magyarországon létrehozni, egy olyan *üzletes képviselőházat*, amelyben részben oly gazdag emberek ülnek, akik meglevő vagyonukat még jobban akarják kamatoztatni, vagy

olyan venális alakok, akik az üzleti csoportok pénzén megválasztva, azok által kitarva: ezeknek szolgálatában a korrupció semmiféle eszközétől vissza nem riadva, azon lesznek, hogy biztos helyzetüket, megélhetésük egyetlen bázisát megtarthassák az idők végéig.

És ha eddig mérsékelt, időnként intermittáló és helyes eszközökkel, jó választójogi rendszerrel teljesen eliminálható választási korrupcióval volt dolgunk, ezentúl — a tömegek korlátlan jogosultságának esetén — egész köz- és magánéletünket átfogó, nagyszabású, az egész nemzeti életet megmérgező, minden ethikai felfogásunkat megmételtyező — *általános korrupcióra lehetünk elkészülve.*

Ne higye senki, hogy ez túlsötéten festett kép, hogy ezek túlzott színek, hogy a külföldi demokráciák állapotának tanulmányozása oly messze sodorta a szerzőt, hogy már nem látja tisztán az itthoni dolgokat. Épp ellenkezőleg. Az itthoni viszonyok azt sejtetik, hogy nálunk még rosszabb lesz az állapot, mint odakinn, mert a mi népünk kereseti forrásai nem oly fényesek, mint amazokéi; a mi középosztályunk szegény és a háború után alig lesz képes a megváltozott megélhetési viszonyok közt helytállni; a mi gazdasági viszonyaink nem olyanok, mint aminők a korlátlan lehetőségek házában vannak.

*

Az általános választójog hívei nálunk igen gyakran hivatkoznak *Bismarckra* és arra utalnak, hogy

íme ez igazán konzervatív államférfiú volt — mégis meghajolt a korszellem előtt és a német birodalmat az általános választójog alapjára helyezte.

Hát ez igaz. *Bismarck*, nagy bizalommal a német nép érettsége és műveltsége iránt, a legszabadelvűbb választójogot vélte a helyes alapnak, ő az általános választójogot tartotta a legigazságosabb alaprincipiumnak; minél inkább meg volt győződve arról, hogy a porosz háromosztályos választójog a világ legrosszabb rendszere, annál inkább óhajtotta a birodalmi választójogot szabadelvűnek, demokratikusnak, államfenntartónak.

De midőn azt kellett tapasztalnia még ennél az aránylag művelt és higgadt természetű népnél is, hogy minő könnyen hívó a nép, minő kritikátlan a tömeg, minő hazugok a választási agitációk, minő veszélybe jut a haza egysége a frakciópolitika folytán; de különösen, mikor szociális törvényjavaslatait éppen a szociáldemokrata párt és annak befolyása folytán jóformán az egész munkásság ellenezte és ezek ellen az egész birodalomra kiterjedő agitációt szervezett: — akkor nagy aggodalmak támadtak benne, kétségbe vonta a választójogi törvény helyességét és üdvösségét és kijelentette, hogy:

„Életem utolsó éveit arra akarom fordítani, hogy jóvátegyem a legnagyobb hibát, melyet életemben elkövettem !“

Egy másik alkalommal pedig a következő kijelentést tette:

„A haza a pártok felett áll; de a haza a vá-

lasztójog felett is áll, mihelyt az veszélyes a birodalomra. Én sohasem kételkedtem abban, hogy a német nép elég erős és okos lesz arra, hogy megszabadítsa magát az ő választójogától, mihelyt be fogja látni, hogy az káros intézmény. Ha ezt a német nép nem tudná megtenni, akkor az a mondatom, hogy majd tud lovagolni, mihelyt nyeregben lesz — tévedésnek bizonyul.“

Csak az utolsó években tűnt ki, részben az ő, részben *Hohenlohe* emlékirataiból és *Hans Delbrück* közléseiből, hogy *Bismarck* kész volt államcsinyt elkövetni, hogy a német népet megszabadítsa az általános választójognak nézete szerint legveszedelmesebb és legrosszabb attributumától, a titkos választástól. A választójogot meg akarta hagyni úgy, ahogy van, de titkos szavazás helyett nyílt szavazással.

Felette érdekes, hogy ezt hogyan akarta keresztülvinni. Miután a német birodalom voltaképpen a német fejedelmek szabad szövetsége, mely fel is oszolhat, s miután a választójogi törvény azok közé az alaptörvények közé tartozik, amelyeken ez a szövetség alapul, — a császárnak azt a tanácsot készült adni, hogy tegye le a császári koronát, de egyúttal szólítsa fel, mint porosz király, az összes német szövetségi fejedelmeket arra, hogy alapítsák meg újra a birodalmat a régi törvények és határozatok alapján, kivételével az egyetlen választójogi törvénynek, amelyben egy kivételes intézkedéssel a nyilvános szavazást helyezzék a titkos szavazás helyére.

Erre az államcsinyre nem került a sor, mert *Bismarck* nemsokára távozott a kancellári állásból.

*

Mindazok az államtudósok, akik újabban az általános választójog hatását tették vizsgálódás tárgyává a különböző országokban, egyértelműleg megállapítják azt, hogy célját sehol el nem érte. *Sohasem a nép érdekében* érvényesült, hanem a nép érdekeivel szemben álló hatalmi célokat szolgált.

Legyen szabad e tudósok közül csak egyetlen egyet idéznünk, *Kjellén Rudolfot*, az upsalai egyetem nagyhírű tanárát, aki újabb politikai és állambölcseleti írásaival magának megérdemelt elismerést és világhírt szerzett. *Kjellén* legújabb, már a háború harmadik évében kiadott, tehát már a háború tanulságainak figyelembe vételével írott könyvében (*Der Staat als Lebensform*, 1917) az általános választójogról a következőkben számol be:

„Az általános választójog a felszínre veti mindazt, ami a nép mélyén rejlik. Itt nem arról van többé szó, hogy kiválasztassanak a néptömegeből a specifikusan értelmes elemek; itt magát a népet hívják fel, úgy ahogy van, jó tulajdonságaival és hibáival együtt. Ennek az elvnek az apostolai persze úgy képzelik el a dolgot, hogy az valamely titokzatos úton-módon önmaga selejtezi ki a rosszat és azt juttatja érvényre, ami jó a népben. Csakhogy a valóság már nagyon is világosan megcáfolta ezt az elfogult hiedelmet. Ami az általános választásoknál a választóurnákból ki-

kerül, az magának a népnek „jón és rosszon túl“ álló tömege. Ha aztán a demokrácia nevében egyúttal ennek a tömegnek a kezébe teszik le az államkormányzat fölött való döntést, akkor olyan az eredmény, aminőnek lennie kell: olyan politika, amely mindinkább a nép temperamentuma és a napi érdekek szerint igazodik. Minthogy pedig mind a kettő államok szerint változik, különböző lesz a megnyilvánulásuk is. Ugyanaz a módszer Belgiumban klerikális, Franciaországban radikális politikára vezet, Romániában háborút szül, Svédországban semlegességet. A szellem csak egy ugyan, de Isten adományai különbözők és az alkotmány betűinek azonossága még soha sem állotta útját a végtelen variációnak az igazi politikai életben.“

*

Minthogy ilyenek ismerték fel az általános választójogot, nem lehet csodálkozni azon, hogy Európaszerte nagy reakció mutatkozik ellene.

Mindenféle korrektívumokkal próbálták hatását ellensúlyozni, mindenféle módot keresnek, hogy hátrányait kiküszöböljék.

Hol a felsőház hatáskörének és hatalmának kibővítésével és megerősítésével, hol a választhatóság szigorúbb feltételekhez való kötésével, hol a képviselőség díjazásának mellőzésével, hol a kerületek beosztásának különböző kísérleteivel, hol a titkos szavazás megszüntetésével, hol a választási eljárások módosításával próbálkoznak — anélkül, hogy valamelyes számbavehető eredményt lehetne felmutatni.

Igy azután nem csoda, hogy minduntalan új meg új tervek merülnek fel, amelyek az általános választójogot más rendszerekkel akarják helyettesíteni. Ezek részben az érdekképviselőten, részben másnemű társadalmi tagozódáson, foglalkozási körökön, műveltségi körökön, csoportképviselőten alapulnak — persze egyelőre mind csak a theoria szürke ködében.

Legjobban foglalkoztatja az elméket újabban a *proporcionális választás* rendszere, mellyel az általános választójog hátrányait vélik paralizálhatni. Ez a törekvés újabb időben különösen Franciaországban nyilvánul meg erősen. A harmadik köztársaság 1871 óta már három ízben változtatta meg választási rendszerét az általános választójog eredményeinek tarthatatlansága folytán (1875, 1884, 1889). De minthogy az állapotok csak nem akarnak javulni, az újabb választási rendszerek kiküzdését célzó mozgalom sem szűnik meg. A proporcionális választásért folyó küzdelem előterében a francia köztársaság jelenlegi elnöke, *Raymond Poincaré* áll, aki bizonyára jól ismeri a francia alkotmány bajait. Ő jelentette ki már 1909-ben:

„Hosszabb idő óta szilárdan meggyökeresedett bennem a következő nézet: Meg vagyok győződve arról, hogy *mindjobban lesiklunk a lejtőn*, ha el nem határozzuk magunkat arra, hogy választási rendszerünket gyökeresen megváltoztassuk. Vajha az összes republikánusok, akik ma még ellenzik ezt a feltétlenül szükséges megoldást, csatlakoznának hozzá, mielőtt a választási korrupció kár-

hozatos művét befejezi és a katasztrófát kikerülhetetlenné teszi.“

1906 óta a francia választóközönség több ízben a proporcionális választójog mellett nyilatkozott. Kormányok is exponálták magukat érte. De minden fáradozást keresztülhúzott a reform ellenzőinek — a *hatalom jelenlegi birtokosainak* ellenzése.

Az egyes képviselők hatalmi visszaéléseiről igen érdekes dolgok olvashatók *Emile Faquet* már említett híres könyvében („Le culte de l'Incompétence“). Megdöbbentő tényeket sorol fel arról, hogy ebben a demokratikus országban milyen abszolút hatalmú úr a képviselő a maga kerületében, hogyan basáskodik a közigazgatásban, hogyan dirigálja a kinevezéseket, hogyan intézkedik az állami és a községi szállítások tekintetében, hogyan befolyásolja a bírósági ítéleteket, hogyan tud halasztásokat kieszközölni vagy megakadályozni, hogyan tudja még a katonai sorozásokat is befolyásolni, szabadságolásokat kijárni.

Érthető dolog, hogy akik ily, majdnem állandó és biztos, nagy befolyású és nagy jövedelmű pozíció birtokába jutottak — azt minél tovább akarják kiélvezni és nem egyhamar fognak hozzájárulni a rendszerváltoztatáshoz, mely a választás intézését a pártszervezetekre ruházva, az egyes képviselő befolyásának jóformán végét vet.

*

Ott, ahol a legkorábban ismerték fel az általános választójoggal járó hátrányokat, megpróbálkoz-

tak a *referendum* nevű korrekтивummal (Svájcban, Észak-Amerika néhány államában és Ausztráliában), mely abban áll, hogy a nép nem képviselők útján, hanem közvetlen szavazattal dönt egy-egy törvényjavaslat felett.

Minket ez főként abból a szempontból érdekelhet, mert semmi sem igazolja jobban és világosabban, hogy a tömeg mint olyan nem bír azzal az érzéssel, mely a törvényhozáshoz szükséges — mint bizonyítja éppen a referendum.

Ha nálunk azzal érvelnek az általános választójog mellett, hogy a legközelebbi jövő nagy szociális feladatai, a háború után várható nagy gazdasági evolúció sürgősen megkövetelik a nép széles rétegeinek részvételét az államügyek intézésében — akkor ennek az érvnek semmi sem mond ellene annyira meggyőzően, annyira döntően, mint azok a tapasztalatok, amiket a referendummal tettek.

Mindenekelőtt illúziónak bizonyult az, hogy ez úton biztosan megnyilvánul a valódi népakarat; hiszen Svájcban, ahol pedig a népszavazás formája igazán népszerű — a polgárság legnagyobb része távol tartja magát a szavazástól. Alig 25%-a a szavazásra jogosultaknak vesz részt benne. 1874-től 1898-ig 41 törvényjavaslatot bocsátott a szövetségi tanács referendum alá és ezek közül egyetlenegy sem nyerte el a szavazatok többségét.

Jóformán minden egyes esetben kitűnik, hogy minő nagy eltérés van a kormány, a népképviselő és a választásra jogosultak nézetei között. Amit a szakemberek, a kormány közegei, az összes pártok

elfogadtak, amit az egész sajtó egyhangulag pártolt — azt a referendum-szavazás sok esetben elutasította.

És milyen javaslatokat utasított el a svájci nép! *Tisztviselői nyugdíjtörvényt* akartak megalkotni — nagy többséggel elvetették. A svájci ember azon a nézeten van, hogy a tisztviselőnek a maga fizetéséből annyit kell félretennie, hogy öreg napjaira abból megélhessen. Azzal nem törődik, hogy a mérsékelt tisztviselői fizetéseknél fogva ez képtelen kívánság. A svájci paraszt nem képes belátni azt, hogy a tisztviselőt és a katonatisztet nyugdíj illesse meg, holott *neki* nincs nyugdíj biztosítva.

Járvány-törvényt akartak megalkotni — nagy többséggel elvetették. Miért? Mert az ilyen, a bajt előre elhárító törvénnyel oly rendelkezések járnak, melyek az egyest némileg korlátozzák. Azt gondolja tehát: a veszély távol van, a zaklatás ellenben bizonyos. Tovább nem lát az ő kis horizontján.

Beteg- és balesetbiztosító törvényt akartak német mintára megalkotni — elutasították. Csak nagynehezen sikerült ezt a törvényt 12 évvel később, 1900-ban keresztülhajtani, igen csekély többséggel.

Egyes kantonok odáig mentek, hogy visszautasították az *iskolai törvényt*, a *tanoncvédelmi törvényt* és az *állattenyésztés előmozdításáról* szóló törvényt, *vasutépítési törvényeket* — olyanokat, amelyeket az ő általuk megválasztott népképviselő egyhangulag vagy túlnyomó többséggel megszavazott.

A referendum legjobban bizonyítja, hogy *haladó irányzatot* követni annál kevésbé lehet, minél na-

gyobb befolyást biztosítunk a tömegnek az ügyek menetére. A nép alapjában konzervatív természetű, a magyar nép különösen az, minden változtatást a limine elutasít magától, a bajt csak akkor ismeri fel, ha már a nyakán van, *haladó eszmék iránt nincs érzéke, szociális eszmék iránt legkevésbé.* Mindenki csak a maga napi baját érzi, csak azzal foglalkozik. Altruista érzés ritkán található a műveltség legalacsonyabb fokán álló embernél. Másokért áldozatokat hozni ritkán hajlandó. A közügyet, a közérdeket mindenki a másokra szeretné bízni. Az állam szükségletei iránt van legkevésbé érzéke.

Hans Delbrück felolvasásaiban olvassuk, hogy ha a német népet közvetlenül kérdezték volna meg — aligha született volna meg a szociálpolitikai törvények egész komplexuma; aligha fejlődött volna ki a koloniális politika; aligha keletkezett volna a Német birodalom jövője szempontjából döntő fontosságú flotta.

Emlékezhetünk mindannyian arra, hogy mily soká tartott, míg a német nép valahogy felismerte a haditengerészet jelentőségét és minő ügyes taktikai fogásokhoz kellett nyúlnia a kormánynak, hogy javaslatait megszavaztassa.

Emlékezhetünk arra is, hogy minő nehézségek árán tudta *Bismarck* keresztülvinni azokat a mintaszerű szociálpolitikai törvényeket, melyeket azóta minden nemzet utánozni törekszik.

Hol a nemzeti liberálisokkal, hol a konzervatívokkal, hol a centrummal szövetekezett *Bismarck*,

hogy az egyes javaslatok bukását elkerülje. Legvehemensebb ellenzéke a demokrata pártok voltak, úgy a szociáldemokraták, mint a szabadelvűek (Freisinnige). Ezek különösen az *aggkori és rokkantsági biztosítást* ellenezték és nagy szenvedéllyel izgatták a munkásságot ez ellen a javaslat ellen, mely minden munkaképtelen munkásnak bármely korban rokkantsági járulékot, minden 70 évesnek pedig, tekintet nélkül arra, hogy munkaképes-e vagy sem, aggkori ellátást biztosít. Az összes népgyűléseken agitáltak ez ellen a törvény ellen, hol azzal, hogy „hiszen úgysem leszünk 70 évesek“, hol azzal, hogy „ki tudja, el fogják-e ismerni rokkantságunkat“, de különösen azzal a valóban fontos momentummal, hogy az államnak ez a kötelezettsége nagy áldozatokkal fog járni, amelyekhez a munkaadónak is, de a munkásoknak is hozzá kell járulniuk. A javaslatot határozottan *a nép akaratára ellen*, csak *Bismarck* óriási tekintélyének egész súlyával — kis, 10 szavazatnyi többséggel lehetett elfogadtatni.

*

Ez a képe az általános, egyenlő, titkos választójognak. Látszik ebből a képből, hogy ez a választójog *antikulturális, antiszociális, antiliberalis és antidemokratikus*.

Ezért nem kellene nekünk ez a választójog ebben a radikális alakjában akkor sem, ha nálunk még egyéb veszedelemmel nem járna is.

Ezeket az ország ethnografiai helyzetében rejltő

egyéb veszedelmeket még azok is átérzik és elismerik, akik különben az általános választójogot dogmaként meggyőződésül vallják, és ezért hajlandók az elvnek bizonyos koncessziókat tenni.

Ily koncessziók eredményeként jelentkezik az a választójogi terv, melyet az azóta lemondott miniszterelnök, *Esterházy Móric gróf*, programbeszédében nagy vonásokban ismertetett.

Ha ezt a tervet egybevetjük azokkal a tanulságokkal, amelyeket az általános választójog eredményei nyújtanak — akkor talán sikerül megkonstruálni azt a választójogot, mely a magyar nemzet különleges helyzetének ez idő szerint legjobban megfelel.

VI. A MAGYAR VÁLASZTÓJOG.

Mindaz, amit láttunk, valóban nem csábíthat bennünket arra, hogy ezt a rendszert utánozzuk és minden kinövésével együtt magunknak kisajátítsuk, hanem inkább arra utalna, hogy addig is, míg talán valaha sikerülni fog egy olyan választójogot konstruálni, mely a nép jobb ösztöneinek kifejezésére, a népben szunnyadó okos értelemnek napvilágra hozatalára, a szó nemesebb értelmében vett demokrácia kifejtésére alkalmasabbnak fog bizonyulni — *addig is próbáljunk a magunk viszonyaihoz alkalmazott oly választójogot teremteni*, amelyről feltehető, hogy megközelítőleg kifejezésre fogja juttatni valahogy az érettebb, önállóbb gondolkodású és ezért zavaró behatásoknak kevésbé hozzáférhető nép gondolkodását, véleményét, akaratát.

Hogy a népakaratot megtudjuk, magában a népben is kell bizonyos szelekciót végrehajtanunk. Mikor azt akarjuk, hogy a nép válassza ki a legjobbakat, érdekei megóvása szempontjából legmegbízhatóbbakat — magában a népben is ki kell jelölnünk az erre a funkcióra legalkalmasabbakat, legjobbakat.

Midőn meg akarjuk alkotni a magyar állam szükségleteinek legjobban megfelelő magyar választójogot — a szándékban egységeseeknek, az eszközökben őszintéknek és a kivitelben becsületeseknek kell lennünk.

Ily lelki diszpozíciókkal kell hozzálátniok e feladat megoldásához azoknak is, akik bizonyos aggályokkal kísérik a kérdés napirendre tűzését kezdettől fogva és akik nagy lelki tusák közepette, mintegy kényszer alatt közelednek hozzá, s azoknak is, akik azt nagy önbizalommal és szinte csodálni való akaraterővel a lehető legnehezebb viszonyok közepette a politikai küzdelmek előterébe helyezték.

Mert ha ez utóbbiakra vonatkozólag el is ismerjük azt, hogy ők számolni hajlandók a magyar állam különleges helyzetével és az általános, egyenlő, titkos választójog elve tekintetében bizonyos engedményeket tesznek, midőn azt a gyakorlatban módosítani, enyhíteni és korlátokkal körülvenni óhajtják — mégis a legerősebb kritikát is kihívná mindenfelől, ha ez az eljárásuk egyik vagy másik irányban nem volna teljesen őszinte és jóhiszemű.

E tekintetben jogos aggályaink támadnak, midőn egyfelől most legújabbán azt halljuk, hogy hiszen az általános választójog egyáltalában nem is olyan nagy dolog, nem érdemes miatta annyira felizgulni; hiszen az nem cél, csak eszköz, melynek nálunk nagyobb jelentőséget tulajdonítanak némelyek, mint aminőt megérdemel; hogy az államszervezetre, az államéletre éppenséggel nem gyakorolhat átalakító hatást, „sem nem az az államfenntartó, sem nem az az állampusztító erő, melynek hirdetik“, mert a modern állam teljesen gazdasági tényezők összhatásán nyugszik, azt semmiféle választójog, semmiféle összetétele a parlamentnek nem képes sarkaiból

kifordítani; — másfelől pedig megállapíthatjuk, hogy azok a korlátozások, melyekkel a radikális választójog nemzetrontó hatását ellensúlyozni akarják, ezt a célt alig biztosíthatják, ellenben igazolják azt, hogy az egész akció csak látszatra indul, hogy áldemokráciát akar megteremteni igazi demokrácia helyett, álegyenlőséget valódi egyenlőség helyett, hogy népszerű jelszavakkal maga felé akarja hajlítani a kérdésben érdekelt tényezőket, de azután nem azt adja meg nekik, amit azok elvárnak.

Azt mondani: a választójog általános is lesz, egyenlő is lesz, de azokat a veszedelmeket, amiket ez magával hoz, majd más utakon paralizálják, majd csinálnak olyan *választókerületi geografiát*, amely mindent helyrehoz, vagy csinálnak olyan *választási eljárást*, amellyel a magunk szempontjai, a magunk akarata szerint irányíthatjuk a választást — ez nem volna méltó a magyar államhoz.

Nem volna okos és igazságos, egyik kézzel elvenni azt, amit a másik kéz alkotott.

De nem is volna politikus.

Ha a választójogosok és részben ezek inspirációja folytán belső ellenségeink, valamint külső kritikussaink, barátaink és ellenségeink azt mondták eddig, hogy a mi választórendszerünk nem volt igazságos és egyoldalú szempontoknak hódolt — mennyivel több joguk lesz ezt mondani, ha a most megalkotandó rendszer igazságtalanságai, titkos célzatosságai és célzatos titkosságai majd a beendő választások révén kiderülnek.

A magyar állam, ha oka van rá, hogy oly választójogot alkosson, mely őt megóvja attól a veszélytől, hogy valamelyik néposztálya, valamelyik nemzetisége az állam magyar jellegével szemben felülkerekedjék, vagy azt bármi tekintetben elhomályosítsa — akkor azt ma egész nyíltan és becsületesen megalkothatja úgy, ahogy érdekei parancsolják, és *másra, mint az állam fennmaradására és magyar karakterének szempontjára nem kell tekintettel lennie.* Ha ezeket a szempontokat tartja szem előtt — ezzel megóvja a demokrácia érdekét is, megóvja az állam egész népességének, összes nemzetiségeinek életérdekeit is.

Mert ha valaha, úgy most van a magyar állam abban a helyzetben, hogy minden hátsó gondolat nélkül így, csakis saját érdekei szempontjából rendezheti ezt a kérdést, *mert ebben a világtörténelmi korszakban beigazolta a maga állami misszióját, beigazolta a maga világpolitikai szükségességét és beigazolta azt, hogy missziójának csakis magyar nemzeti állami mivoltában bír megfelelni.*

Ha valaha, úgy most jutott a magyar állam abba a helyzetbe, hogy nem kell, de nem is szabad tekintettel lennie oly tényezőkre, akik más érdekek címén eddig mindig meggátolták nemzeti erejének kifejtését. Ha valaha, úgy most nyert beigazolást, hogy a magyar állam a Monarchia fennmaradásának ügyét, a dualizmus nagy céljait is csak nemzeti államként szolgálhatja és hogy a közép-európai szövetségnek is csak így lehet értékes tagja és támasza.

Ebben a világpolitikai helyzetében nyíltan és becsületesen akként állapítja meg és szervezi meg a magyar állam további fennmaradásának eszközeit, ahogy azok az ő és csakis az ő állami céljait szolgálják — mert sem *Lloyd Georgenak*, sem *Kerenszkinnek*, sem *Wilsonnak*, sem *Bratianunak*, sem *Pasicnak* — de még *Lobkowitz* és *Schwarzenberg* herceg uraknak sem óhajt és akar a kedvükben járni.

Ilyen helyzetben még sohasem volt a magyar állam. Ez az ő háborús nyeresége.

Ennek az emelkedettebb állami helyzetének tartozik a magyar nemzet azzal, hogy politikájában becsületes és őszinte legyen. Választójogát is becsületesen és őszintén kell megcsinálnia — akkor az *magyar választójog* lesz, olyan, amely ennek a nemzetnek, az *egész nemzetnek* megfelel.

*

A legnagyobb eltérés oka, mely a választójogi felfogások terén nemcsak a választójogi pártokat, de a pártokon belül is az egyeseket elválasztja egymástól, abban van, hogy a választójogi kormány választójogi minisztere, *Vázsonyi Vilmos*, abból az elméletből indul ki, melyet már születése pillanatában, már annak megalkotói megtagadtak.

A francia forradalomban jelentették ki az ember természetes, veleszületett jogának a választói jogosultságot is. De a francia forradalom egyik vezérére, *Barnave*, már 1791 augusztus 11-én kijelentette:

„A választói minőség csak közfunkció, amelyre senkinek sincs joga, s amelyet a társadalom osztogat aszerint, amint az érdeke megkívánja . . . Minden egyes ember mindenki nevében gyakorolja azt és a választók az összes többi polgárok nevében adják le szavazatukat.“

A „veleszületett jog“ elméletének tarthatatlanságát az összes nemzetek összes államjogászai és államférfiai kimutatták és elismerték és ma nincs számbavehető politikus vagy jogász, aki a választói jogosultság megállapításánál erre az állítólagos emberi jogra hivatkoznék.

Még legtovább hirdette természetesen a szociáldemokrácia ezt az elvet — de ma már ő sem ragaszkodik hozzá, mert sokkal erősebb indokokkal tudja megtámasztani a választói általános jogosításra vonatkozó igényeit.

A választójogi miniszter tehát egy *teljesen elavult*, a tudomány által végleg elintézett, a gyakorlat által teljesen elejtett theória alapján áll, midőn kijelenti, hogy:

„Isten jogait bitorolják akkor, mikor az Isten képére formált ember és ember között különbséget akarnak tenni.“ — „Én azt hiszem, hogy az Isten képére formált embertől a jogokat megtagadni : ez a jog senkinek meg nem adatott.“

Talán legcélszerűbb lesz, ha ezzel az ember leületére ható kijelentéssel szemben idézzük azt a néhány egyszerű és világos sort, amellyel gróf

Andrássy Gyula az ő választójogi tervezetében ezt a kérdést elintézte:

„Ez az elv azonban tarthatatlan és az elmélet és gyakorlat szempontjából egyaránt túlhaladott álláspont. A választói jog nem a társadalmat alkotó egyénnek veleszületett joga, hanem az államalkotó kulturember szerzett joga.“

„A választói jog megállapításánál az állam joga ahhoz, hogy jó törvényhozása és kormányzása legyen, nagyobb súllyal bír, mint az egyén igénye a szavazati joghoz.“

*

Ebben a felfogásban egyesülnek mindazok, akik ezt a kérdést tanulmány tárgyává tették. A választói jog ezek szerint nem *individuális jog*, hanem *köz-funkció*, amelyet a választónak az állam érdekében kell gyakorolnia.

Az állam érdekében — ez az a fővezérfonal, amelyet ennek a kérdésnek tárgyalásánál mindvégig szem előtt kell tartanunk.

És minthogy *Vázsonyi* választójogi miniszter ismételten hivatkozott *Bismarckra*, mint aki az általános választójog alapjára helyezte a német birodalmat — legyen szabad e ponton is *Bismarckra* hivatkozni, aki kijelentette, hogy a választójog tekintetében:

„a legfőbb cél az állam érdeke. Nem az egyesnek joga ez, hanem közérdekből rábizott tisztég, mely súlyos felelősséggel jár.“

Ha ez a célja és hivatása a választói jognak, akkor természetes dolog, hogy a törvényhozásnak

meg kell vizsgálnia azokat, akiket e jog gyakorlására alkalmasoknak tart, és önmagával jönne ellentétbe, saját hivatását magyarázná félre, ha olyanokat ruházna fel választói jogosultsággal, akikről nyilvánvaló, hogy nem bírnak azzal a képességgel, hogy e jogot az állam érdekében gyakorolhassák, vagy olyanokat, akikről feltehető, hogy azt az államra veszedelmes módon fogják gyakorolni.

Nyilvánvaló ezekből, hogy annak a kérdésnek eldöntésénél, kikre ruháztassék választói jogosultság — tisztán és kizárólag az állampolitika *célszerűségi szempontjai* mértékadóak. Az állam, ha célszerűnek tartja, feljogosíthatja e joggal minden polgárát, de nem köteles vele; ha érdekei úgy kívánják, polgárainak csak azt a részét bízza meg a választói funkcióval, akikről felteszi, hogy azt az állam, a polgárok összessége érdekében, helyesen fogják gyakorolni.

*

Az államnak másfelől az is érdeke, hogy polgárainak minél nagyobb száma vegyen részt az állami életben, mert ezáltal nő és gyarapszik az állam ereje. Minél több polgárát tudja az állam a maga céljai körül sorakoztatni, annál jobban, annál tökéletesebben teljesítheti ezeket a célokat.

Minél többen vesznek részt az állam ügyeinek intézésében minél nagyobb érdeklődés és szeretet nyilvánul meg minél szélesebb rétegekben az állam feladatai iránt; minél élénkebb a közügy szolgálata — annál virágzóbbá lehet az állami életet

alakítani, annál intenzívebben teljesítheti az állam a maga misszióját.

Az államnak tehát meg kell keresnie annak a módját, miként vonhatja be a maga céljainak szolgálatába az arra alkalmas egyéneket és meg kell találnia célszerű intézkedések útján azokat, akik erre a közügyi szolgálatra alkalmasak és akik abban részt venni akarnak, akik az erre való hivatottságot érzik magukban. Minél többen lesznek ilyenek, annál inkább el lesz érve az a cél, hogy az állam a nemzet lehető legszélesebb rétegeinek közreműködésével teljesíthesse feladatait.

Minthogy a *közügy gondolata* a vezérelv, minthogy ennek van minden egyéb szempont alárendelve, azt a kérdést is, kik legyenek azok, akik részt vesznek az állam dolgainak irányításában és vitelében — aszerint kell eldönteni, kikben vannak meg leginkább a megkívántató kellékek.

Minthogy az állam feladataiban való közreműködés a képviseleti rendszernél fogva a parlament útján történik: a kérdés az, kik legyenek azok, akik megválasztják a parlament tagjait, *kik legyenek — választók?*

*

Mielőtt erre a legfontosabb kérdésre rátérnénk, jöjjünk tisztába azzal, hogy maga a kérdés azért oly fontos, azért annyira fontos különösen magyar szempontból, mert ránk nézve a parlamentarizmus többet jelent, mint bármely más nemzetre nézve, mert ránk nézve, minden más államétól teljesen

eltérő közjogi helyzetünknel fogva és nemzetiségi viszonyainknál fogva, a parlamentárizmus — *minden*, a magyar nemzetnek valóságos életkérdése.

Ezért az *igazi demokráciának*, mely a nép legszélesebb rétegeinek érdekeit kell hogy szem előtt tartsa — amellet, hogy főtörekvésének tartja helyesen azt, hogy a népakaratnak a törvényhozásban és az állam igazgatásában döntő jelentőségét biztosítsa — éppen ennek érdekében, a képviseleti rendszeren alapuló demokrácia érdekében különösen elsőrendű kötelessége, hogy időnként választások útján a nép legjobbjait válassza ki, hogy képesség és megbízhatóság, hazafiság és politikai morál szempontjából a legkiválóbbakat küldje az ország törvényhozásába.

Csak az ilyen módon megalkotott parlament lesz hű tükre mindazoknak az áramlatoknak, amelyek a népben élnek és működnek. Csak az ilyen elven alapuló, valóságos népképviseleti parlament lesz alkalmas a népösszesség érdekeit helyesen szolgálni.

Ha tehát a választók összességének az a hivatása, hogy egy ilyen magas rendeltetésű parlamentet választás útján alkosson meg, egy oly parlamentet, mely a legjobbakat, a nép képviseletére legalkalmasabbakat és legméltóbbakat egyesíti magában — akkor magától értetődik, hogy a választóknak olyanoknak kell lenniök, akiket képzettségük, értelmességük, érettségük, függetlenségük, jószándékuk erre a funkcióra képesít.

Választói jogosultsággal tehát csak olyanokat

szabad felruházni, akik annak gyakorlására ily értelemben képesek.

Minthogy ez a képesség első sorban a bizonyos fokú műveltséggel bíró egyénekben tételezhető fel, ennek folytán a választói jogosultságnak egyetlen helyes alapja a bizonyos fokú műveltség: — *az értelmi cenzus.*

Az értelmi cenzus

Ha egy dologról meg akarom tudni valakinek a véleményét, természetesen csak olyan emberhez fordulok, akinek van véleménye, felfogása, nézete a dologról, csak olyanhoz, aki képes magának nézetet alkotni. Ha a közvéleményt akarom megtudni egy kérdésről, egy egyénről, egy eszméről — olyanok összességéhez kell fordulnom, akiknek van vagy lehet ezekről nézetük, akik képesek olvasmány, vagy hallomás, vagy gondolkozás útján maguknak nézetet alkotni és azt valahogyan kifejezésre is juttatni.

Ez adja meg a választói képesség, a választói jogosultság kritériumát.

Mielőtt tehát választójogot adnék bárkinek is, mérlegelnem kell: az értelmességnek oly fokán áll-e, hogy a reábízott joggal helyesen fog tudni élni.

Mert az kétségtelen, hogy a választójog gyakorlásához bizonyos fokú érettség és tanultság szükséges, és bizonyos, hogy ezek nélkül alig képes valaki arra, amit tőle az állam elvár, midőn a politikai hatalom részesévé teszi.

Azt a választójogot, mely kizárólag műveltségi alapon, értelmi cenzuson nyugszik, a józan magyar ember respektálni fogja és igazságosnak fogja felismerni. Azzal a tisztelettel fogja fogadni, amelyet a tudás, az iskolázottság még a legegyszerűbb emberből is kivált; azzal a megnyugvással, hogy ez a jog kivétel nélkül mindenkit megillet és mindenkinek kijut, aki az iskolázottságnak megkivánt elemeit elsajátítja; azzal az elégtétellel, hogy senki sincsen kizárva ebből a jogból, aki szellemileg képesítve van azt gyakorolni; azzal a biztonsággal, hogy itt nincs különbség szegény és gazdag, úr és szolga között; — fel fogja ismerni benne azt az intézményt, amely egyformán befogad magába mindenkit egyenlő alapon; mely él és folyton tágul, mert évről-évre új meg új rétegeket fogad magába; melyet soha sem kell tovább fejleszteni, mert az önmagától *automatice* fejlődik tovább és tovább, míg nem túlhosszú idő múlva magában foglalja az egész nemzetet, annak minden felnőtt, ítélőképes tagját — de akkor már egy megfelelő alapműveltséggel bíró egész nemzetet. *Ez az általános választójognak igazi megvalósulása a legteljesebb egyenlőség alapján.*

Ennek a becsületes és őszinte választójognak, ennek az önmagától fejlődő és eleven intézménynek, amely a nemzetben egyesülő összes politikai erők befogadására alkalmas, ennek nyerjük meg a magyar népet és akkor jó szolgálatot tettünk neki.

Ezzel a választójoggal ki lehet fejleszteni a nemzet legjobb erkölcsi kvalitásait, azokat, amelyeket

legjobban az *ethikai és politikai szabadság levegőjén érlelődnek.*

És az ilyen erkölcsi kvalitásokkal bíró néppel az állam képes lesz megfelelni mindazoknak a feladatoknak, amelyeket a fejlődő élet minduntalan felvet; ezzel a néppel képes lesz az állam a politikai és katonai hatalom, a kulturális és gazdasági erő maximumát kifejteni.

*

Noha bizvást állítható, hogy a magyar ember átlagban legalább is oly értelmes, mint más nemzet fia, valami sajátságos naivság jellemzi az egyszerű falusi embert, amely őt könnyen mindenféle csábítás rabjává teszi. Hiszen a mindennapi élet százával és ezrével nyújtja az eseteket — a bíróságok praxisa szinte külön be van ezekre rendezve — midőn visszaélnék a jóhiszemű falusi ember bizalmával, könnyű szerrel rácsábítván őt esetleg felesleges, mindenesetre gyarló holmi vásárlására.

Van-e még egy ország, ahol annyi különböző törvénnyel és törvényes intézkedéssel kellett gondoskodni a parasztember védelméről a hitelélet és a kereskedelmi forgalom minden ágában?

Van-e még egy ország, ahol az u. n. „Bauernfängerek“-nek könnyebb soruk volna, mint nálunk?

És ha már oly könnyen lesz áldozattá az egyszerű ember oly vonatkozásokban, midőn pénzről van szó, midőn saját zsebére megy a dolog, amelyre pedig mindenki legjobban vigyáz, mennyivel inkább lehet az ilyen naiv, kevés ítélőképességgel

biró embert hangzatos demagóg jelszavakkal megnyerni a legképtelenebb dolgokra.

Politikai dolgokban, választási ügyekben ez annál könnyebben megy, mert hiszen ott nem egyese-
ket, de csoportokat, tömegeket kell megnyerni és a vélemény kialakulása ragadós. Aki szuggesztív van, szuggesztív hatással van a másokra és így alakul ki a tömeg állásfoglalása azon befolyás alatt, amak akarata szerint, amely az ő gyöngé értelmére nehezedik.

Nem valószínű-e, sőt nem bizonyos-e, hogy az ilyen szuggesztív folyamat sokkal nehezebben jár sikerrel, ha bizonyos fokig tanult, értelmesebb — ennek folytán elővigyázatosabb emberekről van szó?

Érdekes volna statisztikát csinálni a bíróságoknál arról, hogy abban a töméntelen gazdasági gép- és szerszám-perben, mely a bíróságokat foglalkoztatta, a károsultak milyen arányban oszlottak meg a 6 elemi osztályt, a 4 elemi osztályt végzettek, az írni-ovasni tudók és az analfabéták között?

Semmiféle más cenzus, sem a birtokon alapuló, sem az adócenzus, sem az egyhelyben lakás, sem az egy iparban való állandó foglalkozás, sem a segítő családtagi minőség, nem adhat alapot arra és nem biztosíthatja azt, hogy valakinek valamelyes kulturális nivója és bizonyos fokú ítélőképessége van — még az értelmi cenzus sem biztosíthatja ezt, de legalább legközelebb esik ahhoz a megkívánt lehetőséghez, minden más jogosítási feltételnél előbbre való és megbízhatóbb.

A műveltségi cenzus a szó legnemesebb értelmében vett *demokratikus* választójogi feltétel.

Ezért ezt azok sem kifogásolhatják, akik az általános jog alapján jóformán mindenkit választói joghoz akarnak juttatni. Ez a cenzus mindenkire nézve hozzáférhető és kell is, hogy mindenki törekedjék e kvalifikáció birtokába jutni.

Természetes fejlődés esetén egy emberöltő alatt az egész népnek a műveltségi kvalifikáció birtokában kellene lennie.

De ha ráállunk arra az alapra, melyen a szociológusok állanak, mely szerint „a választójogi harc egyetlen országban sem nyilvánult meg eddig másként, mint a társadalmi csoportoknak érdekharca a hatalomban való részesedésért“, — akkor is természetes és egyedüli bázis az értelmi cenzus és kizárólag ez, mert hiszen ez magában foglalja vagy foglalhatja az összes társadalmi csoportokat és csak ez képesíti őket arra a harcra, csak ez adja meg a harcnak egyenlő fegyvereit.

Képzeljük el ezt a harcot úgy, hogy például szemben áll egymással egy művelt munkásosztály és egy műveletlen őstermelő földműves osztály — vagy megfordítva. Hogyan vívják meg ezt a harcot, mikor csak az egyik rendelkezik az értelem fegyvereivel?

*

Az értelmi cenzus az egyetlen igazságos és jogosult értékmérő. Az egyetlen, amelynél a *teljes egyenlőség* keresztülvihető. A népiskola mindenki-

nek nyitva van. Mindenki elvégezheti, sőt köteles is elvégezni (vagy legalább is kötelezni kell).

Az értelmi cenzus, *mint kizárólagos feltétel*, a legdemokratikusabb alapja a választójognak, sőt az *egyetlen* demokratikus.

Ez ellen senki sem tiltakozhatik.

Aki ezt ellenzi, az nyíltan bevallja, hogy az értelmetlen tömegre akarja bízni a politikai hatalmat, hogy nem államfenntartó, hanem államromboló elemeket akar felruházni olyan jogkörrel, amelynek betöltésére azok nem képesek és nem hivatottak.

Aki ezt ellenzi, az nem választójogot akar, hanem a nyerstömeg tapsaira pályázik, a tömegnek hízeleg és a tömeget akarja politikai céljai szolgálatába állítani.

A minden egyéb feltételt és korlátozást kizáró értelmi cenzus — maga az általános választójog megtestesülése.

*

Az értelmi cenzus *nevelő hatással* bír. Ha *Prohászka* püspök azt mondja, egész helyesen, hogy az általános választójogra nevelni kell a népet: akkor az értelmi cenzus az egyetlen szer, amely ezt a célt megvalósíthatja.

Azzal, hogy derüire-borura mindenkinek adok választójogot, akár tanult, akár nem, — nem bátorítok fel senkit, nem biztatok fel senkit arra, hogy tanuljon. De ha azt mondom: választójoga mindenkinek van, aki tanult, aki az elemi iskola 6 osztályát, vagy az ezeknek megfelelő iskolákat elvé-

gezte — akkor a szülő taníttatni fogja a fiát, már csak azért is, hogy el ne maradjon a szomszéd tanuló fia mögött.

Ez az értelmi cenzus magában a népben kifejleszti a kultúra iránti érzéket és nemzeti nevelésünk legértékesebb tényezőjévé válhat.

Ha az értelmi cenzus alapjára állunk és pedig nem túlságos alacsony alapra — akkor a népet rá neveljük az általános választójogra.

Az értelmi cenzusnak az a rendeltetése, mondhatni nagy erkölcsi hivatása van, hogy *az általános műveltséget hatalmas lépésekkel előre vigye.*

Amidőn a népet arra ösztökéli, hogy iskolába járassa gyermekeit, egyszersmind előmozdítja a jövő generációnak a jobb megélhetési feltételeit is, mert hiszen korunk gazdasági viszonyainál fogva a tanultabb embernek existenciális viszonyai lényegesen jobbak, mint a nem tanult emberé.

Hogy mit képes egy emberöltő alatt egy nép elérni a művelődés terén, erre legjobb példa Japán. Ennek a rendkívül műveltségshomjas népnek, amely csak néhány évtized előtt kezdte az európai kultúrát meghonosítani — ma 2768 ujsága és folyóirata van, az öt legegyszerűbb lap 590.000 példányban jelenik meg; 962 kiadó foglalkozik Japánban könyvek kiadásával; ezeknek 21.522 alkalmazottuk van. Tokióban magában 699 könyvkereskedés van.

A választói jogosultságot sok helyütt használják fel *ösztönzésül* bizonyos társadalmi vagy egyéb célok előmozdítására. Legérdekesebb ezek között a *Marchand ezredes eszméje*. Tudvalevő, hogy Fran-

ciaországnak legnagyobb baja az u. n. kétgyermekrendszer. Ennek lehető kiirtása érdekében *Marchand* ezredes azt az eszmét vetette fel, hogy annak, akinek több törvényes gyermeke van, adjanak több politikai jogot, mint a nőtlen embernek. Sőt a gyermekek számához képest 2—3—4 és több szavazatot akar juttatni a családapáknak olyformán, hogy minden egyes gyermek külön egy-egy egységet képviseljen. Ő abból indul ki, hogy a szavazati jognak ilyen fokozása ösztönző hatással lesz a polgárságra és sokan meg fognak házasodni, hogy közéleti szereplésük súlyát növeljék.

Ilyenforma ösztönző hatást kell remélnünk a műveltség fokozása tekintetében a műveltségi cenzustól. Ez egy *szelid művelődési kényszer* volna, mely egy emberöltő alatt a magyar nemzetet kulturailag legalább is a fejlettebb kultúrnépek színvonalára emelné.

*

Annak a feltételnek, amelytől a választói jogosultságot függővé tesszük, olyannak kell lennie, hogy bárkire nézve hozzáférhetővé váljék. *Oly kvalifikációhoz* kötni a választójogot, melyet nem mindenki szerezhetne meg, illiberális, antidemokratikus, egyenesen reakcionárius volna és sehogy sem szolgálná a modern állam érdekeit.

Egy civilizált országban, melyben törvénybe van iktatva az általános tankötelezettség, az *elemi iskolai műveltség* részesévé lehet bárki — sőt kötelessége volna annak lennie.

A feltétel, a kvalifikáció tehát olyan, melyet bárki megszerezhet — normális viszonyok között. Ha a viszonyok nem normálisak, ha nincsenek meg a kellő iskolák, azokról az államnak sürgősen kell gondoskodnia, valamint gondoskodnia kell oly tanfelügyeletről is, amely a kötelező elemi iskolai tanulást hatékonyan ellenőrzi.

Az az értelmi cenzus, mely a mai műveltségi és politikai viszonyok közt minden tekintetben legjobban megfelelne, nézetem szerint a *hat osztályú népiskolára* alapított választójogi cenzus volna.

Szó lehetne a négy osztályú elemi iskolai végzettségről is, mint feltételről, de ez viszont *nem bir azszal a kultúrafejlesztő hatással*, mint a hat osztályú végzettség megkövetelése.

Ennek lenne az az ösztönző hatása, hogy a nép minél jobban törekednék arra a magasabb iskolázottságra, aminek általános kulturális hatását talán *nem kell bővebben kifejteni.*

Az írni-olvasni tudás túlalacsony értelmi cenzus, a mi viszonyaink között jóformán komolyan számba sem jöhet.

Természetes, hogy ezt a hat elemi iskolára alapított cenzust a legliberálisabban kell értelmezni és kezelni. Mindenekelőtt a felső két elemi osztállyal legalább egyenlő értékű más iskolai típusok osztályainak vagy másnemű tanfolyamoknak épp olyan jogosítást kell biztosítaniok. Így nevezetesen az ipari szakiskolák, iparos- és kereskedőtanonciskolák, ipari szaktanfolyamok, földművesiskolák, továbbképző iskolák megfelelő osztályainak elvég-

zését teljesen egyenlő értékűnek kell venni a népiskola hat osztályának elvégzésével. Magától értődik, hogy ugyanilyen elbírálás alá esik az, ha valaki bármilyen közép- vagy szakiskola olyan első két évfolyamát végezte el, mely az elemi iskola négy évfolyamának elvégzésén alapul. Ide sorolhatók a középiskolák két első évfolyamán kívül a gazdasági, az erdészeti, bányászati, ipari, kereskedelmi, közlekedési, művészeti, katonai, tengerészeti, tanítóképző stb. szakiskolák és — bizonyos szabatosabb kautélák mellett — a rokkantiskolák is.

Az iskolai képzettség kimutatását a képzelhetőleg legliberálisabban kell kezelni, esetleg hivatalból beszerezni ott, ahol nehézségek merülnek fel, a szükséges bizonylatokat.

Mint hogy az országban több mint 15.000 elemi népiskola van és csak mintegy 13.000-ben van megszerelve az V-ik és VI-ik osztály, az értelmi cenzuson alapuló választójog megalkotásával *egyidejűleg* a még meg nem szervezett osztályokat a közoktatásügyi kormánynak sürgősen meg kellene szerveznie.

Mert ha ezt az alapot fogadjuk el a választói jogosultság feltételéül, akkor természetes, hogy mindenütt lehetővé kell tenni, hogy a tanulók egészen a hatodik osztályig eljuthassanak.

Ahol azután a nép azt igénybe nem veszi, ott nem is érett az a nép, illetőleg annak az iskolát elkerülő része arra, hogy a választójogban része legyen.

Az állam legelsőrendű kötelessége összes polgá-

rait arra képesíteni, hogy az állam feladataiban részt vehessenek, hogy a felelősségben osztozhasanak — de nem szabad felelősséget hárítani olyanokra, akik ennek súlyát és terhét el nem bírják.

A tanult ember, az, aki hat elemi iskolát végzett és ez alapon olvasás útján is tovább képezheti magát, több belátással bír és nagyobb látkörrel. Nemcsak a maga legszűkebb foglalkozási körének szükségleteit látja, de érzékkel bír mások foglalkozása, érdekei iránt, érzékkel fog bírni a község, a város, a megye, az ország dolgai iránt, meg fogja tudni különböztetni a magán- és osztályérdeket a közügyektől és a közérdekektől. Az ilyen emberről feltehető, hogy meg fogja tudni választani azt az embert, akit a közügyeknek a törvényhozás termében való képviselőjére méltónak tart. Az ilyen emberről tehető fel leginkább, hogy a választás alkalmával a maga akaratát fogja kifejezni és nem azét, aki őt tőle idegen akarat kifejezésére akarja felhasználni, nem azét, aki az ő választójogával vissza akar élni.

*

A műveltségi cenzus az összes cenzusok között az egyetlen, mely határozottan a magyarságnak kedvez ezidőszerint és remélhetőleg a jövőben is.

A hat elemi osztályú értelmi cenzus biztosítja a *magyarság fölényét* egyáltalában és biztosítja különösen Erdélyben, ahol a magyarok és németek nagyobb műveltsége a választójog legnehezebb problémáját szinte teljesen megoldja.

De biztosítja azt a senki által nem kontesztált posztulátumot is, hogy *az intelligenciának* az őt megillető vezetőszerp biztosítva legyen. Hiszen evidens dolog, hogy az intelligencia szellemi eszközeivel jobban lehet hatni azokra, akik az értelem bizonyos fokán állanak, mint azokra, akik másnemű befolyásokra hajlamosabbak.

Felette érdekes, hogy azokban a körökben is, ahol eddig csak az általános, egyenlő és titkos választójog korlátlan rendszerének bevezetéséről volt szó, a felmerülő aggályokkal szemben ugyancsak a műveltségi szempont erős kidomborítása jelentkezik. Igen értékes tanulmányban hivatkozik *ifj. Leopold Lajos* arra a megbecsülésre, arra a tiszteletre, mellyel a magyar ember azzal szemben viseltetik, aki ért a dolgához, aki tud valamit. „*Ez a tisztelet a demokrácia sérelme nélkül bevihető a magyar választójogba.*“

*

Minthogy mi a választójog útján, annak segítségével *tanulásra akarjuk ösztönözni a népet* és arra, hogy bizonyos fokú műveltségre törekedjék szert tenni — és minthogy erre a műveltségi feltételre akarjuk alapítani viszont a választói jogosultságot: természetes, hogy sem túl magas, sem túlalacsony értelmi cenzust nem tartunk helyénvalónak.

Nem tartjuk különösen azért helyénvalónak a *négy elemi iskolai cenzust*, mert ennek nincs meg az ösztönző hatása a továbbképzésre, a földművesiskolában, az iparosiskolában való továbbfejlő-

désre. Ez annyira minimuma, törvényben megkövetelt legkisebb foka a tanultságnak, hogy éppen csak az írás-olvasáshoz visz el, amelyet cenzus-alapnak a mi viszonyaink között megnyugvással elfogadni alig lehetne.

Az írni-olvasni tudás valóban *a legalacsonyabb értelmi cenzus*. Ez helyénvaló mindazokban az országokban, ahol az általános választójog annyira ezen alapszik, hogy a feltételek között ki sincs mondva, mert a régi kultúránál fogva, a népműveltség egyetemes voltánál fogva önmagától értetődik, hogy igen nagy az arányszáma azoknak, akik ennél a legalacsonyabb foknál magasabb elemi műveltséggel bírnak. Ez a cenzus ott van a helyén, ahol 8—9 osztályú elemi iskolák vannak és ahol analfabéta egyáltalában nincs is, ahol a kultúra színvonala egyáltalában magasabb, a gazdálkodási módszerek fejlettebbek.

A mi különleges viszonyaink között egyébként e szemponttól eltekintve is az írás-olvasáshoz kötött cenzus már azért sem mutatkozik lehetségesnek, mert ez minden visszaélésnek tág kaput nyit. Semmiféle különös nehézség nincs abban, hogy valaki felnőtt korában az írást annyira elsajátítsa, hogy pl. a nevét egy darab papirosra leírhasssa. A választási aktus alkalmából az embereket levizsgáztatni nem lehet és *ez a papiron levő műveltségi cenzus voltaképen az analfabétákat csempészné be a választói jogot gyakorlók táborába.*

Mintthogy idáig még a legradikálisabb választójog hívei sem mennek el, — evvel az alacsony ér-

telmi cenzussal olyan választóközönség jelentkeznék az urnáknál, amelyet a törvényhozás odaengedni nem akar. Jelentkeznék pedig főleg ott, ahol az a magyar állam szempontjából legveszedelmesebb. Mert kétségbevonhatatlan dolog, hogy ott, ahol az agitációnak legnagyobb tere van, ott leginkább élnének azzal az igen könnyű kijátszási eszközzel és mi abban a tudatban, hogy csak iskolavégzett, bizonyos fokú műveltséggel bíró választókra bíztuk a politikai jogokat, egyszerre arra ébredhetnénk a nemzetiségi kerületekben, hogy ezren és ezren jelentkeznék, akik állítólag tudnak „írni és olvasni“ és akik tényleg képesek a választói bárca írásbeli kitöltésére.

Mikor Olaszországban, ahol az írás-olvasás cenzusa van bevezetve, az egyik választás alkalmával azt, hogy tud-e az illető szavazó tényleg írni és olvasni, szigorúbban ellenőrizték — a 3 millió választó száma egyszerre leapadt 2 millióra.

Ha analfabétákról van szó, rendesen azt halljuk, hogy magyar emberek közt — a velök született intelligenciánál fogva — igen sokan vannak, akik az értelemnek magasabb fokán állanak, anélkül, hogy valaha iskolába jártak volna, anélkül, hogy írni és olvasni tudnának.

Ezt nem is kell bizonyítani. Ez a magyar faj értelmességének, kiválóságának egyik bizonyítéka. És éppen, mert ez így van, bízhatunk benne, hogy bizonyos fokú iskolázottság megkövetelése, bizonyos józanul mérsékelt műveltségi cenzus ezt a népet kiválóképpen kvalifikálni fogja arra, hogy a vá-

lasztójog tekintetében hozzáfűzött reményeket beváltta.

De az, hogy írástudatlan magyar emberek között értelmes emberek vannak — esetleg nagy számmal, — az nem lehet ok arra, hogy választói jogosultságban részesítsük azt a túlnyomó nagy tömeget, melyről legjobb akarattal sem lehetne azt állítani, hogy az értelemnek legprimitivebb fokán is áll, azoknak százezreit, akik jóformán csak öntudatlan vegetatív életet élnek.

És mert Magyarországon, sajnos, még nagy az analfabéták száma (megközelítőleg 30%), igen nagy tömege volna az ilyen tudatlan választóknak az, mely beosonhatna azon a részen, amelyet az „írás-olvasás“ címe alatt nyitva hagynánk.

Jól esik konstatálhatni, hogy ezt belátják még azok is, akik a legradikálisabb választójog fanatikus hívei és akik a választójogi mozgalom legélén haladnak. Ezek egyik legjelesebbike, *Jászi Oszkár* írja ezekben a napokban:

„Elvégre az írni-olvasnitudás valóban a politikai tájékozódás legelemibb előfeltétele és honorálni kell azt a jöhízemű konzervativizmust, mely nem szeretné a legbecsesebb kulturkincseinket analfabéta tömegeknek kiszolgáltatni. Ezt a kompromisszumot a haladás emberei is annál inkább elfogadhatták, mivel itt nem tartós jogfosztásról van szó, hanem csak egy rövid átmeneti időszakról, mely alatt nem lesz nehéz az állam és a társadalom önző mulasztásait kipótolni“. — „A látszólag konzervatív értelmiségi cenzus tehát a gyorsított haladás igen eredményes eszköze lehet.“

Minthogy nálunk a demokrácia minden kérdésében Amerikára szokás hivatkozni, legyen szabad itt ráutalni arra a különben ismert dologra, hogy az amerikai Unió — bevándorlási politikája útján — mennyire törekszik távoltartani magától az analfabéta, műveletlen tömegeket.

Érdekes e tekintetben *Pásztor Árpád* jelentése arról a beszélgetésről, melyet az új bevándorlási törvény szerzőjével még a háború előtt, 1913-ban folytatott:

„Az én javaslatom célja“ — mondja *Burnett*, — „a nem kívánatos tanulatlan elemek távoltartása. Ki akarom zárni a balkáni népeket, az olaszokat, az oroszokat, horvátokat, szlávokat, galíciaiakat, lengyeleket és magyarokat. A tanulatlan és műveletlen munkások számát minimumra kell redukálni.“

És akkor, amikor a szabad Amerika, mely rá van utalva a bevándorlásra, mert népességének természetes szaporodása — Franciaországot kivéve — az összes európai államokéinak alatta áll és amely különben is a bevándorlókat amúgyis csak „néptrágyá“-nak tekinti, lemond a mi kivándorlóinkról, akkor mi ugyanazon, még *néptrágyának* sem alkalmas tömegnek választói jogot akarunk adni — amerikai ideológiák szentimentális utánzásával.

Ez nem volna demokrácia — ez ellentéte volna a valódi demokráciának.

És minthogy a választójogi miniszter *Kossuth Lajos*-ra és *Bismarck*-ra is hivatkozott választójogi beszédeiben — állapítsuk meg, hogy mindkettő az értelmi cenzuson alapuló választójog híve volt. *Poschinger* munkájából tudjuk, hogy *Bismarck* a választóképesség feltételül és egyúttal biztosítékul az agitáció és félrevezetés veszélyeivel szemben, egy bizonyos műveltségi fokot tételezett fel. „Számítok a haladásra, a fejlődésre, az ítélet élesítésére, amelyre az iskola teljes emancipációja után képesíteni fog.“

Kossuth Lajos annak idején ugyancsak az elemi népiskolai képzettséghez kívánta fűzni a választói jogosultságot.

Egyenlő választójog.

A választójognak nem szabad igazságtalannak lennie, mindenkinek éreznie kell, hogy nem történik vele méltánytalanság, hogy másnak a szavazatát nem becsülik többre, mint az övét, éreznie kell, hogy minden szavazat egyforma értékű és hatású.

Ha a választójog nem egyenlő, ha társadalmi, vagyoni, faji, nyelvi különbségek szerint tagolt, ha nem felel meg egy nép ethikai és jogi fogalmainak, az igazságról alkotott felfogásának — akkor állandó elégtelenség, állandó zavarok kútforrása lesz.

A magyar felfogásnak, az itt uralkodó egyenlőségi eszméknek csak az egyenlő jogosítású választójog felel meg.

Ezt láttuk akkor, amikor az *Andrássy-féle* javaslat a pluralitást vette kombinációba, hogy a mű-

veltségi különbségeket némileg enyhítse, hogy az intelligenciának ez úton vezető szerepet biztosítson. A magyarság körében ez a különben nemes intenciójú eszme nem tudott visszhangra találni, sőt erős ellenérzést szült. A magyar nép mintegy a maga kigúnyolásának, lekicsinylésének venné azt, hogy bárki, bármi alapon, többes szavazatra jogosított legyen, többre, mint ő vagy akárki más.

Korhatár.

Bárminő egyéb feltétele van a választói jogosultságnak, magától értetődő dolog, hogy ezt a funkcióját is az ember csak egy bizonyos *életkor* elérésekor gyakorolhatja. Ezt az életkort rendszeren aszerint kívánják megállapítani, hogy vajjon mikor éri el az ember azt a bizonyos *érettséget*, mely őt önálló ítéletre, önálló gondolkodásra, ügyeinek önálló vitelére képesíti.

Természetesen nagyon nehéz dolog megállapítani azt, hogy az élet hányadik esztendejében éri el az ember ezt az érettségi fokot. Annál nehezebb ez a választójog szempontjából, mert hiszen itt azt is megkívánják, hogy érdeklődéssel viseltessék már a közügyek iránt és érezze azt a kötelességet, mely őt mint esetleges választót a közügyekkel szemben terheli.

Annak megállapítása, hogy ki mikor jutott el erre a fokra, az egyes emberre vonatkozólag is felette nehéz, mert hiszen az emberek egyéni képességei, iskolázottsága, élettapasztalatai szerint módosul —

nézve azonos évszámmal, egyenlő korhatárral akarjuk kifejezésre juttatni egy nemzet egész választóközönségének korbéli érettségét.

Éppen ez okból ezek a megállapítások mindig nagyon önkényesek és soha sem állíthatjuk azt, hogy ez vagy az a korhatár az abszolút helyes. Néhány államban már a 21-ik év képezi a korhatárt, tehát oly kor, midőn még fejlődésben van az ember, mikor még iskolákat látogat a magasabb műveltségre igényt tartó fiatalság, mikor még igen kevés ember érte el gazdasági önállóságát és függetlenségét.

Más államokban a 24-ik év a választói jogosultsághoz megkívántató korhatár, s legtöbb állam a befejezett *25-ik életévet fogadta el* korhatárrul, és tekintettel a modern életviszonyokra, ez látszik legajánlatosabbnak magyar viszonyaink mellett is. Ebben a korban már jóformán mindenkinek a kiképzése be van fejezve; ekkor már rendesen túl van a katonai szolgálati kötelezettségen is mindenki; sokan ebben a korban már meg is nősülnek, szóval: körülbelül ebben az életkorban alapítja meg önálló háztartását, önálló gazdaságát — ekkor válik férfivá az ember és jut családi, társadalmi és hazafiúi kötelességei tudatára.

Annak a természetes kívánságnak biztosítékául, hogy a választóban legyen annyi szilárdság, érettség és higgadtság, hogy tényleg az ő saját akaratát juttassa kifejezésre, midőn választói tisztében eljár és nem másoknak ráoktrojált akaratát — 1913-iki választójogi törvényünk a választók bizo-

nyos kategóriáira a 30 éves korhatárt állapította meg.

Ezt sem helyesnek, sem igazságosnak nem lehet mondani.

Mindaz, amit ez a diszpozíció a magyar embertől 30 éves korában elvár, megvan benne rendesen már akkor, mikor megalapítja családját és önállóságát. Ha akkor nincs meg benne, később még kevésbé lesz meg.

A 30 éves korhatár az 1913-iki törvénynek legsebezhetőbb pontja; ez váltotta ki a legtöbb elkeseredést, különösen ott, ahol evidens volt a *kétféle* korhatár szerinti elválasztásban rejlő igazságtalanság. A *kétféle* korhatár (24 és 30 év) egyáltalában nem demokratikus szellemű és ellenkezik az egyenlőség szellemével.

De ellenkezik avval a logikával is, mely ezt a kétféle korhatárt abból a körülményből vezette le, hogy azok, akiknek módjukban volt magasabb tanulmányokat folytatni, talán hamarább érlelődnek meg a szavazati jog szempontjából. Ennek ellenkezőjét mutatta ki igen meggyőző módon *gróf Apponyi Albert*, egyik képviselőházi beszédében, a következő szavakkal:

„A nép egyszerű fia, aki előbb kezdi meg a küzdelmet magával az étellel, aki a küzdelmet az étellel jóformán maga küzdi, mert már gyermekkorában, míg intelligensebb társa az iskolapadokon ül, segít szüleinek, látja szüleinek minden baját, nehézségét, látja az egész életét, — tehát ez a kevésbé művelt nép átlag sokkal előbb éri el

aránylagos érettségét, mint eléri a magasabb műveltségű osztály.”

*

A 30 éves korhatár a magyar nép szegénységi bizonyítványa volna, ami bizonyára nem volt intenciója a törvényhozásnak. Amit el akart vele érni — alig érhető el; ellenben leszállítja a magyar ember értékét, szemben más nemzetek fiaival.

Analfabéta, műveletlen elemeket egymással összehasonlítani bajos dolog, hiszen ezeknél az értelem fejlesztése sok körülménytől függ, geográfiai elhelyezéstől, foglalkozástól, környezettől stb. De azt hiszem, abban alig lesz nézeteltérés, hogy az iskolát járt 25 éves magyar földművelő vagy magyar munkás áll az értelem oly fokán, mint az iskolát járt 25 éves francia vagy német földművelő vagy munkás. Nem áll meg az az indok sem a 30 éves korhatár mellett, hogy különösen a nemzetiségi vidékeken jobban számíthatunk arra, hogy a higgadtabb, a meggondoltabb, idősebb választó inkább lesz kapható arra, hogy magyar vagy magyar érzelmű képviselőre adja szavazatát, míglen a fiatalabb elem inkább fog hajlani a nemzetiségi demagógia szavaira. Éppen az ellenkezője a valószínű.

Egyebütt is volt szó róla, hogy a 30 éves korhatár megállapításával a szociáldemokrácia felforgató eszméit lehetne eredményesen paralizálni. De rájöttek arra, hogy ezzel az intézkedéssel teljességgel nem lehetne célt érni, mert a szociáldemokrácia *legcéltudatosabb* hívei éppen az érettebb

korú férfiak sorában találhatók. Sokkal inkább találhatók a fiatal elemek között olyanok, akiket a revizionizmus békésebb tanainak meg lehet nyerni, mint az idősebbek között, akik az elvek harcában szilárdul megállanak.

Alighanem ugyanilyen helyzet állana elő nálunk a nemzetiségi kérdés eszméinek kifejtése körül.

Ez a 30 éves korhatár egyébként másutt is előfordul; mint aktiv választójogi feltételt Dániában találjuk, de ott is egyenlőségi alapon, nem téve különbséget választók és választók között.

Nálunk a 30 éves korhatár gondolatát már csak azért is el kell ejteni, mert a munkások abban a meggyőződésben vannak, hogy a törvénynek ez az intézkedése az ő kizárásukat célozza, holott a törvényhozás tényleg a munkások szavazójoga érdekében és ennek a jegyében alkotta meg az 1913-iki törvényt. Minthogy azóta ki is tűnt, hogy a munkások éppen a korhatár miatt nem jutottak volna választói jogosultsághoz abban a mértékben, amint az akkor a törvényhozás szándékában volt — a 30 éves korhatár végleges elejtését most már bizonyára azok sem fogják ellenezni, akik arra annak idején különös súlyt helyeztek.

Elejtése annál is indokoltabb, mert a 24 vagy az itt javasolt 25 éves korhatár a hat elemi osztályú értelmi cenzus alapul vétele mellett sokkal előnyösebb *a magyarság fölénye* tekintetében, mint a 30 éves korhatár.

Titkos szavazás.

A radikális választójog híveinek követelései között eminens helyet foglal el *a szavazás titkosságának biztosítása.*

Minthogy ezt a kérdést is elsősorban a mi magyar szempontunkból kell megvizsgálnunk, talán legcélszerűbb volna megint ahhoz az indokoláshoz folyamodni, mellyel *gróf Andrássy Gyula* 1908-ban a saját törvénytervezetét kísérte, mert teljesen lehetetlen jobb, meggyőzőbb, világosabb érveket felsorakoztatni amellet, hogy a magyar választójogi törvénynek a nyílt szavazás álláspontjára kell helyezkednie. Csak néhány mondatát ragadjuk itt ki:

„A titkos szavazás megállapítása gyengíti azt a helyes erkölcsi elvet, hogy mindenkinek lelkiismeretbeli kötelessége, hogy bírjon a vélemény szabad nyilvánításának bátorságával. Csak káros háttással lehet az a törvény, mely ahelyett, hogy a nyíltságot tenné kötelességgé, a titkolódzás jogát erősíti meg.“

„Gyakorlatilag a titkos szavazás csak a becstelenség szabadságát védi meg, akik szavuk beváltását magukra nézve kötelezőnek nem tartják.“

„Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a titkos szavazás a választói jog természetével ellentézik. A választói jog eminens közjog, amelyet nem egyéni, hanem közérdekből kell gyakorolni. A közérdekű jog gyakorlása felelősséggel jár; ezt a nyilvános ellenőrzés elől elvonni nem lehet.“

„A magyar közélet minden mozzanata nyilván-

nos. A történelmi tradíciókkal és a magyar nép jellemével nem tartom összeegyeztethetőnek, hogy a nemzet részvétele a legfontosabb közjogi aktusnál a titkosság leple alatt történjék.“

Kell-e ezekhez a szavakhoz még valamit hozzátenni? Kell-e különösen akkor, mikor új, értelmes, előreláthatólag jellemileg szilárd és erős meggyőződésű választóközönségre akarjuk bízni a joggyakorlását?

Hiszen amit a titkos szavazás hívei mellette felhoztak, illetőleg amivel a nyilvános szavazás ellen síkra szálltak, az volt, hogy mostan, nyílt szavazás mellett, *nyíltan* meghunyászkodva gyakorolják sokan meggyőződésük ellenére a választójogot!

Ha ez csakugyan így van, bizonyít-e ez vajjon egyebet, mint azt, hogy a mostani választási rendszer nem megfelelő. De az, hogy ugyanez a nyílt meghunyászkodású választás fog gyakoroltatni, midőn értelmi cenzus alapján szelektált választók, midőn politikailag művelt munkások százezrei fogják leadni szavazataikat — nem igen hihető, és ezért nem okos és nem gyakorlati dolog egy új választói törvényben oly eljárást kodifikálni, mely a régi választói törvény rendelkezései mellett esetleg indokoltnak tetszhetett.

Mert az új választói törvény életbeléptetése után az eset éppen megfordítva lesz. *A választók függetlenségét akkor fogjuk hatékonyabban biztosítani, ha a választás teljesen nyílt lesz.*

A mai szociális és termelési viszonyok között

éppen az ellenkezője áll annak, amiért annak idején a titkos szavazást kivánták a reform radikális hívei.

Azt el lehet képzelni — mint már kifejtettük, — hogy a munkások terrort gyakorolnak a munkaadóra, hogy merre szavazzon — de hogy egy munkaadó gyakorolhasson ilyen terrorizáló befolyást az ő munkásaira: azt senki sem fogja elhinni, aki a viszonyokat ismeri.

Megszűnt tehát a munkásokra nézve az ok arra, hogy a titkos szavazást kívánják és ezt a program-pontjukat bátran elejthetik.

De el is kell ejteniök, mert oly veszedelmeket rejt magában, melyekkel mindenkinek szembe kell szállnia, aki liberális, demokratikus és nemzeti alapon áll.

Mert amily biztosak lehetnek a munkás-szakszervezetek afelől, hogy az ő tagjaik a legnyilvánosabb szavazás esetén is becsületesen le fognak szavazni a maguk meggyőződéséhez híven csakúgy, mint a titkos szavazás esetén — épp annyira bizonyos, hogy a titkosság a felekezeti és nemzetiségi demagógia vak eszközeivé teszi a választók nagy részét.

Ezt be kell látniok a radikálisoknak is, a szocialistáknak is és épp ezért le kell mondaniok a titkos szavazás követeléséről — mert az *nem demokratikus érdek*.

A titkos szavazás immár csak jelszó — mely nem fedi azt a tartalmat, melyet beléje szubsumáltak.

A fakultatív titkosság, amint nálunk tervezve van, ellenkezik *az egyenlőség posztulátumával* is; kétféle választói kategóriát állapít meg; a vidéki lakosságra nézve bántó, hogy mintegy gyámkodás alatt választ, holott a városi lakosság nem áll nyilvános ellenőrzés alatt. Ennek egyéb kinövései is lehetnek, amikkel szerző nem óhajt foglalkozni, mivel a titkosságnak ab ovo ellensége.

A titkos szavazás hívei arra is hivatkoznak, hogy ez szükségszerű attribútuma az általános választójognak és mivel ők voltakép erre törekszenek — nekik a titkosságot is követelniök kell.

Ez az argumentum már abban is megtalálja cáfolatát, hogy Amerikában, ahol pedig az általános választójog legpregnánsabb formájában van érvényben, az Egyesült-Államok legnagyobb részében a választás nyilvános és szóbeli.

Angliában is, ahol ugyan még nem általános a választójog, de az újabb reform óta igen nagy a választók száma, a szavazás szintén nyílt.

Azt a fontos érvet is felhozzák a titkos választás mellett, hogy megnehezíti a vesztegetést és a választás eredményének meghamisítását.

Hogy mekkora vesztegetés folyik a titkos választás mellett, azt látjuk Franciaországban, ahol annak hatása főként a szavazástól való tartózkodásban nyilvánul; ami pedig a választás eredményének befolyásolását illeti, arra nézve *Bodley* művéből megtudjuk, hogy:

„A titkos szavazás csak arra jó, hogy a választást vezető közegek könnyebben meghamisíthassák

a választás eredményét és nem volt alkalmas annak megakadályozására sem, hogy jól szervezett pártok meg ne állapíthassák azt, hogy ki szavazott mellettük és ki szavazott ellenük, ami pedig (t. i. a választók külső kényszer nélkül való szavazásának biztosítása) — voltaképp az alapérv, melyet a titkos szavazás mellett felhoznak.“

*

Mindezek azt bizonyítják, hogy a titkos szavazás nem az a panacea, mely a választási visszaéléseket megakadályozza, hanem sokkal inkább új és nagyobb szabású visszaélések okozója.

Azért nincs is ok rá, hogy a magyar nemzet ezt a rá nézve teljesen idegen, minden nemes tulajdonságával ellentétben lévő véleménynyilvánítási eszközt a maga intézményei közé besorozza.

Nálunk jóformán mindenki politizál, még pedig elég hangosan, mindenki súlyt vet rá, hogy véleményét mások is megtudják, mindenki valamely párt-hoz tartozónak vallja magát, *hát ki előtt és mit akarunk titkolni?*

És midőn a választójogra *nevelni* akarjuk a népet, midőn új kötelességek, új felelősségek tudatát akarjuk benne felébreszteni, midőn rá akarjuk szoktatni kötelességének becsületes teljesítésére: akkor tanítsuk meg arra, hogy miképp szabadulhat meg a kötelességérzettől, miképp oldhatja fel önmagát a felelősség alól; akkor adjunk a kezére eszközt, mely a magyar néplélek hagyományaival, a magyar ember szókimondó őszinteségével, jellemének egyenességével oly élénk ellentétben van?

A titkos szavazás nem felel meg a magyar nemzeti jellemnek, nem felel meg a modern demokratikus szellemnek — a magyar választójog el lehet nélküle.

Különböző cenzusok.

Ezek volnának a magyar választójog alkotó elemei: *értelmi cenzus lehetőleg hat elemi iskolai végzettséggel, 25 éves korhatár, nyílt szavazás.*

Minden egyéb cenzus: vagyoni cenzus, ingatlanbirtok cenzus, adózási cenzus, állandó lakhely, iparigazolvány egy iparágban, vagy egy munkaadónál való hosszabb alkalmazás, lakás-cenzus, családtagi minőség vagy altiszti minőség — ellenkezik az értelmi cenzus alapjára helyezett választójog természetével, de ellenkezik korunk szellemével, a demokrácia szellemével is. Mindez csak megnehezíti az alkalmas választók összeírását és szűkíti azt a kört, amelyből a jogosított választók összességének ki kell kerülnie — egyszersmind tágítja azt a kört, mely alkalmatlan, mert kvalifikálatlan elemeket ruház fel választói jogosultsággal. Bárminő ilyen cenzust tehát még átmenetileg sem volna szabad az új törvénybe bevenni.

Ellenben respektálni kell az igazság és a méltányosság kedvéért *a szerzett jogokat.*

A liberálisabb, a demokratább választójog nem kezdheti azzal pályafutását, hogy kizárja a választók sorából azokat, akik eddig választói jogosultsággal bírtak és akik ártatlanok abban, ha kvalifi-

kációjuk az új, most hozandó törvény kivánalmain alul van.

Az eddigi választók tehát választók maradnának életük fogytáig — régi jogon.

Felhozták a vagyoni cenzus mellett azt a kétségbevonhatatlan igazságot is, hogy vagyoni kritériumok is engedhetnek következtetést az illetők nagyobb fokú értelmiségére. Mert, mondják, ha valakinek bizonyos terjedelmű földbirtoka van, e révén érintkezésbe jut az étellel, a törvényekkel, egyes gazdasági tényezőkkel, a községi étellel, üzletemberekkel és módjában van ismereteit gyarapítani, látókörét tágítani. Hát ez igaz. De ha valakinek földbirtoka van, amelyhez az esetek túlnyomó nagy részében örökség útján jutott — akkor kell, hogy elemi iskolákat is végzett legyen. Az ilyennek, ha mégis iskolázatlan — nem adnám meg a szavazati jogot, mert ez a földbirtok azzal a kötelezettséggel jár, hogy az apa a fiát iskolába járassa.

A vagyoni cenzus azon a feltevésen alapszik, hogy annak, aki valamivel bír, nagyobb az érdeke az állam intézményeinek fennmaradásában és fejlődésében, és hogy ennek folytán több érzékkel is bír az állam feladataival szemben.

Kétségtelen, hogy ebben az érvelésben van valami igaz, de azért az a mérték, az a feltétel, amely e felfogás alapján keletkezik, mégis tökéletlen és végeredményében — akarva, nem akarva — plutokratikus eredményekre vezet. Ami a választói jognak a punctum saliens-e, az ítélőképesség, az

értelem, a belátás — azt kisebb-nagyobb vagyoni helyzet semmikép sem adhatja meg.

De egyébként kérdéses az is, vajjon a modern államban, a modern gazdasági és üzem-módozatok mellett a vagyontalannak, a földbirtok nélkülinek, az önálló ipart nem gyakorlónak nincs-e nagyobb érdeke azoknak az intézményeknek a fenntartásában és kifejlesztésében, melyek neki a mindennapi kenyeret és fejlődésükhöz képest a jobb kenyeret, a jobb ellátást biztosítják. Hiszen a fejlődő üzemalakulatok mind több és több embert szívnak fel és vonnak el az önállósítástól. Hiszen a kereskedelem és ipar fejlődése, maholnap esetleg a mezőgazdaságé is, a nagy üzemek felé tendál. Evvel a körülménnyel számolni kell. Hogy csak egy eklatáns példát hozzunk fel: alig lehetne belátni, hogy az a, mondjuk konzervatív felfogás, melyet a néhány holdas kisbirtokosban, vagy abban az adóalanyban feltételezünk, aki néhány korona adóval járul hozzá az államháztartáshoz — kevésbé legyen meg abban a 100.000 emberben, aki például a szövetkezeteken belül teljesen azonos működést folytat — csak hogy nem önálló számlára, hanem fix fizetés vagy részesedés ellenében.

Eppen ennél a fejlődésnél fogva voltaképp úgy áll a dolog, hogy az, aki apjától néhány hold földet örökölt és megbízik benne, hogy földje jövedelméből úgylis holtaiglan meg fog élni, kevesebb érdeklődéssel viseltetik a közügyek iránt, kevesebbet törődik velük, kevésbé szerzi meg élete folyamán a politikai ítélőképesség gyakorlatát, míg ellenben

az, akit a sors az életküzdelemre utalt, aki állást, kenyeret kénytelen keresni magának, több élettapasztalást gyűjt és jobban ismeri fel a gazdasági lét összekötő kapcsait és törvényeit. Ha ezekhez az életküzdelmekhez bizonyos fokú műveltség járul, mely egyúttal képesíti a sikeres küzdelemre, akkor értelmesebb, érettebb, higgadtabb, megbízhatóbb állampolgár lesz az ilyenből, mint abból, aki more patrio elgazdálkodik pár hold földjén.

Akik súlyt helyeznek a vagyoni cenzusra, azzal is érvelnek, hogy a vagyon képesíti az embert arra is, hogy magának némi műveltséget szerezzen, hogy tehát ez a vagyoni cenzus amúgy is műveltebb elemeket soroz be a választók közé.

Ezt az okoskodást teljesen meg lehet fordítani, ha az értelmi cenzus alapjára helyezkedünk. Mert ha így áll a dolog — amint így is áll, — akkor az értelmi cenzus alapján mindazok be fognak kerülni a választók közé, akik részére a vagyoni cenzus meg lett állapítva és így feleslegessé válik ez a vagyoni cenzus. Ellenben ki fognak maradni mindazok, akik vagyonuk dacára elmulasztották a műveltségnek még ezt a megkívánt alacsony fokát is megszerezni — és ez jó lesz így népművelési szempontból és helyes lesz így — politikai szempontból.

A birtok egymagában, a vagyonosok pénztárcaja egymagában, a több-kevesebb adó egymagában — nem lehet többé korunkban a választói jog alapja; az ezekre alapított cenzus többé nem politikai argumentum.

Aki *értelmes munkával* bármi téren és bárminő foglalkozásban kötelességét teljesíti és ezzel hozzájárul a nemzettest gyarapodásához, az állam feladatának teljesítéséhez, azt fel kell ruházni választói jogosultsággal, nem elismerésül az ő munkájáért, az ő teljesítményeiért, hanem azért, mert feltehető róla, hogy értelmességénél fogva a rábízott tisztséget, a rábízott, felelőséggel járó kötelességet helyesen fogja gyakorolni.

Fontos dolog, hogy végleg lemondjunk arról a tévtanról, hogy a választójog megadására egyáltalában mérvadó lehetne az a *teljesítmény*, amelyet valaki az állam részére végez, vagy hogy az jutalma lehetne ilyen teljesítményeknek, például az adófizetésnek. Akik ezt az igazság követelményének tüntetik fel, azok a legnagyobb igazságtalanságoknak nyitnak kaput. Hiszen akkor folyton mérlegelni kellene, ki végez többet, kinek a teljesítménye értékesebb. Hogy lehetne akkor a fokozatos aequivalenseket megállapítani az öt holdas és a 100.000 holdas birtokos, az 5 koronás és a 100.000 koronás adózó között?

A cenzus kérdését eldönti az az egyedül helytálló álláspont, hogy a választói jog nem az egyén joga, hogy ennek folytán azt nem lehet jutalmul odaadni, senkinek semminemű teljesítményéért, hanem hogy *kizárólag az állami érdek, a közérdek szempontjai döntenek el azt, kik gyakoroljanak szavazati jogot.*

A magyarultudás nem lehet választójogi feltétel.

Magyarultudás.

Némelyek a magyar nemzet különleges ethnografiai összetételénél fogva egy speciális cenzust óhajtanak törvénybe iktatni: *a magyarul írni-olvasni tudás feltételét.*

Ebben látják biztosítékát a magyar állam nemzeti jellege megóvásának.

Ezt a feltételt a magyar állam, ha csak nem akar hűtlenné válni történeti hagyományaihoz és azokhoz az eszmékhez, melyek létének alapjai — *nem tűzheti ki.*

Bármennyire sajnálatos, hogy az állam-nyelv évszázadok óta itt lakó nemzetiségek körében oly kevésbé van elterjedve, el kell ismerni, hogy ebben nemcsak ők a hibásak, hanem a magyar nemzet, a magyar állam is. A mulasztásokat, amelyek századokra nyúlnak vissza, nem lehet azzal jóvátenni, hogy megtagadjuk a választói jogosultságot azoktól, akikre nézve már az is elég baj és veszteség, hogy nem bírják az államnyelvet.

A magyar nyelv tudásának kérdésével kapcsolatban a nemzetiségi kérdéssel egy későbbi fejezetben óhajt szerző bővebben foglalkozni, azért e helyütt csak annak a nézetének kifejezésére szorítkozik, hogy az államnyelv tudásának kikötését a mi viszonyaink között és a mostani korszakban összeegyeztethetetlennek tartja az állami racional és a demokrácia eszméivel.

Nők választójoga.

Mintha az az izgalom, melyet a választójogi kérdés időszerűtlen felvetésével okoztak, egymagában nem volna elég nagy és mintha a probléma megoldása nem volna elég nehéz — úgy hírlik, a választójogi kormány a nehézségeket még azzal akarja szaporítani, hogy napirendre tűzi *a nők választójogának* kérdését is, oly kérdést, mely még sehol sem nyert megoldást és melynek kielégítő megoldása ezidőszerint alig is látszik lehetségesnek.

Eddigelé a nők választójogát jóformán mindenütt azzal az indokolással tagadták meg, hogy az a családot, a családi életet megbolygatná és ezzel veszélyeztetné az állam alapjait.

Az életviszonyok és a kereseti módok megváltozával ez az indokolás ma talán nem helytálló — de maga a kérdés minél inkább nő jelentőségében, annál nehezebbé is vált.

Maga a háború is nagy mértékben hozzájárult ahhoz, hogy ezt a kérdést most komolyabban tárgyalják, hiszen sokakat, többek közt *Asquith* volt angol miniszterelnököt is a háború hódította meg a női szavazati jog pártjára.

De minél komolyabban tárgyalják e kérdést, annál inkább kiderül, hogy azt megoldani igen nehéz. De nemcsak nehéz, hanem abszolúte lehetetlen oly törvényalkotás alkalmából, mely az általános és egyenlő választójog alapelveiből indul ki és minden koncesszió mellett is — ezeket az elveket meg akarja közelíteni.

Hogyan egyeztethetők össze ezekkel az elvekkel azok a bátortalan és határozatlan kijelentések, amelyek eddig a nők szavazati joga tárgyában elhangzottak?

Hiszen ennek az eszmének leglelkesebb hívei is óvatos és mérsékelt eljárást ajánlanak. Csak az akadémiai képzettségű nőkre akarják kiterjeszteni egyesek, mások az önálló keresetű tisztviselőkre. Aki mozgalmat akar indítani a nők választójoga érdekében: a tudós *Prohászka* püspök maga is beismeri, hogy a magyar asszonyok, feleségek és anyák *nem is vágyakoznak még erre a jogra*. Akkor miért vetjük fel, miért foglalkozunk vele, miért nehezítsük meg magunknak a főkérdés elintézését?

Szerzőre nézve különben, amint az e tanulmány szelleméből önként kiderül, a kérdés annál kevésbé aktuális, mert hiszen a választójog lényege az, hogy mi az állam érdeke és nem az, hogy kik akarnak választójoggal bírni, s mert a választójog semmi körülmények között nem lehet jutalma semmiféle érdemnek, cselekedetnek vagy kvalifikációnak.

Épp ezért szerző nem is foglalkozik itt azzal, hogy ezek az idáig felvetett eszmék mennyire illiberálisak, mennyire antidemokratikusak, mennyire antiszociálisak. Csak egy kis adatot akar ide iktatni megszívlelésül.

Lloyd George, a nők választójogának régi híve, most régi argumentumaihoz azt az újat csatolta: hogy vihettük volna e háborút a nő nélkül? És ebből az indokból szinte jutalmul szánja a nőknek

a háborúban tanusított viselkedésükért. A tárgyalás folyamán sokan tiltakoznak ez ellen az indoklás ellen, még a javaslat hívei közül is, mert nem tartják politikusnak. Végre szót kér egy öreg angol ezredes és kijelenti, hogy az ő felesége és négy leánya gránátkészítéssel foglalkoznak, szégyenkezne miattuk, ha ezt nem tennék, de még jobban szégyenkezne, ha most jutalmul ezért választójogot kivánnának.

Úgy gondolom, *nem szükséges, hogy a nők választójoga dolgában éppen mi magyarok legyünk az úttörők.*

Választók száma.

Aki szives volt szerzőt idáig követni, most azt a kérdést fogja felvetni, hány szavazót jelent az a választójog, mely a hat elemi osztályú értelmi cenzuson épül fel 25 éves korhatárral, minden egyéb jogosítás mellőzésével és kizárásával.

Ez a kérdés annyiban jogosult is lesz, amennyiben nálunk az utolsó években a választójogi problémát eléggé helytelenül mindig abból a szempontból tárgyalták, hogy egy-egy javaslat vajjon hány szavazóval szaporítja a szavazók számát, hogy hány választót „vesz be az alkotmány sáncai közé?” Ha 2,400.000-re kalkulálták ki a leendő választók számát akkor a javaslat *liberális* volt; — ha csak 2,200.000 jött ki a statisztikai összeállításból: akkor a javaslat *retrográd, reakciós* volt; — ha csak 1,900.000 szavazót lehetett összekombinálni: akkor a javaslat *jogtípró, népgyűlölő* volt.

Nézetem szerint ez a kérdés teljesen mellékes. A lényeg az, hogy a szavazati jog feltétele nemzeti és állampolitikai szempontból észszerű és amellet liberális és demokrata legyen. Ha ezeknek a posztulátumoknak megfelel, akkor — szaporodjék bár a szavazók száma a mostanihoz képest akárhány százalékkal — jó választójog lesz az; ha nem felel meg ezeknek a kardinális szempontoknak — aránylag nem nagy százalékos emelkedés is káros lesz.

Ha az alap helyesen van megállapítva, úgy hogy a feltétel mindenkire nézve könnyen teljesíthető, akkor azok is megbízhatnak és megnyugodhatnak benne, akiknek credója, hogy csak a nagy választói szám biztosítja a demokrata eszmék uralmát — mert hiszen megvan a lehetősége, hogy ezáltal a remélt és óhajtott szám rövid időn belül eléressék. De megnyugodhatnak azok is, akik talán véleményük szerint túl magas számmal látják magukat szemközt és akik esetleg félnek a hirtelen átmenettől — mert helyes és megbízható alap mellett nincs okuk nekik sem aggodalomra.

Bár a rendelkezésre álló statisztikai anyag éppen a 25 évesek tekintetében nem nyújt adatokat — mégsem volna lehetetlen hozzávetőlegesen megállapítani, hogy a hat elemi iskolai cenzus alapján hány szavazóra lehetne számítani és ha ehhez a számhoz hozzáadjuk a már szavazati joggal bírókat, tehát a régi jogon szavazókat (levonva ezekből természetesen azokat, akik az új értelmi cenzus alapján lesznek szavazók) — akkor egy olyan szám

jön ki, mely alighanem kielégíthetné még a vérmes reményűeket is.

Szerző mégis tartózkodik attól, hogy e helyütt ily számbeli kombinációkba belemenjen, mert azt tartja, hogy a kérdés elvi alapon bírálendő el és nem számtani alapon.

Ilyen számtani műveletnek akkor van helye, mikor a legnagyobb skrupulózitással kell kutatni, hogy a különböző komplikált és alternatív, abszolút és feltételes kellékek mellett egy-egy jogcím hány szavazót eredményez — de nincs helye akkor, mikor nyíltan és őszintén kijelentjük, hogy *egyetlen és mindenkire nézve egyenlő és elérhető feltétel mellett mindenki választó* — de senki sem lehet az, aki ennek az egyetlen feltételnek meg nem felel.

Ebbe azután bele kell nyugodniok azoknak is, akik nem jutnak most választói joghoz. Bele kell nyugodniok és bele is fognak nyugodni, mert érezni fogják, hogy egy magasabb cél megkívánja, hogy a választói jogosultság a népességnek csak egy oly kategóriájára ruháztassék, amely azt az összesség érdekében gyakorolni képes és hogy egy mindennél előbbrevaló szempont megköveteli azt, hogy ez a kategória akként legyen megállapítva, hogy a legfontosabb nemzeti érdekek meg legyenek óvhatók. És ebbe ma bele fog nyugodni mindenki, inkább mint valaha, mert ma, ennek a háborúnak rémséges tapasztalatai után, a magyar állam fenntartásának öntudata mindenkiben elevenné vált — még azokban is, akik talán csak most fedezték fel

180

ebben az államban saját hazájukat, és részben még azokban is, akik tegnap még ellenségei voltak ennek a magyar államnak.

Ha látni fogják, hogy a javasolt cenzus az egyetlen, mely biztosítja a magyarság fölényét és biztosítja az intelligencia fölényét — és látni fogják, hogy ez az értelmi cenzus amellelt igazságos és demokratikus, hogy senkinek előnyt vagy előjogot nem nyújt — akkor azok is örömet fognak ebbe belenyugodni, akik talán a maguk részére is reméltek szavazati jogot. Be fogják látni, hogy azok, akik a választói jogot gyakorolják, hivatva vannak azt az ő nevükben is, az ő javukra is gyakorolni.

Mert bármennyire is értékelje valaki a szavazati jogot, az elől senki ebben az országban nem zárkozhatik el, hogy *a magyar állam érdeke előbbre való*. Előbbre való az egyes ember igényeinél, előbbre való egész osztályok eszmeáramlatainál és előbbre való még a demokráciánál is.

Mert ha nincs magyar haza — akkor nincs magyar demokrácia sem és nincs magyar szabadság sem.

VII.

A MUNKÁSOK ÉS A VÁLASZTÓJOG.

Valahányszor a választójog kérdése felmerül — így ezúttal is — mindig ugyanaz a három főkérdés foglalkoztatja az elméket; most is ugyanaz a három probléma okozza a legtöbb nehézséget, a legtöbb aggodalmat, most is ezeken fordul meg a választójog megoldásának nagy kérdése.

Ezek a főkérdések: A *magyarság szupremáciájának* kérdése, az *intelligencia vezető szerepének biztosítása* és a *munkások választójogának* ügye.

Ezekhez a kérdésekhez most újabban a háború még egy új és kényes kérdést vetett fel: a *katona-ság választójogának* kérdését, az u. n. *Károly-keresztesek választójogát*.

Ezeket a főproblémákat óhajtjuk megvilágítani a következő fejezetekben — a *magyar választójog* szempontjából.

*

A választójog kérdései közül a *munkások választójogának* kérdése az egyetlen, amely körül nincs kontroverzia, az egyetlen, amelyben az összes pártok egyetértenek. Nincsen az országban egyetlen számbavehető tényező, aki ne ismerné el, hogy a munkástársadalomnak közreműködése az állam ügyeinek intézésében csak áldásos, csak gyümölcsöző lehet.

Szervezeteikben sok ügyes és gyakorlott szervező tehetséget találunk, sok friss erőt, sok ambi-
ciót és becsületes szociális törekvést.

Az ipari munkások körében sokkal nagyobb érdeklődés nyilvánul meg a politika kérdései iránt, mint a polgárságnál, nem is szólva a földművelő parasztságról.

Hogy ezek érvényesülésre törekszenek, annál nincs természetesebb és hogy ezeknek az erőknek beillesztése a teremtő nemzeti munkába nagy politikai és gazdasági közérdek, azt bizonyítani felesleges.

Elég baj, hogy eddig nem érvényesülhetett ez az erő; ezt nem menti a korszerűtlen és elévült választójog, mely utóvégre is az akkori viszonyokat vette figyelembe és nem gondoskodhatott oly tényezőkről, akik csak az újabb közgazdasági viszonyok, a termelési módok eltolódása folytán nyomultak előtérbe és váltak a reális élet legfontosabb alkatelemeivé.

De ha társadalmunk valóban demokratikus érzésű volna — aminthogy, fájdalom, nem az, — akkor minden elévült választójog mellett is munkásképviselőket küldhetett volna a parlamentbe.

Mi akadályozta ezt meg? Miért nem választottak azok a bizonyos fővárosi kerületek vagy más ipari centrumok derék, művelt munkásokat, vagy a munkástársadalom szellemi vezéreit képviselőkül? Miért kellett egyes kísérleteknek csúfos kudarccal végződniek? Miért kellett ezeknek a kerületeknek csak élő miniszter vagy államtitkár, vagy legalább is eleven gróf vagy báró?

Hol van itt az egetostromló demokrácia? Oly tünetek-e ezek, amelyek feljogosítanak bárkit is arra,

hogy a kor parancsszavára hivatkozzék, hogy a tömegek elégedetlenségére, a belső erőfeszítésre utaljon és mindenkit ab ovo elitéljen, aki az igazi demokrácia szellemében akarja ezt a kérdést megoldani, ami legelsősorban is a munkások legelsőrendű érdeke? Joga van-e ily tünetekkel és a mi társadalmunk életéből felsorolható egyéb jelenségekkel szemben konok, megátalkodott, nyakas, javíthatatlan, reakcionárius konzervatívnak nevezni azt, aki e kérdést a jog, az igazság, a méltányosság alapelvei szerint — de egyszersmind a legfőbb állami és nemzeti értékek felesleges kockára tévése nélkül akarja elintézni?

Egyébként is a helyes értelmezésű konzervatív politika nem abban áll, hogy a korszerű újításokkal szembe helyezkedik és szembe fordul mindennel, ami csirázik, ami fejlődik, ami nő és gyarapszik, hanem abban, hogy a keletkező új világban felismeri az új kor szellemét és azt egyesíteni törekszik azzal, ami a régi világból értékes és életrevaló.

Ez a természet törvénye, ez kell, hogy a jó és okos politika törvénye is legyen.

*

A jó politika feladata, hogy az állam részére megnyerje a nemzet összes *eleven, életrevaló erőit*. A modern államnak legelevenebb erői közé tartoznak az ipari munkások, akik már a munkamai természeténél fogva, de szociális szervezethegüknél fogva is bírnak azokkal az értelmi kel-

lékekkel, melyek őket az állami életben való részvételre képesítik.

Botorság volna ezt a nagy erőértéket be nem kapcsolni a modern államgépezetbe, de botorság volna egyúttal hamis ideológiák kedvéért az így nyert erőszaporodást paralizálni oly tényezők egyidejű bekapcsolásával, amelyek nagy számuknál fogva — de csakis ennél fogva — az erőnyereséget teljesen illuzóriussá teszik.

És bár a helyzet ma az, hogy az állam még a szociáldemokrata alapon álló munkásságban sem láthatja többé a maga ellenségét, mint azt a múltban (helyesen vagy nem helyesen, az itt mellékes) látta — a legtévesebb felfogás azt gondolni, hogy az állam lekötelezi azzal a munkásságot, ha azt a nálunk közkeletű szójárás szerint „beveszi az alkotmány sáncaiba“.

Nem és ezerszer nem! Az állam nem ad ajándékot, nem jutalmaz, midőn politikai jogokat ad. Ellenkezőleg. *Igénybe veszi* azokat az erőket, amelyeket eléggé szilárdaknak, eléggé fejletteknek tart arra, hogy az állam hatalmát növeljék, az állam erejét fokozzák. Az állam voltaképp nem is ad jogot, hanem *csak megállapítja azt, kik váltak immár alkalmasokká a kötelességgel járó jogok gyakorlására.*

Ez a megállapítás az állam feladata, mert ő van hivatva a maga biztonságáról gondoskodni. Azzal, hogy új erővel támasztom alá az államot — erősítenem kell pilléreit, nem pedig gyöngítenem.

Ha az állam e megállapítás útján arra a meg-

győződésre jut, hogy a dolgozó munkásosztály nélkül csonka az a szerv, mely az egész nemzet nevében a hatalmat gyakorolja, akkor sietnie kell a mulasztás helyrehozásával.

Amíg a munkásosztály csak igen kis hányadát alkotta a népességnek, amíg maga az ipari munka is egészen alárendelt szerepet játszott az ország életében — addig nem is volt olyan tényező, mint ma, midőn az újkori nagyipar fejlődése egy jelentékeny, nagyszámú és képzett munkásosztályt teremtett meg.

Ma azt lehet mondani, hogy alig van foglalkozási ág, mely általános tudásban, szakértelemben, kötelességérzetben, ügyességben, műveltségben, saját hivatásának szeretetében és osztályönérzetben, politikai érettségben és öntudatban kiválóbb elemeket foglalna magában, mint a munkásság.

És alig van foglalkozási ág, mely kereseti viszonyainál, szociális alapon álló berendezéseinél, összes életviszonyainál fogva oly értékes gazdasági erőt képviselne, mint a munkásság.

Aki ezt az erőt, mely immár a magyar munkásságban is megvan, nem hasznosítja a köz javára, aki ezt nem kapcsolja be az állam eleven szervezetébe: az nemcsak a munkásság érdekei iránt nem bír érzékkel, hanem még kevésbé érti meg a modern állam feladatát.

Hiszen ha eddig mulasztások történtek is, még pedig nagyok, a háború utáni állam nem térhet vissza a maga háború előtti kicsinyességeihez, a háború utáni államnak heroikus elhatározásokra

lesz szüksége minden téren, hogy fennmaradásának és hatalmának új forrásokat nyithasson meg; hogy fokozza eddig lehetségesnek nem tartott mértékben termelését, produktív munkáját minden téren; hogy nemcsak saját óriási kötelezettségeit teljesíthesse, de megteremthesse azokat az eszközöket, melyek alkalmasak a háború utáni nemzet fokozott szociális, gazdasági és kulturális igényeit kielégíteni.

A jövő Magyarország kell, hogy a *munka* Magyarországa legyen, a gyümölcserlelő, áldáshozó, a nép jólétét előmozdító munkáé.

A jövő Magyarországnak *nem hátrafelé* kell néznie, nem retrospektíve andalognia a dicsőséges múlt emlékein, hanem *előre* kell törekednie és legalább is lépést kell tartania szomszédjaival, versenytársaival a produktív munka minden területén.

A jövő Magyarország népének részt kell vennie minden gazdasági munkában, mely az emberiség jólétét előmozdítja és részt kell vennie minden szellemi munkában, mely a nemzeteket és az egyéneket szabaddá, függetlenné — kulturáltabbá teszi.

Ezeknek a feladatoknak teljesítésében legbecsebb erői, legmegbízhatóbb munkatársai a jövő Magyarországnak azok, akik dolgos kezükkel, eszes értelmükkel, becsületes akarásukkal megcsinálják *a munka Magyarországot*.

Nem tagadható, hogy ezt a felfogást az ipari munkásság államfenntartó és nemzetfejlesztő jelentőségéről még csak rövid idővel ezelőtt is sok tényező annál kevésbé tartotta helytállónak, mert a munkásság egyrészének a szociáldemokrata tanok és az internacionalizmus felé való hajlása sokakban komoly aggodalmakat keltett. Az volt a felfogás, hogy a szociáldemokrácia az állam és a társadalom alapjainak erőszakos felforgatására törekszik és hogy az internacionalizmus bevett elveinél fogva nem bírhat érzékkel a nemzeti állam érdekeivel szemben. A szociáldemokráciát forradalmi pártnak tartották, amint keletkezésekor az is volt, és azzal vádolták, hogy elérhetetlen utópiákat tűzött ki programmjául.

Ez a felfogás csak a szociáldemokrácia fejlődésével és átalakulásával változott meg egyebütt is, nálunk is, és ma már senki sem látja a szociáldemokráciában azt a felforgató, forradalmi pártot, hanem inkább a munkásság jogos érdekeinek képviselőjét látja benne. Ma már mindenki meg van győződve arról, hogy a munkásság és a szociáldemokrácia a reális valóságok és tények alapjára helyezkedett és teljes érzékkel az állami és nemzeti szükségletek iránt, tekintettel van osztályérdekeinek jogos gondozása mellett az egyetemes közérdekre.

Akik ez okokból azelőtt állami szempontból megbízhatatlannak tartották a munkásosztálynak bizonyos rétegeit, azoknak felfogása teljesen megváltozott. Ma már nem lehet érdekellentétet kon-

statálni a munkásság érdekei és az állam intézményei között, de még a munkásság és a munkaadók érdekellentétei sem tűnnek fel többé oly mereven szembenállóknak, mint azelőtt. Ma be kell ismernie mindenkinek, hogy a munkások az alkotmányos, a gazdasági és társadalmi élet békés tényezői és a polgári rendnek, a törvények tiszteletének éppen olyan hívei, mint az államnak bármelyik polgára.

De legfőképpen abban a tekintetben kell ezután megváltoztatniok nézetüket azoknak, akik még nem jutottak ennek világos tudatára, mintha a munkásság még ma is az internacionalizmus jelzavának rabja volna, mint a mult század utolsó évtizedeiben. Ez teljességgel megváltozott. Ebben a tekintetben a háború teljesen megváltoztatta a helyzetet. Itt és másutt is — az egész világon. És ez egyik legszebb, legbecsesebb eredménye a világháborúnak, hogy ez a helyzet ily világosan kitárult, és kiderült, hogy a munkásság ugyanazzal a hévvel és lelkesedéssel, ugyanazzal a kötelességérzettel, ugyanazzal a hazaszeretettel kelt védelmére a megtámadott hazának, mint bármelyik más polgára. A nagy válság pillanatában a lelkek mélyéből kitört az önfenntartás ösztöne, a család védelmének, a haza megmentésének szelleme, ezekben a nagy pillanatokban minden egyéb gondolat és eszme fölött győzött a lélek belső tartalma. A háború nagy élményei, a közös szenvedések, a közös tettek, a közös eredmények egybeforrasztották az egész

nemzetteket és a munkások százezrei, bárminő politikai hiten voltak a multban — a háborúból *mint a nemzeti eszme hű harcosai, mint a nemzeti állam értékes támaszai keltek ki.*

E mellett a felismerés mellett tesz tanuságot az a magyar szocialista népszónok, aki így nyilatkozott:

„Mitőlünk a hazát féltetni nem kell. Mi azt akarjuk, hogy a hazát alátámasszuk, hogy tartalmas és erős legyen. Felajánljuk ehhez millió munkásnak tudását, erejét és munkáját.“

Ezt a felajánlkozást a magyar államnak magáévá kell tennie és magáévá is fogja tenni, mert legfőbb érdeke az, hogy értékes munkáspolgárai állampolgároknak érezzék magukat, az alkotásban, a tanácskozásban, az irányításban, a döntésben, a kormányzásban egyenjogú állampolgároknak.

És midőn magukat e nagy közösségnek tagjául fogják érezni, *amelyben* élnek, *amellyel* éreznek, *amelyért* dolgoznak — akkor ők is érezni fogják, hogy ezt a közösséget meg kell védeni oly veszélyekkel szemben, melyek ezt alapjaiban megtámadják; akkor ők is be fogják látni, hogy az állam hajóját, amíg annak horgonyai nincsenek sziklaszilárdan megerősítve, nem szabad erős és veszélyes áramlatoknak kitenni, és rá fognak jönni arra, hogy nem volna észszerű és okos dolog, állambontó tendenciáknak utat egyengetni és kaput nyitni akkor, amikor éppen ők *államerősítő misszióval és elhatározással* csatlakoznak az államhoz; nem volna racionális az állam hatalmát akkor

gyöngíteni, mikor ők közhasznú feladatok sikere-
sebb megoldása végett azt a maguk erejével erő-
síteni akarják.

Nekik leginkább be kell látniok, hogy a vá-
lasztójog megadása az egyeseknek vagy az osztá-
lyoknak — az állam részéről *a bizalom kérdése*.
És midőn a reformnak főként az a célja, hogy a
multak mulasztásait helyrehozva, ezzel a joggal a
munkásságot most felruházza, mert bízik benne és
mert az állami tevékenység, a szociális haladás és
a nemzeti fejlődés értékes elemét tudja benne —
önként következik ebből, hogy ugyanez a jog nem
ruházható sem azokra, akik alsóbbrendű értelmi-
ségüknél fogva avval helyesen élni nem tudnak,
sem azokra, akik iránt az állam éppen az állam-
fenntartás szempontjából nem viseltethetik ugyan-
azzal a bizalommal.

És ők legjobban tudják, hogy mindaz, amit ők
meg akarnak teremteni és meg akarnak védeni,
mindazok a gazdasági javak és erkölcsi értékek,
amelyeknek megteremtésében ők közre fognak
működni, csak úgy vannak biztosítva, ha egy erő-
teljes nemzeti állam alapjára vannak fektetve,
*ha szilárd kézzel meg tudja őket védeni egy egy-
séges állami alakulat.*

Ebben a tekintetben is kellően meg nem becsül-
hető tanulságokat nyújt a világháború.

Csak saját ideáljokkal, saját nemesebb szándé-
kukkal, saját programjukkal jutnak ellenke-
zésbe, ha ezeket a tanulságokat ők is le nem
vonják.

Hiszen a magasabb értelmiség jogán követelik ők már évek óta a választójog kiterjesztését. Hát mi érdekük volna abban, hogy tudatlan tömegeknek választójoggal való felruházása ezt az értelmiséget elnyomja, *az ő értelmiségüket is*; hogy kiessék a vezetés annak az intelligenciának a kezéből, *melynek ők is részesei.*

Hiszen a nagyszabású szociális alkotások programjával lépnek ők az alkotó munka terére. Hát mi örömük volna abban, hogy szociális érzék nélkül szükölködő tömegek gáncsot vessenek minden jó szándékuknak, minden szebb alkotásuknak?

Hiszen a magyar állam magyar és nemzeti jellegének megerősítésére ajánlják ők fel értékes közreműködésüket. Mi hasznuk volna hát abban, ha örökös harcot kellene folytatni oly ellenséges áramlatokkal, melyek szinte lehetetlenné teszik az állam feladatainak nyugodt fejlődését, de különösen lehetetlenné teszik az ő szociális programjuk keresztülvitelét?

Hiszen ők erejükhöz, számukhoz és belső értékükhöz képest keresik a jogos érvényesülést. Mi eredménye volna ennek a törekvésüknek, ha náluknál számra nézve sokszorosan nagyobb tömeg *őket visszaszorítaná és elnyomná?*

Midőn az értelmes és kultúráilag előrehaladott magyar munkásság szavazati jogát kiküzdötte és azt gyakorolni készül — nem akarhatja azt, hogy ugyanakkor egy, a mi viszonyainkra nem alkalmazható ideológia kedvéért az értelmiség alacsony vagy legalacsonyabb fokán álló oly tömeg is hozzá-

jusson ugyanahhoz a szavazati joghoz, amely joggal túlnyomó többségénél fogva a munkásság szervezeteit nemcsak paralizálhatja, de teljesen ki is semmizheti.

A magyar ipari munkásság érdekében, jól felfogott érdekében csak az *értelmi cenzus* alapján álló magyar választójog megalkotása van, mely 25 évi korhatárával és hat elemi iskolai képesítésével (vagy ennek iparostanonciskolai vagy különböző szaktanfolyami helyettesítésével) *az összes magyar ipari munkásokat felöleli és így az egész munkásságot politikai érvényesüléshez juttatja és egyben biztosítja az értelmiség túlsúlyát és a magyar szupremáciát.*

Ez a főfoglalkozási ágak között jelentékeny kisebbséget alkotó magyar ipari munkásság igazi általános és egyenlő választójoga — *ez az igazságos, ez a demokratikus választójog.*

VIII. A MAGYAR SZUPREMÁCIA ÉS A NEMZETISÉGI KÉRDÉS.

Az entente miniszterei minden sikertelen offenzívájuk után újra és újra ismétlik azokat a háborús céljaikat, melyek egyetlen háborús félre nézve sem annyira fenyegetők, annyira veszedelmesek, mint az Osztrák-Magyar Monarchiára és ebben különösen Magyarországra. Az angol külügyminiszter még csak nemrég kijelentette, hogy:

„Egy jövőendő háború eshetőségeit azzal akarjuk kevesbíteni, hogy az *okok* számát kevesbítjük, amelyek a nemzeteket háborúba kergetik. Mindnyájan abban a meggyőződésben vagyunk, hogy e gondolat kiviteléhez lényegesen közeledünk, ha kielégítjük a jogos nemzeti követeléseket.“

Arra vonatkozólag, hogy minő methódusok szerint lesz kezelendő az Osztrák-Magyar Monarchia, a következőket mondja:

„Azt óhajtjuk, hogy azok a nemzetek, amelyekből ez a heterogén állam össze van alkotva, abba a helyzetbe jussanak, hogy saját lábukon állva, saját civilizációjukat fejleszthessék ki és meghatározhassák saját fejlődésüknek útját.“

A Kiebben 1917 július elején megtartott csehszláv kongresszus a Párisban székelő cseh nemzeti tanács mellé egy Kiebben székelő fiókot állít fel, azzal a rendeltetéssel:

„hogy az Oroszországban élő cseheket és tótokat (a magyarországi „slovák“-okat) szervezze és

irányítsa, hogy az Ausztria és Magyarország ellen irányuló „cseh-slovák“ forradalomnak vezetését czentúl a Monarchiából származó szlávokra, a „cseh-szláv brigádra“ és a hadifoglyokra bizza.“

A kongresszus által kibocsátott jelentés ezekkel a szavakkal végződik:

„A mozgalom vezetói jól tudják, hogy a népek önrendelkezési jogának formulája nem Ausztria-Magyarország megmentésére, hanem ellenkezőleg Ausztria-Magyarország megsemmisítésére való eszköz akar lenni.“

A három évi szünet után ujonnan megnyílt osztrák képviselőházban egyik cseh vezérszónok a másik után feláll azzal a követeléssel, hogy helyre kell állítani az önálló cseh államot a magyarországi tót vármegyék hozzácsatolásával és ennek a politikának egyik exponense, *Prasek*, volt cseh „Landsmann-miniszter“, ekként állapítja meg a cseh politika feladatait és céljait:

„A *csehek harca* a bécsi Reichsrat barátság-talan talaján csak *előjátéka* volt annak a további harcnak, melyet a cseheknek történelmi és természetes jogaikért kell folytatniok.“ — „Most vagy soha“ legyen jelszavuk a cseheknek. Ha elszalasztják a mostani nagy időket, — sohasem lehetne többé helyrehozni, amit most esetleg elhibáznak. A cseheknek nem szabad semmiféle kompromisszumra gondolni sem a magyar „Slovakei“ hozzácsatolásával megalakítandó önálló cseh állam tekintetében.“

A cseh nemzeti tanács párisi főtitkára, *dr. Benes Edvárd* egy előadásában a francia-cseh légióról (mert ilyen is van) ezeket mondja:

„Az első önkéntesek teljesen ösztönszerűen a németek, Bécs és a magyar ellen való gyűlölet-től kergetve léptek be a hadseregbe. Éppen úgy, amint odahaza is a cseh katonák tisztán a maguk ösztönéből szöktek át az ellenséghez.“

„Nem szabad elfelejtenünk, hogy minden könyvünk, minden tanítónk és politikusunk, egész nemzeti életünk évtizedeken át oly eszméket és nézeteket vetett el, amelyek most ifjainkban a fronton és Oroszországban levő hadifoglyainkban testesülnek meg. Micsoda intelligencia volna az, micsoda vezetők volnának, micsoda tanítók, akik ez eszméket évtizedeken át a történelemből, az irodalomból, a politikából vett támaszpontokkal hirdették és most, amikor tanításaik egyszerű, őszinte, lelkes ifjainknál gyümölcsöket hoznak, illedelmesen, határozatlanul viselkednének és megmaradnának osztrákoknak! . . .“

Ugyanabban az osztrák képviselőházban feláll a szlovének vezére (*Korosec*) és egy ujonnan megalapítandó délszláv birodalom részére követeli az összes szerbek és szlovének által lakott területeket, így Horvát-Szlavonországot, Dalmáciát és Fiumét is. Rövid idővel ezután miniszteri tárcával kínálják meg a szóban forgó politikust.

Ugyancsak egy rutén képviselő Magyarország rutének lakta megyéit egy nagyrutén államba akarja beolvasztani.

Egy bukovinai román képviselő Romániának az annexióját és Erdély hozzákapcsolásával Nagy-Romániává való egyesítését kívánja Habsburgi uralom alatt.

A francia szabadkőműves-kongresszus előadója, *Lebry* képviselő, a kongresszus napirendjére tűzi a következő tételt:

„A Habsburgi birodalom adminisztratív szervezete által *elnyomott valamennyi nemzetiségnek megszabadítása*, azután pedig egyesítése azokkal az államokkal, melyeket ezek a nemzetiségek népszavazás útján megjelölnek.“

Horvátországban is a Magyarországgal való kapcsolat ellen izgatnak és a horvát országgyűlésen nyíltan és határozottan követelik a Monarchia átalakítását és összes délszláv államainak (tehát Délmagyarországnak, Dalmáciának, Boszniának és Hercegovinának is) egy horvát állammá való egyesítését, anélkül, hogy e követelés visszautasítására egy hang is emelkedett volna.

És míg ezek a dolgok határainkon túl játszódnak le, addig idehaza bűnügyi vizsgálat útján nyer megállapítást, hogy a háború alatt is tetemes pénzüsszeggel támogatott a romániai kormány Magyarországon megjelenő oly román lapot, melyet a hadvezetőség kénytelen volt kitiltani az összes katonai kórházakból és utóbb lázító tartalma miatt a kormány kénytelen volt egyáltalában betiltani.

És magyar kormányférfiak kénytelenek beismereni, hogy a háború folyamán az ország keleti

és déli részein „a nem magyar ajkú intelligencia körében az államhűség szempontjából elszomorító tünetek mutatkoztak.“

És a magyar kultuszminiszter, gróf Apponyi Albert, bizonyára igen szomorú tapasztalatok hatása alatt és igen sürgős okokból, a háború közepe tette kénytelen betiltani a román tanítóképzők megnyitását és kénytelen sürgős és rendkívüli intézkedéseket életbe léptetni a román népiskolák mielőbbi államosítása érdekében.

És midőn kívül és belül a magyar állam összes ellenségei összefognak annak megrontására; midőn külső ellenségeinket fegyvereink erejével törekszünk magunktól távol tartani, belső ellenségeinkkel pedig alig bírunk; midőn nyilvánvaló lesz, hogy itthon sem vagyunk urai a nemzetiségi kérdésnek, hogy olyanokat túrtunk, vagy voltunk kénytelenek túrni, amiket a világ egyetlen állama sem túrne meg a legszigorúbb megtorlás nélkül — akkor vannak nálunk pártok és vezérek, akik ezt az időpontot alkalmasnak találják egy oly választójog megalkotására, mely a magyar államot jóformán teljesen kiszolgáltatja a nemzetiségeknek és rövid időn belül megfoszthatja magyar karakterétől.

Azt az ezer esztendő óta most először ránk virradt nagy történelmi momentumot, melyet módunkban lenne felhasználni évszázados aspirációk megvalósítására, a magyar állam külső és belső végleges konszolidációjára, nemzetközi helyzetünk végleges megalapozására, szociális feladataink

vállvetett munkával való teljesítésére és végül arra is, hogy a nemzetiségi kérdést erőnk és önbizalmunk tudatában igazságosan és méltányosan, de külső zavaró és megbénító hatások kizárásával végleg elrendezhessük — el akarjuk szalasztani és ahelyett *épp az ellenkezőjét akarjuk cselekedni annak, amit tennünk kellene.*

Minthogy az ország lakosságának egy részéről, amelynek eddig csak kisebb befolyása volt az ország ügyeire, kétségbevonhatatlanul kiderült, hogy a legkritikusabb időben megfélekedett a haza iránt való kötelességéről, megfélekedett a hűségfogadalmáról, megfélekedett még esküjéről is — ennek elismeréséül most ruházzunk rá szélesebb körű jogokat, hogy ezentúl szava az ország sorsának intézésében hatékonyabb, döntőbb legyen.

*

Azt mondják erre a választójogi radikalizmus vezérei, hogy ez az a *festett ördög*, ez az a bizonyos „nemzetiségi mumus“ — amellyel mindig ki akarnak térni a kérdés elől a választójogi liberalizmus elvi ellenségei.

Hát ha már annyira hivatkoznak mindig a külföldre, nézzük meg, mit tartanak a külföldön erről a mumusról?

Hallgassuk meg, mit mond a magyarság ismert, kedves barátja, *Tetzner bécsi professzor*:

„Biztos jelei mutatkoznak annak, hogy belátható időn belül a nemzeti primátus dogmája az általános és egyenlő választójog bevezetése folytán jelentékenyen meg fog gyengülni.“

Nem akarunk hivatkozni a hajdani osztrák miniszterre, *Schäffle*-re, aki bízott benne, hogy „majd jön az általános szavazati jog — majd végez az a magyar nemzeti hóborttal“ — mert *Schäffle* ezt már régen mondotta és inkább hivatkozunk olyanokra, akik a mostani háború tanulságaiból merítik nézeteiket.

Ezek között reánk nézve igen becses *Dr. Dietrich Schäfer*-nek, az „Alldeutsch“ mozgalom vezérének kijelentése, mert ő, a háború kitöréséig a németországi magyarellenes mozgalom vezére, most már, a szövetségstárs iránti aggódásból, német nemzeti szempontból és a magyarországi németiség szempontjából ítél, midőn kijelenti, hogy:

„Magyarországon az általános és titkos választás egyfelől a magyarság uralmának a feladását, másrészt a szászok kulturális és politikai hanyatlását jelenti. E választói jog hatása alatt Magyarországnak olyan parlamentje lesz, melyben a magyar fajnak annál kevésbé lesz többsége, mert a szocialisták aligha lesznek hajlandók arra, hogy a nemzeti kívánságokat támogassák, s akkor aztán egy emberöltő után Magyarországon örökre vége a magyarság szupremáciájának, s *Magyarország megszűnik egységes, nemzeti állam lenni*. Igen szomorú, hogy a magyar politikusok zöme az ország érdekeinek e veszedelembe való döntését nem látja.“

„Ha behozzák az általános szavazati jogot, a nemzetiségi képviselők, az északi tótok, a szerbek, horvátok, az oláh városok és falvak képviselői meg fogják őrizni összeköttetéseiket ausztriai testvé-

reikkel és ezzel fölidézik a közélet állandó nyugtalanságát. Nem lesz eszköz, mely velük szemben hasson és ezeket a küzdelmeket a legsötétebb színekben láthatjuk.“

„Ránk, németekre nézve szintén van jelentőségük ezeknek a tüneteknek. Mi tudjuk, hogy *Magyarország a kellős monarcha keretein belül velünk örök szövetségben fog élni.* Minél erősebb és egységesebb Magyarország, *annál értékesebb ez a szövetség* reánk és a világpolitikára. Egy gyöngé, nemzetiségi küzdelmekkel letört Magyarországért nem szívesen cserélnénk el a mostani erős, virágzó Magyarországot.“

„Mindenütt a szláv elemek előretörésének jeleit látjuk és ezek közé tartozik az általános választójog Magyarországon.“

„Ha valaki azt állítja, hogy a magyar nép követeli ezt a választójogi reformot, az nem mond kevesebbet, mint hogy *a magyarok hajlandók aláaknázni azt a szilárd talajt, melyen most állnak.*“

*

A német publicisztikában egyáltalában nem találni eltérő véleményt: ki-ki pártállása, felfogása szerint itéli meg e kérdést, a szocialisták, demokráta-k természetesen a maguk elvi álláspontjához képest örömmel üdvözlnek a tervezett magyar reformot, a nemzeti pártok a szövetségi erő jövőjének szempontjából féltik tőle a magyar állam egységét — de az iránt nincs nézeteltérés, hogy a *magyar szupremáciának végét jelenti a radikális választójog törvénybe iktatása.*

Egyik előkelő folyóirat, a *Naumann* által kiadott „Die Hilfe“, gróf *Tisza István* bukása alkalmából ezeket írja:

„*Tisza* azonban nem tudja elhatározni magát a választójog kiterjesztésére, amelyet 1913-ban az ellenzék tiltakozása közben a választók számának állítólagos emelkedése ellenére in pejus reformált. Mert a választójog igazságos, egyenlő megosztásától, vagy éppenséggel az általános választójogtól, a nem magyar vidéki nép azt remélhetné, hogy a képviselőházban politikai, nemzeti és gazdasági érdekeinek igazi képviselőjéhez jut, amije mind-
eddig nincs meg és veszedelembé jutna a mágnásoknak és a gentrynek a föltétlen magyar szupremácia köpönyegével takaródzó oligarchikus uralma, az önállósági ideológiának a rendi állam idejéből átvett uralma. A magyarországi németek, románok, tótok, rutének, horvátok szabadon választott képviselői meg tudnák érteni a Monarchia közös szükségleteit és ezzel a világgazdasági, közép-európai érdekeket is és könnyen megegyeznének az osztrák fajrokon népek soknyelvű képviselőivel. Hogy emellett hozzájutna a maga igazához a demokrácia, a haladás eszméje is, az a nemesi rendhez tartozó márciuselőtti politikai nemzet mai utódjainak és a számukra de facto még mindig megmaradt előnyök élvezőinek semmiképp sem volna kellemes. Már pedig az egységes magyar nemzeti állam eszméje, melyet mindenáron fenn akarnának tartani, vagy jobban mondva csak most megalkotni, a fennálló ethnografiai viszonyoknak és egyszersmind a modern jogállam követelményeinek megfelelő igazságos és

szabadelvű választójog uralma alatt nem volna keresztülvihető.“

„Érthető hát, hogy *Tisza*, ez a fanatikus ellenzője „a centralizációnak, amelyre csak közveszélyes örültek törekednek“ ; akinek a háború alatt is sikerült keresztülvinnie a Monarchia szimbolikus megosztását a zászló- és címerkérdésnek *Ferenc József* császár által jóváhagyott rendezésével: kézzel-lábbal igyekezett védekezni a választójog demokratikus kiterjesztése ellen, amint azt *Károly* császár Magyarországon is életbeléptetve óhajtja látni.“

*

Azok, akik a nemzetiségi kérdést a magyar parlamentarizmus egyik súlyos problémájának tartják, rendesen azzal a sablonos elintézással vélik e kérdést helyesen megoldhatónak, hogy azt mondják: *jobb szeretjük őket benn a képviselőházban* panaszaikkal és kivánságaikkal, mint odakünn izgatásaikkal és lázításaikkal és azt hiszik, hogy abban a pillanatban, amint sérelmeiket és kivánságaikat az illetékes fórum előtt elmondhatják, megszűnik az az agitáció, amely ezt a kérdést elmérgesíti.

Ennél nagyobb tévedés a politikai életben alig képzelhető.

Hiszen amikor a *Lukács-féle* választójogi javaslatot tárgyalták (1913-ban) ugyanezzel az okoskodással az egyik szónok a képviselőházban az osztrák képviselőházban észlelhető viszonyokra hivatkozott és azt mondotta, hogy Ausztriában az

általános választójog megalkotása óta a nemzeti-ségek közötti civakodás és a nemzetiségek centri-fugális törekvése szünőfélben van.

„Bár a csehek nemzetiségi tekintetben hatalmasan előrehaladtak, — mondja ő, — mégsem látom, hogy tüntetnének orosz-barátságukkal, amellyel azelőtt tüntettek, mert most panaszaikkal a képviselőházban állanak elő.“

Igy látta az a magyar képviselő az osztrák képviselőházban érvényesülni azt a gondolatot, hogy „jobb szeretem őket idebenn“, nekünk pedig száz-ezernyi magyar katona pusztulása rettenetes bizonyítékát szolgáltatva annak, hogy mily mértékig szüntették be a csehek orosz-barát tüntetésüket, amióta az az általános választójog módot nyújtott nekik arra, hogy összes kivánságaikkal az illetékes fórumok előtt hozakodjanak elő.

Reánk nézve, amidőn az osztrákokhoz hasonló nehézségek közepette a választójogot meg akarjuk alkotni, igazán megbecsülhetetlenül nagyértékűek azok a tanulságok, amelyeket az ottani viszonyok nekünk nyújthatnak, ha meg akarjuk őket látni. Csakhogy, sajnos, sokan vannak, akik behunyják szemüket és becsukják fülüket és semmiképp sem akarják meglátni azt, amiből okulhatnának. Csak ilyen vak és süket emberek mondhatják azután, hogy:

„Amint a parlament többsége egy lesz a nép többségével és amint a népakarat szabad érvényesülésének nem lesz többé korlátja: akkor a

magyar államnak és Magyarország jövőjének szempontjából csak nyereség gyanánt foghatjuk fel azt a változást, hogy hatvan, nyolcvan, vagy akár száz nemzetiségi képviselő ül majd ezentúl a demokratizált parlamentben. A magyar állam akaratára maradjon egységes és erőteljes: de Magyarország parlamentjében hadd szólaljanak meg, őszintén, szabadon, bangosan, a magyar perifériák óhajai és panaszai. Erre nagy szükség van és nagy bűn, hogy idáig nem így volt.“

Igenis kívánatos, hogy Magyarország parlamentjében a nemzetiségek megszólaljanak, de igen nagy tévedés azt hinni, hogy azután megszűnt minden nemzetiségi baj és veszély. A fentiekhez hasonló és nálunk már közkeletűvé vált nyilatkozatok tényleg abból a felfogásból keletkeztek, hogy ha a nemzetiségek egyszer kellő számban benn lesznek a parlamentben, az ezzel járó esetleges parlamenti nehézségeket teljes mértékben paralizálni fogja az a biztonsági érzés, hogy immár minden gravamen itt nyervén kifejezést, kívülről semmiféle irredentisztikus mozgalomtól többé tartanunk nem kell; *holott éppen ellenkezőleg áll a dolog.* Amint azt az osztrák viszonyok mutatják, a képviselőházba bejutó nemzetiségi képviselők elő fogják hozakodni egyes sérelmeikkel és ezzel el fogják terelni a figyelmet azoktól a dolgoktól, amelyek azután annál szabadabban fognak lejátszódni a perifériákon, mert hiszen a kormányok és a parlamenti pártok meg lesznek győződve arról, hogy minden baj, minden kívánság hangot nyert a kép-

viselőház fóruma előtt. Ezzel tehát nemcsak el nem távolítjuk a veszélyt, hanem ellenkezőleg, az éber figyelmet elaltatva, *sokkal tágabb tért nyitunk mindennemű szeparatiztikus törekvésre való agitációnak.*

Igy látjuk ezt megnyilvánulni egyébként az életben más téren is. Ha a hadiuzsora és árdrágítás horribilis visszaéléseivel szemben drákói szigorú törvényeket hozunk, akkor a társadalom megnyugszik abban, hogy most már minden további bajnak elejét vette és megnyugszik különösen akkor, ha néhány esetben szigorú megtorló intézkedések, elítélések jutnak tudomására, holott az élet azt mutatja, hogy ezek az intézkedések nemcsak nem gátolják a visszaéléseket, sőt jóformán szabad utat nyitnak nekik. Egy pár szigorú ítélet a társadalmat megnyugtatja, a fellázadt közvéleményt lecsillapítja és ebben a hangulatban azután folytatódhatnak az üzelmek a legképtelenebb mértékben. Hiszen látjuk, hogy bármily szigorú intézkedéseket tettek is nálunk az árdrágítási és árúzsoravisszaélések ellen a háború kezdetekor, amikor azok még csak szórványosak voltak, azóta azok annyira elharapódtak, hogy most már el lehet mondani, hogy jóformán mindenki, aki árútermeléssel és forgalombahozatallal foglalkozik, bűnös a legféktelenebb visszaélésekben.

Az a néhány eset, midőn valakit rajtakapnak, bevádolnak, pellengérré állítanak vagy elítélnék — teljesen elenyészik a mögött a számtalan eset mögött, amely ismeretlen és megtorlatlan marad.

Ugyanígy járhatunk a nemzetiségi kérdés gravámeneivel is.

Az osztrák viszonyok szemlélete igazolja, hogy mindazok a kérdések, amelyek a nemzetiségi aspirációk és bajok címén az államot támadják, sokkal intenzívebben élnek és hatnak, és sokkal szabadabban érvényesülnek, ha oly körülmények válnak lehetségessé, mint pl. Ausztriában, hogy a parlamentben *felszínen* tartatnak a kérdések, *de voltaképpen a nép legmélyebb rétegeiben élők ki magukat teljesen függetlenül és teljesen szabadon.*

*

Különös vakságra mutat egyébként, hogy az általános választójog hívei bármily tekintetben hivatkoznak Ausztriára, *ahol minden ő ellenük bizonyít*, — hiszen Ausztriában az uralkodó rendszer még a választójog behozatala előtt is az volt, hogy a különböző nemzetiségek egyenjogosultságának jelszava alatt az osztrák államférfiak *Metternichtől* kezdve az egyes nemzetiségeket egymás ellen izgatták, hogy az egyikkel a másikat sakkban tartsák. A nemzetiségi egyenjogosultságnak erről a rendszeréről tudnánk mi is beszélni, hiszen az abszolút hatalomnak ez a módszere hosszú időn keresztül minket is megakadályozott nemzeti fejlődésünkben.

És ha ma Ausztriában a különböző népcsoportokat szinte az anarchiáig menő küzdelemben látjuk egymással szemben, ha abszolút bizonyossággal megállapítható, hogy az 1907. évi osztrák választójogi reform, amelynek ott is az a célja volt, hogy a nem-

zetiségi küzdelmek már égre törő hullámaikat lecsillapítsa, teljesen csődöt mondott, akkor Ausztriára legfeljebb mint elrettentő példára szabad hivatkozni. Hiszen ha valahol, úgy Ausztriában látjuk azt a rendkívüli züllést, amelynek a parlamentarizmus ki van téve, amidőn lehetetlenné válik egy szilárd többségnek és kormányképes pártnak megalkotása, amidőn ki van zárva az, hogy választások útján egy erős parlament alakuljon, amely a nemzeti egység gondolatát visszatükröztesse, mert maga a választási rendszer: megtagadása ennek a nemzeti egységi gondolatnak és érzésnek. *Az állameszme ott teljesen háttérbe vonult a párteszme előtt*, a pártok pedig, majdnem kizárólag, saját eszméiket az állam eszméje fölé helyezvén, ezt az állameszmét szinte kitörlik a valóságok sorából. Ha valahol, úgy Ausztriában látjuk az általános választójog teljes csődjét, éppen azért, mert az nemzetiségi állam. Az osztrák példa legjobban igazolja azt, hogy a parlamenti gépezet csak akkor képes megbízható és következetes, organikus munkára, ha megbízható és szilárd többséggel számolhat; ilyen többség azonban annál nehezebben alakulhat, minél több érdekesoporttal, faji, nemzetiségi, felekezeti frakcióval kell számolni. Ha a magyar parlamentben annyi frakció lesz, mint ahány nemzetiségi, faji, felekezeti érdek törekszik érvényesülésre, akkor ugyanabba a nyomoruságba jutunk, mint amelyben ma az osztrák parlamentet látjuk szynylódni és akkor a magyar miniszterelnök is el fogja mondhatni, amit legutóbb az osztrák

képviselőházi alkotmánybizottságában dr. Seidler miniszterelnök mondott:

„Azt hiszem, egész Ausztria érzi, hogy közéletünknek van valamelyes alkotmányjogi szerkezeti hibája.“ „Azok az utak, amelyeken a célt megközelíthettük volna, mind *egy úlvesztőbe lorkolnak.*“ „Ez a forrása mindama politikai bajoknak, amelyekkel az utolsó évtizedekben meg kellett küzdeni és amelyek azt a látszatot keltették, mintha Ausztria belső betegségben szenvedő állam volna.“

A magyar nemzet politikai érettségének azzal szolgáltatná meggyőző bizonyítékát, ha éppen ezekből az osztrák viszonyokból leszűrné a kellő tanulságokat, ha ezekből az osztrák dolgokból levonná az igazi konzekvenciákat, ha ezeket a maga részére hasznosítaná és mindent elkövetne, nehogy nekünk is oly zagyva, munkaképtelen, felemás népképviselőtünk legyen, mint aminő az osztrák.

*

A radikális választójog hívei közt vannak azután, akik a külföldre szoktak hivatkozni, s azt mondják, hogy nekünk nem szabad hátramaradnunk, ami másutt bevált, nálunk is be fog válni, nekünk nem szabad azt a hitet keltetni a művelt külföld előtt, hogy a magyarság itt csak erőszakos eszközökkel tartható fenn és hogy a radikális választójog nemzeti veszedelmet jelentene. Azoktól én csak azt kérem, *mutassanak fel a kerek világon még egy országot* hasonló ethnografiai és földrajzi vi-

214

szonyok között, mint a mi hazánk. Mutassanak fel egy országot, amelyben a nemzetiségek a lakoságnak majdnem 50%-át teszik ki, amelyben azokból 1000 esztendőn keresztül csak igen-igen csekély hányad tudott beolvadni az államalkotó fajba, amelyben azok nagy gyűrűben körülveszik a törzslakosságot, amelyben azok jóformán mindenütt az ország határait foglalják el — közvetlen kapcsolatban velük rokon, velük egyfajtajú, velük egyvallású szomszéd népekkel.

Teljesen eltérő viszonyok között élő népektől az ő testükre szabott állami szervezetet szolgálilag átvenni minden kényszerítő ok nélkül, hamis páthoszból — ellenkezik a józan ésszel, ellenkezik a legjobb magyar hagyományokkal; az nem volna politika, hanem bárgyu szentimentalizmus, a legveszedelmesebb tévedés, helyrehozhatatlan hiba.

Az állam fennmaradásának legszilárdabb alapja a nemzet *természetes ösztönének* kifejlődése, az *önfenntartás ösztöne*, a *fejlődés ösztöne*, az *élet ösztöne*, a *hatalmi ösztön*.

Ott, ahol minden faktor önző célokkal támadja az államot, az nem állhat fenn és nem boldogulhat, ha ezeknek az önző hajlamoknak túlnagy érvényesülési teret enged.

Saját magának fenntartása, saját államiságának fennmaradása — a legfontosabb célja az egységes nemzeti fejlődésnek s ennek a célnak minden egyéb szempontot alá kell rendelni.

Mi sok alkotását vettük át a nyugati államoknak, de mielőtt jogrendszerünkbe beillesztettük, saját

nemzeti szükségleteinkhez és sajátságainkhoz alkalmaztuk, módosítottuk és nem utánoztuk őket kritika nélkül, szolgálilag.

Most is vissza kell utasítanunk azt, hogy szolgálilag utánozzuk az oly intézményeket, amelyek a mienktől teljesen eltérő viszonyok között élő államokban kialakultak. Nekünk egy oly rendszert kell magunk részére megállapítanunk, amely teljesen hozzáilleszkedik a mi nemzeti érdekeinkhez, a mi nemzeti felfogásainkhoz, a mi geopolitikai helyzetünkhöz.

Legyen szabad e ponton *Goethének*, az egész emberiség egyik legnagyobb írójának mondására hivatkozni, aki bizonyára nem pártszempontból írta — mert hiszen e kérdés akkor még a világon sem volt — a következő sorokat:

„Minden nemzetnek csak az jó, ami a maga lényéből és közszükségletéből ered, mások majmolása nélkül, mert ami az egyik népnek életkora bizonyos fokán jóttevő táplálék, az egy másik népnek talán méreg lehet.”

*

Vannak azután olyanok, akik a könnyebb végeről, szinte félvállról veszik az egész dolgot, és azt mondják: „*Meg voltunk ezer esztendeig, meg leszünk ezentúl is*“. És azt is mondják: „A magyar államnak egységes, hagyományos évezredes struktúrája olyan ellenálló képességet tanúsított ebben a háborúban, hogy minket a jövőre teljes bizalommal tölt el.”

Hát hiszen ez a bizalom jogos is volna, ha az alap gyökeresen meg nem változnék. De hiszen 1000 esztendeig azért voltunk meg, mert a magyar államot magyarok kormányozták, magyarok védték meg, magyarok kultiválták, magyarok fejlesztették egységes, erős magyar állammá. De ha most megbontjuk az egységet, ha teljesen más alapokra állunk rá, ha másokra, köztük a nemzet határozott és kifejezett ellenségeire is bízunk a kormányzást, ha lemondunk eddigi pozíciónkról és azt másokkal akként osztjuk meg, hogy kezükbe adjuk a hatalmat, mellyel minket bármely pillanatban teljesen kivethetnek a pozícióból — akkor többé hogyan bízhatnánk meg a „hagyományos, évezredes struktúrában“, melyet magunk destruáltunk?

*

Vannak végül olyanok is — az általános választójognak legújabb keletű adeptusai, — akik azt mondják, hogy az egész nemzetiségi veszedelem „agyrém“, hogy „igazán gyenge lábon állna ez a nemzet, ha a jogok kiterjesztésétől kellene féltetni a magyar nemzet szupremáciáját, a magyar intelligencia vezető szerepét“ — és vannak, akik azt vallják, hogy „az anyagi választójognak és a nemzetiségi kérdésnek kapcsolata nincs“.

Hát hiszen jó volna, ha erről meg is tudnák győzni a nemzetet. Meg is próbálják. De milyen eszközökkel?

Azt mondják, hogy semmi baj nem történhetik, ha ők csinálják meg a reformot és ha ők kezükben

tartják a magyar nemzet hajójának kormányrúdját. Hát persze hogy nem. De hát meddig akarják kezükben tartani? Hiszen erről van szó! Ha beeresztik a trójai falovat, ha kiszállnak belőle a vitézek — akkor el kell hagyniok a kormány rúdját. És akkor „Fuimus Troes“.

És erős fogadkozással harsogják, hogy „kemény öklöl az irredentistákkal szemben“. De hát mikor és meddig? Hiszen éppen arról van szó, hogy ezek az irredentisták jutnak majd abba a helyzetbe, hogy kemény öklöt majd ők mutogatnak!

És azután még mindezek tetejébe azt is mondják: „Nem szabad kishitűnek lenni. Gondolják meg, hogy ha Románia és Szerbia a háború előtti területhatárok között állíthatnák is helyre, „a letört Románia és letört Szerbia“ nem fognak többé a hazai oláh és szerb anyanyelvű lakosságra oly vonzóerőt gyakorolni, mint a háború előtt“ és „a háború szerencsés befejezése után a román irredenta gondolat minden gyökere ki lesz tépve.“

És ugyanezt mondják Oroszországra vonatkozólag is. Ezek a politikusok azt hiszik, hogy az orosz forradalom után most már vége van a pánszlávizmusnak és hogy ezzel a veszéllyel többé nem kell számolnunk. Ezek nem látják, hogy az orosz forradalom az egész szlávtságot oly extázisba ejtette, annyi új lehetőséget nyitott meg, annyi öntudatot lehelt beléje, annyi erővel szaturálta, hogy az orosz birodalmon kívüli szlávtság nagy erőfeszítésére voltaképp csak ezután lehetünk elkészülve. Ezek nem veszik észre, hogy Kerenszki, amikor a

mi nemzetiségeink szeparatiztikus törekvéseit a világ összes hatalmainak erejével támogatja — a moszkvai kongresszuson külön és nyomatékosan kitért *az ő nemzetiségeikre*, akik „arra csábíttatják magukat. hogy üdvüket nem az anyaországgal való összeköttetésben, hanem szeparatiztikus törekvések megvalósításában keresik.“

Hát kell-e azokkal vitatkozni, akik a letört Románia és a letört Szerbia vonzóerejének kisebbedésére, a pánszlávizmus és a neoszlávizmus letörésére akarják a magyar állami épület pilléreit felrakni? Bizonyára jól felismerte ezeket az a csehországi nacionalista képviselő, aki kapcsolatban a cseh függetlenségi és területmagnagyobbítási akcióval, így nyilatkozott róluk:

„A népek önrendelkezési joga, a nemzetiségek nagyobb szabadsága a valószínűleg bekövetkezendő demokratikus korszaknak természetes következménye lesz. Éppen Magyarországon vannak *kitűnő politikusok*, akik megértették az új idők szavát és *akiknek eszméi a mieinkkel egyeznek.*“

Volià !

*

Hogy a nemzetiségi „mumussal“ egészen tisztába jöjjünk, jó lesz nemcsak azt megnézni, mit várnak külső ellenségeink a mi radikális reformunktól és kik azok, akik örülnek neki és akik türelmetlenül várják — hanem hallgassuk meg azt is, *mit várnak tőle a mi nemzetiségeink közül például a románok?*

Várnak tőle természetesen elsősorban megfelelő számú mandátumot, azután teljesen román oktatást, román népiskolát, román középiskolát, mindenfajta román felsőbb iskolát és román egyetemet.

Várnak tőle román közigazgatást és román bíráskodást.

Várják tőle azt, hogy a román műveltség fejlődésével be fog következni az az állapot, hogy a románság életfeltételei magának a románságnak kezében lesznek letéve.

De a románok nem annyira önzők, hogy minden jót csak maguknak kívánjanak. Ők a magyarságot is részeltetni akarják a várható javakban és ők a radikális választójogtól elvárják Magyarország regenerálását is a civilizáció irányában, a mélyebb és szélesebb műveltséget, a mélyebb és szélesebb szabadságot.

A magyar nemzeti egység és a magyarság erősödése így fest *a mérsékelt* román felfogásban, amint az kifejezésre jut egyik itthonmaradt nemzetiségi vezérnek, *Goldis Lászlónak* nyilatkozatában.

Egyébként az igazság érdekében meg kell azt is állapítani, hogy a nemzetiségek körében nem igen mutatkozott arra irányuló mozgalom, hogy az általános, egyenlő, titkos választójog nálunk behozassék, még a románok körében sem; a köznép teljesen távol áll ettől a kérdéstől, az intelligenciának azok a tagjai pedig, akik ebben a kérdésben néha hangot adtak — most már a perifériákon túl vannak és talán ott is maradnak, ha csak a

paritás kedvéért őket is haza nem hozza az —
amnesztia.

*

De vannak, még pedig igen sokan, akik nem hozakodnak elő a nemzetiségi „mumussal“, akikben nagy aggályok támadnak, akik maguk is megseppennek a saját bátorságuktól és akik belátják, hogy gondoskodni kell bizonyos kautélákról, bizonyos garanciákról, bizonyos korlátokról, hogy ezekkel lehessen ellensúlyozni azt a hatást, amelyet a radikális választójog gyakorolni fog.

Mindazok, akik a kormány választójogi programja mellé azzal állottak, hogy pártolják, de csak a magyar szupremácia veszedelmeztetése nélkül vagy biztosítása mellett — azt remélik, hogy magában a törvényben lehet majd olyan garanciákról gondoskodni, amelyek majd lehetetlenné teszik a választójogi radikalizmus érvényesülését nemzetiségi irányban.

A legkülönbözőbb eszméket vetik fel, csak hogy ezeknek az a bajuk, hogy vagy alkalmasak arra, hogy tényleg letörjék a választójog radikális kihatásait, de ebben az esetben *antidemokratikusak*; és magával a reform lényegével jutnak ellentétbe, — vagy nem alkalmasok arra és akkor *céltalanok és meddők*.

A leggyakrabban azzal találkozunk, hogy a *választókerületeket* úgy kell beosztani, hogy mulhatatlanul biztosíttassék a magyarság többsége a kerületek túlnyomó nagy részében. Kétséget nem szenved, hogy a választókerületek beosztása egyik

igen fontos része a választójogi törvényhozásnak, ebben lehet produkálni a legtisztább igazságot és a legnagyobb igazságtalanságot. Ha igazság szerint osztják be a kerületeket, akkor voltaképp úgy kell eljárni, hogy az ország lakosságának számát fel kell osztani a kerületek számával, és akkor ki fog derülni, hogy például 40.000 lakosra jut 1—1 képviselő. De ha az igazságos mérték szerint osztják be a kerületeket, akkor éppenséggel nem változnak az arányok és akkor a cél, a korrekтура nincs elérve.

E beosztás mellett annak az eredménynek kell kijönnie, hogy a nemzetiségek Magyarország lakosságának 48%-át tévén ki — ugyanannyi %-kal szerepelnek a választók között és esetleg a megválasztottak között is!

Hogy a korrekтура eredményt érhessen el, abból a feltevésből kell kiindulni, hogy a választási eljárás útján, a választókerületi beosztás segítségével meg akarjuk hiusítani a választói törvény kimondott célját! Ha pedig ezt meghiusítottuk, akkor mit értünk el vele? Akkor mire való az egész dolog? Nem egyszerűbb és becsületesebb dolog-e, magát a törvényt úgy megcsinálni, hogy a célt, a magyarság fölényét és többségét, kifejezetten és határozottan és nyíltan kimondottan biztosítjuk benne egy arra való egyenlő és igazságos census útján, mintsem a választókerületi beosztás csalafintaságaival kijátszani a magunk alkotta törvényt?

Egy másik korrektívuma a választójog várt hatásának az újabban több felől felvetett *államosítása*

a közigazgatásnak. Hogy ennek meg kell előznie bármely újabb választói törvényt — az nem lehet többé kétséges. De hát korrektívumnak ez sem az. Ez pillanatnyilag talán megóvja a vármegyéket attól, hogy magyar jellegüket egyszerre elveszít-hessék. De hiszen a radikális választójog alapján megválasztott képviselőház azt a törvényt bármikor módosíthatja, hatályon kívül helyezheti és a 10—15 év múlva itt többséget alkotó pártok kormánya olyan tisztviselői kart nevezhet ki, aminőt akar és aminő az akkori, nemzetiségek szerint alakuló politikai pártviszonyoknak megfelel.

Azt is felvetette valaki ilyen korrektívumul, hogy az új törvénybe valami oly intézkedést kellene felvenni, amely jogot adna a központi választmány-nak, vagy a különböző pártok bizalmi férfaiból összeállítandó független jurynek, hogy a jelölt úr *politikai megbízhatóságát és magatartását magyar nemzeti szempontból megvizsgálja.* „Miért volna az megszorítás, ha a törvény megvédené a nemzet gyűlését az oda nem való, az oda nem méltó embe-rektől“.

Mit szólnak vajjon ehhez az indítványhoz a nemzetiségi képviselőjelöltek?

*

Egyik igen komoly és igen elterjedt nagy napilapunk, a választójogi reform egyik leglelkesebb híve és hirdetője, állandóan napirenden tartja ezt a legfontosabb kérdést, a magyar szupremácia kérdését és többféle korrektívumot hoz javaslatba.

A cikkek írója következetesen azon az álláspon-
ton áll, hogy:

„Jogot csak annak lehet adni, aki értelmesen tud vele bánni. Józan eszű ember nem ad éles kést sem a gyermek kezébe, aki önmagában tehet vele kárt, sem az ellenség kezébe, aki azzal ellene fordulhat. A jelszavakon való veszett nyargalásban sem szabad a gyeplőt kiereszteni kezükből azoknak, akik az új választójogot csinálják. A korlátlan jogkiterjesztés oly éles kés, amellyel Magyarország területéről óriási darabokat lehet levagdalni, tehát először is meg kell fontolni, hogy kinek a kezébe adjuk azt a kést, vagyis a választói törvényben magában biztosítani kell az államegységet, aztán ezzel *parallel* és *junktív* külön törvényekkel és intézkedésekkel úgy össze kell kovácsolni az egységes magyar államot, hogy a radikális választójoggal se darabolhassák szét. Ha minden nemzeti erősítés nélkül hoznák a radikális választójogot, ez veszedelem volna Magyarországra.“

Ezeknek az eszméknek indokolt kifejtése kapcsán aztán oda konkludál, hogy:

„respektálni kell a magyarság millióinak komoly aggodalmát, hogy a minden nemzeti biztosíték nélkül behozott általános választójog oly törvényhozó testületet hozna össze bizonyos idő múlva, mely az államegység megbontásával Magyarország területi feldarabolását tűzné állandóan napirendre, s minden szociális reformmunkát megakadályozna a nemzetiségi külön követelések előtérbe tolásával.“

Hogy ez be ne következzenek, többféle biztosíték-ról kell gondoskodni. Ezek között van *a magyar nyelvnek a hadseregben való érvényesítése.*

Hogy ennek a kívánalomnak a teljesítésével a magyar nemzet egyik régi óhaja menne teljese-
désbe, az bizonyos. Ezért is keltett oly örömteli
visszhangot mindaz, ami e kérdésben az utóbbi
időben elhangzott. Hol az ezrednyelvnek, hol
a magyar vezérleti nyelvnek bevezetését he-
lyezik kilátásba. Kétségtelen, hogy ezek az intéz-
kedések lényegesen hozzájárulhatnak a nemzetisé-
gek megmagyarosításához is. De biztosítéknak az
általános választójog veszélyeivel szemben ezeket
annál kevésbbé lehetne elfogadni, mert hiszen
évtizedekig fog tartani, míg hatásuk megnyilat-
kozik.

Mindenesetre a felmerült eszmék között ez az
egyetlen, mely minden tekintetben, akár biztosí-
ték, akár nem, csak nyereséges volna a nemzetre
nézve. Messze vezetne itt e kérdéstről a választó-
jogra való hatása szempontjából bővebben szólni,
azért csak röviden utalunk arra az igen szép és
igen értékes tanulmányra, melyet *Biró Lajos* tett
közzé e tárgyról, illetőleg a magyar ifjúság katonai
neveléséről, mint a katonai szolgálat előkészíté-
séről a „Nyugata” 1917. évi 13-ik számában.

E sorok írója, ki már évek óta kedves eszméi
közé sorozza az általános védkötelezettségnek ilyen
módon való előkészítését és megkönnyítését, itt a
maga részéről csak még azzal akarja kiegészíteni
ama cikket, hogy *a különböző nemzetiségi ujonco-*

kat rendszeresen be kellene osztani a magyar ezredékbe, ahol azután alkalmuk volna szolgálati idejük alatt könnyű szerrel és nem kényszer alapján magukat a magyar nyelvben gyakorolni, tökéletesíteni.

Legfontosabb biztosítéknak a fentebb említett napilap cikkének írója a magyar államnyelvnek írásban és olvasásban való tudását tartja, de ezt a feltételt három évi terminushoz köti. Hogy a magyar nyelv tudása nem lehet a választói jog feltétele, azt már egy előbbi fejezetben törekedtünk kifejtetni. Nem enyhíti e feltétel teljes lehetetlenségét az sem, ha időt engedünk minden felnőtt embernek arra, hogy három év alatt tanulja meg az államnyelvet. Eddigi, a maga nemében példátlanul türelmes nemzetiségi politikánkkal szemben nem lehet most hirtelen törvény-paragrafusok segítségével az ellenkező végletbe átcsapni és még leghívebb és leghazafiasabb érzésű nemzetiségi honfitársainkat is elkészeríteni, őket érzelmeikben halálosan megbántani. Az ilyen intézkedés igazán nem biztosítaná „a magyarság törvényes uralmát“, mert az törvényellenes, jogfosztó, a magyar szabadselvűséggel és demokráciával merő ellentétben álló erőszakos hatalmi intézkedés lenne, mely csak provokálná a reakciót, a komoly irredentizmust.

*

E biztosíték mellett, mely gyakorlatilag meg nem valósítható, olyanokat javasol az illető cikkíró, amelyek *junktum* volnának létesítendőek a választójog-

gal, nem mint feltételek, de mint biztosítékai az államegységnek.

Ezek: a magyar tannyelvű állami népoktatás behozatala, a nemzetiségi tanítóképzés eltörlése, a papnevelés állami ellenőrzése, vagyis a *békés kulturális magyarosítás*. Ezt a magyarosítási folyamatot egy irányzatos magyar telepítés egészítse ki.

Ebben a programban nincs eltérés magyar emberek között, de abban azután már nem mindnyájan lesznek egy nézetben, hogy ez a magyarosítási processzus azonnal és simán „nemzeti egységbe forrasztja a nemzetiségi választókat“, mert „a magyar nyelv tudása kiveszi a nemzetiségi tömegeket az izgatók kezéből“.

Ebben a programban a súlypontot a *békés* jelzőre kell helyezni, csakhogy azt, amit mi „*békés magyarosítás*“-nak tartunk — azt az illetők rendszerint erőszakos magyarosításnak fogják érezni. A *békés magyarosítás* igen lassú folyamat. De ez az egyedül helyes út. Az erőszak, a türelmetlenség útja nemcsak veszedelmes, de célszerűtlen is és eredményekkel nem kecsegtet.

*

Nagyon helyes volna, ha azok, akiket e téren az irányítás és szervezés kötelessége és joga megillet, behatóan foglalkoznának a *porosz-lengyel kérdés* fejlődésének történetével, mely sok tekintetben a mienkhez hasonló viszonyok mellett nagyon sok becses tanulságot rejt magában.

A poroszok lengyelpolitikája mintegy 25 évvel

ezelőtt arra az útra lépett, hogy a Poroszországban lakó mintegy 3,700.000 lengyelt germanizálni kell.

Német népiskolákban kitünő német tanítók a hatodik életévtől kezdve német nyelvre tanítják a lengyel gyermekeket.

Az iskolai politikát öntudatos, erőteljes, talán túlerőszakos telepítési akció támogatja és egészíti ki.

A közigazgatás német, a hivatalos nyelv a német, az összes főbb tisztviselők németek. Ezenfelül egy milliárd márkát fordítottak lengyel földbirtokok összevásárlására, amelyekre azután német földművelő parasztokat telepítettek.

És most, 25 év múltán, a németek kénytelenek bevallani, hogy nemcsak nincs haladás e téren, sőt ellenkezőleg, a hivatalos statisztika minden erőlködése dacára ma néhány ezerrel több lengyel paraszt van ezekben a tartományokban, mint azelőtt.

Ez a nagyszabású akció ellenakciót szült és provokálta az úgynevezett nagylengyel propagandát azokon a vidékeken is, ahol azelőtt erről mitsem tudtak. A németesítési politika csődöt mondott az egész vonalon. Éppen azért, mert erőszakos volt. Ez a politika a lengyelséget számszerűleg nem gyengítette, erkölcsileg és kulturailag pedig meg erősítette.

A lengyelek megtanultak németül és lengyelek maradtak; minthogy így két nyelv birtokában voltak, mert lengyelül és németül is tudtak, *minden*

„Ellenségeket neveltem saját népemnek.“

tekintetben túlszárnyalták a közöttük élő, csak egy nyelvet tudó németekéi.

„Mindezt a poroszoknak köszönhetjük — mondta egy német lengyel, — ők tettek minket jómódúakká, ők tettek műveltekké, — most még hazafiakká is tesznek bennünket.“ — De nem német, hanem lengyel hazafiakká!

A lengyel gyermekek az iskolában nemcsak a német nyelvet tanulják meg gyorsan és könnyen, mert kitünő tanítómestereik vannak, de magukba szívják azt a gyűlöletet és elkeseredést is, melyet menthetetlenül kivált az emberből az a *kényszer*, hogy egy oly nyelven tanuljon, amely szüleinek nem nyelve. Ebben nemzeti öntudatának súlyos sérelmét látja minden lengyel gyermek és ezzel az érzéssel lép ki az életbe.

A német nyelv kényszere nem hogy német érzésűvé tette volna a lengyelséget, ellenkezőleg, *felruházta mindazzal az erővel*, amellyel csak még jobban megküzdhetett a németességgel. Érdekes egy poseni német tanár önvallomása:

„Az én hivatásom igazán tragikus. Minél jobban látom, hogy tanításom sikerrel jár a lengyel tanulóskörökben, — annál jobban érzem, hogy ellenségeket neveltem saját népemnek.“

A telepítés sem járt eredménnyel: a birtokok árának mesterséges felcsigázása a lengyeleket juttatta nagy haszonhoz és jobb gazdasági helyzethez; akiket birtokaikból kiforgattak, azok a városokba vonultak és minél jobban törekedtek a németek a

falvakat elnémetesíteni, annál inkább ellengyele-
sítették a falvakból kiszorultak — a városokat, úgy
hogy ma már Posen, Kelet-Poroszország és Felső-
Szilézia hajdan szintiszta német városai egészen
ellengyelestedtek.

*

*Mindezek a német beismerések azt tanusítják,
hogy az erőszak eszközeivel ma már nem lehet
idegen nyelvű és nemzetiségű néposztályokat
asszimilálni, századok mulasztásait nem lehet
helyrehozni törvényparagrafusok bürokratikus ke-
resztülerőszakolásával. Ilyen kísérlet mindig balul
fog kiütni.*

Azonfelül nekünk nem is egy, de több és külön-
böző nemzetiségünk van, mindegyik más érzésű és
más műveltségi fokon álló; egyik jobb hajlandó-
ságú a magyarsággal szemben, a másik kevésbbé.
Mindegyiknél más-más eljárást kell alkalmaznunk,
hogy a nemzeti asszimiláció útjára tereljük. Ami
az egyiknél beválik, nem lesz okvetetlenül ered-
ményes a másiknál. Mindegyik jóformán egyéni
kezelést igényel.

Az az egy azonban bizonyos, hogy ennek az asz-
szimilációnak legerősebb fegyvere és eszköze egy
felsőbbrendű kultúra, mely az alsóbbrendű és ke-
vésbbé értékes kultúrára önkéntelenül is vonzó
erőt gyakorol. Épp azért hibás volna az a tanügyi
politika, amely a magyarosítás céljainak szemmel-
tartásával most derüre-borura államosítaná a nem-
zetiségi iskolákat és elhanyagolná a magyar faj
kulturális érdekeit. Ez nagyon gyorsan meg-

bosszulná magát. Az ilyen politika semmi esetre sem szolgálná a magyarság érdekeit, semmiképp sem erősítené a magyarságot, sőt ellenkezőleg a nemzetiségek erősödnének a magyarság rovására. *Csak öntudatos, fokozatos és biztos kulturális előhaladás az egész vonalon, a magyarság céljainak szelid eszközökkel való megszerettetése és a magyar állameszmében való hitnek felkeltése és ébrentartása fogja lassan, de biztosan a magyarság számbeli erejét is növelni és ez lesz azután egy teljesen megbízható biztosítéka a nemzeti szupremáciának.*

De nem mindjárt, hanem csak nemzedékek múltán. *Ma csak egyfajta biztosítékunk van. Az, hogy ne csináljunk olyan választójogot, amely megdöntheti a magyarság túlsúlyát.* Nekünk számolnunk kell azzal a valósággal, hogy népességünk 48—50%-a nemzetiségi. Ha az általános egyenlő választójog elvei hamisítatlanul érvényesülnek, azzal a lehetőséggel kell számolnunk, hogy a képviselőház tagjainak igen jelentékeny részét nemzetiségi alapon választják meg. A magyarság ez esetben még az egyszerű szavazattöbbséget is csak úgy képes elérni, ha elsősorban maga is teljesen egybeolvadt, ha nincsenek a magyarság kebelén belül pártkülönbségek és ha továbbá egy vele barátságos lábon álló nemzetiséggel egyesül. De ebben a pillanatban már függő helyzetbe jutott.

De még ha tényleges számszerinti többségben lenne is a magyarság — ki kezeskedhetik arról, hogy valamely program vagy platform, melyet

pl. szocialista vagy nemzetiségi párt képvisel, a magyarság képviselőinek egy részére is nem gyakorol-e erősebb hatást és akkora vonzóerőt, hogy ahhoz csatlakoznak? Ebben az esetben a magyarság feltétlenül kisebbségbe jut — esetleg a nemzet fennmaradása tekintetében döntő fontosságú kérdésben.

Nem lehet a tizedpercentekre alapítani a magyarság parlamenti többségének sorsát.

*

De ma, a háború közepette, még az ismert népesedési arányszám sem megbízható, ez sem hiteles a jövőre nézve. *Ki tudja azt, hogy milyen arányban pusztultak honfitársaink?* A magyarságnak nem nagyobb arányszáma veszett-e oda, mint például valamely nemzetiségnek? *Ki tudja azt, nem jutott-e kisebbségbe a magyarság?*

Azután ki tudja azt, hogy abból a sok 100.000 fogolyból *ki milyen érzülettel fog visszatérni?* Ami hír hozzánk eljutott, mind arról regél, hogy az oroszok azokat a honpolgárainkat, akiket ők a szláv fajhoz tartozóknak reklamálnak, a magyaroktól teljesen különválasztva tartják és megkülönböztetett ellátásban és elbánásban részesítik őket. Ezekből ottkünn oroszbarátokat nevelnek és mi ma igazán nem tudhatjuk, hogy ezek mint majdani választók mennyire fogják lenyomni a mérleg súlyát a magyarság rovására.

Végül pedig ki tudja ma a háború végső kimenetét? Hiszen a háború még nincs befejezve és

nincs még liquidálva! Hátha határainkat ki kell terjesztenünk? Hátha minden hódítási célzat nélkül jövőendő biztonságunk érdekében valamely határkiterjesztést fog kelleni déli határainkon eszközölni; hátha ez úton idegen nyelvű új honfitársaink száma néhány százezerrel szaporodik? *Ez esetben azonnal tényleges kisebbségbe jutott a magyarság.*

És ezeken a tényeken semmiféle okoskodás nem segít. Mikor a kormány a választójogi reformot bejelentette a képviselőházban, az egyik szónok szép beszédében a demokrácia mellett és a radikális reform mellett vallott hitet, de nem zárkozhatván el az ő lelkében is élő aggodalmak elől — abban a reményben nyugodott meg, hogy majd az új képviselőház meg fogja mutatni, hogy vajjon beváltja-e a hozzá fűződő várakozásokat. Az egyik képviselő erre közbekiáltáskép azt kérdezte:

— *És ha nem?!*

Nem kapott választ. Nem is kaphatott. Mert magyar képviselő még közel sem ereszti magához azt a gondolatot, hogy mi lesz akkor, ha nem? Magyar képviselő ilyenkor a nemzet géniuszában bizik és elhessegeti magától a nyílt valóságot.

Pedig szembe kell nézni a nyílt valósággal, amely igen egyszerű.

És ha nem?!

Akkor bekövetkezik mindaz, aminek bekövetkezését annak az országnak egyetlen magyar honpolgára sem kívánja és végleg és visszavonhatatlan-

nul megsemmisül az, amit magyar szupremáciának szokás nevezni.

Pedig ez a szó még nem is fejezi ki tüzetesen azt, amit alatta érteni szeretnénk.

Ezt a szót a világháború tanulságai kapcsán *ki kell törölnünk a politikai műszavak tárából.*

Ennek a szónak alkalmazása teljesen helytelen, sérelmes ránk nézve, de sérelmes azokra a nemzetiségekre nézve is, amelyekkel szemben használjuk.

Ez a szó igazságtalanságot jelent, valamelyes fokig elnyomatással járó fölényt jelent, előnyt jelent másokkal szemben és alkalmas arra, hogy azt a hitet keltse, mintha a jogok tekintetében itt a lakosság magyar része magának többet akarna biztosítani, mint amennyit a nemzet más ajkú polgárainak juttat. Ezt a magyarság sohasem tette, most sem teszi és sohasem fogja tenni.

Nekünk nem magyar szupremácia kell, hanem annál több, nekünk magyar állam, egységes magyar nemzeti állam kell.

A szupremácia elvének hangoztatásával magunk ismerjük el — a nemzetiségi állam lehetőségét, különböző nemzetiségekkel és azok élén a magyart mint vezető elemet.

Nem ez az értelme az ezer esztendőös magyar államnak, nem ez a tartalma a magyar állam-eszmének és nem ez a tanulsága a világháborúnak.

A magyar nemzeti állam egysége magában foglalja az ország minden polgárát, tekintet nélkül a

nyelvi és faji különbségekre — és mindenkire egyformán kiterjedő törvények alapján mindenkinek egyenlő jogokat biztosít, mindenkire egyforma kötelezettségeket ró, mindenkitől egyenlő odaadást követel.

A magyar állam megköveteli minden polgárától, hogy az állam egységes magyar jellegét minden hátsó gondolat nélkül ismerje el, hogy ebbe az egységbe beleilleszkedjék és hogy lássa be azt, hogy védelmet a magyar állam bárminő nemzeti-ségi származású polgárának is csak mint egységes magyar állam képes nyújtani, mert csak mint ilyen bír azzal a súllyal és tekintéllyel külpolitikai vonatkozásokban is, mely nélkül meg nem állhat, mely nélkül szövetségi köteletségeinek meg nem felelhet, világpolitikai misszióját nem teljesítheti.

A magyar állam megköveteli minden polgárától, hogy magát a haza hű fiának vallja és előmozdítsa a magyar állam magyar kultúráját, szolgálja az állam magyar jellegű céljait. Csak ezen a kereten belül, a magyar állameszme feltétlen tisztelete és elutasíthatatlan respektálása mellett, a magyar politikai és kulturális egységben való feloldadás mellett ápolhatja minden nemzetiség a maga különleges érdekeit, a maga nyelvi kultúráját.

Ezt a nemzeti ideált *csak az értelmiségre alapított becsületes és igazságos magyar választójog szolgálhatja.*

De ez biztosítja egyúttal a nemzetiségeknek is

az őket megillető jogokat, melyeket ők is saját értelmiségük útján fognak gyakorolni, műveltségük és műveltségi számuk arányában — tehát teljesen azonos és egyenlő alapon.

Ez a világháború tanulsága — a nemzetiségekre nézve is.

IX. A KÁROLY-KERESZTESEK
VÁLASZTÓJOGA.

A magyar társadalom szuggesztív voltát semmi sem bizonyítja jobban, mint az az áramlat, mely a fronton lévő katonáknak, az u. n. *Károly-kereszteseknek* szavazati joggal való felruházása tárgyában át- meg átjárja a hazai társadalom összes rétegeit.

Feláll valaki a képviselőházban oly pillanatban, midőn a hadsereg páratlan eredményei felett érzett öröm túlaradó lelkesedéssé válik, kimond egy tetszetős ötletet, mely szinte alkalmasnak látszik azokban a pillanatokban (a háború első évében vagyunk) arra, hogy a nemzet mélyen érzett hálájának hírért elvigye a küzdő katonasághoz, azután jön két-három briliáns szónoklat, ezek kapcsán magáévá teszi a hazafias sajtó ez ötletet, mely végül annyira befészkelődik az egész társadalom gondolkodásába, hogy azok a kevesek, akik kételkedni mernek az ötlet helyességében — menten legalább is hazaárulóknak kiáltatnak ki.

Magát az ötletet senki végig nem gondolta, sem az, aki lefelől kimondta, sem azok, akik átvették, sem azok, akik ma esküsznek rá.

Pedig már az a körülmény egymagában, hogy a gondolat ily gyorsan hódított, óvatosságra kellett hogy intse, különösen ezúttal, mindazokat, akik bizonyos felelősség érzésével szólnak a nemzethez, mert midőn a magyar nemzet politikai érettségére hivatkozva akarjuk megvalósítani a demokratikus

választójogot — ennek az argumentumnak értékét erősen leszállyítja annak a látása, hogy még e körül a kérdés körül is minden meggondolás, minden kritika nélkül magáévá tesz a közönség egy kidobott jelszót — úgy, mint az utóbbi esztendőök során annyiszor, újolag beigazolvva, hogy a híres politikai érettség talán mégsem olyan igazí és megbízható, talán inkább képzelődés, mint valóság.

Hiszen emelkedtek hangok, melyek óvatosságra intettek, de a fontolóknak és aggályoskodóknak igazi meggyőződése alig birt kifejezésre jutni. Az áramlat viszi, viszi az embereket ismeretlen partok felé és az emberek vitetik magukat. Úgy vannak vele, mint a Rákóczi-út tüntetések alkalmával. A szervezett munkások kivonulnak és az ő tábláikkal és zászlóikkal hirdetik az általános választójogot. És percek alatt a Rákóczi-út összes boltablakaiban megjelennek az „Éljen az általános választójog“ feliratú papirszalagok. Percek alatt megszületik a közmeggyőződés, mert egyetlen boltos sem akarja áldozatul hozni az — üvegtábláit.

Ilyen boltosok vagyunk mindannyian. Az az érzés, mely a Károly-keresztesek jutalmazását óhajtja, megvan mindenkiben és ha a szóbanforgó módot nem is tartja célravezetőnek, senki sem akar kevésbé hálásnak mutatkozni katonáink iránt.

Pedig, ha csak egy kevésbé felszabadulunk a frázis hatása alól, menten rájövünk arra, hogy az egész Károly-keresztes-ügy nem egyéb egy értéktelen fantomnál azokra nézve, akiknek jutalmul szánjuk, nem egyéb egy csillogó semmiségnél, nem

egyéb egy igérvénynél olyan valamire, amit azután be nem válthatunk; rájövünk arra, hogy midőn szívünk melegével jutalmazni akarunk — éppen ennek ellenkezőjét cselekszük és végül rájövünk arra, hogy midőn igazságot akarunk szolgáltatni — a legnagyobb igazságtalanságot gyakoroljuk.

Hiszen melyik magyar embernek nem dobog hangosabban a szive, mikor arra gondol, hogy hős katonáink a háború hosszú évei alatt mennyi nélkülözésnek, mennyi fáradságnak voltak kitéve, minő önfeláldozással, minő hősiességgel, minő halálmegvetéssel teljesítették nehéz feladataikat; melyik magyar embert nem tölti el a mélységes, soha el nem múló hála érzete azok iránt, akik megvédték az országot, megmentették a hazát sokszoros túlerővel szemben; van-e olyan magyar ember, aki mindent készséggel meg ne adna nekik, aki nem teljes szívvel jutalmazná őket hősiességükért és önfeláldozásukért; van-e olyan magyar ember, aki nem volna szive mélyén meggyőződve arról, hogy ezeket a hőseinket megilleti minden hála, minden elismerés, és van-e olyan, aki ne éreznét, hogy mindnyájunk kötelessége, az egész nemzet kötelessége velük szemben a hálát nemcsak szavakban kifejezni, de tettekben is tanúsítani azáltal, hogy mindnyájukról gondoskodjunk akként, ahogy ők ezt megérdemlik és ahogy a hálás hazáróluk gondoskodni köteles.

Hát a Károly-kereszteseknek *választójoggal való felruházása* lenne ennek a mi soha el nem évülő hálánknak igazi és méltó kifejezése?

Hát mit jelent az, ha mi hazatérő vitézeinknek választójogot adunk — hálánk jeléül?

Jelenti azt, hogy ezzel le akarjuk róni irántuk tartozó adósságunkat; jelenti azt, hogy azt a felelősséget, amely minket terhel velük szemben — át akarjuk hárítani ő reájuk; jelenti azt, hogy mi nem akarunk olyan birtokpolitikát, olyan munkapolitikát, olyan szociális politikát csinálni, mely az ő javukra szolgálna, mert ez ránk nézve áldozatokkal, lemondással járna — tehát adjuk meg nekik a választói jogot, ezzel egyelőre felszabadulunk a további terhek alól és a továbbiakért a felelősséget ő reájuk hárítjuk. Majd bizonyos idő multán, mire észreveszik, hogy *mekkora semmiség ez az ő egyéni boldogulásuk szempontjából*, majd azt mondhatjuk nekik: hiszen módotokban volt más-kép intézkedni, hiszen „bevettünk benneteket az alkotmány sáncai közé“, hiszen kezetekbe adtuk a hatalmat, miért nem éltetek vele?

Közben új nemzedék lép a régi helyére — új igényekkel, új akarással, új eszmékkel, — a világháború hőseinek érdemei elhomályosulnak és ők még mindig csak ott tartanak — most már számban megfogyottan — mint kisebbség, hogy van egy szerzett joguk, de azután nincs is egyebük.

Akik kigondolták ezt a Károly-keresztes szavazati jogot, bizonyára nem így gondolták, nem ezt célozták vele — de az eredmény mégis csak egy nagy országos becsapás lesz, olyan, aminő csak a mi jámbor, hiszékeny, jó magyar népünkkel szemben lehetséges.

Azt a népet, mely végigszenvedte ezt a háborút, azt a nemzedéket, mely végignélkülözte ezeket az esztendőket, azt a katonaságot, mely százszerosan szembenézett a halállal, azt a hadsereget, mely nagyobb hőstetteket vitt véghez, mint aminőkről a világtörténet legszebb lapjai regélnek: azt ilyen módon tévútra vezetni, ilyen úton kijátszani, ilyen eszközökkel kifizetni nem szabad.

Ahelyett, hogy kormányhivatalaink, gazdasági szervezeteink, szociológiai társulataink szakadatlan munkával már most törekednének megállapítani annak a helyes birtokpolitikának az útjait, amely hazatérő hőseink egy részét földhöz juttatja; ahelyett, hogy hosszú életű parlamentünk már most megalkotná az intézményeket, már most előteremtené az eszközöket, hogy azok a demobilizáció pillanatában funkcióba léphessenek; ahelyett, hogy ugyancsak kormányhivatalaink a munkásszervezetekkel, a munkaadókkal, ipari vállalatokkal, tőkeintézményekkel karöltve már most megállapítanák annak az óriási munkaprogramnak részletekbe menő kereteit, mely hazatérő hőseink másik részét azonnal gyümölcsöző munkához juttatja; ahelyett, hogy ily módon kijelöltetnék jóformán minden egyes ember helye a munka és kenyérkereset terén, mint ahogy ki volt jelölve a mobilizáció alkalmával minden egyes ember helye a hadviselés terén — mindezek helyett mind valamennyien abban versenyeznek, miként lehet a katonák millióit, a munkás-milliókat egy igérvénnyel lekenyerezni, melynek gyakorlati értéktelen-

ségét a nagyhangú frázisok egész hegyével takarják el.

Komoly és gondos, előrelátó és szeretetteljes előkészítő munkával tartozunk katonáinknak, nem pedig csábos és csillogó szavakba burkolt illúziók keltésével.

Tartozunk azzal, hogy átgondolt alkotó munkával megteremtsük részükre a *boldogulás feltételeit*, a szabad hazában élő szabad emberek légkörét; tartozunk azzal, hogy amit szociális gondolkodás ki tud gondolni és létre tud hozni érdekükben birtokpolitikai, közigazgatási, művelődési, egészségügyi, munkásjóléti téren, azt nemzetfenntartó és fejlesztő eszközökkel, összes erőink latba vetésével, összes javaink segítségével részükre létrehozzuk.

És tartozunk nekik legfőként azzal, hogy az általuk újra meghódított hazát jó külső és belső politikával biztosítsuk részükre a jövőre minden külső és belső ellenséggel szemben, hogy ne kockáztassuk könnyelműen három esztendő példátlan küzdelemnek, az ő küzdelmüknek eredményeit és ezt az országot továbbra is a magyar nemzetnek biztosítsuk és tartsuk meg.

Mindez pedig csak úgy lehetséges, ha a magyar választójogot valósítjuk meg a maga korhatárával és a maga értelmi cenzusával.

Ez a magyar választójog azonban, mely az országot továbbra is a magyarságnak biztosítja — a Károly-keresztesek választójogát nem valósíthatja meg. Ha megvalósítaná, nem biztosíthatná azt, hogy

a mi harcosaink ne harcoltak légyen hiába, ne véreztek, ne szenvedtek légyen hiába.

Azt mondják: hogyan lehet féltetni a hazát azoktól, akik azt megvédték? Azt mondják: akik oly nagy kvalitásokat mutattak a harctéren, azokról csak nem lehet feltenni, hogy ne birjanak azzal a szellemi kvalitással, mely szükséges a szavazati jog gyakorlására és azokkal a tehetségekkel, melyek a polgári, a politikai, a kulturális életben is értékes tényezőkké teszik őket.

Ezek bizonyára igen tetszetős okoskodások. De érveknek nem fogadhatók el. Aki a háborúban testi erejével, bátorságával kiváló dolgokat vitt véghez, aki jól verekedett — az még ezzel nem igazolta be azt, hogy szellemi téren épp úgy megállja a helyét, az még nem tanúsította, hogy azok a háborúban értékes tulajdonságok ugyanilyen értékesek lesznek az alkotmányos élet terén is.

És ki tudja vajjon, hogy a legjobbak is minő lelkülettel fognak visszatérni a háborúból? Ki tudja, hogy ebben a folytonos véres küzdelemben az ő velükszületett jótulajdonságaikból, az ő igazságszeretetükből, erkölcsi felfogásaikból, emberszeretetükből mennyi fog még megmaradni és mennyi esik áldozatul a háborús erkölcsöknek?

Hiszen mikor látjuk, hogy mivé tette a háború azokat, akik közvetlenül nem is vesznek részt benne, azokat, akik itthon vívják a maguk külön háborúját az emberi szükségletek kielégítése terén, akik itthon aknázzák ki a háborús helyzetet a legszívtelenebb, a legerkölcstelenebb módon, akik

ittthon válnak a háború bestiáivá — mit tudjuk mi azt, hogy milyen lelki és erkölcsi diszpozícióban fognak visszatérni a halálmezőkről azok, akik jóformán vérben fürödtek.

Móricz Zsigmond, a nép lelkének egyik alapos ismerője és hivatott tolmácsa, megkísérelte „S z e g é n y e m b e r e k “ című novellájában egy harc-térről hazatért, szegénysorsú katona lelkiállapotát lefesteni. Olvassák el ezt a novellát. Nem én ajánlom, *gróf Károlyi Mihály ajánlja*, a Károly-keresztes választójog legszenvedelmesebb előharcosa. Ő mondja egy interviewban: „Talán a világháború legnagyobb magyar irodalmi eseménye ez a novella. *Valami kísérteties léleklátás ez és könyörtelen igazság*“.

Csak olvassák el a Károly-keresztesek választójogának hívei.

*

A mi álláspontunk azonban nem is a *Károlyi Mihály gróf* álláspontja, nem a „Szegény emberek“ könyörtelen igazságának deferáló álláspont. A mi álláspontunk az, hogy a választói jog tekintetében az állam érdeke az első és legfőbb szempont; hogy a választói jogot nem lehet egyéni jutalomnak tekinteni bárminő nagy érdemért sem és hogy amily kívánatos és jogosult, hogy a közügyekhez, az állam jövő kialakulásának kérdéseihöz első sorban azok szólhassanak hozzá, akik a háború legnagyobb terhét viselték — épp oly kívánatos és jogosult és minden egyes honpolgár érdekében van, hogy csak az szólhasson hozzá és oly mérték-

ben, amint arra alkalmas. Annak, aki nem alkalmas rá, nagyobb szolgálatot teszünk és érdekeit jobban védjük meg, ha kihagyjuk a felelősségből.

Éppen azért mi nem tartjuk lehetségesnek azt, hogy az új magyar választójog rendszerébe akár a Károly-keresztesek, akár a Vitézségi érem tulajdonosai, mint ilyenek beillesztessenek. Ilyen intézkedés teljesen kiforgatná a választójogot a maga mivoltából, teljesen problematikussá tenné azoknak az érdekeknek védelmét, amelyeknek védelme a választójog legeminensebb feladata.

De egyébként sem tartjuk ezt a különleges jogcímen alapuló választójogot összeegyeztethetőnek a *demokrácia*, az *egyenlőség* és az *igazság* elveivel.

Hogy akkor, amikor az egész választójogi mozgalom a demokrácia jegyében indul meg, itt egy külön militarisztikus jellegű előjog teremtsék meg a katonaság részére, az nem lehet demokratikus eszmény. Ez élénken emlékeztet a középkor ama harcaira, midőn a fejedelem a visszatérő katonaság között osztotta meg a harci zsákmányt, a harcosok között osztotta szét a földeket és ily módon teremtette meg a katonai államokat az örökös háborúikkal. Mi talán csak nem ezt akarjuk tenni a mostani világháború után? Mi csak nem akarjuk militarisztikus alapokra fektetni a jövő Magyarországot? Mi csak nem akarunk egy katonai kasztot megalakítani? Csak nem akarunk egy katonai arisztokráciát megteremteni?

Ezek nem fantazmagóriák! Ezek nem látomá-

sok! Közöttünk járnak, akik máris így gondolkodnak, akik máris így fogják fel a katonaságnak, mint olyannak, választójoggal való felruházását. Ünnepestélyes alkalommal, beiktatási ünnepestén mondta el egy nagy vármegye főispánja, hogy „büszkén vallja sajátjául és fogja erősíteni és támogatni ezt a politikai irányzatot, mely a lövészárók véráztatta talajából hajtott ki. Még nem is olyan régen az arisztokratikus leszármazás tanúbizonysága volt az, ha valakinek az őse részt vett a mohácsi csatában, vagy a Rákóczi-féle szabadságharcban. Hát azok, akik résztvettek a világháború rettenetes tusáiban, akik most vérüket ontották, *nem arisztokraták?*“

*

De az egyenlőség és igazság eszméivel sem egyeztethető össze akár a Károly-keresztesek, akár a vitézségi érmesek választójoga.

Az enyémnél hivatottabb és szakavatottabb toll mutatta ki a sokféle ferdeséget, melyet ez az intézkedés maga után vonna. Akik e kérdéssel foglalkoznak, bizonyára ismerik *Szilágyi Lajos* e tárgyú tanulmányát. Én csak egész röviden akarok tehát e helyütt inkább azokra a mindenképpen sérelmes dolgokra rámutatni, amelyek ez előjog nyomán nemcsak hogy megnyugvást nem keltenének, de jogos felháborodást váltanának ki az érdekeltek részéről.

Hát igazságos volna-e, hogy olyanok, akik a sors és a beosztás különös harmónikus intézkedése folytán három hónapig egészségesen megmaradtak

a fronton, azok kapjanak Károly-keresztet és választójogot — ellenben azok, akik három hónapon belül oly súlyosan sebesültek meg, hogy felgyógyulásuk után sem kívánatos a frontra való visszatérésük; azok, akik három hónapon belül esetleg egész életre szóló nagy betegséget szereztek; azok, akik fogságba kerültek és ott éveket nagy nélkülözések között, esetleg nagy nyomorúságban, olthatatlan bánatban töltöttek el; azok, akik a fronton innen igen fontos, sokszor veszélyes helyeken szolgáltak és éveket lelkiismeretesen teljesítették kötelességeiket; azok, akik véletlenül az ezer veszéllyel járó trénhez voltak beosztva: azok ne kapjanak se Károly-keresztet, se választójogot?

Vagy igazságos volna-e az, hogy olyanok, akik úgy érzik, megérdemelték volna a vitézségi érmet, de nem kapták meg, mert az ő parancsnokságuk szigorúbb elvek szerint járt el: elesnek a kitüntetéstől is, a vele egybekötött választójogtól is, olyanok ellenben, akik véletlenül kevésbé szigorú felfogású parancsnokság alá kerültek, vagy akik nagyon utánajártak, vagy akiknek „jó protekciójuk“ volt — százával és ezrével birják a megkülönböztető kitüntetést és a vele járó jogot. Nem egy egész életre kiható elkeseredést szülne-e ez amazokban, különösen azért, mert a választójog gyakorlásának alkalma e sérelmet mindig megújítaná?

Vagy talán igazság van abban, hogy azok, akik a választójogi törvény alapján nem bírnának vá-

lasztói jogosultsággal (tehát a kiskorúak, az értelmi vagy vagyoni cenzussal nem bírók) ezt a Károlykereszt, vagy a vitézségi érem révén megkapják, ellenben azok, akik akár az új törvény feltételei értelmében, akár a régi törvény szerint amúgyis választók — *voltaképpen semmit sem kapnak*. Jutalmat adunk tehát, de olyat, amely a jutalmazottnak nagy számára, esetleg többségére nézve épenséggel nem jutalom.

Ez az egész jutalmazási eszme mint ilyen is csődöt mond. Több elégedetlenséget vált ki, mint amennyi meglegedést, megnyugvást és örömet okozna derék katonáink egy részének.

Németországban is, ahol pedig az általános választójog teljes mértékben érvényben van és ahol minden állampolgár 25 éves kora elteltével választó — felmerült a katonák választójogának kérdése. A szociáldemokrata párt tett ily irányú indítványt, mely az ottani helyzetben természetesen csak a 25 éven aluliakra vonatkoztatható. A haladópart rövid rezolúcióval indokolta meg, hogy a javaslatához nem járul hozzá; röviden ezzel:

„Le a kalappal fiatal katonáink előtt! De vajjon bírnak-e a képviselőválasztáshoz megkívántató politikai érettséggel, — az más kérdés. Mi a szociáldemokraták indítványa ellen foglalunk állást.“

Az indítvány még szavazás alá sem került.

Ne foglalkozzunk vele mi sem. Azt a célt, amit az eszme pártolói szem előtt tartottak, derék kato-

náink megjutalmazásának célját meg sem közelítik. Ellenben hihetetlen módon megnehezítik egy igazságos és egyenlő elveken alapuló, a magyar nemzet érdekeinek megfelelő választójog megalkotását.

*

Ha e sorok írója meg tudna barátkozni a jutalmazás gondolatával, amint nem tud — és meg tudna barátkozni a nem egyenlő választójog gondolatával, amit szintén nem tud, — akkor azt javasolná, hogy azoknak a törvényszerinti választóknak szavazata, akik a világháborúban résztvettek: *kettős szavazatnak számítson*, így el volna érhető az is, hogy csak a törvény értelmében kvalifikált választók volnának és azok, akiket jutalmazni akarnak, jutalmukat mások sérelme nélkül meg is kapnák.

Ebben a különleges intézkedésben legalább megnyilvánulna a hadsereg iránti tisztelet, megnyilvánulna az a szép és idealisztikus gondolat, mely ezt a kérdést felszínre hozta és megnyilvánulna anélkül, hogy olyanok jutnának szavazati joghoz, akik ezt vagy nem tudják gyakorolni, vagy nem nemzeti érdekekben, nemzeti irányban gyakorolnák. A fiatalságot sem sértené ez a különleges intézkedés, mert hiszen a korhatár elérésekor ő reá is kihat, amennyiben az értelmi cenzusnak különben is megfelel — de azokat sem bántaná, akik az értelmi cenzus feltételeinek hiánya miatt elesnek ettől a kedvezménytől, mert nem lehet sérelmes rájuk az, amiben az ország többi, velük

egy értelmi színvonalon álló népességével egyformán osztályosak.

Ez a különleges intézkedés egy ideiglenes, egy átmeneti pluralitás lenne, mely kifejezésre juttatná a mai nemzedék egy gondolatát, egy érzését, mely a legtiszteletreméltóbb forrásból fakad, — lehet, hogy bizonyos tekintetben befolyásolná a választások eredményét, de legalább fel nem forgatná alapjában a választójog lényegét, célját és rendeltetését.

Mint hogy azonban szerző az egyenlő választójog alapján áll, a pluralitást ebben az esetben is mellőzendőnek tartja és mint hogy a jutalmazás gondolatát a választójog lényegével összeférhetetlennek tartja — a felhozottak dacára is — azt a kérést intézi azokhoz, akiket illet, hogy *javaslatát ne tegyék magukévá.*

Ellenben arra igenis kéri őket, hogy azt az áramlatot, melyet a Károly-keresztesek választójogának napirendre tűzésével megindítottak, *ők maguk szereljék le*, ők maguk nyugtassák meg a lelkeket, akik úgy vélték, hogy ez irányban követniök kell azokat, akik a katonáink iránti hála jelszavának hangoztatásával a magyar közönségnél hálás talajra találtak.

A választójog megalkotásának útjából ezt a kérdést, ezt a szívbeli ügyet el kell távolítanunk, hogy magát a választójogot jól és okosan megcsinálhassuk — hazatérő katona-honfitársaink érdekében.

X. AZ ÉRTELMISÉG VEZETŐSZEREPE.

A választójog kapcsán felmerülő problémák legnehezebbike. A munkáskérdést el lehet intézni — meg lehet nekik adni a választójogot. A magyar szupremáciát biztosítani lehet az értelmi cenzuson alapuló magyar választójog útján. A Károly-keresztesek dolgát el lehet intézni — a törvényhozás bölcsesége meg fogja lelteni a módját.

De hogyan lehet fenntartani, hogyan lehet megóvni az intelligencia vezetőszeropét? Hát lehet-e fenntartani olyasvalamit, ami nincs, lehet-e folytatni valamit, ami el sem kezdődött?

Avagy volt-e vezetőszerope eddig nálunk az intelligenciának? Azt a helyet foglalta-e el az értelmiség a magyar köz- és társaséletben, amely joggal megillette?

Minden jel, minden tény, minden gondolat, minden megfigyelés, minden tünet és minden eredmény az ellenkezőt bizonyítja.

Nézzünk körül a kormányzatban és mindazokon a helyeken, mindazokban a hivatalokban és intézményekben, ahol a mi sorsunkat intézik, ahol a mi bajunkat eligazítják — mindenütt az értelem uralkodik-e, vagy csak van-e annak mindenütt predomínáló szerepe? Nézzünk körül a kinevezésekben és a választásokban, mindenütt, ahol emberek kiválasztása történik bizonyos feladatok teljesítésére — mindenütt a nagyobb értelmet, a több tudást, az arravalóságot szemelik-e ki?

Avagy tiszteletben részesül-e nálunk a tudomány, az irodalom, a művészet, azzal a megkülönböztetett tisztelettel, mely megilleti a fensőbbrendű kultúrát és annak művelőit? Olyanoknak tekintie őket a magyar társadalom, akiket maga fölé kell helyeznie, akiket a maga vezéreinek, tanítómestereinek, mintaképeinek kell tekintenie? Olyanoknak-e, akik iránt hálásnak kell lennie, mert nekik köszönheti a magasabbrendű élvezeteket, az esztétikai gyönyörűségeket, a tudományos és technikai előrehaladásokat, az élet örömeinek fokozását? Meglátja-e bennük azokat, akikben megnyilatkoznak a nagy tehetségek, a nagy geniek, akikben kifejezésre jut a nemzeti szellem, a nemzeti géniusz?

Aki magyar ember valaha külföldön járt, az nem birt eléggé csodálkozni azon az imádatserű tiszteleten, amellyel nagy külföldi nemzetek az ő szellemi világuk kiválóságait övezik. Micsoda nagy tényező a német kultúréletben az egyetemi tanár, a tudós. Persze ott e két fogalom fedi egymást. Minő büszkeséggel beszél a francia ember az ő akadémikusairól, a negyven halhatatlanról, a demi-dieukról. Minő polcra helyezi az angol az ő nagy íróit, technikusait, akiket lordokká tesz a király, hogy a legmagasabb arisztokráciát némileg népszerűbbé tegye.

Nálunk? Nálunk az író — skribler; a zeneművész — muzsikus; a színművész — komédiás; a költő — versfaragó; az ujságíró — firkász; a festőművész — piktor; a tudós — könyvmoly; az aka-

démia — olcsó gúny tárgya; az egyetemi tanár — az is csak akkor valaki, ha sikerül *felküzdenie* magát a — *képviselőségig*.

Avagy arról tesznek-e tanúságot ezek a leki-csinyló elnevezések, hogy a közönség a tudományt, az irodalmat, a művészetet valami fensőbbrendű dolognak tartja, hogy azokat különösebben megbecsüli, hogy igazi nagyságoknak önként azokat fogadja el és azokat helyezi a társadalomban a legelső polcra, akik a tudományban, az irodalomban, a művészetben az elsők?

Mikor egyszer Párisban jártam sok évvel ezelőtt, egy vasárnapi napon látogatóba indultam az Avenue des Champs-Elysées valamelyik mellékutcájába. Egyfogatú kocsi vitt lassan, a teljesen csendes, forgalom nélküli déli órában. Valamelyik útkereszteződésnél a kocsi hirtelen megállott. Kinézek az ablakon, se jobbra, se balra semmi közlekedési akadály. Kérdőleg ránézek a kocsisra: Miért állott meg? Ő szemrehányólag odamutat egy a keresztúton gyalog áthaladó öreg úrra, azt mondván: „Mais c'est Monsieur *Lesseps*. Hát nem látja az úr, hogy *Lesseps* úr megy erre?” — A gyalogjáró *Lesseps* előtt a párisi konflis-kocsis kitér, megáll, kalapot emel. Soha sem hallottam, hogy pesti kocsis *Jókai Mórt* ilyen kitüntetésben részesítette volna.

*

Ha az értelmiségnek vezetőszerepet akarunk biztosítani politikai életünk kialakításánál, a képviselőválasztásoknál, a képviselőház össze-

alkotásánál, akkor mindenekelőtt be kell vinnünk az értelmiség tiszteletét és megbecsülését, az értelmiség kultuszát és uralmát köz- és magánéletünkbe és el kell onnan távolítanunk azokat a megrögzött felfogásokat, amelyek útjában állottak eddig az értelmiség érvényesülésének.

És itt bontakozik ki a demokrácia elsőrendű szerepe. Itt kell érvényesülnie teljes mértékben a nemes értelemben vett tiszta demokráciának, mely minden igazi értéket egyformán megbecsül, mely megteremti, mely érvényre juttatja az igazi emberi értékek joggyenlőségét.

A demokrácia munkájának pedig nemcsak lefelé, de *felfelé* is kell érvényesülnie, sőt felfelé még inkább, mint lefelé.

A demokráciának be kell vinnie az egész nemzetbe az *értelmiség fensőbbrendűségének tudatát* és midőn ezt teszi, egyszersmind a demokratizmus részére neveli a nemzetet. A két feladat között kölcsönös hatás és ellenhatás fejlődik ki. A magasabb fokú értelmiség által kitágított láthatáron belül fejlődik ki az érzék a demokrácia igazi hivatása iránt is.

Az értelmiségen alapuló igazi demokratizmus arra fogja ránevelni a társadalmat, hogy számolnia kell azzal a ténnyel, hogy teljes uniformitás, teljes egyenlőség nem lehet az emberek között és hogy szellemi erejük, képességük tekintetében sem lehetnek az emberek egyformák — de arra is, hogy lehetővé kell tenni minden erőnek, minden tehetségnek a maga érvényesülését.

És csak az értelmiségen alapuló igazi demokratizmus fogja a társadalmat arra tanítani és oda vezetni, hogy az erők és tehetségek kiválasztása csak akkor lehet igazságos, csak akkor lehet alapos és megnyugtató, ha az összes néprétegek egyforma elbánásban részesülnek, ha nem részesül előnyben az egyik osztály a másik felett, *sem születési, sem vagyoni, sem felekezeti, sem pártfogási alapon.*

Csak az ilyen kiválasztás hozhatja felszínre az igazi értékes erőket, a valódi tehetségeket és a kimagasló egyéniségeket; csak ez a kiválasztás helyezheti őket oda, ahová valók — *mindenkit a maga helyére.*

Az a kiválasztás, amely ily alapon, *igazságos és demokratikus alapon történik*, biztosítani fogja az értelmiség uralmát és vezető szerepét az egész vonalon. Mert ha a közönség látni fogja, hogy az egyetemi katedrára, az akadémiába, az állami hivatalba, a minisztériumba, a tanári székbe, a megyei és városi hivatalba és még a — képviselőházba is az fog jutni, aki odavaló a tudásánál, tehetségénél, szorgalmánál és rátermettségénél fogva, akkor ezeknek meg fogja adni azt a tiszteletet, mely őket megilleti és meg fogja erősíteni az értelmiség pozícióját a közhivatalokban, a társadalomban és a magánéletben.

*

Hogy az értelmiség érvényesítése körül bajok vannak, azt helyesen érezték meg azok a ténye-

zók, akik most a demokrácia jelszavával az általános választójog kérdését dobták bele a közéletbe, mert mint annak egyik értékes eredményét ígérik a közönségnek mindannak megvalósítását, mit a legújabb jelszó: a „helyet a tehetségnek“ jelent.

Mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy ezt a jelszót nálunk nemcsak hibásan fordították, de teljesen félre is értették. A volt német kancellár, *Bethmann-Holweg* mondta ki először egy parlamenti beszédében: „*Freie Bahn dem Tüchtigen*“ és értette alatta azt, hogy az állam, amely konzervatív hagyományainál fogva eddig főleg egy kiválasztott osztályból vette a maga tisztviselőit, ezenkívül vegye igénybe a maga javára és a maga céljaira az arra való, a tehetséges embereket, tekintet nélkül a származásukra, onnan, ahol találja őket. Ezt meg kell állapítani, hogy tévedésbe ne essünk. Mert Németországban a tehetségek minden egyéb téren szabadon érvényesülnek és a tehetség, az arravalóság (*Tüchtigkeit*) sehol sem részesül akkora megbecsülésben, sehol sem érvényesülhet annyira, mint éppen Németországban. Hiszen Németország ennek köszönheti mai nagyságát, enélkül soha sem jutott volna arra a fejlődési fokra, amelyen a szellemi és gazdasági élet minden terén ma áll.

Amennyire kívánatos, hogy nálunk mindaz igazán megvalósuljon, amit ez a jelszó kifejez, épp annyira téves dolog ezt az általános választójogtól remélni.

Hiszen láttuk Franciaországban, láttuk Ameri-

kában, hogy az általános választójog éppen ellenkező eredményeket hoz létre, éppen a legkevésbé kiválók, a legkevésbé arravalók jutnak be a képviselőházba a legszélsőbb radikális választójog alapján. Hogy Franciaországban az élet minden egyéb terén a tehetségesek, az arravalók, kiválók jutnak érvényre — ez talán részben annak a körülménynek tulajdonítható, hogy mindezek a legjobbak a politikától teljesen elvonulnak és más téren keresnek érvényesülést.

Sajátszerű dolog, hogy az arisztokratikus Angliában érvényesül legjobban a tehetség, tekintet nélkül a származásra és pedig leginkább az angol parlamentárizmusban. Már előzőleg rámutattunk, hogy a kétpártrendszerrel fogva is, de a parlament súlyának emelése céljából is, a hatalmon levő párt magához vonzza rendszeren a tehetséges embereket, de azonfelül saját körében is mindent elkövet az angol arisztokrácia, hogy kiválassza a tehetségeseket és kifejlessze őket azokban a nagyszerű nevelőintézetekben, melyeknek jóformán az a főhivatásuk, hogy az angol parlament részére kiváló politikusokat neveljenek.

Ezekből az intézetekből (Eton, Oxford) kerültek ki a legújabbak közül: *Lord Grey, Balfour, Winston Churchill, Lord Curzon, Lord Rosebery*. És ugyanazokban a kabinetekben, ahol ezek az ősnemes családokból származó lordok viseltek miniszteri tárcákat — találjuk a legelőkelőbb vezérszerepekben *Asquith* miniszterelnököt, egy yorkshire-i posztókereskedő fiát, *Chamberlaint*, egy londoni suszter

fiát, *John Burnst*, a gépészt, *Bonar Lawt*, a glasgowi vaskereskedőt, aki most vezére az angol konzervatív pártnak és *Lloyd George*-ot, a walesi falusi tanító fiát.

Mit bizonyít ez? Azt, hogy nem az általános választójog biztosítja a kiválóságok helyes kiválasztását, hanem annak felismerése, hogy a politikában, a parlamentben is elsősorban ezekre van szükség. Az angolnak van egy politikai jelszava: *Men not measures* (Ember kell, nem rendszabály). Ő arra való férfiakban több garanciát lát, mint az intézkedésekben.

És ha nálunk teljességgel más viszonyok vannak — az az egy bizonyos, hogy mireánk nézve éppen a parlamenti képviselők helyes kiválasztása elsőrendű fontos érdek, mert míg egybűtt a parlament szellemi és erkölcsi színvonalának sülyedése dacára is a kulturális és gazdasági élet fejlődhet és virágozhat, addig nálunk a nemzet egyedülálló politikai helyzeténél fogva főként a parlamentben éli ki magát, mert nálunk a parlament jóformán az összes nemzeti érdekek egyedüli letéteményese, egyedüli garanciája.

A francia nemzet francia fog maradni, az angol nemzet angol fog maradni az idők végéig, akár mennyire megváltozik is parlamentjének struktúrája, akár mennyire sülyedne is népképvisellete vagy kormányának szellemi színvonala — a magyar nemzetnek még önálló nemzeti létét is veszélyeztetheti a parlament erkölcsi és szellemi színvonalának sülyedése, tekintélyének fogyása.

Nálunk tehát sokszorososan fokozott érdek az, hogy a parlament színvonala emelkedett legyen, hogy ebben az értelmiség képviselje a nemzetet és az értelmiség szabjon irányt a jövő fejlődésének.

Ezt a mindenekfelett kívánatos eredményt pedig csak úgy érhetjük el, ha az egész vonalon, a nemzeti tevékenység minden terén *fokozzuk a műveltséget*, mert csak szellemileg művelt nép bír azzal a képességgel és érzékkel, hogy művelt elemeket válasszon ki magából.

És hiába utálnak a radikálizmus úttörői a mai választásokra és a mai parlamentre. Minél jobban és minél jogosabban itélik el a mai parlament erkölcsi értékét és színvonalát — annál erősebb tanúbizonyságot szolgáltatnak ők maguk mellett, hogy a kétségtelenül fennforgó bajokon csak a nagyobb értelmiség és az értelmiség fokozottabb vagy kizárólagos érvényesítése tudna segíteni. Ha azonban ennek épp az ellenkezőjét tesszük, ha még a mainál is kevesebb szellemi kvalifikációval bírókra és ezekre is az eddiginél is sokszorosan nagyobb tömegben bízunk a parlament kialakítását — *akkor evidens dolog, hogy még a maihoz képest is nagyon lefokozott színvonalra kell elkészülvünk*, ha a radikálizmus győzelmet aratna.

Merőben ellenkező volna az eredmény, ha az értelmiségi alapon nyugvó választójog álláspontja győz, mert ebben az esetben éppen az új intelligens elemek bevonulása az irányító tényezők sorába új szellemmel frissítené fel egész közéletün-

ket. És itt első sorban éppen a munkásságnak bevonulására fektetjük a fősúlyt, mert ezzel nemcsak az értelmiség nyer számban, súlyban és erőben, de a demokratikus gondolat is érvényesül, amidőn a *munka* és a *munka erkölcse* válik közéletünk erős tényezőjévé.

Mert ahhoz, hogy az erőseket és tehetségeseket kiválasszuk, hogy szabad utat nyissunk a rátermettségnek, nemcsak az *értelem felsőbbségének elismerése* szükséges, de a *munka megbecsülése is*.

Azok között a hajtóerők között, melyek a munkásságot már évtizedek óta a választói jogosultság kiküzdésére sarkalták, bizonyára nagy szerepet játszik az arra való törekvés is, hogy a *becsületes teremtő munkának megbecsülést szerezzenek*. Minden egyéb szempont mellett és felett ez teszi törekvésüket rokonszenvessé és annyira igazolttá. Mert ez a törekvés egymagában is elegendő ahhoz, hogy arravalóságukat demonstrálja.

Azt mondták, hogy ha a választójog akként lesz megkonstruálva, hogy az ipari munkások megkapják a választói jogosultságot, ellenben más elemek abból ki lesznek zárva — ez olybá tűnne fel, hogy ők megkapják, mert lármáznak és demonstrálnak, ellenben nem kapják meg azok, akik nem lármáznak, de akiket éppen a kizárással felbuzdítunk arra, hogy ők is lármázzanak. — Hát igenis, ez így van. Ők lármáznak és demonstrálnak, mert érzik magukban, munkájukban, értelmiségükben, kulturális erejükben azt a kvali-

tást és kötelességet, hogy a közügyek intézésében résztvegyenek és maga az a körülmény, hogy *ez az érzés, ez a hit ily erős és meggyőződéses kifejezésre jut*, már ez is egyik fontos bizonyítéka az *arravalóságnak*, mely elől semmiféle értelem, semmiféle belátás el nem zárkozhatik.

Ellenben nem birna ugyanezzel a meggyőző értékkel, ha bárkinek sikerülne erős agitáció útján nagy tömegeket általuk meg nem értett és fel nem fogott jelszavak mögé sorakoztatni és azt a látszatot kelteni, mintha itt is egy erős akarattal, egy meggyőződéssugalta jogos aspirációval állanánk szemközt.

A magyar munkások szószólói azt mondják: „ők be *akarnak* jutni a törvényhozásba, mert befolyást akarnak gyakorolni rá, — ők be *akarnak* jutni a politikai jogokba, mert kívülmaradva, érzik társadalmi alsóbbrendűségüket“ — és ebben az akarársban már igazolva is van az ő joguk, de igazolva van az államnak az az érdeke is, hogy ezt az erős akaratot a nemzet javára gyümölcsöztesse.

De amennyire állami érdek ez — épp annyira érdeke és kötelessége a munkásságnak *közreműködni az értelmi szuperioritás megteremtésében*, mert a valódi demokrácia csak így lesz megteremthető.

Azt pedig nálunk meg kell teremteni, ha igazán haladni akarunk a korrall.

Megteremteni pedig csak magunk birjuk; ez a legmagátólértetődőbb dolog a világon — mégis nagyon is alá kell húzni, mert most ezt is megfordítva csináljuk.

Vagy nem teljesen fonák dolog-e, ha egyfelől azt halljuk, hogy meg kell hajolnunk a demokrácia parancsszava előtt, másfelől pedig még oly felvilágosodott és kiváló progresszív elme is, mint az *Ignotusé*, arra akarja főnemeseinket rávenni, hogy ők csinálják meg a magyar demokráciát. Mikor *Ignotus* megállapítja, hogy „Magyarországon a társadalmi fejlődés nem egy kicsit, hanem nagyon, a lehető legerősebben összefügg a főrendi emberanyaggal“ — és ebben teljesen igaza van, — nem gondolja-e, hogy egész elmaradottságunknak, a demokratizmus teljes hiányának, az értelmiség nagyfokú súlytalanságának, a tehetségek érvényesülési lehetetlenségének, a munka lebecsülésének és lenézésének, a polgárság ki nem alakulásának éppen *ez a nagy összefüggés az oka?*

Nem ismeri-e be azzal a megállapítással ő maga is, hogy a „*Vossische Zeitung*“-nak igaza van, midőn azt állítja, hogy *Magyarország az öt gróf országa?* Legfeljebb azt lehetne ellene vetni, hogy a szám nem egészen exakt, mert Magyarország egyáltalában: *a grófok országa.*

Hát van-e szükségünk egyáltalában demokráciára, ha nem tudjuk magunk megcsinálni? Hát demokrácia lesz-e az, amit törvényparagrafusokkal, vagy azok nélkül a grófok fognak megcsinálni? Ki fog melegedni e mellett a grófi demokrácia mellett? Ki fog érvényesülni? Ki fog jólakni? Ki fog gazdagodni? Ki fog uralkodni? Megint csak a grófok, kizárólag a grófok!

Aminthogy nálunk tényleg minden a grófok kö-

rül forog, ők adják mindenhez a nevüket, nélkülök még egy malom sem őröl, egy szeszgyár nem dolgozhatik, egy szövetkezet nem alakulhat, nélkülök egy lokomotiv nem készül, egy hajó nem indul, egy bank nem működik, egy takarékpénztár nem dolgozik, nélkülök nem lehet el egy jótékonyági akció (t. i. névaláírásuk nélkül), nem lehet egy gyűlés, nem lehet semmiféle egylet, — nélkülök nincs papság, nincs katonaság — és nincs polgárság, — nélkülök nincs Magyarország.

És ilyen körülmények között azt kívánja *Ignotus*, hogy a demokratikus „*fejlődést is ők vezessék, mert ők valók erre és ők erre valók*“ — és arra alapítja ezt a kívánságát, hogy főrendeink között tényleg van néhány nagytehetségű férfiú.

De hát az-e a demokrácia, hogy e két-három jelentékeny férfiú és az ő sokkal kevésbé jelentékeny, de annál nagyobb számú adhaerenciájuk kedvéért háttérbe szoruljon az egész vonalon a polgári munka, az értelmi osztályok érvényesülése — és nem inkább az-e, hogy ők hajoljanak meg a demokrata eszmék előtt és ők alkalmazkodjanak a polgári munkához, melynek részesei óhajtanak lenni?

És az-e a demokrácia, hogy midőn az egész ország ámulatára a jelen időben legnehezebb és legóriásibb felelősséggel járó kormányzati ág vezetésére felkérnek egy főurat, akinek még csak ezután kell igazolnia erre a hihetetlenül fontos állásra való rátermettségét: az napokon át az öszszes lapok útján közölteti az immár boldog nép-

pel, hogy „gróf X. Y. hajlandó elvileg ezekben a kérdésekben munkaerejét a közérdek szolgálatában rendelkezésre bocsátani“.

Minő más érzést vált ki az emberből, ha *Lord Rosebery* életrajzában azt olvassa, hogy ez a született főúr, aki a *Primrose* családból származik, abból az angol főnemesi családból, amelyben nemcsak a nagy rang és a nagy vagyon, de *a nagy tehetség is örökletes*, miként fogja fel a közügy iránti kötelességeket. Amidőn *Lord Rosebery* külügyminisztersége és miniszterelnöksége után nem akarta tétlenül tölteni napjait, hanem a közügynek akart hasznos szolgálatokat tenni, a londoni községtanácsba választatta be magát. Ottani feladatát oly komolyan fogta fel, hogy egy esztendő alatt 300 bizottsági ülésben és 40 nyilvános tanácsülésben vett részt. Anélkül, hogy arisztokrata felfogásának, vagy politikai alapelveinek bármelyikét is feláldozta volna, a legnagyobb békességben és harmóniában dolgozott együtt többek között *John Burnssal*, a munkavezetővel. Midőn *Rosebery* észrevette, hogy egyik-másik extrémebb irányú kollégája éreztetni akarja vele, hogy őt ennél a szociális munkánál csak megtűrik munkatársnak és következetesen *Mister Roseberynek* titulálja, ami ellen több polgártárs élénken tiltakozott, *Rosebery* kijelentette, hogy ő maga nem fektet ugyan súlyt a titulusokra, mégis, nehogy demokrata és szocialista kollégáinak érzéseit sértse, arra kérte őket, hogy ezután csak egyszerűen „előljáró úr“-

nak címezzék és köszönetét fejezte ki nekik, hogy munkájukhoz őt társul fogadták.

Ha egy országban, ahol eddigelé minden választásnál, minden kinevezésnél, minden előléptetésnél az volt a főkérdés: *Ki volt az apja?* — a vezetést még inkább a születési arisztokráciára bízuk: legfeljebb oda fogunk eljutni, hogy ezentúl még azt is kérdezni fogják: *Ki volt a nagyapja? Ki volt a dédapja?*

Ha akkor, mikor egy jelszót dobunk a közéletbe, melynek értelme kifejezetten az, hogy a származás egymagában nem kvalifikál, de legkevésbé jogosíthat fel vezetésre — még ennek a mozgalomnak a vezetését is azokra bízuk, akik ellen irányulnia kell az akciónak: — akkor minő sikere lehet annak?

Hogy akarjuk akkor a *születési arisztokráciát* helyettesíteni a *szellemi arisztokráciának*, a *munka arisztokráciájának* érvényesítésével?

A demokratikus haladásnak pedig az a fő alapfeltétele, hogy a szellem fölénye, a munka fölénye kidomborodjék, hogy az értelmi felsőbbtség járja át összes intézményeinket, hogy ennek kultusza hassa át az embereket, ez legyen serkentője a haladásnak, a törekvésnek, ez egyesítsen magában mindenkit, főrendet és polgárt egyaránt és ehhez tekintsen fel bizalommal mindenki.

Ignotus betekintést enged az ő gondolatmenetébe, amidőn közli velünk, hogy minő nagy hatással volt reá mindig *Bismarcknak* az a kopernikusi gondolata, hogy ha valamit nem lehet megcsinálni,

akkor ne azokkal csináltassák, akik nem tudják megcsinálni, hanem *azokkal, akik miatt nem lehet.* — Tehát *Ignotus* is, aki a főnemeseket rá akarja venni arra, hogy a magyar demokráciát megcsinálják, voltaképpen azért jutott erre a gondolatra, mert ő is látja, hogy a demokrácia részben ő miattuk nem volt megcsinálható.

Ez a kopernikusi gondolat azonban helyes lehet bármily vállalkozásnál, bármily politikai irányzatnál, bármily reformnál, csak egy dolognál nem lehet helyes: egy oly rendszer megteremtésénél, amelynek lényege az, hogy valahonnan kisugározva, minden elmét eltöltsön azzal a fluidummal, amely maga a lényeg. Hogy lehessen a demokratizmus fluidumát átszarmaztatni onnan, ahol nincs meg: a főnemesek elméjéből és szívéből a nép millióiba? és hogy lehet egyáltalában egyetemessé és általánossá tenni egy felfogást és egy érzést, ha az nem fakad belső szükségből és belső meggyőződésből? Bármennyire is el kell ismerni azt, hogy voltak és vannak a magyar főnemesi rendben olyan kiválóságok, olyan tehetségek, akiket öntudatosan a maga vezérévé emelt az egész nemzet: a magyar demokrácia még sem lesz meg soha, ha azt meg nem előzi teljes kikapcsolása annak az arisztokrata fölénynek, amely nem írott törvények értelmében ugyan, de teljes valóságában érvényesül nálunk az állami, társadalmi, gazdasági élet egész területén, amely igazítja az elméket, szabályozza az erkölcsi felfogásokat és irányítja az egész életfolyamatot.

Ez az irányítás annyira a feudális osztályönéret és osztálygög jegyében áll, hogy a tehetséget még a maga körében sem ismeri el önálló és ki-tüntetö értéknek. Vannak direkt konkrét bizonyítékok arra, hogy egy *gróf Apponyi Albert* világra-szóló szónoki képességét, egy *gróf Andrassy Gyula* történetírói készségét és írói kvalitását éppen az ő osztályostársaik körében nemcsak nem ismerték el, de azok szinte az érvényesülés akadályai lehet-tek volna, ha másfelöl a születés előjoga nem nyi-totta volna meg ezeknek a férfiaknak az utat a közélet legmagasabb polcai felé.

Aki korunk történetét meg fogja írni, az kény-telen lesz meglátni és megírni azt is, hogy a mi feudális főnemességünk egy eleven bástyát alkot, amely akarva nem akarva megakadályozza az érvé-nyesülést mindazokra nézve, akik a bástyán túl vannak. Hiába fordít valaki egy fél életet a legbe-hatóbb tanulmányokra, amikor arra kerülne a sor, hogy kellö helyen tudását érvényesítse, egyszerre előbukkan az ismeretlenség homályából egy ta-pasztalatlan fiatal gróf és élére áll egy dolognak, amelyről tegnap még azt sem tudta, hogy ilyen is van a világon. Viszont tény az is, hogy ennek az állapotnak nem is annyira ezek a grófok az okai, akik az adott szituációt egyszerűen elfogadják, mint inkább az a polgári elem, amely ezt a szituációt megteremtette és amely nem tud alöla emancipál-öldni.

Mi fejlessze az ambiciót, mi buzdítsa az akaratot és mi élessze a törekvést, ha látjuk, hogy *egész po-*

litikai életünk arisztokrata körök családi ügyévé degradálódik? ha látjuk, hogy egyesek valóságos sportot űznek az ország dolgaiból, labdáznak az ország sorsával; ha látjuk, hogy nem a milliók érdeke, az ország fejlődése, a nemzet biztonsága a fő és egyedüli cél, hanem az, hogy X. gróf kezén van-e a hatalom, vagy Y. grófén, hogy az egyik koteria gyakorolja-e a hatalmat vagy a másik?

És mikor a dolgok így szépen lebonyolódnak kisebb és nagyobb válságok árán, ők joggal hiszik azt, hogy ő körülöttük forog itt minden, hogy *ők — az ország*; mi pedig joggal hisszük azt, hogy minden elmaradottságunknak, minden visszásságunknak ez az állapot az oka.

De nemcsak hisszük, hanem túrjuk is és kényszerűségből belekombináljuk ezt az állapotot azok közé az esélyek közé, amelyek a mi polgári munkánk értékét befolyásolják. Mert ne tessék azt hinni, hogy a grófok versengése nem befolyásolja lényegesen a mi politikai és gazdasági helyzetünket, a mi valutánkat, a mi nemzetközi gazdasági helyzetünket.

Amikor azután jön egy demokratikus áramlat, mint a mostani is, akkor — *pour épater le bourgeois* — bevesznek a kormányba egy valóságos demokratát és akkor azután személyi alapon el van intézve hosszú időre az „áramlat“. Minthogy ez politikai konjunkturák szempontjából helyes megoldásnak mutatkozik, ilyenkor csodálatosképen még az sem akadály, ha a valóságos demokrata — tényleg kiváló tehetség is.

Aki azonban becsületesen akarja a valódi demokráciát, az nem nyugodhatik bele ebbe a szinleges demokráciára való törekvésbe, mert az még jobban eltávolít minket attól az úttól, amelyen a tehetségesek, a rátermettek érvényesülhetnek, attól az úttól, amely az igazi demokráciához vezet.

*

Amikor minduntalan a tehetségek érvényesülésének jelszavával találkozunk, talán nem lesz fölösleges megemlékeznünk arról, hogy a magyar parlamentből törvénnyel van kizárva jóformán minden tehetség, minden arravalóság és minden rátermettség. Ha a villamosság, a technika, a gép, a kereskedelem, a gyáripár, a nagy üzem korában az ország törvényhozásából ki van zárva mindenki, aki ezekhez hozzátartozik, mint ahogy nálunk ki van zárva, — akkor elmondhatni, hogy mesterséges barrikádot emeltünk a tudás, a nagy koncepció, a munka és a tehetség érvényesülése elé még magában az ország törvényhozásában is.

Intézményesen biztosítottuk a törvényhozást minden hozzáértés ellen. Biztosítottuk az ellen, hogy a tudomány, a munka, a technika terén gyakorlatilag működő, legértékesebb elemek tudásukat, tehetségüket a közérdek szolgálatába állíthassák.

És ezt a törvényt kik csinálták, kik akarták, kik erőszakolták? Ugyanazok, akiknek most *Ignotus* még nagyobb érvényesülését óhajtja. És csinálták akkor, amikor már nyilvánvaló volt, hogy egész

modern gazdasági életünk ezeken a tényezőkön nyugszik s hogy mindazt az értéket, ami ezekben a tényezőkben fellelhető, kizárni onnan, ahol a nemzet egzisztenciális ügyeinek sorsa eldől — a legnagyobb foku rövidlátásra, a hozzáértés teljes hiányára vall.

És minő rövidlátás volna az, ha mi most azokkal csináltatnánk meg a mi demokráciánkat, akik egy életen át ellenezték azt; azokkal, akik még tegnap kezét sem fogták velünk; azokkal, akiknek mai szándékaik mögött föltétlenül valami, a demokráciától teljesen idegen motivumoknak, valami titkos céloknak kell lappanganiok; azokkal, akiknek kezdeményezése és közreműködése csak egyet biztosít föltétlenül: — azt, hogy mindjobban el fogunk távolodni még attól a kevés demokráciától is, amely felé a viszonyok feltartóztathatatlan fejlődése folytán talán amúgy is eljutnánk.

És azért nem szeretem, ha *Ignotus*, aki őszinte és igaz demokrata és akit nagy tehetsége és becsületos meggyőződése predesztinál és feljogosít arra, hogy ebben vezető és irányító szerepet vállaljon — velük akarja megcsináltatni azt, ami tőlük teljesen idegen, amit ők nem akarnak és nem is fognak sohasem megvalósítani.

Ha a viszonyokat és körülményeket ebben az arisztokratikus érzésektől és velleitásoktól telített társadalomban megéretteknék tartjuk az igazi demokráciára, akkor nekünk, akik származásunknál, nevelésünkénél, hajlamainknál, tanulmányainknál, foglalkozásunknál és érzéseinknél fogva szívünk-

lelkünk mélyéig igazi progresszív érzelmekkel vagyunk szaturálva; nekünk, akik őszintén és igazán demokratáknak valljuk és tudjuk magunkat ennek a szónak igaz értelmében — nekünk kell uralomra juttatnunk azt a demokráciát, amellyel a tehetség, a szellemi kiválóság, a nagy teremtőmunka jut uralomra; azt a demokráciát, amely a nemzet összes rétegeiből táplálkozik és amely magában foglal mindenkit — az arisztokrácia tehetséges tagjait is.

Ezt az igazi demokráciát megközelíthetjük, ha jogaihoz juttatjuk az értelmiséget és ezért kell mindenekelőtt a választói jogosultságot az értelmiség alapfeltételéhez kötnünk, mert csak így biztosíthatjuk neki azt a vezetőserepet, melyet csak ezután lesz módjában igazán betölteni.

XI. A MEGOLDÁS FELÉ.

Akik szívesek voltak idáig követni szerzöt, azok meggyözödést szerezhettek arról, hogy szerzö a választójog kérdésében a szembenálló felfogások egyikéhez sem csatlakozik feltétlenül, hanem a mindkét fél felfogásában rejlő elemekből csak azokat teszi magáévá, amelyek az ő meggyözödése szerint egyedül megfelelő megoldásba beleillenek.

Épp ez okból bízuk a szerzö abban, hogy nem fogja senki azzal meggyanusíthatni, hogy e tanulmánya megírásával valamelyik pártnak akart esetleg szolgálatot tenni. Szerzö saját lelkiismereti aggályait akarta eloszlatni, midön e kérdés tanulmányozásához hozzáfogott és úgy gondolta, szolgálatot tesz azoknak az osztályostársainak, akiknek ezekben a hónapokban súlyos gondokat okoz a választójog problémája — ha tanulmányai eredményét közléteszi, nekik is rendelkezésükre bocsátja.

Különben is az a meggyözödése szerzőnek, hogy a választójog kérdését egyáltalában nem tekinthetjük pártkérdésnek és hogy ez oly fontos kérdése a magyar nemzetnek, melyet csak az összes pártok kölcsönös egyetértésével lehet megoldásra vinni.

Mindenekelőtt meg kell teremteni azt az *atmoszférát*, mely szükséges, hogy ily fontos kérdésben higgadtan lehessen tanácskozni, nyugodtan lehessen dönteni.

Ha már fel lett vetve a kérdés a legválságosabb időben és el lett érve általa a legközelebb elérendő

politikai cél — legalább most már törekedjenek a pártok visszatérni arra az álláspontra, mely háborúban az egyedül lehetséges, az egyedül hazafias és az egyedül megengedett: arra az álláspontra, hogy a nemzet összes erőit egyesítsék a háború legnehezebb, mert előreláthatólag és remélhetőleg utolsó korszakának szilárd elviselésére. Ne felejtjük el, hogy mindazok közül a mondások közül, melyeket a háború során hallottunk, a *Hindenburg* mondása igazolódott be leginkább, hogy „ez a háború az idegek háborúja lesz“. Most lesz leginkább szükségünk az idegeinkre, mert most jön majd az utolsó futam és a győzelem azé, aki az utolsó futamban győz.

Ha már fel lett vetve a kérdés úgy, hogy ezt a világháború atmoszférájában kell tárgyalni, — akkor legalább törekedjünk eliminálni a disszonanciákat, törekedjünk oly helyzetet teremteni, melyben a pártok egymásközötti bizalma újra feléledjen és törekedjünk a kérdést pártszenvedélyektől menten dülőre juttatni.

Mindenekelőtt helyre kell állítani azt a *bizalmat*, amellyel a nemzet normális viszonyok között azok iránt a férfiak iránt viseltetik, akiket szellemi kiválóságaiknál fogva a maga vezéreinek kijelölt. Ezt a bizalmat teljesen megrendítette nem annyira az, hogy egyesek véleménye a politika főkérdéseiben és elsősorban a választójogi reform tekintetében máról-holnapra teljesen átalakult, mert hiszen ezt a megváltozott körülményekkel magyarázzák és indokolják — mint inkább annak a látása, hogy

„Nem hisszük, amit államférfiaink mondanak“.

minő szenvedélyes gyűlöléssel viseltetnek éppen ezek azok iránt a férfiak iránt, akikkel tegnap ebben a kérdésben egyazon hitet vallották. Evvel okozzák főként azt a zavart és bomlást azokban a körökben, ahol megszokták nagy válságok idején a hivatott vezérelméket bizalommal követni.

Angliában egy munkásvezető nemrégén nagy gyülekezet előtt kijelentette nagy tetszés mellett: „Azon a ponton vagyunk, hogy nem hisszük többé azt, amit államférfiaink mondanak“.

Mily találó szavakkal fejezte ki ez az angol ember azt, amit Magyarországon ma, látva a politikai arénán lejátszódó eseményeket — minden magyar embernek éreznie kell.

*

A nyugodt tárgyalásnak az az előfeltétele, hogy ezt a kérdést, melytől jóformán egész politikai jövőnk kialakulása függ, ne tekintse egyik párt sem a maga kérdésének, hanem tekintsék mindannyian *a haza kérdésének*.

Aminthogy nem is pártpolitikai kérdés ez. Teljesen közömbös dolog, hogy magának a kérdésnek fölvetése és taktikai kezelése során, vagy a választójognak kialakulása révén egyik pártnak van-e vagy nincsen előnye vagy hátránya, mert ezek az előnyök vagy hátrányok elmúlnak, *maguk a pártok is elmúlnak, de a hazának, az államnak fenn kell maradnia*.

Éppen ezért egy közös célra kell egyesülniök a pártoknak, arra a célra, hogy keressék az igazsá-

got ebben a kérdésben, vizsgálják meg és becsülik meg kölcsönösen egymás okait és érveit, tiszteljük kölcsönösen az ellenérveket és eltérő véleményeket és mérlegeljük elfogulatlanul mindazokat a szempontokat, melyek a kérdés elbírálásánál döntők lehetnek.

A kérdésből ki kell kapcsolni az összes jelszavakat, amik csak annak elhomályosítására alkalmasak, meg kell azt tisztítani minden agitációs elemtől, amely az idők során annyira hozzátapadt, hogy sokan már nem is látják magát a kérdést, csak azokat a fogalmakat, amelyekbe az bele van burkolva.

Jelenünk és jövőnk legfontosabb kérdéséről van szó, oly kérdéstről, melyre vonatkozólag a legellentéteesebb felfogások állanak szemben egymással; az egyik oldalon a legvérmesebb reményeket fűzik hozzá, a másik oldalon a legnagyobb aggodalommal vannak eltelve iránta — ily körülmények között egyik fél sem jelentheti ki apodiktikusan a maga hitét egyedül helyesnek, egyedül üdvözítőnek, egyik fél sem oktrojálhatja rá a másokra a maga meggyőződését.

De épp ez okból ezt a kérdést hatalmi szóval és hatalmi eszközökkel nem is lehet elintézni. A kérdést egyáltalában egyik részről sem szabad hatalmi kérdéssé tenni, nem szabad sem történeti jogok, sem előjogok, sem önző gazdasági osztályérdekek, sem új igények és jogosult követelések hatalmi tülekedésévé lealacsonyítani.

A különböző ellenkező álláspontokat kiegyenlí-

teni nem könnyű dolog — de meg kell kísérelni azzal a szilárd akarattal, hogy a kísérletet siker koronázza.

A fődolog az, hogy gyűlés nélkül és megsemmisítő szándék nélkül kell ezt a küzdelmet megvívni; nem pártszenvédéllyel, de államférfíúi gondolkodással, nem azzal a céllal, hogy az ellenfelet lehetetlenné tegyünk, de azzal az akarattal, hogy az igazságot megközelítsük.

Föl kell tételezni, hogy minden jó hazafi keresni fogja a kibontakozást ebből a nehéz kérdésből és mindegyik kész örömezt fog hozzájárulni egy oly megoldáshoz, mely ezt a kérdést nagy rázkódtatások nélkül óhajtja megoldásra vinni, mely ezt a nyitott sebet behegeszti, úgy, hogy az újra fel ne fakadjon, úgy, hogy az megnyugvást keltsen minden oldalon.

*

Mindenekelőtt meg kell tisztítani a léghőrt azoktól az áramlatoktól, melyek ennek a kérdésnek nyugodt elbírálását lehetetlenné teszik. Mielőtt maguk a politikai pártok és azok vezérei hozzáfognak a konkrét kérdések alapos megvitatásához, a felzaklatott közönség idegzetét kell lecsillapítani és normális érverését helyreállítani.

Ehhez elsősorban az szükséges, hogy *mindenki szabadon kinyilatkoztathassa nézetét*, anélkül, hogy az ellenpárt részéről inzultusoknak lenne kitéve.

Mert amíg elvakult népgyűlölőnek, nemzetron-

tónak, maradnak, kútmérgezőnek, legjobb esetben „sujtásos hazafi“-nak bélyegeznek meg mindenkít, aki nem követi vakon és ellenmondás nélkül azokat, akik egyébként még maguk sem egyeztek meg a kérdésben; amíg azzal fenyegetik meg ezeket, hogy egyszerűen félre fogják őket tolni; amíg fogadkoznak, hogy „itt nincs megalkuvás“, — „egy jöttányit sem engedünk“; — amíg állandó terror alatt tartanak minden ellenvéleményt: — addig természetesen loyális és nyugodt eszmecseréről nem lehet szó.

Még nem tudják, hogy milyen javaslatot ad be a kormány és mégis azt mondják, hogy „a választói reformnak egy vonásnyival való eltolását sem engedik“.

Másodsorban az szükséges, hogy a választójog körül folyó szellemi harcból elimináltassék a *teljesíthetetlen ígéreteknek*, a bombasztikus, de tartalmatlan jelszavaknak, a hamis állításoknak és a valóságos lázításoknak az a rendszere, melyet a választójogos agitáció és annak sajtója magáévá tett.

Harmadsorban szükséges, hogy a magyar népet, mely három évi hősieles magatartás után és a kivívott győzelem tudatában telítve van jogos békevágygal, ne ámítsák azzal, hogy *a magyar választójog ilyen vagy olyan megkonstruálásától van függővé téve az annyira óhajtott béke.*

Végül pedig az szükséges, hogy a hatalmon lévők ne fenyegezzék folyton a velük szemben álló pártot *az általános új választásokkal.*

Mert új választással, új képviselőházzal ezt a kérdést dűlőre vinni amúgy sem lehet.

Nem akarom mindazt ismételni, amik mindenféle szempontból ellene szólnak a háború alatt való választásnak; nem akarom állítani, hogy az 1915. évi IV. t.-c. kizárja az új választást, mert az teljesen a most uralmon levők becsületbeli és lelkiismereti kérdése, hogy a saját maguk által felállított „*impedimentum*“-on hogyan teszik túl magukat — mert teljesen mellékes az, vajjon lehetséges-e a választás háború alatt, mikor egészen világos mindenki előtt, aki a kérdés mélyére hatol, hogy *a választójog kérdését a háború alatti választások útján dűlőre vinni nem lehet.*

A választások lehetnek tiszták, olyanok, amelyek az alkotmányosság tiszta eszközeivel akarják ki-puhatolni, megnyilatkozásra bírni a nép véleményét és akaratát, vagy lehetnek erőszakosak, azaz olyanok, melyek az uralmon lévő párt akaratát törekednek ráerőszakolni a befolyásolás, a terror, a hatalmi eszközök száz fajtájával a választók többségére.

Ha tiszta választásokat csinál a kormány, ha a vélemény szabadsága biztosíttatik, ha a meggyőződés korlátlanul érvényesülhet — akkor választójogi javaslata feltétlenül elbukik, mert annak hívei, úgy a választók, mint a nem választók, jóformán mind a fronton vannak, míg a magyar földművesosztály itthon lévő része, az 50 éven felüli férfiak — túlnyomó többségükben ellenségei a jogok kiterjesztésének, vagyis annak, hogy a jogok-

ban mások is részesíttessenek. — A tiszta választások ilyen eredménye nem intézné el a kérdést, mert hiszen nem juttatná szavazati joghoz még azokat sem, akiknek szavazati joga nem kontroverzia tárgya a felek között. Ily eredmény esetén esetleg elbukik egy párt, helyébe jön egy másik — de maga a kérdés tovább is fennáll, tovább is nyugtalanítja közéletünket, tovább is rázkódtatásoknak és jogos elégedetlenségeknek forrása.

Azt mondják, ha másképp nem tudjuk a kérdést nyugvópontra juttatni, a kérdés elbírálását *a nemzet döntése* alá kell bocsátani. Meg akarják kérdezni az országot *most* — mikor nem tud felelni. Hát hogy döntsön a nemzet, mikor nincs módjában szavazatát leadni, mikor túlnyomó többsége, igazi színe-virága a haremezőkön van? A nemzet döntése lesz-e az, ami az itthonmaradt néptöredék szavazatának eredményeképp fog jelentkezni? Hiszen képviselőket formailag megválaszthat az itthoni kisebbség — de ennek a választásnak eredménye akkor sem volna a nemzet döntésének tekinthető, ha a legtisztább választásokból kerülne is ki a képviselőház.

De azt is mondják, hogy igaz ugyan, hogy a választók nagy tömege nem vesz részt a választáson, mert hiszen a katonák ott a fronton nem szavazhatnak, de ezzel őket nem éri sérelem, mert arról van szó, hogy jogokat kapjanak — a katonák ott a fronton nem fognak haragudni, ha hazajönnek és meghallják, hogy jogokkal ruházták fel őket. Hát ez igaz. Azok a katonák, akik sohasem

remélhettek választójogot — azok nem fognak haragudni, ha a háború őket hozzájuttatja. De igenis haragudni fognak — és teljes joggal — azok a katonák, akik a mai választók zömét alkotják, talán többségét is, de mindenesetre legértékesebb részét, azok fel fognak háborodni azon, hogy őket jogaiktól megfosztották, hogy azalatt, míg ők életükkel megvédték az országot — azalatt ítéletre hívták fel a nemzetet a legfontosabb kérdésben és ők, az eredeti jogállapotnál fogva *elsősorban hivatottak, ebben az ítéletben nem vehettek részt.*

A háború alatt való általános választás abból a célból, hogy egy új képviselőház alakuljon azzal a rendeltetéssel, hogy egy új választójogban a választói jogosultságot minél szélesebb körre terjessze ki és a maga sorsa feletti rendelkezést valósággal a népre ruházza — voltaképpen azt jelenti, hogy a mai választóközönséget, illetőleg annak egy tetemes részét ebben a vitális fontosságú ügyben egyszerűen megfosztja rendelkezési jogától, azt jelenti, hogy azok a választók, akik ma birtokában vannak ennek a jognak, tűrjék azt, hogy ez a jog másokra is kiterjesztessék, anélkül, hogy ők ebbe egyáltalában befolyást gyakorolhatnának, anélkül, hogy ők szavazataikkal hozzájárultak volna annak az országgyűlésnek megválasztásához, amely ebben a kérdésben véglegesen dönteni akar, — *ez annyit jelentene, hogy a jogkiterjesztést jogfosztással kezdjük.* Ez volna az állapot a tiszta választás esetén.

Ha erőszakos választásokat csinál a kormány és magának ez úton többséget biztosít, akkor még kevésbé viszi dűlőre a kérdést, mert az elintézés ez esetben egy abszolutisztikus oktroj jellegével bír, melynek még formailag sem, még színleg sem volna alkotmányos alakja és színezete.

Mert midőn hadi állapotban van egy ország, midőn évek óta kivételes törvények uralma alatt áll, midőn korlátozva van a gyülekezési jog, midőn fel van függesztve a sajtószabadság: a szabad véleménynyilvánítás e legalkotmányosabb és legdemokratikusabb biztosítékai; midőn jóformán minden élő ember függő helyzetben van oly tényezőktől, melyek viszont a kormány szuverén intézkedéseitől és elhatározásától függnek: akkor provokálni a nemzet ítéletét — még gondolatnak sem vehető komolyan.

Mert hiszen micsoda gyermekjáték a mult idők legerőszakosabb választása ahhoz képest, amit a háború alatt megejtett választásnál produkálni lehet? Micsoda a legnagyobb mérvű hivatali presszió, a csendőrszurony és vesztegetés mellett lefolyt választás ahhoz a választáshoz képest, amelynél *kivétel nélkül minden egyes polgár, a főispántól kezdve az utolsó zsellérig, a képzelhető legfüggőbb helyzetben van a hatalommal szemben.*

Hiszen a csecsemő élete függ attól a liter tejtől, amit meg lehet tagadni, a mindennapi kenyér függ attól a lisztjegytől vagy zsírjegytől, melyet vissza lehet tartani, a munkás elhatározása függ attól a

kisebb vagy nagyobb *kenyérporciótól*, melyet „pótjegy“ alakjában meg lehet neki adni és meg lehet tőle tagadni, *mindenkinek mindennapi kenyere*, a gazdaság folytathatása függ attól, hogy mit hagynak meg, vagy mit rekvirálnak el; az életviszonyok alakulása függ attól, miként hajtják végre és miként ellenőrzik a maximálásokat, miként intézkednek a beszállások iránt, miként hajtják végre a sok száz különböző rendeletet és szabályt — és száz és ezer példával lehetne folytatni annak beigazolását, hogy nincs az egész országban egy teremtetett lélek, se férfi, se asszony, se gyermek, *aki nem volna függő helyzetben, csak a puszta megélhetés tekintetében is, valamilyen kormányközegtől. Tudja ezt mindenki és érzi ezt mindenki.*

De vannak még fokozott függő helyzetek is. Nincsen az a hatalmas vállalat, nincs az a gazdaság, nincs az a bank, nincs az a gyár, nincs az az iskola, nincs az a kereskedés, nincs az az ipari vállalat, nincs az egész országban az a hivatal és az az üzem, amely existenciális érdekében ne volna érintve azoknak *a felmentéseknek a sorsától*, amelyek a kormánytól függnék.

Ha ilyen körülmények között és ennek a helyzetnek a felhasználásával akar a kormány választatni — akkor létrehozhat ugyan egy többséget, sőt létrehozhat egy képviselőházat, melyben az összes képviselők *egy párton* vannak, melyben ellenzék egyáltalában nincs — de az a választójog, amelyet ez a képviselőház fog megszavazni, az nem lesz

a nemzet alkotmányos módon létrejött akaratának kifejezése — az egy példátlan hatalmi eszközökkel, abszolutisztikus módon feloktrojált valami lesz, még ha királyi szentesítést nyer is.

Ha ily módon, sportszerűen, a lehengetelés útján, a félretolás, az elsőprés eszközeivel akarja a választójogi kormány a maga feladatát elvégezni — akár Caligula császár hirhedt konzulját és atyjafiait is beválasztathatja a képviselőházba, mert a teljesen tőle függő és parancsszóra engedelmesskedő, a legrettenetesebb terror alatt álló választók épp oly biztosan leadják majd szavazatukat ezekre a kitűnőségekre, mint akárki másra, akiket a „bulldogok“ eléjük terelnek.

Az ily körülmények között, háború alatt való választásnál sokkal becsületesebb és egyszerűbb, de még hazafiasabb dolog is volna a nyílt oktroj, a nyílt államcsiny — mert ezt még valamikor meg is lehetne korrigálni, expiálni, helyrehozni.

A választás útján való döntés mindaddig lehetetlen, amíg a háború tart és a vele kapcsolatos kivételes törvények és intézkedések érvényben vannak.

*

Ha a választójogi pártok ezen időn belül akarják e kérdést dűlőre vinni — nem tehetnek mást: *az őszinte, becsületes, jóindulatú megegyezés terére kell lépniök.*

Erre annál is könnyebb magukat elhatározniok,
290

mert az ő táborukban sincs teljes egyetértés a választójog alapelvei tekintetében; az ő körükben is sokan vannak, akiknek nézetei jobban hajlanak az ellenféléhez; az ő pártjukban is vannak olyanok, akik árulónak deklarálják azt, aki félreáll és meg nem támadja saját kormányuk választójogát, sőt vannak, akik az ellenpártnak ajánlják fel közreműködésüket a harcban.

És ugyanez a helyzet a másik táborban is. Ott sincs teljesen egységesen kialakult meggyőződés, ott is vannak eltérések az egyes pontok mérve és tartalma tekintetében.

Az természetes, hogy egy ilyen pártközi megegyezésnek *tárgyi alapon* kell létrejönnie és *nem személyi alapon*. Szemben azokkal a hangokkal, amelyek minduntalan egy többség kifformálásának lehetőségéről szólnak, ezt nagyon is alá kell húzni, mert a választójogi pártcsoporthozás ezt a többségi alakulást akként képzei, hogy a vele szemben álló ellenzékbeli nagyobb számú képviselő csatlakozzék hozzá és akkor megvan a többség. Ennek a csatlakozásnak *tárgyi feltételei nincsenek*, ez a csatlakozás a választójog tekintetében feltétlen megadást, feltétlen alárendelést jelent. Bizonyára úgy képzelik azonban, hogy ennek a csatlakozásnak *személyi ekvivalensei volnának* és ezért tartják lehetőnek, ezért bíznak benne.

Ha ez a számítás beválna, ez a magyar politikai élet egyik legszomorúbb tünete volna. Nem kell sok éleslátás hozzá, hogy meg lehessen állapítani, hogy nemcsak a politikai erkölcsök, de a közélet

egész elhikáját mily mélyen alásülyesztette az utolsó évtized politikai mozgalmainak az a vonása, hogy a népképviselő tagjai és ezek nyomán maguk a választók is politikai meggyőzéseiket máriól-holnapra akként változtatják meg, hogy semmiféle irányzatnak következetes érvényre juttatására egyáltalában számítani nem lehet. Ezelőtt 1—2 évtizeddel országos feltűnést keltett, ha egy-egy szórványos esetben egy-egy képviselő pártot cserélt. Ma ez olyan közkeletű dolog, hogy szinte alig van olyan politikus, aki következetesen megmaradna ama meggyőződés mellett, amellyel a politikai pályára indult. Hogy a meggyőzéseknek ezek az átalakulásai a pártok kormányrajutásával összeesnek, ez annál aggasztóbb és szomorúbb tünet, mert hiszen a jóhiszemű nemzet abban a tudatban volt (ma alig vallja ezt), hogy a pártok elvek körül azért csoportosulnak és azért küzdenek, hogy többségre jutva, elveiket diadalra vigyék. A parlamentarizmus hazájában, Angliában így láttuk ezt. *Nálunk éppen ellenkezőleg akkor tűnnek el a pártprogramok és akkor szűnnek meg az elvek, amikor azok megvalósítására megvan a mód.*

Ha most, a választójog parlamenti elintézése érdekében is, a választójogi kormány és a kormányt támogató pártok ahhoz a módhoz folyamodnának, hogy akár terrorisztikus eszközökkel, akár személyi ambíciók kielégítésével a gyengébb meggyőződésű képviselők egy csoportját a maguk részére megnyernék és így tényleg a formai többséget biztosítanák a javaslatnak, akkor ennek sorsa

csak olyan volna, mintha erőszakos választásokból kikerült képviselőház szavazta volna meg. Megnyugvást ez az elintézés nem szerezne, nyugvópontra e kérdés ezzel nem jutna, sőt még jobban felzaklatná a kedélyeket, mert a nyilvánvaló sérelem mindig ébren tartja a retorzió gondolatát. Ezt a hatalom mai birtokosai legjobban tudják.

A demokratikus választójog, amelyet annak hívei a tisztultabb politikai erkölcsök zászlaja alatt propagálnak, *csak tiszta eszközökkel*, csak igazán fensőbbrendű erkölcsi alapon alkotható meg akként, hogy ebben az egész nemzet megnyugodjék, és csak ily alapon való megalkotása esetén fogja közéletünkre azt a regeneráló hatást gyakorolni, amit tőle joggal elvárhatunk.

Minden körülmény és minden indok tehát amellett szól, hogy a választójogi reformot az összes parlamenti pártok békés megegyezésével kell létrehozni és minden belátás, minden logika azt bizonyítja, hogy máskép nem is lehet.

Van-e remény, hogy a rendkívüli módon felizgott pártszenvédélyek mellett a választójog az egyedül lehetséges úton, az elvek és meggyőzések higgadt és tárgyilagos megvitatása útján, a békés kiegyenlítődés jegyében megszülessék? Talán egyetlen reményt e pillanatban az nyujt erre, hogy ennek a kérdésnek intézése most *Wekerle Sándor*-nak, annak a férfiúnak kezébe van letéve, aki már máskor is igen nehéz és válságos helyzetben megtudta találni a kellő megoldás módját és akiről ezekben a nehéz időkben igazán megnyugvással

mondhatjuk, hogy „*the right man on the right place*“ (a kellő ember a kellő helyen).

*

A választójog egyik radikális előharcosa, aki sok értékes tanulmányával járult hozzá a kérdés tisztázásához, *dr. Rácz Gyula* írja a következőket:

„Valóban, a magyar nemzet erejét, államszervezetét ezer év óta alig fenyegette nagyobb veszedelem; ellenségeink kint és bent aligha voltak valaha is hasonló erősek és nagy számúak, mint ma!

Valóban soha sem volt nagyobb szüksége a magyarságnak több bölcseségre, több komolyságra, több óvatosságra, s egyidőben a nagyszabású újítás több bátorságára, mint ma!

Lelkiismerete érzékeny mérlegén, az erkölcsi felelősség minden súlyát vállalva, mérlegelje ma mindenki azt a szót, amelyet kimond és a hatást, melyet szavával megindít, mert válságos időket él nemzetünk.“

Válságos időket él nemzetünk. Soha nehezebb helyzetben nem volt, mint ezekben az időkben. Soha nagyobb összetartásra nem volt szükség.

Az egész, a háborúban összeforrott nemzetnek egy zászló alatt kell küzdenie a külső ellenség ellen és egy akarattal, egy lélekkel, magyar lélekkel kell megőriznie a belső egységet, a belső erőt.

Hogy kifelé erővel és súllyal léphessünk fel, akár most a háborúban, akár később a béke korszakában — befelé is egységeseknek kell lennünk, egy

nagy cél felé törekednünk, a nagy összefoglaló és egyesítő nemzeti eszme körül csoportosulnunk.

A magyar állam geopolitikai rendeltetése, nemzeti hivatása és természetes célja sohasem domborodott ki oly világosan, mint a világháború során. Minél nagyobb a külső nyomás, amelyet földrajzi helyzeténél fogva kell ellensúlyoznia, minél nagyobbak a veszélyek, melyek az államot környékezik — annál világosabbá válik különböző fajú és nyelvű lakosai előtt az egységes erő szükségessége, annál természetesebbnek kell feltűnnie a *részek* előtt — hogy alá kell rendelniök magukat az *egésznek*.

A sorsdöntő katasztrófa, melyet csak összes erőinek latbavetésével birt elhárítani magáról a nemzet, megmutatta az utat, amelyen a jövőben haladni kell. És ha ez az út a nemzettest egyes részeitől pillanatnyi áldozatokat is követel — azokat a nagy egyetemes cél és érdek kedvéért meg kell hozni ezeknek a részeknek.

A magyar állam, mely voltaképen csak most jutott világméretű helyzetének tiszta tudatára és az ebből folyó kötelességeinek felismerésére — nem áldozhatja fel ezer éves küzdelmeinek eredményét bármely tetszetős ideológiák kedvéért, ha amúgy is módjában van minden igazságos aspirációt teljesíteni, minden nemes akaratnak érvényt szerezni a maga természetes útján, a maga életének és fejlődésének kockáztatása nélkül.

És amidőn a magyar állam magasabb rendeltetésének, fensőbbrendű világhelyzetének és igaz-

ságosabb értékelésének megfelelően, nagyobb erkölcsi és szellemi feladatok megoldására is rákérül a sor — ezeket a világháború utáni magyar állam csak úgy teljesítheti, ha a korszellemet összhangzásba hozza a nemzeti szellemmel és e végből a nemzet összes erőit maga köré csoportosítja.

A megifjodó Magyarország regeneráló munkájában örömmel és lelkesedéssel, hittel és odaadással részt kell venniök a nemzet összes tényezőinek.

Csak ezek együttes munkája biztosíthatja a sikert és óvhatja meg a nemzetet a megpróbáltatásoktól.

Csak ha ily munkára egyesülünk és annak szenteljük minden tudásunkat, minden szeretetünket, minden akaratunkat — csak akkor leszünk képesek az új Magyarország épületét erős, szilárd, hatalmas pillérekkel megtámasztani és értékes tartalommal, egységes nemzeti aspirációkkal, azonos eszményi felfogásokkal, mindenkire kiterjedő boldogulási feltételekkel megtölteni.

Ha az első ezer esztendő alatt csak félig lehetett megcsinálni, a most következő száz év alatt egészen meg kell csinálni — *a magyar Magyarországot!*

Irtam 1917 szeptember havában.

NÉVMUTATÓ

- Andrássy Gyula gróf 91,
 103, 104, 139, 159, 165, 271
 Apponyi Albert gróf 53, 54,
 104, 162, 203, 271.
 Asquith 79, 176, 261.
 Balfour 25, 261.
 Barnave 137.
 Belloc 74, 75.
 Benes Edvárd 201.
 Bethmann-Holweg 260.
 Biró Lajos 225.
 Bismarck 28, 118—121,
 127, 128, 139, 159, 269.
 Bodley 168.
 Bonar Law 262.
 Bourget Paul 45.
 Bratianu 137.
 Bratter C. A. 54.
 Briand 80.
 Brooks 68.
 Bryce James 65, 67.
 Burnett 158.
 Burns John 262, 268.
 Cecil Robert 31.
 Chamberlain 261.
 Churchill Winston 261.
 Cleveland 67.
 Curzon 261.
 Delaisi 46—49.
 Delbrück Hans 120, 127.
 Emerson 58, 59.
 Esterházy Móric gróf 99,
 104, 129.
 Faguet Emile 50, 124.
 Fallières 80.
 Fejérváry 91.
 Ferenc József 208.
 France Anatole 50.
 Goethe 216.
 Goldis László 220.
 Grey 79, 261.
 Harcourt 79.
 Hasbach 55.
 Henderson 31.
 Hindenburg 280.
 Hohenlohe 120.
 Ignotus 266—270, 273, 274.
 Jászi Oszkár 157.
 Jókai Mór 257.
 Károly király 208.
 Károlyi Mihály gróf 104, 246.
 Kerenszki 137, 218.
 Kjellén Rudolf 121.
 Korosec 201.
 Kossuth Lajos 159.
 Kristóffy 91.
 Lebry 202.
 Leopold Lajos ifj. 154.
 Lesseps 257.
 Lloyd George 25, 31, 35, 78,
 79, 137, 177, 262.
 Lincoln Ábrahám 67.
 Lobkowitz 137.
 Lorimer 65.
 Lukács László 208.
 Maine 75.
 Marchand ezredes 149, 150.
 Metternich 212.
 Millerand 48.
 Móricz Zsigmond 246.
 Naumann 207.
 Painlevé 30.
 Pasics 137.
 Pásztor Árpád 158.
 Poincaré 80, 123.
 Poschinger 159.
 Prasek 200.
 Primrose 268.
 Prohászka 148, 177.
 Rác Gyula 294.
 Rockefeller 69.
 Rolland Romain 52.
 Rooseveltt 64, 65.
 Rosebery 261, 268.

Schäfer Dietrich 205.
Schäffle 205.
Schwarzenberg 137.
Seeley 75.
Seidler 214.
Steffen Gustaf 75
Szilágyi Lajos 248.
Taft 64, 65.
Tetzner 204.
Tisza István gróf 93–96,
207, 208.

Tweed 56.
Vázsonyi Vilmos 137, 138,
139, 159.
Vilmos császár 29.
Washington 67.
Wekerle Sándor 99, 293.
Wells H. G. 66, 69, 70.
Wilson 26, 30, 31, 60, 61, 72,
137.
Zola Emile 52.

TARTALOM

I. Világpolitikai gondolkodás	5
II. A „világáramlat“	13
III. A nagy demokráciák	37
A francia demokrácia	45
Az amerikai demokrácia	53
Az angol demokrácia	73
Az igazi demokrácia	79
IV. A választójogi mozgalom	85
V. Az általános választójog	97
VI. A magyar választójog	131
Az értelmi cenzus	143
Egyenlő választójog	159
Korhatár	160
Titkos szavazás	165
Különböző cenzusok	170
Magyarultudás	175
Nők választójoga	176
Választók száma	178
VII. A munkások és a választójog	183
VIII. A magyar szupremácia és a nemzetiségi kérdés	197
IX. A Károly-keresztések választójoga	237
X. Az értelmiség vezető szerepe	253
XI. A megoldás felé... ..	277
Névmutató	297

Révai Mór

A világháború végcélja

— Anglia kiválása Európából —

Ára füzve 2.— korona.

„El kell ismerni, hogy a szerző ügyesen, *pragmatice*, sok reális adattal kél álláspontja védelmére, hogy Európát Anglia *politikája* sodorta szinte matematikai bizonyossággal a világháborúba. Művének ez a része egyike a háború alatt megjelent művek legérdekesebbikének és legértékesebb része magának a munkának is.“

ALKOTMÁNY.

„Nagyon ajánljuk a könyvet mindazoknak, akik a háború és politika aktuális témái iránt érdeklődnek, mert mindig szerencse, ha egy mélyen gondolkodó, szellemes író könnyű és világos előadással kalauzolja őket a háború által fölkavart kérdések és érdekek útvesztőjében.“

BUDAPESTI HIRLAP.

„Egyik fejezete szinte invitál a másik fejezetre s egy könyv sikere ott kezdődik, hogy rá tud-e venni az írója az egyfolytában való elolvasásra; érdeme pedig ott, hogy tud-e gondolatot ébreszteni s hozzá tud-e járulni a gondolatok tisztázásához.“

PESTI HIRLAP.

„A már eddig is óriási háborús irodalomban is megkülönböztetett helyet biztosít Révai Mór könyvének a gondolkodás eredetisége s céljainak nobiles komolysága. Okos szó a háborúban, ám olyan szó, amely igazán csak a háború után lesz érvényes, értelem fáklója a fegyverek közt — ez Révai Mór könyve.“

PESTI NAPLÓ.

Kapható minden könyvkereskedésben !

Révai Mór: A béke útja

— Röpirat. —

Ára 40 fillér.

„Egy szuszra olvastuk végig és az elsőtől az utolsó betűig valósággal izgatott eredeti és vakmerő gondolatmenete a szerzőnek.“

MAGYAR HIRLAP.

„A béke útja c. tanulmányában a kibontakozásnak, a békének lehetőségeit igyekszik kimutatni. Erős argumentációval, a meggyőződés lendületével száll sikra Révai felvetett eszméjéért.“

KÜLÜGY-HADÜGY.

„Rendkívül érdekes és alapos szempontokkal világítja meg a béke kérdését.“

BUDAPEST.

„Mindaz, amit Révai az entente-államok külön érdekeiről és Angliáról elmond, éles megfigyelésen és helyes következtetéseken nyugszik.“

A CÉL.

Maurus Révai Das Endziel des Weltkrieges

— Englands Ausscheiden aus Europa. —

Preis M 3.—

(Berlin, Puttkammer & Mühlbrecht.)

Maurus Révai Die Stimme eines Ungarn Der Weg zum Frieden

Preis 80 Pf.

(Karl Curtius Verlag, Berlin.)

Die deutsche Sprache in Ungarn

Briefwechsel zwischen Maurus Révai und
Geh.-Rat. Prof. Dr. Rudolf Eucken-Jena.

(Sonder-Abdruck aus „Nord und Süd.“)

Preis 60 Pf.

Kapható minden könyvkereskedésben!

RÉVAI MÓR

A MAGYARSÁG ÜGYE A KÜLFÖLDÖN

Ára füzve 5.— korona.

Ebben a mélyreható tanulmányban a szerző úgyszólván megvonja a világháború mérlegét Magyarországra, illetve a magyarságra nézve.

Rámutat azokra a mulhatatlanul fontos és egész jövődönkre kiható teendőkre, amelyek egyedül biztosíthatnak méltó helyet a magyarságnak Európa többi kultúrnemzetei sorában. Éles elmével világít rá a múltban elkövetett hibákra, ezek következményeire, levonja belőlük a tanulságokat s egyúttal fellebbenti a fátyolt azokról a törekvésekről, amelyek a magyarságnak a világháborúban elemi erővel megnyilatkozott felsőbbrendűségét elhomályosítani, a magyarság nemzetfenntartó erejét és képességét vitássá tenni, a magyar nemzeti állam létjogosultságát kétségbevonni, Magyarország közjogát szövetségeseink tudatából kiirtani igyekezzenek.

A szerző felvonultatja mindazokat a német és osztrák írókat, akik ezekben a minket oly közelről érdeklő kérdésekben a háború kitörése óta megszóllaltak s ezzel oly gazdag anyagot gyűjtött egybe, aminő eddig egybegyűjtve még nem volt. A tanulságok, amelyeket a szerző mindezekből levont, az ő izzó magyar, tettere kész lelken átszűrődve, oly gyakorlati tervvé formálódnak, amelynek keresztülvitele, amennyire egyszerű és lehetséges, annyira reálisan szolgálja a magyarság ügyét.

Kapható minden könyvkereskedésben!

